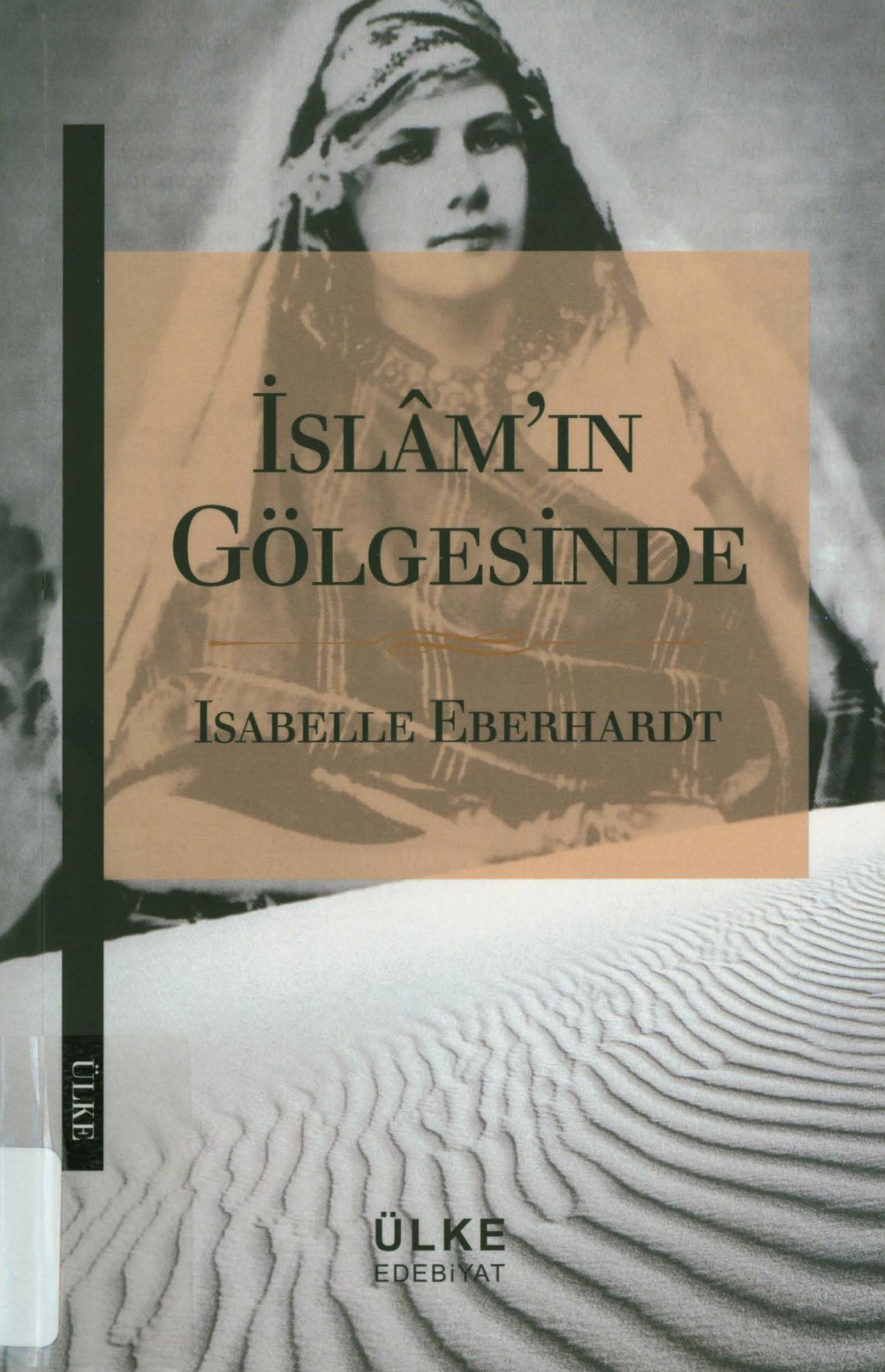

İSLÂM'IN GÖLGESİNDE

ISABELLE EBERHARDT

ÜLKE

ÜLKE
EDEBİYAT

Isabelle Eberhardt

İSLAM'IN GÖLGESİNDE

Türkçesi
Pınar Uygun

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
KÜTÜPHANESİ
Demirbaş No: 44869
Tasnif No: 853/EBE. İ.

ÜLKE
EDEBİYAT

ÜLKE YAYIN HABER TİC. LTD. ŞTİ.
Klodfarer Cad. No: 3 Kat: 1 Sultanahmet/İstanbul
Tel: (212) 518 95 78 Faks: (212) 518 95 81
Sertifika No: 19499

Ülke Kitapları: 33
Ülke Edebiyat: 13
ISBN: 978-975-7737-58-2
İslam'ın Gölgesinde'nin yayın hakları Ülke Yayınları'na aittir.
1. Baskı: Mart 2014

Eserlerin İngilizce isimleri: *In The Shadow Of Islam*, *Prisoner Of Dunes*, *The Oblivion Seekers*

Sayfa Düzeni: E. Gökçe Aksoy
Seri Kapak Tasarımı: Işıl Döneray
Kapak Uygulama: Ercan Patlak

Basım Yeri: Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Adnan Kahveci Mah. Avrupa Cad. No: 62/A2 Blok Kat: 1
Beylikdüzü / İstanbul
Tel: [212] 422 79 29
Matbaa Sertifika No: 20699

Kapak Basım Yeri: Hanlar Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel: [212] 324 08 82

Cilt: Güven Mücellit & Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel: [212] 445 00 04

Dağıtım ve Satış: Ana Basın Yayın
Molla Fenari Sok. No: 28 Yıldız Han Giriş Kat
Tel: [212] 526 99 41 (3 hat) Faks: [212] 519 04 21
Cağaloğlu / İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Isabelle Eberhardt'ın annesi Nathalie Nikolayevna Eberhardt, Rus çarının önemli danışmanlarından olan General Pavel Karlovitç de Moerder'ın eşiydi. Evlendiklerinde Nathalie Eberhardt 19, kendisi 63 yaşındaydı. Nathalie, 1873'te General de Moerder'ın ölümüyle dul kalmıştı. 1871 yılında, hastalığı nedeniyle dört çocuğunu yanına alarak İsviçre'ye yerleşti. Ermeni asıllı Ukraynalı eski bir papaz olan Alexander Trofimovski çocukların eğitmeni sıfatıyla yanlarındaydı. İsmi önceden "Tolstoyan" olan Trofimovski bir anarşistti ve daha sonra İslam dinine geçmişti. Cenevre'deyken Nathalie, oğlu Augustin'i doğurdu, bundan dört yıl sonra 17 Şubat 1877'de Isabelle'i dünyaya getirdi. Nathalie, Isabelle'i nüfusa kendi kızlık soyadı ile kaydettirdi. Biyografi yazarı Edmond Charles Roux'ya göre Isabelle, Alexander Trofimovski'nin kızı olduğunu kabul eder. Trofimovski çocukların eğitimini ve sorumluluğunu üzerine almıştı ama onlara soyadını vermedi.

Zamanla Nathalie'nin büyük çocukları Cenevre'yi terk ettiler. Çünkü Trofimovski ile yaşadıkları hayattan memnun değillerdi, anneleriyle arasındaki ilişkiyi onaylamıyorlardı. Isabelle için ise Trofimovski "vava" (baba) ve öğretmen idi. Ağabeyi Augustin ve Isabelle, Cenevre'de kalmayı tercih ettiler. Augustin de 1894'te Sidi El Abbas (Cezayir) lejyonuna katılmak üzere Cenevre'den ayrıldı. Isabelle de İsviçre'de kalmak istemiyordu. Annesini de yanına alarak Cezayir sahilindeki Annabe (Bone) Kasabası'na yerleşti. Burada her ikisi de İslam'ı kabul ettiler. Kısa bir süre sonra annesi vefat etti, Cezayir'de

defnedildi. Isabelle'in annesinden iki yıl sonra 1899'da, Trofimovski vefat etti. Gırtlak kanserine yenik düşen Trofimovski'e son günlerinde Cenevre'ye dönen Isabelle bakmayı tercih etmişti. Hemen ardından da üvey kardeşi Vladimir intihar etti. Diğer kardeşi Augustin'in de bir Fransız kadınla evlenmesinin ardından Isabelle bütünüyle yalnız kalmıştı ve Avrupa'da tutunabileceği hiçbir şey yoktu artık.

Isabelle Ocak 1890'da Sardunya'ya gitti. Şubat-Haziran arasında, Paris ve Cenevre arasında dolaştı. Ağustos'ta El Vadi'ye gitti ve yıl sonuna kadar orada kaldı. Süleyman Ehni ile tanıştı. Süleyman Cezayir askeri birliğinde görevli Fransız vatandaşı bir Müslümandı. Isabelle hayatını Süleyman ile paylaşmaya karar verdi. Kadirî Tarikatı'na girdi ve Kadirî şeyhi Sidi Lahmi bin İbrahim'le aralarında bir dostluk başladı.

Ocak 1901'de Süleyman, Isabelle'den uzaklaştırılmak üzere Batna'ya atandı. 29 Ocak'ta Ticaniye Tarikatı'ndan Abdullah bin Muhammed, Isabelle'i bıçakladı. Bu saldırıdan, başından ve kolundan aldığı yaralarla kurtulan Isabelle, El Vadi'de yattığı hastanede 25 Şubat'ta ayrıldı ve polis gözetimi altında kalacağı Batna'ya gitti. 9 Mayıs'ta yurt dışına gönderileceğini düşündüğü için Marsilya'ya geçmek üzere Annabe'ye gitti. 18 Haziran'da Abdullah'ın saldırısıyla ilgili duruşmada bulunmak üzere Konstantin'e (Costantine/Qusantinah) gitti. Af dileyen Abdullah ömür boyu kölelik cezasına çarptırıldı. Bu karardan hemen sonra Isabelle 24 Ağustos'ta erkek kardeşinin yanına Marsilya'ya gitti. Süleyman başka bir bölgeye tayin edildi. Süleyman 28 Ağustos'ta Isabelle ile Marsilya'da buluşarak 17 Ekim'de onunla bir kez de Fransız kanunlarına göre evlendi.

15 Ocak 1902'de Süleyman ile yaptığı Fransız usulü evlilik sonucunda Isabelle, Cezayir'e dönebilirdi. Annabe'de Süleyman'ın ailesinin yanında bir süre kaldıktan sonra birlikte Cezayir'e döndüler. Isabelle, şair ve yazar olan Victor Barrucand ile Bu-Sâda'da bulunan El Hamil zaviyesinde Rahmaniye Tarikatı'nın önderi Leyla Zeyneb'le tanıştı. 7 Haziran 1902'de Süleyman'ın hoca olarak görev yaptığı Tenes'e taşındı. Tenes ve Cezayir arasında bir süre dolaştı. Barrucand, *el-Ahbar* adlı gazeteyi tekrar çıkartmaya başladı ve Isabelle bu gazete için seyahat yazıları yazmaya başladı.

Ocak 1903'te Isabelle bir kere daha Bu-Sâda'ya giderek ve El Hamel'e giderek Leyla Zeyneb ile buluştu. Nisan-Haziran'da Te-

nes'teki seçimlerle bağlantılı bir şekilde Isabelle ve Süleyman'a karşı kampanya başlatıldı. Süleyman istifa etti ve Setif'e atandı. Isabelle Cezayir'e taşındı. Eylül'de Isabelle, el Moungar Savaşı'ndan ve Taghit kuşatmasından sonra savaş muhabiri olarak Cezayir'in güneydoğusuna doğru yola çıktı. Ekim ayında Cezayir'e geri döndü.

1904 yılında Fas'ta Oujda bölgesine gitti. Isabelle yazı Kenadsa'daki zaviyede geçirdi. Eylül'de hastalığından dolayı Ayn Safra'ya döndü. Isabelle, 21 Ekim'de Ayn Safra'daki sel baskınından hayatını kaybetti.

14 Nisan 1907'de Süleyman Ehni tüberkülozdan öldü.

1920'de küçük ağabeyi Augustin Moerder, Marsilya'da intihar etti.

Isabelle bütün hayatı boyunca babasız ve vatansız biri olarak yaşadı. Bu durum, onun dünyayla kurduğu ilişki biçimini her anlamda etkileyecekti. Hem duygusal anlamda kendini tam manasıyla "yersiz yurtsuz" hissedecek, hem de 27 yıl süren kısacık hayatını maddi zorluklarla geçirecekti.

Kuzey Afrika'da bulunmasının sebebi, kendine bir yurt bulmaktı. Kendini Avrupa'ya aitmiş gibi hissetmiyordu. Bunu yalnızca Avrupa'daki kentli Avrupalılara değil, Kuzey Afrika'da sömürgeci olarak bulunan Avrupalılara da göstermekten çekinmiyordu. Mağrip'te seyahat ederken de Avrupalı bir kadın gibi görünmek yerine, Afrikalı Müslüman bir erkek gibi görünmeyi tercih etti.

Bir günlüğünde erkek kıyafetiyle dolaşmasını şöyle izah ediyordu: "Genç bir Avrupalı gibi giyinseydim, hiçbir şey göremezdim. Bu dünya bana kendini kapatırdı. Zira dış hayat erkekler içindi, kadınlar için değil. Ben kalabalıkların içine karışmayı seviyorum."

Afrikalı bir erkek olarak kendine seçtiği ad "Si Mahmud Essadi" idi. Bu yolu tercih etmesinin nedeni ise, Avrupalı bir kadın olarak Afrika'yı gerçek anlamda anlayabilmesinin mümkün olmadığı düşüncesiydi. Kadiriye Tarikatı'na girmişti. İslam'ı seçmesi üzerine değişik yorumlar vardı. Müslümanları sevdiği kesindi. Çünkü onlar "yoksullara yardım ediyor, düşkünleri koruyor ve sömürgecilere karşı savaşıyorlardı." 1901 yılı başında, Behima'da saldırıya uğradı. Saldırgan, Fransızlarla işbirliği içerisindeki Ticaniye Tarikatı'ndan bir Arap'tı. Isabelle'i

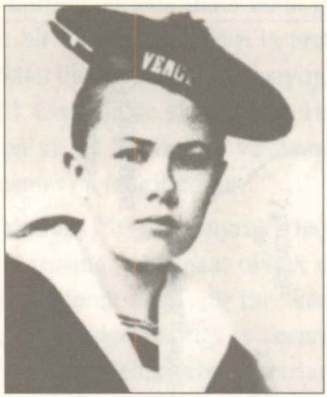
"İslam'ın adını kötüye çıkarmakla" suçluyordu. Bölgedeki bir askeri hastanede tedavi gördü, ancak Fransız sömürge yönetimi onu Kuzey Afrika'dan göndermek için bu durumu bir fırsat bildi.

Pek çok Avrupalı 18. ve 19. yüzyıllarda giderek genişleyen sömürge coğrafyasında seyahat etti. Bunlar arasında gördüklerini, duyduklarını yazanlar, çizenler oryantalizm külliyatının da bir parçası oldular. Isabelle Eberhardt'ı bu külliyat içerisinde ele alabilmek hayli zor. Belki de bakışının "yontulmamışlığı" ve içine doğduğu coğrafyadan duyduğu rahatsızlık yüzünden bir oryantalizm biçimi içinde yaşadı. Isabelle'in sevdiği, aslında tıpkı diğer çağdaşlar gibi romantize ettiği Doğu ile kurduğu maddî ve manevî bir ilişki vardı. Elbette o da diğer Avrupalılar gibi, Doğu'ya ait olmadığının farkındaydı. Kibirden arınmış ve sanki kendi ülkesini ararmışçasına bir merak ve arzusuyla, "dahîl" olmak üzere seyahat ediyor ve yazıyordu. "Dahîl" olmak için her yöntemi deniyordu da üstelik. Avrupalı kadın kostümlerine atıp, bir Müslüman Arap erkeği gibi giyinmesinin sebebi de bu talepti. İronik olan, her ne kadar görünümünü ve ismini değiştirmiş olsa da onun "Isabelle" olduğunu, dahil olduğu Kadirî Tarikatı'ndakiler de, Fransızlar da, kocası da biliyorlardı. Ve yalnızca tarikat yoldaşları ona kendi istediği gibi, yani bir Arap gibi davranıyor ve kendi seçtiği isimle hitap ediyorlardı.

Isabelle ile yaptığı söyleşileri daha sonra yazan ve yayınlayan Robert Rando, Si Mahmud (Isabelle) ile çöl sakinleri arasındaki ilişkiyi şöyle özetliyordu; "Diyorlardı ki, 'Si Mahmud, bizimle kal. Sana alıştık. Senin kardeşleriniz artık. Eğer gidersen seni özleyeceğiz. Çünkü sen cesur bir insansın. Ekmeğimizi ve tuzumuzu paylaştık. Birlikte ata bindik.' Aslında pekala biliyorlardı ki Si Mahmud bir kadındır. Fakat bununla ilgilenmiyorlardı bile."*

Isabelle modern dünyanın kategorik sınırlarını hiçe saymış, hakikatin peşine düşmüştü. "Sömürgecilerin çoğu bir yarı gerçekle yaşıyorlar. Kendilerini bu ülkenin sahibi zannediyorlar. Ve Cezayirlilerin çok büyük bir bölümü de gerçeğin geriye kalanını yaşıyor. Baskı altında tutulduklarını zannediyorlar. Bir çeşit gönüllü ayrımcılık bu yarı gerçekliği, yanlışlığı ve statükoyu koruyor. Ve cinsellik, bu son mahrem

* Anette Kobak, Isabelle: *The Life of Isabelle Eberhardt*, Vintage Books, New York, s. 146.

Henüz 18 yaşındaki Isabella bir denizci kostümüyle.

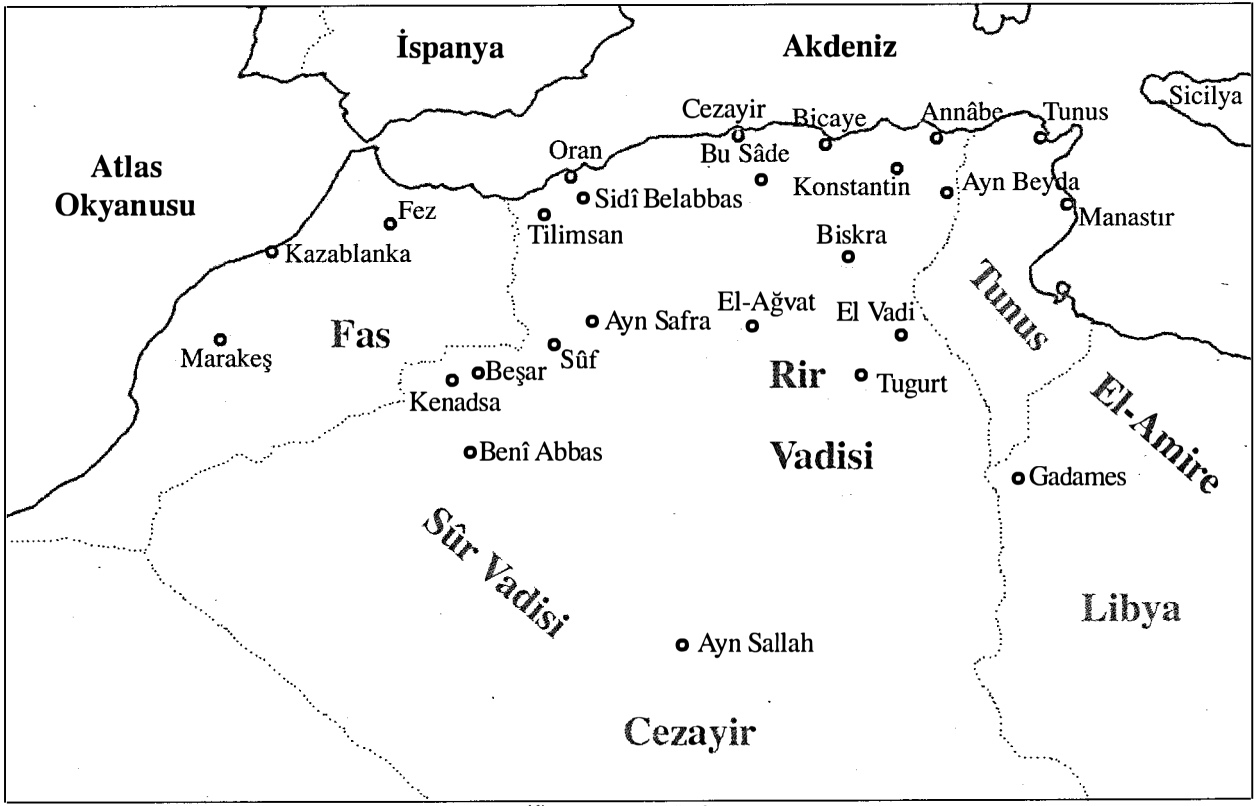

Isabelle Eberhardt'ın kadın kıyafetiyle çekilmiş, mevcut tek fotoğrafı.

Isabelle Eberhardt bir Arap erkeği gibi giyinerek ve görünerek yalnızca coğrafyalar arasındaki değil, cinsler arasındaki sınırları da aşabileceğini düşünüyordu.

Kitapta geçen coğrafya.

alan, normalden çok daha fazla göz önünde. Böylesi bir ortamda, Avrupalı bir kadının bir Arap'la arasında kuracağı cinsel bağ, yakışıksız olmaktan da öte bir anlam taşıyor. Çünkü aynı zamanda böylesi bir birliktelik Cezayir'de kurulu olan risklerle dolu bu sömürgeci yönetimde Avrupa'ya ait bir iktidar ve Araplara ait sallantılı bir boyun eğmişlik kurgusunu da tehdit ediyor."*

Yazıları "başına buyruk" hayatının bir sonucu idi. Hiçbir zaman bu işi bir sanat ve zanaat olarak değerlendirmedi. O hayatının kendinden vazgeçerek değil, bir tür "kendini inşa" biçimi olarak yaşadı. Belki de bu yüzden yaptığı iş cesaretten fazlasını gerektiriyordu. Bugün Isabelle'in söylediklerini tekrarlamak ve başka cümlelerle yeniden söylemek mümkün ve çok daha kolay. Çünkü Isabelle'in sözünü ettiği yan gerçekler sömürge imparatorluklarının biçim değiştirilmesiyle birlikte açığa çıktılar.

1991 yılında Ian Pringle adlı Avusturalyalı yönetmen, yapımcı ve yazar tarafından *Isabelle Eberhardt* isimli biyografik bir film yapıldı. Isabelle Eberhardt rolünü de Fransız aktrist Matilda May oynadı.

Isabelle Eberhardt'ın kitaplarını oluşturan yazılar genellikle hayatını kazanabilmek için yazdığı gazetelerde yayınlattığı seyahat yazılarından, günlüklerinden ve bu günlüklerin arasına sıkışmış kısa hikâyelerden oluşuyor.

Bu kitabın yayınlanmasına ön ayak olan Ayşe Çavdar'a, kişi şahıs ve yer isimlerinde düzeltmeler yapan İbrahim Kalın'a, Fransızca nüshaları karşılaştıran Işıl Erverdi'ye ve tashihini yapan Suna Demirer'e müteşekkiriz.

ASLIHAN ERVERDİ

* Laura Rice, "'Nomad Thought': Isabelle Eberhardt and the Colonial Project", *Cultural Critique*, No: 17 (Winter, 1990-1991), s,151-176.

İçindekiler

YAYINCIYA MEKTUP, 15

1. KİTAP: KUMULLARIN TUTSAĞI, 19
Serseriliğe Övgü, 21
Tunus'ta Misafir Olmak, 22
Amire, 30
Bıladu'l-Attâr: Güzel Kokular Şehri, 38
El Vadi Anıları, 45
Fantazya, 47
Yuva Özlemi, 53
Anılar, 59
Askerî Hastahane, 61
El-Vadi, 65
Çölde Bahar, 67
Kumulların Tutsağı, 77
Aşk, İnanç ve Acı, 78
Sürgün, 79
Bu-Sâda, 82
Ayn Safra'da Pazar, 90
Günbatımından Sonraki Gölgeler, 92
Kumullarda Kaybolmak, 95

2. KİTAP: İSLAM'IN GÖLGESİNDE, 111
Ayrılış, 113
Batının Müzisyenleri, 115
Müslüman'ın Ölümü, 117
Yolda, 122
Saatlerin Oyunu, 124
Çölde Mola, 125
Bin Zireg, 129
Serap, 131
Vahaların Güzel Kokusu, 134
Geriye Bakmak, 135
Beşar, 136
Siyah At, 138
Lejyonerler ve Mukhazniler, 138
Avluda Beni Saran Düşünceler, 140
Vakit Öldürmek İçin, 141
Kenadsa, 142

Zaviyeye Giriş, 144
Yeni Hayat, 147
Köleler, 148
Kadınların Küçük Dünyası, 150
Kılık Değiştirme, 151
Dağdaki Işıklar, 153
Münzevî, 154
Murâbıt'ın Öfkesi, 155
Mesaj, 158
Kadınların Görüntüsü, 161
Cuma Namazı, 162
Leyla Hatice, 166
Göçebe Efendiler, 167
Mesud, 171
Sahra Teokrasisi, 173
Mektubun Kenarı, 176
Bahçede Yemek, 177
İsyankâr, 182
Sudan Festivali, 184
Gecenin Nefesi, 186
Öğrencilerin Toplantısı, 189
Akşam Düşünceleri, 193
Sürünün Dönüşü, 195
Batının İnsanları, 197
Gece Karşılaşması, 199
Kayıtsızlık Arayışı, 201
Kenadsa Akşamları, 204
Çeşme Başında Aşk, 207
Çölün Çingeneleri, 209
Mellah, 212
Ateşle Gelen Ziyaretçiler, 215
Su Cenneti, 216
Parlak İmgeler, 219
Kelimelerin Senfonisi, 221
Afrika Etkileri, 223
Mağrib, 224
Aşk Hakkındaki Düşüncelerim, 226
Ayrılış, 229

3. KİTAP: KAYITSIZLIK ARAYIŞI, 233
Dışarısı, 235
Mavi Ceket, 239
Aşura, 245
Din Değiştirmek, 250
Suçlu, 255
Talis, 261
Rakip, 265
Büyücü, 269
Kaleme Alınmış Notlar, 275

Fransa'nın devlet başkanı Monsieur Loubet, Cezayir'e geldiğinde Isabelle Eberhardt da basın toplantısına çağrılan kişiler arasındaydı. Isabella toplantıya Müslüman bir adam nasıl giyinirse öyle giyinip gitmişti. Vücudunu beyaz yün ile kaplayan, üzerinde tek bir nakış işleme bile bulunmayan elbisesinde, Sahra stilinde başına bağladığı türbanına sıkıca sarılmış, deve tüyünden yapılma kahverengi kordonlardan başka hiçbir süs ya da renk göze çarpmıyordu. Toplantıda gazeteciler yetersiz bilgilendirildikleri için gazetelerine Isabelle Eberhardt'ın hayatı ve kişiliği hakkında yanlış bilgiler gönderdiler. Onu kabile kabile gezip insanları kışkırtan Aores'in Berberi kraliçesi La Kahena ile karşılaştırdılar. Bu haberler Arap fobisi içerisindeki birkaç gazeteci tarafından yayıldı. Bir süre sonra Isabelle Eberhardt bu yanlış haberlere son vermek için hayatı hakkındaki gerçekleri kendi kaleminden anlatmak zorunda olduğunu hissetti.

YAYINCIYA MEKTUP*

Aslında benim hikâyem yayılan efsaneden çok daha az romantik ve kesinlikle daha sıradan. Fakat yine de sizlere bunu anlatmak zorunda olduğuma karar verdim.

Babam İslam dinine inanan bir Rus'tu, annem ise Rus bir Katolik. Doğduğum andan itibaren Müslüman olduğum kabul edilmiş. Ben de dinimi hiç değiştirmedim. Ben o zamanlar yaşadığımız yer olan Cenevre'de dünyaya geldikten kısa bir süre sonra babam ölmüş. Bunun

* Victor Barrucand, *Dans l'Ombre Chaude de l'Islam* eki. Mektup 23 Nisan 1903'te *La Petite Gironde* adlı gazetede yayınlanmıştır.

üzerine annem büyük amcamın yanına taşınmış. Çocukluğumda bana bakan, beni bir erkekmişim gibi büyüten kişi büyük amcamdır. Yıllardır erkek giysileri giymemi ve hâlâ bu giysiler içerisinde dolaşıyor olmamı onun beni yetiştirme tarzına bağlıyorum ve bu ayrıntının benim hakkımdaki bazı gerçeklere açıklık getireceğini düşünüyorum.

Tıp okuyordum, fakat kısa bir süre sonra bu sahada ilerlemekten vazgeçtim. İçimde büyüyen tutkuya karşı koyamamıştım, yazar olmak istiyordum. Yirmi yaşına geldiğimde (1897) annemle birlikte Cezayir'deki Bone (Annâbe) şehrine gittik. Oraya ulaşmamızın üzerinden çok da fazla vakit geçmemişti ki annem vefat etti. Annem, ölmeden önce Bone şehrinde Müslüman olmuştu. Onun vefatından sonra büyük amcama bakmak için Cenevre'ye geri döndüm. Kısa bir süre sonra gerisinde bana oldukça yüklü bir para bırakarak o da vefat etti. Yalnız kalmıştım. Kendi hayatımı tam bir hürlük içinde yaşamak, bilinmeyen şeyleri keşfetmek için büyük bir heves vardı içimde. Afrika'ya geri döndüm. At üzerinde tek başıma dolaşarak Tunus'u ve Doğu Cezayir'i keşfe çıktım. Daha sonra Konstantin'i, Sahra'yı gezdim. Arap giysileri hem rahat hem de estetik olduğu için Araplar gibi giyinmeyi tercih ediyordum. Böylece bu giysilerle dolaşmaya alıştım. Annâbe'de kaldığım süre içerisinde Arapça öğrenmiştim. Arapçayı oldukça iyi konuşuyorum.

1900 yılında Güney Konstantin'de yer alan El Vadi'de bulundum. Orada o zamanlar Sipahi Birliği'nde Lojistik Mareşali rütbesiyle görev yapan M. Süleyman Ehni ile tanıştım. Onunla İslamî usullere uygun bir şekilde evlendik.

Gazeteciler utanç verici konulara değinmeye eğilimli oldukları için genellikle askerî bölgelerde hoş karşılanmazlar. Ben bunu bizzat yaşadım. Askerî ve idarî otoriteler bana büyük bir düşmanlık besliyorlardı. Kocam ve ben İslamî şartlara uygun bir evlilik töreni yapmıştık. Sonra bir de medenî nikâh kıymak istedik fakat bu isteğimiz reddedildi.

1902 yılının Ocak ayına kadar El Vadi'de kaldık. Oldukça esrarengiz şartlar altında yerli bir çılgın tarafından gerçekleştirilen başarısız bir suikast teşebbüsünde hedef kurban bendim. Bu olayı aydınlatmak için verdiğim çabalar sonuçsuz kaldı. 1901 yılının Haziran ayında, Konstantin'de, Conseil de Guerre [Savaş Konseyi] yönetimindeki malı-

keme başladığında olayla ilgili kayda değer bir bilgi edinememiştik henüz.

Baş tanık olarak katılmak zorunda kaldığım duruşmaların sonunda, aniden Cezayir'den sürgün edilmeme karar verildi. Bu sürgün kararı acı bir şekilde beni kocamdan ayırmıştı. Kocam Fransız vatandaşı sayıldığı için İslamî şartlara uygun bir şekilde gerçekleştirdiğimiz evlilik geçerli sayılmıyordu. Yine de şanslı olduğumuz bir konu vardı ki, o da sürgün kararı Fransa'nın da dışarısına çıkmam gerektiğini emretmiyordu.

Kısa bir süre sonra kocamın da bana katılacağı şehre, Marsilya'ya, erkek kardeşimin yanına gittim. Orada yaptığımız kısa bir araştırmadan sonra gerekli işlemleri yerine getirdik ve evlenmek için izin aldık. Her şey çok kolaydı, hiçbir sorunla karşılaşmamıştık. Çünkü sonuçta burası, Güney Konstantin'deki valilerin verdiği emirlerin geçerli olmadığı bir yerdi. Burası Fransa'ydı. 17 Ekim 1901'de Marsilya'da belediye başkanlığında evlendik.

Şubat 1902'de kocamın askerî hizmet yapmakla yükümlü olduğu süre sona erdi. Ordudan ayrıldı. Cezayir'e geri döndük. Kısa bir süre sonra hâlâ çalışıyor olduğu yerden yeni bir iş teklifi aldı. Cezayir'in kuzey bölgelerinde, Tenes'te hoca (tercüman ve sekreter) olarak bulunmasını istiyorlardı ondan.

Bu anlattıklarım benim gerçek hikâyem. Binlerce küçük zalimden kendini sakınan, âdetlerin kendini kısıtlamasına izin vermeyen ve medeniyetten uzak bir hayatın sürekli değişen görüntülerinin içinde olmaktan hep memnun kalacak olan maceracı bir ruhun hayatı. Hayatım boyunca yaptığım işlerde hiçbir zaman politik bir amaç gütmedim. İyi bir gazeteci olabilmek benim için yeterliydi. Hayatı yaşayarak öğrendim. Hakkında çok az şey bilinen ve onu doğru dürüst anlamayan kişilerin ısrarcı yanlış tanımlamalarıyla, çarpıtılan "yerel yaşamı", onun gerçeklerini, bizzat o yaşamın içinde bulunup gözlemler yaparak saptamaya çalıştım. Buradaki insanlara herhangi bir görüşümü benimsetmeye çalışmadım, hiçbir zaman propaganda yapmadım ve benim bir kâhin gibi görünmeye çalıştığım söylentilerinin yayılmasını oldukça komik ve saçma buluyorum.

Gittiğim bölgelerdeki yerli arkadaşlarıma her fırsatta doğruluğu kesin olan, yararlı bilgiler vermeye çalıştım. Onlara Türklerin ya da

başka yabancıların burayı yeniden kuşatmalarındansa Fransızların buraya egemen olmalarının daha iyi olabileceğini söyledim. Bu yüzden beni Fransız karşıtı aktivitelerde bulunmakla suçlayanların bana haksızlık yaptıklarını düşünüyorum.

Envoyé Spécial'ın [Özel Elçi] benim antisemitist olduğum konusundaki imalarına karşı verebileceğim tek cevap, şu anda kadrolarında da yer aldığım *La Revue Blanche*, *La Grande France*, *Le Petit Journal Illustré* ve *La Depeche Algerienne*'de yazılarımın yayınlanmasının yanı sıra editörlüğünü Monsieur Barrucand'ın yaptığı, antisemitizme karşı savaş veren *Les Nouvelles*'de de yazılarımın çıktığını hatırlatmaktır. Monsieur Barrucand o eski gazeteyi alıp onu tamamıyla Fransız ve Cumhuriyetçi çizgiler taşıyan bir basın organına çevirdiği sıralarda tıpkı onun gibi ben de *el-Ahbar*'da çalışıyordum. Bu gazete adalet ve doğruluk prensiplerini savunur ve bu prensiplere göre hareket ederek din ya da ırk farkı gözetmeksizin bu topraklarda yaşayan herkese korunaklı bir ortam sunulmasının gerekliliğini hatırlatır.

Sayın Yazı İşleri Müdürü umarım düzeltmemi yayınlamaya uygun bir yazı olarak kabul eder ve böylece benim kendimi savunmama bir fırsat verirsiniz. Bu yazıyı yazma sebeplerimi uygun bir şekilde ifade edebildiğimi düşünüyorum.

ISABELLE EBERHARDT

1. KİTAP

KUMULLARIN TUTSAĞI

SERSERİLİĞE ÖVGÜ

Pek çok entelektüel, serserilik yapmayı, amaçsızca gezinme hakkına sahip olmayı arzular. Nihâî anlamıyla serserilik, azad edilmek, yollarda geçen bir hayat ve özgürlük demektir. Asıl arzulanan bir gün özgür olma isteğinin verdiği cesaretle, modern hayatın ve korkak kalbimizin bize vurduğu zincirleri fırlatıp atarak, yanımıza yalnızca sembolik asamızı ve bohçamızı alıp kaçmaktır!..

Bu tek başına çıkılan özgürlük yolculuğunun –gerçek özgürlüğün kaynağı yalnızlıktır– insana verebileceği hazzı bilen biri için kaçmak, yapılabilecek en cesurca ve en güzel hareketlerden biridir.

Kendi mutluluğun... Belki de... Fakat mutluluk aslında, sadece onun değerini bilenlerin olur.

Tek başına olmak, alçak gönüllü taleplerle, gidilen her yerde bilinmeyen olmakla yetinmek ve aynı zamanda kendini evinde hissetmek, güçlü adımlarla, dünyayı yalnız başına fethetmek için ilerlemek...

Kendini adamış olduğun gezinti için yol kenarında bir yer edinmek ve ufkun senin için hazırladığı sonsuz karşılamayı kucaklamak... Zaten toprağın, suyun ve hatta cennetin mutlak sahibi O değil midir?

Hangi toprak sahibi, güç ve zenginlikte O'nunla rekabet edebilir ki?

O'nun özgürlüğünün bir sınırı ve hakimiyetinin bir kuralı yoktur.

Hiçbir kul O'na direnç gösteremez, hiçbir güç O'nun belini bükemez ve hiç kimse onun cömertliğine ve güzelliğine halel getiremez.

Modern dünyada evi ve bir ikamet yeri olmayan bağımsız serseri, göçebe, toplum tarafından dışlanmış aşağı tabaka bir kimsedir; bir paryadır. Göçebeyi bu türden birkaç kelime ile niteleyen düzen insanları, onu sonsuza dek lekeleyebileceklerine inanırlar.

Bir eve, aileye, mala ya da toplumsal bir işleve sahip olmak, varlığımızı anlamlandıran belirli roller ve nihayet sosyal yapının önemli bir dişlisi olmak... Bu tip şeyler insanların büyük bir bölümü, hatta entelektüeller ve kendilerini özgür zannedenler için bile neredeyse vazgeçilmezdir.

Oysa dostlarımızla bağlantı halinde kalmamızı, temel olarak sınırlandırılmış ve kontrollü ilişkiler kurmamızı sağlayan bütün bu şeyler, köleliğin çeşitli biçimlerinden başka bir şey değiller.

Bir yörede, hatta aynı evde 20 veya 30 yıl yaşayan ve memleketini hiç terk etmemiş olan iyi insanların anlattıklarını her zaman hayranlıkla, fakat onlara pek de imrenmeden dinledim.

Dışarıda, ufkun gizemli mavi duvarının arkasında neler olduğunu bilme ve görme ihtiyacı içinde seni harekete geçiren dürtüyü, aynı yerde bulunmanın kasvetli boğuculuğunu hissetmemek; bütün beyazlığıyla bilinmeyen, uzaklara giden yollara, sana kendini ona vermeni ve dağlara, vadilere doğru itaatkâr bir şekilde onu takip etmeni emrettiğini duymadan bakmak; korkunun neden olduğu bir durağanlık gereksinimine ya da hisleri alınarak köleleştirilmiş bir canavarın boynunu kulluğa bilinçsizce sunarak teslim oluşuna benziyor.

Bütün mülk sahipleri için sınırlar vardır. Her güç kurallara tabidir. Ama serseri, tamamıyla uçsuz bucaksız bir dünyaya sahiptir ve sadece düşsel bir ufuk ile sınırlandırılmıştır. Ve diğer insanlar onun imparatorluğunu; mutluluğunu ve egemenliğini sürdürmesini mümkün kılan bir ruha sahip olan krallığını göremez.

TUNUS'TA MİSAFİR OLMAK

1899 yılında iki ay boyunca Tunus'un sessiz, eski, gölgelerle dolu beyaz mahallelerinde doğunun göz kamaştırıcı görüntüsünü kovaladım.

Yaşça benden büyük olan Kuzey Afrikalı hizmetkârım Hatice ve siyah köpeğim ile birlikte Bab-ı Menara'nın münzevî köşelerinden birine kurulmuş geniş, eski bir Türk evinde yaşadım. Ev bir tepenin zirvesine yapılandırılmıştı.

Karışık koridorları ve farklı düzlemlerdeki odaları ile bir labirente benziyordu. Eski moda bir biçimde, renkli çinilerle dekore edilmişti. Boyanmış alçıları dantel gibi zarif bir şekilde oyulmuştu ve kemerli ahşap tavanları yaldızlarla süslenmişti.

Günlerim bu soğuk karanlıkta, sadece müezzinin melankolik şiirinin bozacağı sessizlikte geçip gitti; ağır ve kaygısızca.

Bunaltıcı öğle uykusu saatlerini, yeşil ve pembe çinili geniş odamda geçiriyordum. Bir köşeye çömelen Hatice tespih çekiyor ve solgun dudakları dualar mırıldanıyordu. Dedale,* bir aslan gibi yere serilmişti. Narin ağzı güçlü pençelerinin üzerinde duruyordu ve büyük bir ilgiyle sıradan bir sineğin yavaşça uçuşunu izliyordu. Ben de yere yakın yatağıma uzanmış, hayal kurmanın lüksünü yaşıyordum.

Dinlenme zamanıydı bu, hayatımın olaylı ve zor iki dönemi arasında yer alan iyileştirici bir molaydı. Geçmişten bana kalan tatlı anılar vardı aklımda ve böylece bende hayatımla ilgili net olmayan, melankolik bir izlenim gelişmişti.

*

Evimle yol arasında çok sayıda konut bulunuyordu. Araplar ikamet ediyordu bu konutlarda, sıkıca kapatılmış kapıların ardında yaşıyorlardı. Yukarıya doğru ilerlediğinizde küçük, eski, harabeye dönmüş bir mahalle, yıkıntılar içinde bir çıkmaz sokak çıkıyor karşınıza. Burası tuhaf bir mahalle; duvarlar, kubbeler, küçük avlular, karanlık odalar, eski teraslardan geriye kalan yıkıntılar, her yer –yıllarca kimse yaşamadığı için– asmalar, sarmaşıklar, çiçeklenmiş yapışkan ot yığınları ve yabanî otlar tarafından istila edilmiş. Kimse bu evlerle ilgilenmiyor. Sahipleri ise bu evleri çoktan terketmiş.

Fakat mehtaplı gecelerin gizemli sessizliğinde, yakınınızdaki yıkık dökük konutların tuhaf bir şekilde hayata döndüğünü görebilirsiniz. Demir parmaklıklı pencerelerimden biri küçük bir iç bahçeye bakıyordu.

* Dedale, yazarın köpeğinin ismi.

Bu tek katlı evin dış duvarları ve iki odası hiç bozulmamış. Bahçenin tam ortasında, bir çeşme var. Kırık dökük bu çeşmeden hâlâ nereden geldiğini bilmediğim temiz bir su akıyor ve bu sayede çeşmenin çevresinde bereketli bir bitki örtüsü gelişmiş.

Beyaz çiçeklerle süslenmiş büyük yasemin çalılıkları asma filizleriyle karışmış. Böylece yeşil dallar tam bir Arap saçına dönmüş. Koyu kırmızı taç yapraklarıyla gül çalılıkları beyaz çinilere yayılmış. Sakin gecelerde bu unutulmuş köşeden, güzel, taze kokular sürükleniyor.

Dolunay, öylece duran bu yıkıntıların üzerinde sükûnet içerisinde ışıldadığında, ben de ince bir perdenin arkasına saklanmış bir şekilde manzarayı izliyordum. Kısa bir süre içerisinde hemen aşina olduğum, yorgun düştüğüm günlerde sabırsızlıkla ona kavuşacağım anı beklediğim bir manzaraydı bu. Benim için sonsuza dek bir muamma olarak kalan bir manzara... Sanırım gizem duygusu, bu manzarayla ilgili o anıyı çekici olarak nitelendirmemde önemli bir rol oynuyordu. Nereden geldiğini, küçük iç bahçeye nasıl girdiğini hiçbir zaman anlayamadım, lakin her dolunayda zarif, renkli ipekler giymiş ve parlak kar gibi bir ihrama bürünmüş genç bir Afrikalı gelir ve bir hayalet gibi şu taşın üzerine otururdu.

Oldukça yakışıklıydı, Arap şehirlileri gibi kayıtsız bir zarafete sahip olmakla birlikte pürüzsüz beyaz bir teni vardı. Yüzünde etkileyici bir hüzün taşıyordu.

Hep aynı yerde otururdu ve orada oturduğu süre boyunca gecenin sonsuz mavisine dalar; Endülüs göğünün altında bestelenmiş, geçmiş zamanlara ait hoş nağmeler söylerdi. Sesi yavaşça, zarif bir şekilde yükselir, dinginliğin içinde bir ağıda, büyülü sözlere dönüşürdü.

Genellikle şu şarkıyı söylemeyi tercih ederdi, içlerinde en hoş ve en hüzünlü olanını:

"Ruhumu hüzün ele geçirdi, kalbimi ise gece; ve dolup taştı gecenin ıssızlığıyla kalbim. Mezar, cesedi ele geçirip onu bir toza dönüştürdü. Ebedi hüznüme tek derman... Eğer ruhum başka bir dünyada uyanırsa, hüznüm benimle birlikte doğar, bu cennet bile olsa."

Yakışıklı yabancının söylediği bu şarkıda anlatılan çaresiz hüznün sebebini asla öğrenemedim. Yabancının sesi berrak bir tondaydı ve ben-

den önce başka birçok ruhu da esir eden Arap müziğinin sır vermeyen, suskun çekiciliğini eşsiz bir şekilde sergiliyordu.

Genç Afrikalı genellikle çobanların ya da deve binicilerinin çaldığı küçük bir kavalı da yanında taşıyordu. Ve bu ince kamış, yetiştiği derelerin fısıltılarının anısını melodilerinde yaşatıyordu.

Tunuslu Müslümanların uykuda olduğu gece saatlerinin sessizliğinde, bahçenin güzel kokularının kollarında, melankolik bir şekilde arzularını seslendiriyordu yabancı. Sonra diğer yıkıntılara bağlı olduğunu düşündüğüm iki küçük odanın gölgesinde geldiği gibi sessizce yokolup gidiyor; tıpkı bir hayalet gibi.

Hatice, benden yaşça büyük bir köle, bundan önceki kırk sene boyunca Tunus'un en ünlü ailelerinin arasında yaşamış ve birkaç nesil boyunca bu ailelerin erkek çocuklarını dizlerinin üstünde oturtup oynatmış. Bir akşam onu çağırdım ve ona geceleri gezen müzisyeni gösterdim. Batıl inançlı insanlarda görülen bir üslupla başını salladı Hatice ve şu sözleri söyledi: "Kasabanın bütün iyi ailelerini bilirim fakat onu tanımıyorum." Sesini alçaltarak ve titreyerek ekledi: "Onun diri olup olmadığını yalnızca Allah bilir. Belki de eskiden bu yıkıntılarda oturuyordu ve bu müzik de yalnızca bir rüya ya da büyü?"

Bu insanların âdetlerini –birisinin özel hayatı hakkında meraklı olmanın, onlara gelen ya da giden kişiler ile ilgili sorular sormanın kötü bir davranış kabul edileceğini– bildiğim için yabancıya seslenmeye asla cesaret edemedim. Sonsuza kadar, bir daha hiç görünmemek üzere sığınağına kaçmasına neden olmak istemiyordum.

Bir akşam boşu boşuna bekledim. Bir daha asla gelmedi. Fakat yine de dolunayda sesinin ve kavalının tatlı iç çekişinin hoş anısı beni sıklıkla etkisi altına alıyor. Ve bazen, kim olduğunu ve nereden geldiğini asla bilemeyeceğimi düşündüğümde, sersemletici bir ızdırap benliğimi ele geçiriyor.

*

Yükseklerde, halk için inşa edilen kasbah* ve barakaların yakınla-

* Kasbah: Mağrib'de bir tür iç kale. Gerektiğinde düşmana karşı daha kolay savunulacak yüksek duvarlarla çevrili yapı. Bir kentte kasbah olması, o kentin korunmaya değer bir yerel lidere ve varlıklı ailelere sahip olduğunu gösterir, dolayısıyla bir tür güç

rında her şeyden önce Doğu'nun hüznünü barındıran muhteşem bir yer bulunuyor. Buraya Babü'l Cürcâni deniliyor. Yoldan biraz daha yüksekçe, yıpranmış gri bir surun arkasında, karşınıza ilk çıkan şey eski bir mezarlık. Artık buraya kimse gömülmüyor. Yaşlı incir ve kara selvi ağaçlarının gölgesindeki kabirler, gül çalılıklarından dökülen kuru yaprak yığınlarının altında kayboluyorlar.

Tunus'ta Müslüman olmayanların, camilere ve Kur'an'a uyan kulların gömüldüğü mezarlıklara girmesine izin verilmez. Babü'l Cürcâni'deki mezarlar çok eski. Hiçbir turist bu yollardan geçmez ve hiç kimse Babü'l Cürcâni'nin unutulmuşluğunu rahatsız etmez.

Tunus'un gürültüsü buraya ulaşmaz, yalnızca müezzinlerin uzun seslenişlerini ve askerlerin borazan seslerini duyabilirsiniz. Bu sesler alçalıp gölün yüzeyine yaklaşır ve havada dağılırlar.

Huzurlu, mütevekkil Müslüman mezarlıklarında bedevî giysileri giyip kimliğimi belli etmeden dolaşmayı severim. Bu mezarlıklarda ölüm, Avrupa'daki mezarlıklarda olduğu gibi umutsuzlukla ve kasvetli bir karanlıkla eşdeğer görülmemiştir. Her akşam yalnız başıma Babü'l Cürcâni'ye yürürüm.

Mübarek mağrib vaktinde, güneş ufukta kaybolmak üzereyken gri mezarlar muhteşem renklere bürünürler. Yatay ışınlar pembe izler bırakırlar bu muhteşem umursamazlık diyarında, unutulmuşluğun son köşesinde.

Biraz ileride, bu bölgeye adını veren bir kapının altından geçersiniz ve kendinizi tozlu bir yolda bulursunuz. Bu yoldan batıya doğru ilerlediğinizde daracık Bardo Vadisi'ne, doğuya doğru ilerlerdiğinizde ise El Bahira Gölü'ne yukarıdan bakan büyük Sidi Bel Hasan Mezarlığına ulaşırsınız. Doğuya giden bu ıssız, eğimli, dik yolu izlerseniz Tunus'un çok da yüksek olmayan bir tepesinin zirvesine varırsınız. Daha önce birçok kere bu yoldan yukarı tırmanmıştım.

*

Güneş çok alçakta. Solgun renklerle ışıldayan Zaguan* Dağı gök-

sembolü olarak da kabul edilir. 1830'da sömürgeleştirme hareketleri başladığında Kuzey Cezayir'de 100 yıldan daha fazla bir süredir ayakta duran çok sayıda kasbah bulunuyordu.

* Aynı dağın diğer adı Zağvan'dır.

yüzünün engin yangınında, alevler içinde kalmış görünüyor. Eflatun sislerle çevrilmiş kocaman düz bir disk yavaşça alçalıyor.

Aşağıda, düz ovanın üzerinde yaz sıcağıyla kavrulmuş Sel-cumi* Tuz Gölü bulunuyor. Lila rengi düz yüzeyi birkaç beyaz, tuzlu kabukla lekelenmiş gibi. Bu tuhaf aydınlığın altında gözünüz yanılıyor ve onu derin, canlı bir deniz olarak algılıyorsunuz.

Tepenin başlangıcına, Sel-cumi Tuz Gölü'nün kıyılarına, içinde bol miktarda güherçilenin bulunduğu suyun pis kokusunu gidermesi için okaliptüs ağaçları dikilmiş. Solgun, mavimsi yapraklı ağaçlarla düzenlenmiş bu kavrulmuş ova, gümüş bir taç ile süslenmiş gibi görünüyor. Burada bir kere daha kurumuş tuz göllerinin bulunduğu, büyülü manzaraların toprağı Büyük Sahra ile ilgili anılarıma döndüm.

Günün son ışınları uzun, kan kırmızısı akisler yaratır kuru tuz gölünün artık tamamıyle maviye kesmiş okaliptüs ağaçlarının, kırmızımsı kayaların ve gri surların üzerinde. Sonra birden, hiçbir işaret belirmeden aydınlık sona erer –ufkun kapıları tekrar kapanmış gibi–, her şey surların ve kasabanın üzerine yavaş yavaş çöken mavi bir sisin içine gömülür.

Afrika'nın değişken ve kendi içinde pek çok farklılığı barındıran güzelliğini, –tekdüzelik içerisindeki bu toprakların ve boş arazilerin üzerinde oynayan etkileyici ışınların– vurguladığı söylenmiştir birçok kere. Şüphesiz, benzersiz bir güzelliği besleyen bu ışık oyunları, gökkuşağı rengindeki gün doğumları, mor ve altın renklerindeki akşamlar Arap hikâyecilere ve geçmişteki şairlere ilham kaynağı olmuştur.

*

Renksiz paçavralara bürünmüş, yaşlı kör bir adam hergün Babü'l Cürcâni geçidine gelir ve burada oturur. Körlüğünün nihayetsiz gecesinde durmaksızın sefaletini anlatan duasını tekrar eder ve yoldan geçen birkaç müminden Tunuslu büyük murâbıt Ebü'l Hasan-ı Şâzilî adına sadaka dilenir.

Çoğu kez İslam'ın yaşandığı yerlerde kör, ihtiyarlıktan zayıflamış yaşlı dilencilerle karşılaştığımda durup düşünürüm ve kendime acaba bu kuru maskelerin, işlevsiz mat gözlerin ardında hâlâ bir ruhları ve

* Bugün Si-Cumi olarak anılmaktadır.

düşünceleri var mı diye sorarım. Varoluş biçimleri ne kadar da tuhaftır; umursamazlık ve hüzünlü bir sessizlik içinde geçen hayatlarıyla çevrelerindeki hayat dolu insanlara hep uzak kalmışlardır.

Akşam karanlığında geçitte pis ve hırpanî yaratıklarla karşılaşabilirsiniz, onları adlandırmak zor: Hara'dan gelen Yahudiler, Sicilya yerlileri,* limana yakın tehlikeli ve adı kötüye çıkmış bölgelerden gelenler. Burada kışlaların yakınında toplanıyorlar. Dilenciler ve bazen de fahişeler akşam yemeği saatinde duvarlar boyunca sıralanıp bekliyorlar ve askerler gittikten sonra karanlık kavşaklardan çıkıyorlar. Bütün bunlara rağmen Babü'l Cürcâni, Tunus'un en ıssız, en huzurlu köşelerinden biri.

*

Diğerlerinden daha hüzünlü olduğum bir gecede, nedensiz bir şekilde içim daralırken akşam namazıyla birlikte bütün hareketliliğin sona erdiği sessiz Arap sokaklarında dolaşıyordum. Caddelerin ortasında hâlâ ayakta duran eski harabelerin bulunduğu blokta son buldu yürüyüşüm. Burası kalabalığın gün içinde telaşla kaynaştığı El Hacı Emin Çarşısı Geçidi'ne yakın bir yerdi. Ve çarşının içinde yer alan bu harabeler İslam'ın dünyevî şeylere karşı kayıtsızlığının göstergesiydi âdeta.

Harabe yığınından El Mirkad Camii'ne ait bodur kare bir minare yükseliyordu. Yollarda ya da alışveriş yapılan dükkânların kafesli çatılarının altında benden başka hiç kimse yoktu. Amaçsızca sürüklenmekten yorgun düştüm ve bir taşın üstüne oturup şafak vaktinin ilk ışıkları için beklemeye karar verdim.

Afrika'nın en muhteşem zaman diliminin şafak vakti olduğu söylenebilir. Şafak vaktinde hava serin ve berraktır, her şey sözlerle anlatılamayacak kadar hoştur, yaşadığınız güzellikler ruhunuzun ve vücudunuzun içine işler, duyularınız size hoş bir esrime duygusu yaşatırken mest olursunuz. Gençliğin yeniden kazanıldığı ve umudun canlandığı keyifli saatlerdir bunlar.

Saat ancak üçe gelmiş olmalıydı ve şehir hâlâ karanlıktı. Fakat aşağıda, (doğuda) evlerin terasları ne oldukları tam da anlaşılamayacak karaltılar halinde göze çarpmaya başlamışlardı.

* Bu deyim aslında çeşitli ülkelere yerleşmiş Sicilyalı ve mafyaya mensup kişiler için kullanılıyordu.

Başımın üzerinde ahşap bir kepengin sert gürlemesini duydum, sarı bir ışık demeti gecenin içine dağıldı. Müezzinin sesi yükseliyordu. Hâlâ rüyadaymış gibi, Allah'ın kutsal, sınırsız bir güce sahip olduğunu hatırlatan sözlerle başladı saygı uyandıran çağrısına: "Allahü ekber!"

Sesi, uyuyan şehrin üzerinde yavaşça sürüklendi. Kuşkusuz bir inancın vurgusuyla, içtenlikle ve ağırbaşlı bir düşünceyle dolu bu ses yükseklerden, sanki cennetten geliyordu, sadık ve teselli ediciydi. Tüm şehirlerin üzerinde diğer sesler de benzer şekilde yankılandılar. Ve birden bütün İslam ülkelerinde evrenin hakimine, yargı gününün tek sahibine, doğunun ve batının Rabb'ine, şafak söken günlerin efendisine hergün okunan ezanın söylenişi sırasındaki canlı, ahenkli seslerin buluşması büyük bir konsere dönüştü: "Namaz uykudan hayırlıdır."

Rüyada duyulan bir ses gibi sürdükçe güçlendi ve yüksek, hükmeden bir bildiriyle son buldu. Daha sonra aynı kuru, gür sesle dört küçük pencere kapandı yine. Her şey şafakta son bulacak kısa bekleme süresince gölgelerin ve sessizliğin içine çekildi.

*

İnce sandal göl kıyısının uzantısı olan alçak, kırmızımsı kum yığınlarının arasından kanalın daha temiz, daha tuzlu suyunun içine doğru sessizce, usulca süzülüyor. Ufkun koyu bir çizgi gibi belirginleştiği açık denize doğru yol alıyoruz.

Akşamın pembe ışıkları hâlâ parlarken, biz yolumuza devam ediyoruz. Kayık bile sallanmıyor uyuyan gölün bu sessiz, hareketsiz suyunda.

Sağımızda, üzerinde pırıl pırıl beyaz mezarların dağınık bir şekilde yer aldığı ve gizemli yeşil bahçelerin bulunduğu kırmızı, koyu sarı tepede, Sidi* Ebu'l Hasan'ın değerli murâbıtı dikiliyor ve daha ileride sislerle çevrelenmiş büyük, eski, mazgallı kale bulunuyor.

Bu-Karnin'deki ulu dağın koyu mavi, ikiz dorukları akşam sisinin içinde gökyüzüne doğru uzanıyor.

Uzakta, Rades'deki beyaz kulübelerin yansımaları denizin hareketli suyuyla titriyor.

* Sidi, efendi, bey anlamında kullanıldığı gibi Arapça Seydî anlamında da Mağriplilerce kullanılır.

Ve burada, gökyüzünde bir yangını canlandıran renklerin üzerinde adı bir zamanlar Kartaca olan görkemli bir tepe bulunuyor.

Rüyadaymışçasına bu yakaya uzun uzun baktım, denize doğru uzanan bu buruna, zamanında çok kanın döküldüğü dünyanın bu tuhaf köşesine.

Roma Kartaca'sından –önceki yüzyıllarda çöken alçak Kartaca– kalan beyaz manastırlar, batıdaki ışık kümesinin içerisinde kayboluyor. Böylece Punik Tepesi çıplak ve ıssız duruyor. Hüzünlü tepeye canlılık kazandıran geçmişe ait muhteşem görüntüler, kırmızı parıltılar içerisinden yükseliyor. Bu yapıların hepsi; hakimlerin sarayları, öfkeli tanrılar için yapılan tapınaklar, barbar festivallerden ve törenlerden geriye kalanlar, kalkınmak için, Afrika'nın kavrulmuş, huysuz toprağında ihtişamını yeniden kazanmak için Asya'dan gelen bencil ve vahşi Fenike uygarlığına ait.

Aniden güneş ufukta kayboluyor ve uzak camilerde ezan okuyan müezzinlerin ağırbaşlı sesleri bana ulaşıyor. Rüyamdaki Kartaca hızla dönerek düşümden ve üzerine yansıyan ışıktan kurtuluyor; üzerinde ölülerin yakıldığı tören ateşini andıran akşamın sıcak ışınlarının arasında kaybolup gidiyor.

AMİRE

Eylül-Ekim 1899

Gece boyunca fırtına ve rüzgar kuvvetlendi, gökyüzü yağmur damlalarını üzerinde kamp kurduğumuz alanın üzerine bıraktı. Üzerinde boş tarlaların ve seyrek zeytin koruluklarının bulunduğu, incir ağacı dizileriyle bölünmüş geniş, killi plato su içinde kalmıştı.

Zavallı göçebe çadırlarımız yağmurdan sırılsıklam olmuşlar, kırmızı toprağa doğru yassılaşmışlardı, bu halleriyle korkudan yere çökmüş büyük canavarlara benziyorlardı.

Ufukta süzülen soğuk sislerle biçimi bozulmuş Afrika'nın bu kır bölgesinde, sonbahara özgü, kederli, mat renklere bürünmüş bir şafak vakti yaşanıyordu.

Üşümüştük, sessizce ateşin çevresinde oturmuş bize biraz da olsa kaybettiğimiz gücü geri kazandıracak, sıcaklık verecek olan kahvenin hazır olmasını bekliyorduk.

Ruhunuzun kendi köşesine çekilmek isteyeceği renksiz saatlerden birisiydi.

Beni yöneten, yine göçebeliğe özgü değişken hislerimdi. Amire'nin verimli ovaları, gülümseyen Sahil'deki sinsi ormanları yukarıdan süzen dağlık bölgelerinde kamp kurdum ve iki ay boyunca burada konaklayan, pek de sıcak kanlı olduklarını söyleyemeyeceğim yabanıl kabilelerin arasında yaşadım.

Bir gazeteye bu bölgelerle ilgili gezi yazıları yazacağımı söylediğim için Tunus'un önde gelenleri tarafından küçük araştırmaların sürdürülmesi ve genelde hep geciktirilmiş olduklarını gözlemlediğim Arap vergilerinin toplanması için tahsis edilmiş küçük bir karavanla hareket ediyordum.

Birlikte yolculuk ettiğim, küçük halifenin* de dahil olduğu kafile Manastırlı lideri temsil ediyor. Bu temsilciler küçük ve zayıf, kendini gösterme isteği olmayan, adaletli, hiçbir zaman kaba ya da çok hırslı olduğunu göremeyeceğiniz Tunuslu bir halife ile sabit fikirleri ve davranışları olan ve bu demode tarzlarını değiştirmeye pek niyetli görünmeyen, çok kibar, iyiliksever ve sürekli tebessüm eden iki Arap avukattan oluşuyor. Bir de Ahmed var, sahip olduğu rütbenin gerektirdiğinden daha fazla düşünme ve anlama kabiliyetine sahip bir sipahi çavuşu, gençlik zarafetinin, savrukluğunun ve biraz da yabanıl vahşiliğin birleşimine sahip bir Oranlı.** Beraberimizde bir de sipahi ya da "deira" [askerî devriye] olarak orada bulunan kırmızı ya da mavi ihramlara bürünmüş birkaç bedevî bulunuyor.

Bu yolculuğa çıkıp hayatı onlarla paylaşmadan önce hiç tanımadığım, hakkımda hiçbir şey bilmeyen bu adamların yapıp ettiklerini izledim iki ay boyunca. Onlar için ben Fransa'daki bir kolejden kaçmış genç Türk*** Sidi Mahmud Sadi'yim.

* Halife: Burada Tunus Beyi'nin yardımcılarına verilen ad.

** Oran'ın bir diğer adı Vehran.

*** Eberhardt, burada Batılıların tüm Müslümanları "Türk" olarak nitelendirdikleri dönemin alışkanlığının bir sonucu olarak kendine "Türk" demiştir.

Çalışmadığım için vicdan azabı çektiğim anlarda sadece birkaç satır bir şeyler yazmışım. Aslında defterimi nadiren açıyorum. Sakin, doğal, uyuşuk bir şekilde süregiden bedevî hayatı bir kere daha beni etkisi altına alıp benliğimi uyuşturuyor ve hoş bir sarhoşlukla günlerimi geçirmeme neden oluyor. Yazmak mı?.. Neden kendimi böyle bir sıkıntıya sokayım ki?

Durumumla ilgili can sıkıcı düşüncelere dalmışken ovaya inmemiz için ani bir çağrı geliyor, adamlarının ölümü üzerine intikam almak için katliam planlayan bir kabileyi yatıştırmamız isteniyor bizden.

Şeyh'in* habercisi ile birlikte kamptan ayrılmamız ve her şeyi öylece bırakıp gitmemiz gerekiyor. Bizim yerimize kamptan deira sorumlu olacak ve bu akşamki nakliyat işleriyle de o ilgilenecek.

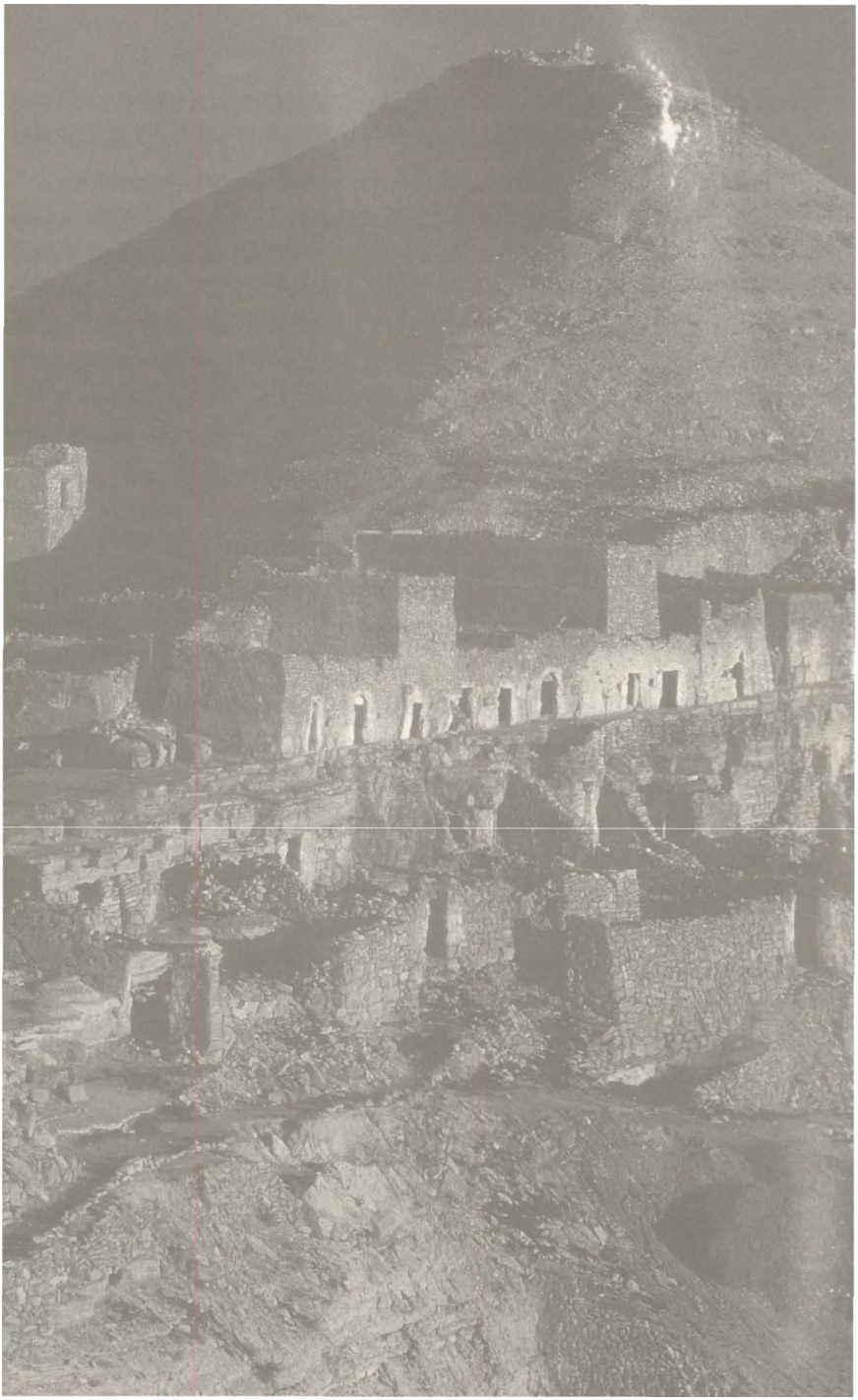
Sık çalılıkların ve ağaçların arasından ilerliyoruz, zemin yumuşak ve kaygan, zor bir yoldayız. Hendeklerin üzerinden, incir ağacı dizilerinin arasından geçiyoruz; yağmur ve rüzgardan güçleri kırılan ve artık emirlerimize uymak istemeyen atlarla yolculuk ediyoruz.

Sonunda Hacec Köyü'ne ulaşıyoruz; tek bir ağacın ve çimenin bulunmadığı bu korkunç çıplaklığın ortasında yükselen yuvarlak bir tepenin üzerine kurulmuş bu köyde, çamurdan yapılmış yüzlerce kulübe ve çadır var.

Olağan sayılamayacak bir telaş yaşanıyor köyde. Uzaktan gelen dehşet verici gürültüyle birden irkiliyoruz. Çadırların arasında siyah ya da koyu renkli çulhalara bürünmüş adamlar gruplara ayrılmış tartışıyorlar, sinirli oldukları besbelli. Diğerleri çömelmiş, silahlarını temizleyip dolduruyorlar ya da tahta saplı kılıçlarını, kamalarını ve oraklarını bileyliyorlar. Köyün tam ortasında kırmızı ya da mavi peçelere sarınmış kadınlar bir cesedin üzerini örten, kanla yapış yapış olmuş siyah bir çulha yanında ağıtlar yakıyorlar.

Adamlar ölüm tehditleri savuruyorlar. Geçmiş zamanlarda yaptıkları göçler sırasında olduğu gibi Zerat-Zarzur kabilesine saldırmaya ve onların batıda, neredeyse bir kilometre genişliğinde ve oldukça derin olan boğazın ilerisinde kurulmuş kamplarını yağmalamaya hazırlanıyorlar.

* Burada kullanılan şeyh kelimesi, tarikat lideri değil, sınırları eyalet valisi tarafından belirlenen yerleşim birimlerinin başında bulunan yönetici manasında.

Muhteşem bir enerjiye ve güçlü duygulara sahip olan genç Şeyh Ali, elindeki silahıyla beraber tanışmak için yanımıza geliyor ve neler olduğunu anlatıyor:

"Bu sabah Zerat-Zarzur kabilesine mensup Ali bin Hafız adında bir erkek çocuğu, kardeşi Muhammed ile birlikte yardımcıma iki koyun satmaya geldi. Uzun süredir anlaşmazlık içerisinde oldukları bir aile vardı. Bu aileden Hamza bin Barik ile karşılaşmışlar. Kavga etmeye başlamışlar ve Ali bin Hafız, Hamza'ya elindeki sopayla birkaç kere vurmuş, kafatasını yarmış. Vücudu orada yatıyor. Bütün kabile ve dört çoban bu olayın şahitleri. Ali ve erkek kardeşi boğazda bir yere saklanmışlar. Şimdi kabileden insanlar intikam almak için Zerat-Zarzur kabilesine saldırmak istiyorlar."

Şeyh bizimle konuşurken çevremizde insanlar toplanıyor ve köyün üzerine yalnızca kadınların ağıtlarıyla bölünen büyük bir sessizlik çöküyor. Göçebeler ellerinde silahlarla, tehditkâr ve öfkeli ifadelerle dinliyorlar. Şeyh daha son cümlesini bitirmeden korkunç bir yaygara daha kopuyor.

Emsalsiz bir vahşet içerisinde çığlık atıyorlar ve bu zayıf adamların köşeli yüzleri gittikçe daha korkunç bir hâl alıyor. Şeyh Ali tekrar tehditlerle ve uyarılarla onları teskine çalışıyor. Kasvetli bir yüzü olan yaşlı, uzun bir adamın ona kibirli bir şekilde yanıt verdiğini duyuyorum: "Gençsin! Ne bilirsin ki? Bu kanın değeri..." Ve birdenbire göçebeler dağılıyor, boğaza doğru koşmaya başlıyorlar.

Sipahiler ve deira'lar da bütün yönlerde onları izliyorlar ve onlarsa çığlık atıyorlar. Üzerlerinde asker üniforması olan göçebeler, dörtnala giden, bağıran şekiller; sayıca onlardan daha fazla olan ve her an geriye dönüp onların üzerine saldırma isteği içerisine girebilecek bu silahlı, tehlikeli adamları izliyorlar. Sahte savaş. İnsan avı onları mutluluktan sarhoş ediyor, bu göçebeler gürültü patırtı içerisinde eğlenirken mutluluktan yüzleri parlıyor, kendilerini çocuklar gibi özgür hissediyorlar.

Köyü kaplayan gri gökyüzünün altında yaşanan bu şiddet dolu sahne, öfkeli bir rüzgarın esmesiyle daha vahşi ve müthiş bir görünüm alıyor.

Sonunda kabile kontrol altına alınıyor, bu vahşi çocuklar mağlup bir şekilde köye geri dönüyorlar ve gözaltında tutuluyorlar. İçlerinden

en öfkeli iki üç kişi yakalanıp zincirleniyor. Artık soruşturmayı başlatmanın vakti geliyor ve iki sipahi, katili aramak için köyden ayrılıyor.

Önümüze çıkartılan Ali bin Hafız'ın elleri arkadan bağlanmış. Karşımızda duran bu genç bedevî, nefes nefese soluyor, giysileri lime lime olmuş, solgun yüzü ter ve kirle kaplanmış. Derin kırmızımsı kahverengi gözleri kapalı. Küskün bir bakışı var. Erkek kardeşi de uzun boylu zayıf bir bedevî. Bir eşkiyanın gizemli yüzüne sahip, tuzağa düşmüş yabanî bir hayvanın halleri var onda, her an saldırmaya hazır... Fakat Hamza bin Barik'i öldüren kişi o değil, Ali; sakalsız bir yüzü ve altın gözleri olan genç bir göçebe.

Ali, kimliği ile ilgili genel sorulara kısa cevaplar veriyor. Neredeyse hecelerle cevaplıyor soruları. Sonra halife "Neden Hamza bin Barik'i öldürdün?" diye soruyor.

Suçlu, umutsuz bir savunma yapmak için kendini hazırlıyor. Başını eğiyor ve yere bakıyor. "Onunla benim aramda, Allah'ın peygamberi şahittir!"

O andan itibaren sağduyuya ve bütün kanıtlara rağmen bir rüyadaymışçasına bu cümleyi tekrarlıyor ve korku ile çocuksu inkârını sürdürüyor.

Ali, cinayeti tepenin çıplak zirvesinde işlemiş ve olayı gören yüzlerce şahit var. Erkek kardeşiyle birlikte kaçmış ve boğazda saklanmış. Ali'nin cevapları, onun yokluğunda sorguya çekilen erkek kardeşinin ifadeleriyle çelişiyor. Fakat bunların Ali için bir anlamı yok, bütün azarlamalara, tehditlere ya da emirlere karşı gelerek ısrarla gözlerini yere dikmiş, ruhsuz sesiyle cevap veriyor: "Onunla benim aramda, Allah'ın peygamberi şahittir!"

Hacec'de üç gün kaldık. Üç gün boyunca tartışmalar, bağrışmalar, tehditler, yaşanan korkuları izleyen silah kuşanma çağrıları devam etti... Sonunda düzen ve barış tekrar sağlandı ve biz Amire'nin başkenti Moknine'e doğru yola çıktık. Bir patikada ilerlemeye başladık.

Hava düzeldi ve artık sıcaklığı hissedebiliyoruz. Yağmurlarla birlikte kil toprağın üzerinde yetişen gürbüz, sağlıklı çimenlerin üzerinden geçiyoruz.

Daha çok erken, her şeyin şeffaf olduğu bu vakitte kır bölgesi asil

bir güzelliğe bürünüp sonu gelmeyecek bir saflıkla saydam, pembe ve donuk ışınların altında yerini alıyor ve muhteşem gökyüzünün içinden sunuyor kendisini.

Yerinde duramayan atlarımızın tüm çabalarına rağmen küçük karavanımız yavaşça ilerliyor. Orada burada yakalanmış, farklı kabilelere mensup yirmi beş ya da otuz kadar tutukludan oluşan sessiz, iç karartıcı bir kafile ile birlikte yol alıyoruz. Durumlarını kabullenmiş bu tutuklular yüzlerinde asiliğe ait hiçbir ifade barındırmadan ve isyanla bağdaşacak tek bir kelime etmeden yürüyorlar, kol ve ayak bileklerinden birbirlerine ikişer ikişer bağlanmışlar. Kaderin onlara getirdiklerine tamamen teslim olmuşlar.

Ali'nin –aralarındaki tek katilin– kolları, sırtının arkasından birbirlerine bağlanmış. Ayakları da bağlı olan bu genç tutuklu, sipahilerin atlarının arasında, diğer tutuklulardan ayrı bir yerde yürüyor. Yüzünde o anlaşılması zor, tuhaf ifadesi var. Kabilesindeki bedevîler Allahaısmarladık diyebilmek için uzaktan ona seslendiklerinde kendinden emin bir sesle cevap veriyor ve ona inanmalarını istiyor: "Onunla benim aramda, Allah'ın peygamberi şahittir!"

Hacec kabilesinin üyeleri artık yatıştı. Onu böyle tutuklanmış bir halde görünce öfkeleri hafifledi. Çünkü artık Ali, göçebelerin içgüdüsel olarak korktukları ve hiç de güvenmedikleri insanî adaletin ellerinde. Ali artık kana kan diyerek öldürme haklarının olduğu bir düşman değil. O bir tutuklu, acınacak durumda, otoritenin; korkulan ve nefret edilen bir hayaletin kurbanı.

Hacec kabilesinin öfkesi ve intikam duygusu Ali yerine Zerat-Zarzur kabilesine yönelecekti çok yakında, tabii eğer harekete geçme şansları olsaydı.

Birden incir ağaçlarının arkasına saklanmış bir dereden, bir grup kadın feryat ederek bize doğru koşmaya başlıyor. Güzel kara gözlü bir kız tarafından yönlendirilerek yürüyen grubun en yaşlı kadını âmâ. Beyaz saçları kırışık alnının üzerine düşmüş. Ağlıyor.

Küçük kızın yol gösterdiği yaşlı kadın, halifenin üzengisini sıkıca tutuyor ve yalvarıyor: "Sidi, Sidi, kendi annenin ruhu adına benim tek oğluma acı, benim Ali'm! Acı ona Sidi!"

Konvoyumuz duruyor ve birden herkes ciddileşiyor. Paçavralar içindeki bu âmâ kadının çektiği ızdırap içimizi burkuyor. Onu avutmaya gücümüz yok.

Gözyaşlarını zorlukla tutan halife anlamsız sözler mırıldanıyor ve asla tutamayacağı vaatlerde bulunuyor. Bunun üzerine Ali'nin annesi onu hayır dualarına boğuyor. Daha sonra Ali'ye dönüp oğlunun üstüne atıyor kendini ve bir ölünün başındaymışçasına ağıtlar yakıyor.

Benzi atan küçük bedevînin tüm vücudu titriyor.

"Baban kulübede, yatakta yatıyor" diyor yaşlı kadın, "Ve o hasta, hem de çok hasta. Belli ki artık onun ölme vakti geldi. O sana şunları söylememi istedi, eğer birisini öldürdüysen bunu itiraf etmelisin, o zaman Allah sana ve bize acıyacaktır ve belki de mahkeme de daha hafif bir ceza verir."

Sonra birdenbire sarsıcı bir şekilde ağlamaya başlıyor Ali, genç yüzü bir çocuğun yüzüne dönüşüyor. Alçak bir sesle şöyle mırıldanıyor, "Beni affedin Müslümanlar! Ben bir canlıyı öldürdüm!"

Çevrede toplanan süvariler ve bedevîler bu sevinçli haberi paylaşıyorlar: "İtiraf etti! İtiraf etti!"

Bu konuşmalardan sonra herkes Ali'ye karşı büyük bir acıma duygusu besliyor ve ona merhamet göstermek istiyor. Sert mizaçlı Ahmet Çavuş, Ali'nin üzerine eğiliyor ve ellerini çözüyor. "Anneni kucakla" diyor.

Bunu izleyen Allahaısmarladık kucaklaşmaları hıçkırıklarla, ağlamalarla ve kadınların ağıtlarıyla bölünüyor. Yolumuza çıkan bu kederli topluluk geri dönüyor, fakat biz yine de uzunca bir süre yaşlı kadının üstünü başını yırttığını ve korkunç çığlıklar attığını duyabiliyoruz.

Çavuş, Zerat-Zarzur kabilesinin üyelerinin Ali'ye Allahaısmarladık demek için yaklaşmalarına ve hapiste beslenebilmesi için ona bakır para vermelerine izin veriyor. Tutukluya sadaka getiren Hacec kabilesinden iki üç yaşlı adamın daha bir gün önce Ali'nin öldürülmesi gerektiğini savunan ve onun kabilesine saldırmak isteyen kişiler olduğunu farkediyorum.

"Allah'ın yolunu izlemek isteyen kişi, bunu sana vermek istiyoruz, kabul et lütfen" diyorlar Ali'ye. Daha sonra ağırbaşlı bir şekilde geri çekiliyorlar.

Kısa bir süre sonra çavuş kalabalığı dağıtmak zorunda kalıyor, çünkü büyük bir kısmını Zerat-Zarzur kabilesinin oluşturduğu bu kalabalığı tehlikeli buluyor. Bir kere daha Moknine'ye doğru yola çıkıyoruz ve zeytin koruluklarının arasında uzanan bir patikada yol alıyoruz. Çiğ damlaları içimizi ürpertiyor.

BILADU'L-ATTÂR: GÜZEL KOKULAR ŞEHRİ

Kutsal Zeytune Camii'ne oldukça yakın bir yerde bulunan Tunus'un en eski mahallerinden biri, eskiyi çağrıştıran huzurlu bir dinginlik ile sarsılmaz bir inancı anlatıyor size. Gölgelerin ve duyguların bu küçük sığınağında muhteşem renkler ve El Attarîn Çarşısı yönünden gelen baştan çıkarıcı kokular sizi hayattan tat almak üzere harekete geçirir. Burası gizli tatların ittifak içerisinde kaynaştığı bir yerdir.

Çarşının yüksek kubbeleri kırmızı ve yeşile boyanmış spiral sütunlar üzerine yaslanmış. Daha aşağıda sinsi yollar birbirlerine bağlanıyor, kışkırtıcı ve gizem dolular. Yolun sağında ve solunda dolap büyüklüğündeki küçük parfüm dükkânlarında bakışları donuk bir ışıkla yumuşamış ve duyuları koku yoğunluğundan zayıflamış mumya yüzlü Kuzey Afrikalı mal sahipleri göze çarpıyor. Allah'a saygılı Zeytune Camii'nin bilgili fıkıh âliminin düşünceli, incelikle dolu oğlu Si Şazelî bin es-Sahili'yi de görüyoruz bu tüccarların arasında.

Si Şazelî ağırbaşlı bir zarafet ile giyinmeyi seviyor, bir kısım Tunuslu için gelenek haline gelmiş bir tarz bu. Geçmişten ödünç alınmış uzun seneler süresince şekillenmiş bir tarz, titizlikle uygulanmış tonlarda, uygun renklerdeki ipekleri giymek gerekiyor.

Si Şazelî değerli sedef bir sandığa kayıtsızca yaslanıp Arap hikâyeleri ve şiirleri okur. Girişte hemen onun önünde yer alan, üzerinde gül suyu aromalı bir fincan kahve ve nargilesi bulunan küçük bir masayı farkedersiniz. Şeffaf, kaliteli mavi bir porselenin içinde duran büyük güzel manolya sizi karşılar; dört kalın taç yaprağı ve güzel kokulu teniyle içeriye davet eder.

Çarşıdaki arkadaşları yapısı itibariyle mesafeli ve sessiz olan Si Şazelî'ye sıklıkla "Ne düşünüyorsun Si Şazelî?" diye sorarlar.

"İnsanların yaşadığı mutluluğun bir yanılsama olduğunu düşünüyorum ve sanırım şimdiye kadar en çok aklımı işgal eden konu bu..."

*

Bir gün bir at arabası durdu çarşının girişinde. Peçeli bir grup kadın hevesle basamakları sallanan loş pasaja girdiler. Ve kendilerini Si Şazelî'nin dükkânında buldular. Büyük işlemeli bir kutuya benzeyen bu dükkân onların dikkatini çekmişti.

Genç adam onların yabancı olduklarını hemen anladı. Çünkü tüm Konstantin kadınları gibi sivri şapkalar giyiyorlardı.

En gençleri banka oturdu ve gevezelik etmeye başladı. Bir kuşun cıvıldaması gibiydi konuşması.

Uzun, ince yapılı, kınalı parmakları bir süre kesme desenli sürahilerle, fildişi kutularla ve güzel kokulu şekerlerle oynadı. Fiyat konusunda anlaşıldıktan sonra ayağa kalktı ve seçtiği eşyaları toplamaya başladı. Sonra umursamazca "Bunları bana, Halfaouine mahallesindeki Leyla Haneni'nin evine gönderin... Hayır, bunları görevliler ile göndermeyin çünkü bunlar değerli eşyalar... Bunları siz getirmelisiniz."

Afrikalı kadın dükkânı terkeder etmez, Si Şazelî'nin gözleri bu ısrarlı bakışa takıldı. Sarsılmıştı fakat bakışlarını kaçırıp kafasını başka bir yöne çevirmeden önce gülümseyerek verdiği cevap çıkıverdi ağzından.

"Ne zaman?"

"Bu akşam, mağribden sonra."

Namaz vakti geldiğinde Si Şazelî her zamanki gibi camiye gitti. Fakat bu akşam camiyi iç huzuruna kavuşarak terk etmemişti, namazı aceleyle kıldığı için ruhu sıkıntılıydı. İçi rahat değildi.

*

Batıdan gelen kızıl ışıklar Babü'l Cürcâni bölgesindeki şehrin yüksek kısımlarına vuruyordu hâlâ. Ruhsuz bir sessizlik Tunus'u sarmıştı sonunda.

Yürüyüşü her zamankinden daha canlıydı, Si Şazelî dükkânların önündeki ağırkanlı kalabalığın arasından geçerek Halfaouine'e doğru ilerliyordu.

Kubbeli bir çıkmaz sokağa girdi ve inanılmayacak derecede alçak bir kapının önünde durdu.

Ağır demir kapı tokmağının sesi, neredeyse yabanî otların içinde büyüyeceği eski, köhne evde tuhaf bir şekilde yankılandı.

"Kim o?" diye haykırdı yaşlı kadın ürkek bir sesle.

"Kapıyı aç!" Bir Arap asla dışarıda ismini söylemez, kendi evinin önünde bile.

Kapı yarım açıldı ve yaşlı kadın göründü, yoksul Tunusluların giydiği mavi bir peştamal vardı üzerinde. "El Attarîn Çarşısı'ndan mı geliyorsunuz?"

"Evet."

Onu üç portakal ağacının bulunduğu büyük avluya götürdü. İlk kattaki salonda kapı aralığının kemerli bölümü nar ağacının çiçeği gibi parlak bir ipek ile perdelenmişti.

"Orada. Yukarıya çık!"

Mavi çinilerle döşenmiş serin, karanlık merdiveni çıktı Si Şazelî. Heyecandan nefessiz kalmıştı. Elini parlak bir alev gibi saran yumuşak perdeyi araladı. Orada, Cerid'den gelme kalın halının üzerinde, soluk altın rengiyle işlenmiş minderlerin arasında geziniyordu ve üzerinde geniş pullu kolları olan beyaz tülbentten kombinezon, yeşil ve altın renginde kadife bir kaftan ve birkaç tane ipek ihram vardı.

Giyinmeye devam ediyordu, kenarı saçaklı bir eşarp ile süslenmiş sivri uçlu başlığının altında birleşen ve güzel yüzünü belirginleştirip aydınlatan iki altın zinciri takmaya çalışıyordu.

"Hoş geldin. Otur."

Kelimelerle anlatılamayacak kadar güzeldi. Gururlu olduğu kadar gösterişli nitelikleri o gizli sıcaklığına ustaca ihanet ediyordu.

Onun arkasına oturdu ve Afrikalı yaşlı kadın –zorunlu olarak içilmesi gereken– misafir kahvesini kabartmalı küçük bakır bir tepside getirdi.

"Tunus'taki kadınlar Manubya kadar güzeller mi?" diye sordu yaşlı kadın ve gülümserken dökülmüş dişlerinin oluşturduğu çirkinlik ortaya çıktı.

"Manubya?.. Yapraklar arasında gizlenmiş bir gül o."

"Sen de çok yakışıklısın."

Manubya telaşlı bir şekilde yelpaze ile oynuyordu ve bilezikleri her hareketiyle birlikte hafifçe çınlıyordu.

Kedi gibi esnek vücudu yumuşak yün üzerinde gerildi ve değerli bilekliği şıngırdadı. Tunuslu fahişelerin cüretkârlığı yoktu onda. Manubya'nın önünde Si Şazelî başka birisiyle birlikteyken olduğu gibi rahat davranamıyordu. Aralarında korku gibi bir şey vardı; birleşme korkusu, yalnızca haz duymaktan ötesinin yaşanacağını, daha çok mücadele edileceğini hissetmenin verdiği bir korku.

"Dinle" dedi Manubya, "Kendime güzel bir koku almaya gelmiştim... Fakat seni gördüğümde kalbim en değerli esanstan daha çok arzuladı seni. Neden bir şey söylemiyorsun? Neden beni böyle utandırıyorsun?"

"Fakat siz kimsiniz? Nereden geliyorsunuz ki kederli sessizliğimi bozuyorsunuz?"

"Bizim memleketimiz Annabe fakat ben Konstantin'de annemin kardeşiyle, teyzemle birlikte yaşadım. Buraya geldim çünkü oradan çok sıkıldım."

Şazelî, Manubya'nın dizlerine hafifçe dokundu, gözleri onun bütün cazibesini yansıtıyordu, şöyle mırıldandı: "Hayır. Sen çöle inen bir yağmur gibi geldin."

Altın zincirler yanağının yanında şıngırdadı.

Yaşlı kadın, arzularının tatlı ızdırabı gece boyunca sürecek olan çifti, sessizlik içerisinde ve üzerlerini örten gecenin coşkusuyla birlikte bırakıp gitti.

Manubya kafasını yavaşça yana yatırdı. Boynunun güzelliği ve hızla attığını hissettiği damarları Si Şazelî'nin gürültüyle atan kalbinden bir cevap bekliyordu. Şazelî ona sarıldı ve cennetin vaadini yerine getirene kadar büyük bir tutkuyla öpüştüler.

*

O günden sonra Si Şazelî sık sık dükkânını bırakıp gitmeye, eski kitaplarını ihmal etmeye başladı. Bir rüyada yaşıyordu.

Si Şazelî yirmi beş yaşındaydı ve doyum noktasına ulaşana kadar yaşayabileceği tüm zevkleri tattı. Aşkın evrende yer alan tüm suretleri değiştirebilecek kadar güçlü bir duygu olduğundan hiç kuşku duymadı.

Akşam karanlığında Halfaouine'e doğru bir patikada ilerlerken doğanın onu onurlandırdığını düşünüyordu. Tatlı bir yorgunluk hissettiği sabahlarda yıkanırken ince perde, yasemin yapraklarının yeryüzüne düşmesine izin vererek parçalara ayrılıyormuş gibi geliyordu ona. Dua ettiği zamanlarda bile hava onun aşkının kokusu ile dolup taşıyordu.

Şazelî sırrını kimseyle paylaşmadı, kendini tamamen aşka kaptırmak çok daha güzeldi. Onu böyle solgun görenler hasta olduğunu düşündüler.

Fakat yaşlı sofu Si Mustafa es-Sahili, oğlundaki bu büyük değişiklikleri farketmişti. Oğlunu gizlice izlettirdi. Kısa sürede Manubya'nın gizli yeri, yaşlı adam tarafından öğrenildi.

Yine bir akşam Si Şazelî, sevgilisinin onu beklediği evin kapısını çaldı. Yaşlı Tunuslu ağlayarak açtı kapıyı: "Senin güvercinini götürdüler!"

"Ne demeye çalışıyorsun?"

"Doğru söylüyorum Sidi. Bugün Bey'in adamları geldi, onu ve yaşlı Tebura'yı alıp götürdüler. Senin adını haykırıp onu götürmelerine karşı çıksa da bir faydası yoktu. Onu istasyona götürdüler ve Cezayir'e giden bir trene bindirdiler."

Şazelî sessizdi, ağırbaşlılıkla karşıladı olanları. Hikâyeyi pek inandırıcı bulmamıştı aslında, yine de hiç soru sormadı. Issız, beyaz avluya girdi, mavi çinili merdivenden yukarı çıktı, perdeyi araladı. Boş odayı gördüğünde tüm dünyası yıkılmıştı.

"Onu tekrar bulacağım, Allah'ın ve Muhammed'in üzerine yemin ederim! Bu dünyadaki ve bundan sonraki hayatımızdaki efendim kutsal Şeyh Sidi Mustafa bin Aziz üzerine yemin ederim ki onu bulacağım."

*

Uzun bir süre sabırla Manubya'nın nerede olabileceği hakkında bir iz ya da ipucu bulmaya çalıştı. Sonunda bazı arkadaşlarından Manubya'nın Annabe'ye döndüğünü öğrendi. Onların söylediğine göre Manubya bir fahişe hayatı yaşıyor ve zenginlerle yatıyordu.

Bu haber karşısında Şazelî'nin kalbi fırlayacak gibi oldu, öfkeden çok umut neden olmuştu buna. Sevgilisinin yanına gidecek ona sarılacak ve sahte öpücüklerin izlerini gözyaşlarının saflığı ile silecekti.

Aşklarıyla bütün ızdırapları ve ayıpları geride bırakacaklardı. Fakat babası yaşadığı sürece Si Şazelî'nin kendisine ait hiçbir şeyi olmayacaktı. Bu yüzden yaşlı adamdan, yola çıkıp sevgilisini aramaya gitmek için izin istedi. Boşuna yalvardı. Babası izin vermedi. O da dükkânı bırakıp gitti, mezarlıkları ve uzaklardaki harabeleri gezip durdu.

Bir gün geri dönmedi. Babası her yerde onu aradı fakat Si Şazelî gitmişti, aşkının gücüyle sürüklenmişti.

Ağlama sırası yaşlı adamdaydı.

*

Si Şazelî uzun bir süre eski sokaklarda beyaz Annabe'nin Mağrib kahvelerinde Manubya ile ilgili bir şeyler öğrenmeye çalıştı. Her yeri arıyordu, kadınlarla hiçbir ilgisi olmayan insanlara soruyor, fahişelerin çalıştığı evlerde onun izini bulmaya çalışıyordu.

Sonunda Manubya kaybolalı bir yıl olmuştu. Birbiriyle çelişen bilgiler sonucunda şaşıran Şazelî, Cezayir'de takılıp kaldı.

Bir akşam Şazelî, Babû'l Vâdi'de anason kokulu bir kahvede farklı ırktan insanlarla birlikte vakit geçirirken tüfekli er müfrezesinde görev yapan Tunuslu eski arkadaşlarıyla karşılaştı. Anılarını paylaştılar ve geçmişten konuştular.

"Ahmed el-Harrubi kızı Manubya?

"Ben onu tanıyorum."

"Ona ne oldu?"

"Allah ona yattığı yerde huzur versin!"

Şazelî içinde bir şeylerin ezildiğini hissetti, yere yığılacak gibi oldu. Asla kurtulamayacağı bir zindandaydı artık, kapı şiddetle yüzüne kapanmıştı. Serseri olmak için yurdunu, ailesini, zenginliğini terketmişti. Bir senedir sevgilisini arıyordu, yanlış yerdeydi, kaybolmuştu ama hâlâ umudu vardı... Ve şimdi de bütün bu yolu onun ölü olduğunu öğrenmek için geldiğini öğrenmişti!"

"Ne zaman öldü? Nerede?

"Annabe'de. Cezayir'de bir süre kalmıştı. Annabe'ye bir ay önce geri dönmüştü. Büyük bir acı içerisindeydi ama yine de sürekli çevresine gülüyordu... Durmadan içki içiyordu. Sonunda fazla içki içmekten öldü."

"Ali, onun mezarının yeri hakkında bilgin var mı acaba?"

"Hayır. Ama Tebura'nın diğer yeğeni Avniye sana yerini gösterecektir. Tebura da öldü."

*

İdu'nun kasvetli mavi doruklarının arkasında soylu güneş alçalıyor; çevredeki diğer yükseltileri, uzun siyah selvi ağaçlarının ve kıvrımlı incir ağaçlarının bulunduğu ağırbaşlı tepeyi kucaklıyor.

Müslümanlar o bölgede, incelikle yontulmuş çeşitli renklerdeki taşların altında sessizlik içerisinde uzanıyorlar. Mezarda muammalı bir uykudalar.

Kasvetli ya da kederli değil bu mezarlık. Çiçeklerle, asmalarla, çalılarla dolu. Çinili kabirler ve beyaz mermerler yalnızca saflığın birer göstergesi her şeyin sürekli hareket içerisinde olduğu bu dünyada. Buradaki her şey büyük bir sessizliği, kabullenmeyi, sarsılmaz, teselli veren bir güveni anlatıyor.

Sonsuz bir huzurun yaşandığı bu bahçeden, rüyanın bu kenarından değişmeyen altın ve gök mavisi renginde çizgilerle yarı şeffaf, engin bir girdap uzanır. Onun güzelliği gökyüzünün uçsuz bucaksızlığı ile vurgulanır. Onların, Latin yelkenlerinin altında hızla giden tekneler havada, sonsuzun iki aynasının arasında dengede dururlar.

Genç bir incir ağacı ile gölgelenmiş kutsal tepede mavi ve beyaz çinili bir mezar bulunur. Süslenmiş iki taşın arasında yatan kadının ismi kazılıdır bu mezarın üstünde. Arap yazısıyla yazılmış sade mezar kitâbesini okursunuz.

"Konstantin'den Ahmed kızı Manubya.
Her şey Allah'a döner.
Allah'tan başka ilâh yoktur ve
Hz. Muhammed O'nun elçisidir."

Bazen mağribin baştan çıkartıcı güzellikteki saatlerinde, akşamın büyük gülü açtığında, işlenmemiş kaba ipliklerden yapılmış giysilerle, sıradan, kederli bir yüz, hayalleriyle bir başına akşam karanlığının çökmesini beklemek için eski mezarlığa tırmanır. Mavi bir piyade eri üniforması giyer. Zayıf yüzü kırmızı çeçiya'sının* altında kararmıştır... Ve bu paspal askerde hiç kimse zarif, sağlıkla ışıldayan Tunusluyu anımsatan bir işarete rastlayamaz.

*

Yoğun sessizliğin hüküm sürdüğü ve güzel kokulu gölgeliklerin bulunduğu El Attarîn Çarşısı'nın yakınında Zeytune Camii vardır. Bu caminin gölgesinde hücreyi andıran bir dükkân bulunur. Renkli mumların yaydığı ışık halkalarının ve parfümlerin arasında yaşlı bir adam oturur. Zayıf kolu sedef sandığa yaslanmıştır. Bütün anılarının bu sandığın içerisinde saklı olduğunu sanırsınız. Saatlerce günlerce orada öylece durur; değişmeyen rüyasına dalmış bir biçimde bekler. Izdırapla lekelenmiş yüzü zayıflar; gözyaşları ile yıkanan gözleri donuklaşır, renkleri kaybolur.

Orada durur ve zamanın tanığı olarak bekler. Kendisi değil de bir heykeldir sanki, hareketsiz, değişmez... Kalbinin işlevlerini artık yavaşça ve güçlükle yerine getirdiğini duyumsar. Asla geri gelemeyecek olan oğlunu düşünür, çok az dayanma gücünün kaldığını ve artık öleceğini.

EL VADİ** ANILARI

El Vadi: Tam bir Arap şehri. Sûf sakinlerinin üzerinde alçıdan evler inşa ettikleri yüksek bir kumuldaki bayırda yer alıyor. Muhteşem beyazlığıyla Doğuya ait olduğunu vurguluyor.

Fransız yapıları ise farklılıklarıyla göze çarpıyorlar: Arap Bürosu, barakalar, postane, okul, gümrük bürosu.

* Kumaştan yöresel bir başlık.

** El Vadi (El-Ued/Oued): Uzun, kuru ırmak, vadi. El Ued ya da El Vadi, Cezayir'in başkenti Cezayir'in 400 kilometre güneydoğusunda Tunus sınırına yakın bir kent. Fas, Tunus ve Cezayir arasındaki sınırlar henüz belirlenmemiş olduğundan genel olarak Mağrib'den söz ediliyor.

El Vadi'de iki *kaidat** var; birisi Aşişe, diğeri Mesaba kabilesi için.

Önemli Müslüman yapıları; kadı makamı, beş cami ve Sidi Abdülkadir'in zaviyesi.

El Vadi'nin sokakları dolambaçlı ve bir tanesi bile asfaltlanmamış. Pazarın kurulduğu yer geniş bir meydan; pazar tam olarak, kemerli, kubbe şeklinde iki yapının içerisinde kuruluyor. Bu yapılardan birisinde tohum, diğerinde ise et satılıyor. Bir alışveriş gününde Sûf'ta yaşayan tüm kabilelerden gelen insanlara rastlayabilirsiniz: Şambili, Sudanlı ve hatta Tuareg.** El Vadi'nin pazarı Cuma günleri kurulur. Perşembe akşamları bu pazarın yakınındaki tüm yollar develerle, eşeklerle ve yayalarla dolup taşar.

Başlıca yollar: Kuzeye doğru Tunus'taki Cerid'den başlayıp Behima ve Debila'dan geçerek ilerlenen, kuzeybatıya doğru Biskra'dan başlayıp Gemar'dan geçilen yollar ile batıya doğru Tugurt'tan başlayıp Kuinin'den devam edilen ya da aynı zamanda çöl içinden gidilirse Urgla'ya da ulaşılabilen Tayyibetü'l-Gebliya yolu. Güneye doğru uzanan yol Beresof ve Gadames'ten başlayarak Amiş içinden izleniyor ve doğuda ise Trefaonui Köyü'nden geçerek sürdürülen Tunus yolu var.

El Vadi'nin çevresinde birçok köy var. Bölgenin El Sûf diye adlandırılmasının nedeni de bu.

Bu topraklarda aylarca kaldım. Buraya yazın en sıcak günlerinde iki kere geldim, daha sonra bir kışı burada geçirdim ve bir keresinde burada neredeyse ölüyordum. Behima'nın bir köyünde bir süvarî kılıcı hamlesiyle yaralanmıştım ve buradaki askerî hastahanede tedavi görmek amacıyla kalmıştım. Bunları daha sonra anlatacağım.

Daha en başından beri El Vadi benim için görsel bir şölendi, derin sırların çekici bir şekilde sunulmasıydı. Benim sorumsuz ve rahat durmayan varlığım akla gelmeyen bir yeryüzü manzarasına tutulup kalmıştı. Bu şehre ilk gidişimde sadece kısa bir süre kaldım, fakat bir sene sonra ona ve anılarıma karşı koyamayarak aynı mevsimde geri döndüm.

Yazgısı önceden belirlenen saatlerin varlığına inanırım. Bazı ülkelerin, bazı yerlerin ruhlarını gizemli, ayrıcalıklı anlarda hızlı bir sezgi

* Kaidat: Fransız sömürge yönetimi altındaki Cezayirli liderlere verilen ad.

** Sahra'nın en büyük Berberî kabilelerinden biri. Bugün Libya, Fas, Tunus ve Cezayir'de varlıklarını sürdürüyorlar. Tuareg kelimesi Libya'nın Targa (kanal) bölgesinden geliyor. Bölgenin modern ismi ise Fezzan'dır.

ile görüveririz ve aniden gerçek, benzersiz ve unutulmaz resimler olarak kabulleniriz onları.

El Vadi'yi ilk kez 1899 yılının Ağustos ayında sıcak, sakin bir akşamda görmüştüm. O akşam, Sûf'un hırçın ve görkemli toprağının, onun tuhaf güzelliğinin ve uçsuz bucaksız hüznünün eşsiz bir anlatımıydı benim için.

FANTAZYA

Binlerce kubbenin yarattığı bir tarih, âdeta ebediyen var olan bir manzara demektir El Vadi. Bahara benzeyen kışların güneşli ve duru bir havanın büyülü güzelliğinde edindiğim izlenimlerimin içinde beni en derinden etkileyeni yine temiz bir kış sabahında tanık olduğum bir manzaraydı.

Kasabadaki herkes günlerdir kutlama yapıyordu, çünkü saygıdeğer murâbıt, Sidi Muhammed Lahmi uzak, efsanevî Fransa toprağına yaptığı ziyaretten geri dönmek üzereydi. Bu, ışıldayan kıyafetler giymek, rüzgar ve dumana karşı ateşli atları yarıştırmak ve silahların kendi konuşmalarını yapmalarına izin vermek için az bulunan bir fırsattı.

Gün, pembe bir ışıkla davet edildi yeryüzüne. Çölde şafak en seçkin zaman dilimidir, diğer tüm saatlerden daha büyülüdür. Hafif ve taze bir hava eşliğinde serin bir esinti, palmiye ağaçlarının yaprakları arasında uğuldar. Hiçbir kelime çölün muhteşem huzurunu ve bu anların benzersiz çekiciliğini anlatmak için yeterli değildir.

Ourmes Köyü'ndeki gece nöbetimize zamanında yetiştik. Orada o mübarek zatla buluşmak için El Vadi'den ayrılıp Tugurt yolunda 40 kilometre yol almıştık. Geceyi Murâbıt'ın heyecanlı, hayat dolu, kuvvetli sözlerini dinleyerek yakın arkadaşlarımla birlikte geçirdim. Gece nöbeti süresince kopan gürültü ve gece boyunca yeni gelenlerle çoğalan kalabalık beni yormuştu ve biraz hava almak için atların beklediği avluya çıktım.

Kimisi kumun üzerinde uzanıyor, kimisi de oturuyordu. Gösterişli bayramlıklarını giymiş, beyaz ihramlara bürünmüş birkaç yüz adam... Enerji dolu, erkeksi kafalar, güneşten kararmış yüzler, gururla, türban-

larından yüzlerine düşen kar gibi beyaz peçelerle süslenmişti ve kadınlar geleneksel koyu mavi ya da kırmızı kıyafetlerinin içinde, üzerinde güneşin ilk ışınlarının ateş gibi parladığı nadir bulunan altın Sudan takılarıyla buradaydılar.

Göçebe yaşamların içinde günlük işler bazen bir töreni andırır. Mümin, ateşin çevresinde mütevazi sabah kahvesini hazırladı ağırbaşlılıkla. Herkes Kadirîye tespihlerinden takmıştı boyunlarına.

Ayn Salah'ta, alev alev yanan gökyüzünün altında huysuzlanan ateşli siyah bir kısrak vardı. Bu kısraktan etkilenen atlar, nallarını toprağa hızla vurup, şahlanırken kişniyor ve dağınık, kabarmış yeleleriyle, güçlü boyunlarını büyük bir zarafetle öne eğiyorlardı.

Dışarıda, mor gökyüzüne karşı üç büyük yarış devesinin profilleri tuhaf karaltılar şeklinde duruyordu. Bu şekilde, başka bir zamana aitmiş gibi azametli bir heykelin sakin ve umursamaz tavırlarıyla çevrelerinde koşuşturan güçsüz insanlığa kibirle bakıyorlardı.

Sonunda mukaddemlerden biri avlu boşaltılsın emrini duyuran işareti verdi. Kapılar kapatıldı. Alanı terk etme vakti gelmişti.

Sade bir tarzı olan yeşil ipekle giyinmiş murâbıt kapının önünde göründü, Peygamber'in soyuna yakışır bir şekilde yeşil bir türban ve uzun beyaz peçeler takmıştı. Gözalıcı bir yapısı vardı. Ağırbaşlı ve düşünceli görünüyordu, bir an durdu ve esrarlı, derin bakışı batı ufkuna odaklandı. Orada, onu takip eden coşkunun tam ortasında öylece, sakin dururken yüzünün güzel çizgileri hiçbir duygusunu ele vermiyordu.

Kulların çığlıklarının, sabırsız atların kişnemelerinin, büyük bir kargaşanın içerisinde hızlıca yukarı tırmandık. Kapılar dışarıya doğru açıldı ve ateşli bir sıçrayışla hepimiz kendimizi dışarıda bulduk.

Tunus'un Nêfzıa* bölgesinden gelen dört siyahî müzisyen parlak, renkli ipekler giymiş halde tiz flütleriyle tuhaf, yabanî bir melodi çalıyorlardı. Kocaman davulun gürleyen ritimleri flütün sesine eşlik ediyordu.

Kalabalıktan bir ses yükseldi ve dalga gibi yayıldı: "Selâm sana ey Peygamber'in torunu!"

Çılgınca bir yaygara daha koptu ve havaya kaldırılan teflerden

* Tunus'ta El Cerid Tuz Gölü'nün güneydoğusunda kalan bölgenin adı.

kalabalığı kendinden geçiren bir ritm yükselmeye başladı. Bütün bu gürültüden ürken, ağızları köpüren atlar ilk önce şahlanarak geri çekildiler, daha sonra kendilerini öne attılar.

Murâbıt, El Cerid'den gelme damızlık atının üzerinde sessiz ve umursamaz duruyordu. Gözlerini yere dikmişti. Sadece atını kontrol etmekle ilgileniyor gibiydi, tek kelime etmiyor, heyecanlı atına karşı yüzünde tek bir kızgınlık ifadesi bile yer almıyordu.

Sonunda murâbıtın yeşillere bürünmüş, uzun vücudunun ardında bir çeşit tören alayı oluşturuldu, beyaz, uzun ve kıvrımlı...

El Vadi'nin çevresini saran büyük kumulların ardında saklanmış güneşle buluşacakmış gibi yavaşça doğuya ilerledik.

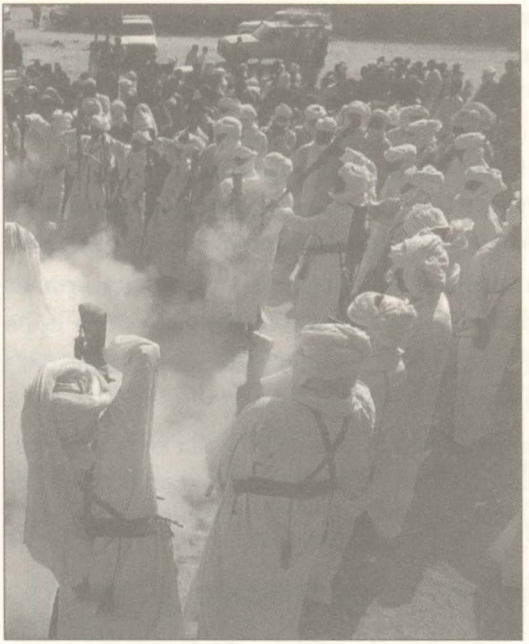
İzlediğimiz patika mavi gölgelerin arasında kıvrıla kıvrıla bizi zirveye çıkardı. Doruğa ulaştığımızda beyaz tören alayı aniden üzerine vuran şafağın kırmızı ışınlarının etkisiyle artık olduğundan çok daha büyük görünüyordu.

Sessiz, kısır kumullar insan kalabalıkları üretiyor gibiydiler. Tüm kabileler tepelere toplanmış ya da bahçelerinden taşıp çıkmışlardı. Önümüzde yuvarlak, geniş ve boş bir alan yarattılar; parlak Tunus ipekleri giymiş on iki genç adam uzun tüfekleri ile çığlık çığlığa söylenen, çok eski, vahşi bir savaş şarkısını haykırarak meydana fırladılar. Üzerimize doğru gelip boğuk çığlıklar eşliğinde bir anda bütün silahlarını kuma ateşleyerek, bir saldırıyı canlandırdılar.

Çıldıran atlarımız kalabalığın önünde şahlandılar ve korkuyla boşluğa çifte savurdular. Silah seslerinden ürkmüşlerdi, gözleri dışarı fırlıyor, ağızlarından köpükler fışkırıyordu. Sivri mahmuzlarla dürtüldüklerinde kalabalığın içine daldılar ve zikzak şeklinde parçalara ayrılan kalabalık onlara yol açtı.

Ve diğer açık, düz alanlarda başka kahramanlık gösterileri yapıldı. Savaşın, ruhları alevlendirdiği, yönlendirdiği, insanlar için ihtişam ve neşe kaynağı olduğu eski zamanlara döndük.

Sakin göçebelerin içinde yatan, eski zamanlardan kalma kahramanlık dürtüleri harekete geçmişti ve âdetleri yerine getirme isteği içindeydiler. Bu gösteriler, varlıklarını hareketsizce sürdüren kumulların üzerinde geçen yüzyıllar boyunca oluşmuş âdetlerden biriydi. Ve

görünen o ki, bu zamana kadar modern olan hiçbir şey onun içine işleyememiş, onu bozamamıştı.

Keskin ve sersemletici barut kokusu üzerimize yapıştı. Bu koku oradaki insanlara ve hayvanlara bağırışlardan, vahşi müzikten daha çok canlılık, mutluluk verdi.

Çok geçmeden uzakta yüksek bir kumulun doruğunda kümelenmiş, doğudan vuran kızıl bir ışıkla altın gibi parıldayan beyaz giysili göçebelerin başka bir gösterisini izlemeye başladık. Yine geniş ve yoğun bir kalabalık, yeşil, sarı ve kırmızı kitabelerle süslenmiş, hayli eskimiş üç bayrağın arkasında duruyordu. Onların bulunduğu bölgeden ne bir çığlık sesi, ne de tiz bir nağme geliyor, sadece bütün teflerin birbirlerine aynı anda vurulmasından çıkan ses, uyum içinde haykıran binlerce kişinin bağrından kopan etkili bir şarkı ile tamamlanıyordu.

"Selam ve rahmet üzerine olsun ey Allah Resûlü! Selam ve rahmet Yüce Rabb'ın yarattıkları içinde kutsal olanların üzerine olsun! Selam olsun sana Geylanî, Ermişlerin Piri, ismi batıdan doğuya parlayan Bağdat'ın efendisi!"

Bayrakların yanında iri, mükemmel görünümlü bir kısrağın üzerinde murâbıtın erkek kardeşi Sidi Muhammed El İmam duruyordu. Kendisi de saygıdeğer ve mübarek bir kişilik olan Sidi Muhammed El İmam bir Alman ya da Kelt gibi iri yapılı ve sarışın bir adamdı. Kocaman mavi gözleri ve tatlı, dalgın bakışıyla beyaz yüzü aydınlıktı. Yüzyıllardır en sıcak güneşlerde yanan İsmail ırkının örtündüğü ihram ve beyaz türban ile daha da vurgulanan tuhaf gözleri vardı.

İki gösteri alayı karşılaştı ve birleşti. Kumullardan birçok kadın ve erkek –beyaz ve mavi noktalar– buraya doğru akın ediyordu.

Dönüp geriye baktım. Görüş açımdan daha da fazlasına uzanan türban ve peçe seli, çoğu zaman sessizliğin ve yalnızlığın tadını çıkarmak için yürüdüğüm bu yolun üzerinde ilerliyordu. Dalga dalga bu yöne doğru gelen çılgın kalabalığı; ilerledikleri yol boyunca silahlarını konuşturan insanları ve korkup kaçan atları görüyordum.

Kafalarımızın üzerinde bizimle birlikte ilerleyen gri, parçalanmış bir peçe, bir duman bulutu taşıyor gibiydik.

Ve tüm çöl şarkıları gibi tatlı, içten bir şarkı dalgalar halinde yükselerek ufkun mavi sınırına doğru sürüklendi.

Sonunda mezarların dağınık bir şekilde sıralandığı geniş ovaya vardık. Önümüzde üç mehara* vardı. Bu develer diğer göçebe grubuyla birleştiğimizde katılmışlardı konvoya. Kalabalığın ortasında umursamaz bir şekilde korkusuzca ve sebatla ilerliyorlardı, yüzleri yarı peçelenmiş binicileri de Tuareg eyerlerinin üzerinde tıpkı bu develer gibi çevreleriyle bağlantılarını kesmiş bir şekilde yolculuklarını sürdürüyorlardı. Bu büyük hayvanlara takılmış demir çıngıraklar her adımda şakırdıyor ve iyice gerilmiş boyunlarının üzerinde yer alan kalın dudaklı, ceylan gözlü uzun kafaları yavaşça sallanıyordu.

Biz, atların üzerinde yolculuk ederken önümüzde uzanan açık alanın keyfini çıkarıyorduk. Rüzgârda çırpınan bayrakların gölgesinde yavaşça ilerleyen üç murâbıtı ve büyüklerimizi arkada bırakıp hızlanırken sıkıca tuttuğumuz dizginleri gevşettik. Murâbıtı görmeye ve selamlamaya çalışan, ona hayran olan bu kalabalığın arasında hızla ilerleyen, dörtnala giden bir grup vardı; uçsuz bucaksız ovada dönemeçli, kıvrım-

* Mehara: Arkasında iki hörgücü bulunan, çok hızlı koşan bir cins deve.

lı yollardan baş döndüren bir hızla geçildi.

Coşku içerisinde uçarcasına yol aldık. Sonunda korkmuş atlarımız içimizde bastırdığımız çılgınlık ile birlikte salıverilmişti. Düşünmeden hareket eden bu saf arkadaş birden serbest kalınca onun varlığıyla zehirlenip benliğimi unuttum ve son olarak kendimi diğer at binicileri ile bir yarış içerisinde buldum.

Hayran dindarlarla dolup taşan El Vadi'yi de geçtik. Olağanüstü bir güç atlarımıza can katıyor gibiydi, ovanın üzerinde hızla ilerlemeye devam ettik, uçsuz bucaksız mezarları geride bıraktık. Terleyen fakat yine de yorulmak bilmeyen, ağızlarında köpüklerle koşan atlar, kendilerini karşı konulmaz çekicilikteki ufukta yol almaya, ona ulaşmaya adamışlardı.

Ova çok renkli bir insan deniziydi, her an daha da çoğalmakta olan bir kalabalık tarafından devralınan üç sancak, artık binlerce müminin üzerinde dalgalanıyordu.

Kalabalığın sevgisinin ve saygısının odak noktası olan adam ise bütün bunlardan uzakta, kendi dünyasında yaşıyormuş gibi sessizdi ve atıyla yavaşça ilerliyordu.

*

Zaviyenin büyük, kubbeli camisini çevreleyen El Beyda Ovası zarif, mavi bir ışığa boğulmuş... Issız, uçsuz bucaksız, öylece uzanıyor. Oradaki yerleşim merkezinde inşa edilen konutların ardında büyük bir göçebe kampı duruyor. Daha içerilerdeki bütün gizemli bölgelere, Beres-Sûf, Gadames ve kara Sudan'a ulaşmak için El Beyda'dan geçmek gerekli. Önemli bir nokta konumunda olan El Beyda'nın terkedilmiş, çorak alanlarına gündüz vakti kurulan siyah çadırlarla burada yeni bir kasaba oluşturulmuş.

Davullar çalınıyor, ritmik şamata devam ediyor ve göçebelerin yerleştiği bu bölgeden şarkılar, büyüleyici sesler, kamıştan yapılan küçük bedevî flütlerinden çıkan yumuşak, ruhu okşayan melodiler yükseliyor.

Burada, yukarıda; harap olmuş caminin, mezarların ve kahverengi kumun üzerinde ise sıkıcı bir sessizlik hüküm sürüyor.

Daha aşağıda küçük bir vadi bulunuyor. Bu verimsiz vadinin üzerinde ise esrarengiz şekilli taşlar ve ihmal edilmiş, isimsiz mezarlar dağınık bir şekilde varlıklarını sürdürüyor. Vadinin üzerine inşa edilmiş

duvarın tuhaf çentikli kenarı gecenin derin, duygu yüklü mavisine zıt, sert bir duruşa sahip. Duvarın diğer tarafı çiçekler ya da çalılar ile ferahlamış görünüyor ve sonsuzmuş izlenimini veren çölün bu kısmında mezarların yerlerini belirten küçük taşlar var yalnızca. Bunların arasındaki süt beyaz renginde küçük bir mezar, ay ışığında parıldıyor.

Cami kapısının sivri kemerinin altında uzun ve siyahi bir figür beliriyor. Yavaşça aydınlık alanın içerisinden kayarcasına geçip gidiyor ve mezarlıkların bulunduğu vadiye iniyor. Duvarla kuşatılmış bölgeye giriyor ve orada, küçük beyaz mezarın önünde kafasını önüne eğerek hareket etmeden duruyor, sessiz, düşünceli...

Başka bir yerde, siyah çadırlarla kurulmuş eğreti bir şehirde, inançlı göçebeler, onun ve inancın tohumlarını İslam'ın hüküm sürdüğü uçsuz bucaksız topraklara saçıp iman duygusunu canlandıran atalarının ihtişamını anlatıyorlar şarkılarla.

Uzun boylu murâbıt ise hayal etmek arzusuyla gecenin içine dalıyor ve belki de zamansız özlemleri dile getirmek için, görkemli yurdunda daha gözlerini yeni açmışken kader tarafından geri çağırılan oğluna, ilk doğan çocuğuna ait mezarın yanında düşüncelerinin içinde kaybolmuş bir biçimde dikiliyor.

YUVA ÖZLEMİ

Bence hayattaki tüm acıların kaynağı, ölümün şüphe götürmez mutlaklığı. Sonsuz ve ölümsüz şeyleri sevgimize layık görmüyoruz.

Gökyüzü, hayatın değişik safhaları arasındaki ince farkları barındırır: Geçmiş pembe, bugün gri ve gelecek mavidir. Bu titreşen mavinin gerisinde ise sonsuz, isimsiz bir körfez var; ebedî dünyaya dönüşün körfezi. Evet, hayata dair şeylere bizi yürek parçalayacak denli hüzünlü bir şekilde bağlayan da bu zorunlu ve tartışılmaz ayrılık fikri.

Bir kez daha görme umudu olmaksızın ayrıldığımız; sevdiğimiz, acı çektiğimiz, düşündüğümüz ve hayal ettiğimiz yerlerin, hafızamızdaki görüntüleri gerçekte olduklarından çok daha güzeldir.

Yuva özlemi, zaman ve yer söz konusu olduğunda bütün hayaletleri canlandıran ulu bir büyücüdür.

*

İşte bu yüzden seçkin bir ruha sahip olan o kişi; birbirini izleyen uzak sürgünlerde; uyuyan, neredeyse yok edilmiş, ruhunun sessiz mezarlığına gömülmüş Afrika toprağının anılarıyla dolu dünyasının, acının eşiğinde içine işleyen bir gerçeklikle kendine gelmesini sağlamak için yalnızca Arapçaya benzeyen bir ses, doğuya özgü bir nâme, esans ya da barakaların duvarlarının ardından gelecek bir çıngırak sesine ihtiyaç duydu. Ve böylece, taştan tabutun içinde cenaze törenlerine yakışır bir hüzünle yatan yararsız mumyanın, aniden gizli bir iksirin etkisiyle oturup Kartaca'nın rahibesi gibi gülümsemesini andıracak türden bir değişimi gerçekleştirecekti.

Onun için bu hayatın her bir saatinin değerli olmasının biricik nedeni, geçmişin şekillendirdiği bu ızdırap ve çok yakında vuku bulacak yokoluşlardı. İlk kez yabancı bir toprağa ayak bastığında, bu tiyatro oyununda sergilenecek tüm duyguları ve heyecan yaratacak tüm olayları tahmin etmiş, özellikle de nihai ayrılışın hüznünü ve onu takip edecek yurt özlemini sezmişti.

Gerçek şu ki, o hiçbir zaman olayları, nesneleri yaşadığı andaki, görünür gerçeklikteki şekilleriyle sınırlandırmıyor, onları bulundukları yerlerden çekip çıkartmayı, renkleriyle oynamayı seviyordu. Tahayyülü kalbi ile bağlantılıydı.

Quai Joliette'de* büyük bir karmaşanın orta yerinde, kargo yığınlarının arasında boş bir fıçının üzerine oturmuştu. Soluk kış güneşinin ihtişamlı şafak ışıklarını düşünüyor ve her şey ona, onu bir göçebeye, gezgine dönüştüren o büyük imha edilişten önce yaşanan sabahı; üzerinden çok uzun zaman geçen bir sonbahar sabahını hatırlatıyordu.

Tapınacak kadar çok sevdiği şey Annabe'deki Berberistan** sahilindeydi ve birçok kez buradan ayrılmış olmakla birlikte artık oraya geri dönmeyi umut edecek cesareti yoktu. İstasyona yetişmek için sabah çok erken ayrıldı, uçsuz bucaksız, melankolik bir kırsal alanda denizin çevresinden dolanarak ilerliyordu. Rosa Burnu'nun arkasından doğan güneş, kırmızı ve altın renginde ışınlara boğuyordu güzel koyu. Sonba-

* Quai Joliette: Marsilya'da bir semt.
** Berberistan: Kuzey Afrika.

har rüzgarlarıyla kahverengiye dönmüş uzun okaliptüs ağaçları sabah melteminde usulca salınıyordu. Al göğüslü birkaç kuş uyanıp bir anlık duraksamanın ardından şakımaya başladı.

O sabah, gençliğinde ve ilk çocukluk yıllarında, hassassiyetinin ve hayalciliğinin vaktinden önce gelişmeye başladığı zamanlarda; neler olup bittiğini ancak yıllar sonra anlayabileceği bir dönemde tanık olduğu gündoğumlarını, varlığının en derinlerinde anımsamasına neden oldu.

Şu anda Marsilya iskelesinde bulunan, üzerine ona merhem olacak küçük bir umut ışığı bile tutmayan büyük katedralin gölgesinde tanık olduğu bu şafak ağarması, başka bir günde olduğundan daha az güzellikte değildi. Yine de kendini başka bir yerde hayal etti:

Sahra atının üzerinde, kılavuzlarından bir hayli ileride, Afrika çölünün uçsuz bucaksız boşluğundaki çıplak tepeye tırmandı. Gerisinde Rir Vadisi ile üzerinde hiçbir barınak bulunmayan düz, boş alanlar uzanıyordu; önünde ise kırmızı topraktan yapılmış alçak duvarlardan bir düğüm ve gece boyunca süren yürüyüşünü takip eden gün içinde vakit geçireceği El Moggar vahasının, gövdeleriyle bir şeyleri gizleyen ince hurma ağaçları vardı. Güneş sol taraftan, yaz sıcağı yüzünden kuruyan göl yatağının üzerinden doğuyordu.

Tuzlu vadinin uçsuz bucaksızlığını görebiliyordu; sert fakat güvenilir olan bu yolda yaz süresince uzun deve konvoyları sürekli zigzaglar çizerek, tek hörgüçlü Şambi develeri ise süratli bir şekilde dörtnala ilerleyebiliyorlardı. Fakat ilk kış yağmurları ile bu yol sadece aptalların keşfetmeye cesaret edebileceği bir ölümcüllüğe bürünüyor, bir çamur ve bataklık cehennemine dönüşüyordu.

Şambili kılavuz, erkek kardeşinin başına geleni kastederek "büyük çukur onu yuttu" dedi. Fırtınalı, kasvetli bir gecede, lanetli bir vahşetin tam ortasında ilerlerken tehlikeli, ölümcül büyük Melgir çöküntüsünde başlarına gelen acı olayı hatırladı ve sonrasında söylenmiş bu cümleyi korkudan titreyerek tekrarladı.

Fakat o sabah, huzurlu bir güneş yükseliyordu ovanın üzerinde. Oysa çok uzun zaman önceye dayanan oluşumundan bu yana hiçbir hayat belirtisi taşımamıştı bu ova.

Düz, kırmızımsı gri çukurun karşısında, göze çarpan tek şey kris-

talleşmiş tuzların samanyolundaki yıldızlar gibi kümelenerek yarattıkları çiçek motifleri aslında bunlar etrafa keskin ve kötü bir deniz kokusu yayan hüzünlü mahsuller; ölümün ve hastalıklı bir sıcaklığın sızıntıları.

Yine de hayat düşmanı bu ölümcül çukur, başka bir şafakta olduğundan daha masum gülümsüyor...

Yurt özlemi! Marsilya, insanın yurtsuzluğunu yüzüne vuran hatırlatmalarla dolu, bunlardan biri de kuşlar. Bir an için bir yere konan, tekrar havalanmadan önce kendini toplamak için konduğu yerde vakit geçiren, fakat hiçbir zaman belli bir yeri yurdu olmayan kocaman kuşlar.

Başka bir zaman, melankolik bir akşamda, yağmur öfkeli bir şekilde pencere camlarını dövüyordu. Geçmişten çıkıp gelen bir hayal ile meşgul olmuş ve odasından hiç çıkmayarak bütün günü yalnız geçirmişti.

Sûf Vadisindeki kumulların uçsuz bucaksızlığıyla çevrelenmişti. Üzerine vuran lüzumundan fazla ışık yüzünden solup bej rengine dönmüş bu tuhaf okyanusun ortasında, bir fırtına esnasında donmuşcasına katılaşmış, durağan, fakat yine de yüzeyi rüzgarlara eşlik eden ve bu sayede değişmeyen, yüzyılların sessizliğinde durmadan dalgalanan bu kumullar, kocaman canavarların sırtlarını andırıyordu. Bu engin kumulun arasında, orada burada rast geldiğiniz sığ vadilerdeki beyaz kumun üzerinde yetişen, büyüleyici bir inceliğe sahip, abanoz ağacı gibi kara, bodur çalılar ise ağaçlara dalkavukluk edercesine ölü dalların oluşturduğu tuhaf bir yığının üzerini örtüyor.

Bunlar Sûf'a kadar uzanan yolun üzerinde uzun aralıklarla önünüze çıkan kilometre taşları; gri g'mira'lar*, yüksek kumulların doruklarında rotayı gösteren küçük pramitler. Bulutsuz gökyüzünün sonsuz mavisinde akşam güneşi ufka doğru yaklaşıyor. Gri evler ve Kuinin'in kasrı, koyu renkli hurma palmiyeleri, kumun pembe renkli uzantısıyla ışıklandırılıyor.

Nefes nefese dörtnala ilerleyen atı, son bir gayret ile Kuinin'i El Vadi'den ayıran yüksek kumulun doruğuna ulaştı. Kamaşan gözleri unutulamaz bir manzarayı, eski, efsanevî Doğu'yu seyrediyordu.

Uçsuz bucaksız vadinin ortasında leylak rengine çalan bir beyaz-

* Mil taşı.

lık dikkati çekiyor, gölgeli yeşil bahçelerin arasından büyük beyaz bir kasaba yükseliyordu.

Bu renksiz ovanın tam kalbine kurulmuş bu temiz kasaba yer ile gökyüzünün kesişme noktasındaki yarı saydam görünümüyle her an kırılıverecekmiş izlenimi veriyordu. Bir tane bile gri çatısı ve dumanlı bacası olmayan evlerin bulunduğu El Vadi ona ilk kez bu şekilde göründü; İslamiyetin ilk zamanlarından, tarihe karışmış yüzyıllardan geriye kalmış tılsımlı bir şehir, samanyolu ışıltısına sahip bir inci, yine inciden yapılmış, pürüzsüz, parlak, sedef kaplı bir mücevher kutusuna; çölün içine yerleştirilmiş.

Onu kendinden geçiren bu görkemli manzarayı anlatacak tek kelime bile bulamıyordu. Manzaranın sarhoş edici bir etkisi vardı, çünkü köklü, sınırsız bir melankoliye aitti ve kısa süreliydi.

İnananlara ait bu sonsuz dinlenme yerini aklında tutmak istercesine yavaşça, kararsızlıkla yaklaştı; kumun üzerinde yıkık, yana eğilmiş bir şekilde duran küçük gri taşların belirsizce yayıldığı alanın çevresinde dolandı.

Ve işte oradaydı, aynı zamanda, başka dünyaların kederli havasında da varolan hüzünlü ve ağırbaşlı sesler. Birbirine benzemeyen farklı insanlara, kutsal ve ölümsüz bir anıyı hatırlatmak için birçok denizin ve kıtanın üzerinde Sudan sınırından Büyük Okyanus (Pasifik) kıyılarına kadar yankılanan bu sesler, ölü ve terkedilmiş gibi görünen şehrin kocaman sessizliğine bir dağ zirvesinden kopup düştüler.

O sırada kumlu, dolambaçlı bir yolda daha yavaş ve ölçülü bir şiir yükseldi. Cezayirli süvari erlerinin kullandığı kırmızı pelerinlerin, beyaz ve siyah ihramların içerisindeki adamların oluşturduğu uzun alay, duvarlarla çevrili kasabadan sessizce, üzgün ve ağırbaşlı bir halde çıktılar.

İlk önce türbanlı gri kafalarında ilâhî iradeye karşı asla bir şüphe ya da isyan düşüncesi barındırmayan saygıdeğer büyükler göründüler; daha sonra güneşten yanmış, tenleri neredeyse siyaha dönmüş altı Sûflunun güçlü omuzlarında taşıdıkları sedyede üzeri beyazla örtünmüş, soğuk ölümün sertliğiyle hareketsiz duran şey; ardından da siyahlar ve beyazlar içinde aynı hizada yürüyen kişiler...

Yaşlı adamlardan kaderin kaçınılmazlığını, geçici dünyevî şeylerin

boşunalığını ve ölümün seçkinliğini anlatan yavaş bir ilâhî yükseldi.

"Allah'ım burada, bugün yeryüzünden ayrılan bir kulunu, kullarının oğlunu uğurluyoruz. O şu anda sevenlerini terkediyor ve kabrin karanlığına gömülüyor. Hayatı boyunca Allah'tan başka bir ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna iman etti. Allah'ım sen affeden ve bağışlayansın..."

İki adam vadideki kabristanda, kuru kumu kazarak derin bir çukur açtılar. Ve Müslümanın vücudu kutsal Mekke'ye bakacak yönde yerin altına indirildi, üzeri yeşil palmiye ağaçları ile örtüldü. Beyaz kum mütevazi, sufi bir çiftçinin, inancı bilgisinden fazla Müslüman bir adamın ruhunu kaplayan eti sonsuza kadar saklamak üzere, dünyevi hayatın içinden geri alarak hafifçe dalgalandı.

Daha sonra adamlar sükûnetle, boş kalan sedyeyi de alarak kasabaya giden patikaya doğru ilerlediler. Her biri yolcu ettikleri kardeşleri gibi okunan dualar eşliğinde bu kabristana dönmeyi umut ediyordu.

Şefkat ve merhamet içeren, tarifsiz bir duygu ile sürdürülen, sıkıntıya sebep olacak herhangi bir kötü olayın yaşanmadığı defin işlemine tanık olan yabancının kalbine engin bir huzur yerleşti.

İki kazıkla desteklenmiş bir çubuğa bağlanan palmiye gövdesi ile oluşturulmuş ilkel zırhlarından umara* sarkan koyu mavi peçelerle örtünmüş diğer gölgeler kuyuya doğru ilerlediler. Bunlar eski geleneklere uygun bir şekilde, sağ omuzlarında taşıdıkları testilerle su almaya giden El Vadi kadınlarıydı.

Küçük terasların ve kemerlerin karışık düzensiz yığınından oluşan sufi evinin çamurdan yapılmış tuğlalarla örülü duvarında bir genç adam oturdu ve kamıştan yapılmış küçük flütü çalmaya başladı. Oraya varmasıyla birlikte asla unutamayacağı ani, tatlı bir hüzün vurdu yabancıyı.

*

Marsilya'da dondurucu bir sağanak pencerelerin camlarını ve çerçevelerini takırdattı. İrkildi, bir rüyadan kopartılmış gibiydi. Soğuk, kara bir gece çöktü kasabanın üzerine ve kendini daha yabancı, daha yalnız hissetti. Çalışmaya niyetlendi, lambayı yaktı.

* Umara: Bir taş ile ağırlaştırılarak kullanılan, deriden yapılmış geniş kova.

Üzerinde, gemi seferlerinin saatleri yazılı olan gazete sayfasına takıldı. İçini burkan bir istek onu oradan ayrılması ve yaz mevsimine ait taze özgürlük rüyasını gerçekleştirmesi için zorladı. Fakat bir dakika sonra bu düşünceden kurtuldu.

Artık bu yolculuğun neye faydası vardı ki? Geçmiş ve onun tılsımları çoktan kaybolmuştu. Neden bir zamanlar sevdiğim yerlerde yaşadığım, tekrar hissedemeyeceğim ölü duyguların peşinde koşacakmışım ki? Hayır! Başka topraklarda yaşanacak yeni hüzünler, yeni neşeler, yeni arzular olmalı.

Ertesi gün telaş içinde değişik yerler görmek ve başka duygular yaşamak için büyük bir hevesle oradan ayrıldı. Afrika'nın başka bir bölgesine doğru yola çıktı. Onu esaret altında tutacak, onun ölümü olacak bir bölgeye.

İçi yurt özlemiyle dolan göçebe bir daha asla geri dönmedi.

ANILAR

El Vadi'nin üzerindeki yıldızlar gözlerimin önünden gitmezken ve kalbimin ürpermesine sebep olurken, beni Afrika kıtasına taşıyan geminin sinyal lambasının, buharların arasından yüzüme yansıyan ışığı da üzerimde aynı etkiyi yaratıyordu.

Orada kaldığım birkaç hafta müddetince Marsilya'daki hayatı tanımıştım. Hareket noktası kabul edilen bu şehirden daha önce defalarca geçmiştim, fakat her seferinde aslında başka bir yere doğru yol alıyordum. Bu yüzden burada âdet edindiğim şekilde, üzerimde o bölgenin şartlarına uygun ödünç alınmış geleneksel giysilerle duvar kenarlarında, iskelelerde, meydanlarda rüyada gibi gezinerek sürdürdüğüm şehrin keşfine çıkamamıştım.

Genç bir Avrupalı kadın gibi giyinseydim, hiçbir şey göremezdim. Dünya bana kendini kapatırdı. Çünkü dışardaki hayat erkekler için yaratılmış sanki. Oysa ben kamusal yaşamın havuzuna dalmayı, insanlığın etrafımda dalgalanmasını seviyorum. Ve sadece bu şekilde bir şehrin özüne inebilirim.

Fakat Marsilya'da bulunduğum zamanlarda aklım hep başka yer-

lerdeydi. Faydasız şeylerle meşgul olarak, bu şehrin karışık sokaklarında telaşlı bir şekilde koşuyordum ve sonra da önemsiz bir hayalden kurtulur gibi burayı aniden terkediyor, henüz keşfetmediğim bu şehirden ayrılıp başka limanlara, başka ülkelere gitmek üzere yolculuğuma başlıyordum.

Berberî'nin hareketsiz şehirlerinde sessizlik ve sorumsuz bir hayat aramak, kendine özgü, tuhaf bir şehir olan Sardunya'da dinlenip durulmak, İtalya'nın mükemmel şehirlerinde alaycı bir yüzün izine düşmek için yapılan yolculuklar...

Neyse ki bu seferki gelişimde rahattım. Ruhum huzur içerisinde, aklım neredeyse boştu ve sonunda Marsilya'yı tam anlamıyla anlamayı, orada gelişen heyecan verici olayları biriktirmeyi, onun egzotik karışımından –asfalt kokusu, deniz suyu ve portakallar– doğan özel heyecanı tatmayı başarmıştım.

1900 yılının Temmuz ayında, Cezayir'e gitmek üzere oradan ayrıldım. Kendimi tekrar denizde buldum. Sahra'da bulunduğum ve onun bir kere daha benim olduğunu hissettiğim çöldeki bu ilk gecelerimde, içimin büyük bir coşkunlukla kaplanmasına neden olan çölün enginliğine sahip bir denizdi bu. Düşününce, yine dün olduğumdan uzak bir yerde, farklı bir kişilikte olduğumu anlıyorum.

Yaz güneşi açık denizde, sakin suların içinde yavaşça kaybolarak batar. Beyaz kayalar pembe renge bürünür ve kurak tepede tetikte bekleyen Bakire Meryem birden doğaüstü bir parlaklıkla etrafa ışık saçmaya başlar.

Altın likörle yıkanmış bu akşamlarda "vedaların şehri" Marsilya benzersiz bir güzelliktedir.

Parıltılı suda firari yılanlar kıvrılarak süzülüp ilerlerken, ılık bir rüzgar nazikçe evlere, gemilere ve suya dokunup geçer; ufukta açık denizin durmaksızın titreyen parıltısı güneşin batışını canlandırır.

Burada paslı çapaların ve makaraların gıcırtıları benim hüzünlü ruhuma can verir, geminin yan kısımlarından da sesler gelmeye başladığında artık parmaklıklara yaslanıp beni saran hüzne teslim olma; gelecek günlerin ve sonların derin esrarını, kaderlerimizi kuşatan ve yönlendiren geçici olayları hayal etme vakti gelmiştir. Bazı ruhlar, sür-

gündeyken daha çok bağlanırlar memleketlerine, geri dönme umutları ne kadar az ise sevgileri de o kadar güçlü olur. Ben de son zamanlarda bulunduğum bu Avrupa şehrini, özellikle de onun limanlarını gerçekten sevmeye başlamıştım ve böylece onun egzotik yaşantısının çizgileri, hafızamın içindeki karmakarışık, ilgiden mahrum hayalhanemdeki görüntülerin arasında yerini almış oldu.

Ufukta ise deniz koyu bir renge dönüyor, kararıyor. Güneş kayboldu. Bulutlar mor renge boyandı ve gökyüzünde havai fişekler patladı âdeta. Tam da bu sırada beyaz atlar ortaya çıkıyor ve öfkeli dalgaların koyu renkli taçları boyunca koşmaya başlıyorlar, büyük dalgalar denizin sakin yüzeyini hareketlendiriyor, sert bir havanın gelmekte olduğunu haber veriyor.

Gemi artık kıyıdan çok uzakta. Marsilya, kayalıkları ve beyaz adaları ile ufukta kayboldu. Hızla yol al yaşlı gemi, beni başka bir yere götür!

Bir denizcinin tüm benliğiyle hayata teslim olmuşçasına söylediği şu bilgece sözü asla unutamam: "Denizde sadece budalalar ve yoksullar bulunur." Hiç kuşku yok ki bahsettiği yoksullar gerçek denizciler. "Budalalar" ise hayal güçleri ile hareket edenler, göçebeler, tek boynuzlu at avcıları ve bizim gibi "ölümcül tehlikeye karşı dimdik duranlar," göçmenler ve hâlâ kendine bir yer, yurt arayanlar.

Her denizin ardında bir kıta vardır ve her yolculuk bir limanda son bulur.

Farkına varılmasa da umut bizi mezara doğru sürükler usulca. Ama kimin umurunda! Yarın başka bir şafak demek, deniz parıltılı ışıklarını giyecek ve limanlar canlılıklarıyla sonsuzluğu çağıracak.

ASKERÎ HASTAHANE

Kış mevsimine özgü gri gökyüzünün altında neredeyse üç saatlik bir yolculuk yaptım. Nihayet çift kanatlı kapının yüksek kemerinin, başımın üzerinden geçtiğini görmüştüm. Buraya ulaşana kadar kumulların üzerinde ilerledik ve ben yolculuk boyunca sedyenin üzerinde sarsıldım. Nöbetçinin vurdumduymaz ifadesini ve yanık tenli yüzünü

farkettim. Keskin süngüsü parıldıyordu. Sonra muhafızların meraklı yüzleri ve daha alçak başka bir kemer... Sağa döndüğümüzde ise karbolik asit [Fenol] kokusuyla boğuldum.

Acı, fiziksel bir işkencedir, aptal ve can sıkıcıdır. Hayvanî doğamız acıyla karşılaştığında isyan edip ağlarız. Orada, küçük aydınlık bir odada, ameliyat masasında, mağlup bir şekilde titreyerek uzanıyorken korktuğum şey cerrahî müdahale ile kesilip biçilmekti.

O odayı hâlâ hatırlıyorum. Gri, tahta kapısının üzerinde çapraz bir kiriş var ve Drapeau'nun vazgeçilmez yıllığının* da içlerinde bulunduğu birkaç kitap, duvardaki raflarda sıralanmış. İçlerinde sargı bezlerinin ve pamukların muhafaza edildiği çanaklar, üzerinde derecelerin bulunduğu bir levha ile termometreler de duvarlara asılı bir şekilde bulunuyor. Üzeri şişelerle ve büyük emaye leğenlerle dolu bir masa var. Barbarlara özgü aletler yine bu masanın üzerinde duruyor. Kıskaçlar, neşterler, küretler, makaslar, enjektörler ile tam bir işkence odası burası. Gaz lambasının alaycı bir şekilde saçtığı mavi ışık ise bataklık yakamozu gibi titreşiyor. Arka taraftaki yüksek pencere kemerli koridora ve vardiya çavuşunun odasına açılıyor. Odanın belirsiz orantılarından dolayı oluşan tuhaf bir perspektif var, bu sayede pencerenin açıldığı odada bulunanlar bize daha uzak görünüyorlar. Burada, odanın ortasında duran, üzerine bir şilte atılmış masanın üzerinde yatıyorum. Sol yanımın hemen altında bulunan siyah muşambanın üzerinde ne varsa kanla dolu kovanın içine akıyor. Önümde, ilaç kutusu olarak kullanılan gri tahta bir dolap bulunuyor. Zindan ya da bodrum gibi basık bir oda burası, macun rengindeki duvarlar, tavandaki basık kemer ile birleşmiş. Üzerinden kırmızı bir cila geçilmiş kara, ahşap süpürgelikler var. Zemin gri renkte döşenmiş.

Kızıla çalan, İsa sakalıyla, güzel, genç bir yüzü ve miyop gözlükleri olan gri gömlekli doktor, Onbaşı Riviere kasketini arkaya yatırmış; sakalsız genç doktor ise Onbaşı Guillaumin. Her ikisi de iş önlüklerini giymişler ve beyaz kolları açıkta kalacak şekilde gömlek kollarını kıvırmışlar; telaş içinde çevremde dolanıyorlar. Kırmızı kemeri ve yönetmelik takkesiyle piyade eri Ramdane çıkıp geliyor. Tamamiyle beyazlara

* *Almanach du Drapeau*, Hachette Yayınları tarafından her yıl yayınlanan bir almanak/yıllık idi.

bürünmüş Ramdane sakin, açık yüzlü, pek gülmeyen ve M.O.'nun dinle ilgili alaycı şakalarına çabucak sinirlenivеren güçlü kuvvetli genç bir dağlı.

Kafam karmakarışık ve bütün uzuvlarım acı içerisinde. Sedyenin üzerinde yan odaya taşındım. Bu odada yüksek, dar bir yatağın üzerine yatırıldım. Yaralı bereli vücudum ve müthiş bir acıya sebep olan kolumla yatağa tam olarak yerleşemiyordum bile.

En azından kavurucu yaz sıcağı yoktu. Olsaydı her şeyi kusursuz bir can çekişmeye dönüştürebilirdi. Fakat ölüm kokusu ve kötü ruhlu gölgeler tarafından yapılan gece ziyaretleri, korku dolu düşlere dalmama; tanımlanamaz bir dehşet duygusu içerisinde tarif edilmez bir ızdırabı ve acı veren bir umutsuzluğu tatmama sebep oluyor. Kontrolü elinde tutan delilik, beni serbest bırakan ölüme kur yapıyor.

Yalnızlık, terkedilmişlik hissi ve keder; bunlar özellikle 9 Şubat'tan beri yaşadığım şeyler.

Uzun, dar kemerli odam sarı renge boyanmış. Gri süpürgelikleri ve kırmızımsı kahverengi bir bölmesi var. Zemin döşemeleri ise gri. Odam çamaşırhanenin tam karşısında ve kalın kapısının üzerindeki tabelada "karantina koğuşu" yazıyor.

İki yatağın arasında bir komodin ve tabure var. Yatakların arkasında, üzerinde bir demliğin, teneke bir kupanın ve beyaz bir tükürük hokkasının bulunduğu raf duruyor. Komodinin üzerindeyse bir şamdan, tütün, haşhaş ve bardaklar dolusu kahve var.

Yatağımın karşısındaki duvara raptiye ile iliştirilmiş beyaz çarşafın üzerine yalın ve kolay anlaşılır bir şekilde "El Vadi Müştemilatı – Askerî Hastahane– Sağlık hizmetleri kuralları" yazılmış. Üzerinde yazı olan bu çarşaf bir çavuşun geçen yılki çalışması olsa gerek ya da belki de bizim Gauguin'in...* Yazı şu uyarı ile sonlandırılmış; "Sivil hastalar disiplin kurallarına uymak zorundadırlar."

Kahverengi perdeli pencerenin solunda, soluk pembe ışığıyla gecelerimi aydınlatan bir gaz lambası duruyor. Onun arkasında ise cilalanmış, bakırdan yapılma askerî bir sandık var.

Bazen oldukça neşeli, bazen de sinirli ve huysuz olan Dr. Taste;

* Meşhur ressam Eugène Henri Paul Gauguin.

gözlemci ve düşünür, beni kardeşi gibi görüyor. Benden etkilendi. Hayran olmuştu bana, fakat özellikle dinle ilgili konularda konuştuğumuzda fikirlerime katılmadığı için sinirleniyordu. Arkadaş olduk ve sonunda Dr. Taste bana Domerg'den daha yakın bir insan oldu. Dr. Taste ile karşılaştırıldığında Domerg daha sakin, basit ve gerçekçiydi. Taste her şeyden önce tutkuluydu. Ruhunu tamamen bana açıyor, benimle sık sık dertleşip sevgililerini, düşüncelerini, yaşadığı maceraları ve hayallerini anlatıyordu. Özellikle duyularla ilgili konulara meraklı olan bu dostum nadir yaşanan duyumların ve egzotik deneyimlerin peşinden koşuyordu. Onunla yaptığım sohbetlerden sonra geçmişimde olanları gözden geçirmeye başlamıştım.

Açıkçası özellikle son zamanlarda anladım ki, biliyor olduğum herhangi bir şey, sahip olduğum gerçek ve dürüst bilgi, bana, benim gerçekten sevdiğim ve karşılık olarak da beni seven kişi tarafından hesapsızca sunulmuş olmalıydı. Zira aşkın mucizesi –bazıları buna sonsuz birliktelik için yapılan tören de diyebilir– sadece sevgi paylaşıldığında gerçekleşebilir, tek taraflı bir aşk ile değil.

Taste, Süleyman'ın duygusal ve algısal özelliklerini benim davranış şekillerimi saptayarak ve onlardan sonuçlar çıkararak anlamaya çalışıyordu. Fakat kast, sınıf ve hepsinin üzerinde ırk ile ilgili önyargılarından dolayı Süleyman hakkındaki düşünceleriyle kendini tam anlamıyla kandırmaya başlamıştı. Fransızlar, Arapların içgüdüsel davrandıklarını ve kaba olduklarını düşünürler. Araplara göre aşkın hayvanî bir şey olduğunu, aşkı onu yüceltecek ve zarifleştirecek bir nitelikte yaşamadıklarına inanırlar. Fransız memur bu bakış açısıyla alışageldiği biçimde emri altındakileri pis kokulu hayvan şehvetinin üzerine gülsuyu serpen duygusal askerler rolüne sokuyor; bu durumda Abdülaziz'in verdiği tarzda kibirli bildiriler güzel kokuların yerine geçiyor ve her şeyden önemlisi, memur bu olanları bir de hoşgörülü olmak diye tanımlıyor. Doktorun Süleyman'da –Süleyman'ın kendisinin bile farkında olmadığı bir şeyi– onun istisnaî tabiatının yabancılığını gördüğü ve sağlıklı ya da hasta, onun başka hiçkimseye benzemediğini farkedip artık onu tam olarak anladığı günden beri bu konulara ilgisi ve bana olan samimi hayranlığı arttı.

Beni sırayla sıkıntıya sokup kafamı karıştırdıkları halde yaşamak-

tan kaçınamayacağını iki şeye, sinsi sinsi dolaşan kurtlara karşı kendimi savunmak için sürdürdüğüm mücadeleye ve sevgilimden ayrıldığım için duyduğum acıya rağmen hastahanede geçirdiğim günler son zamanlarda Afrika'da geçirdiğim dönemler içerisindeki en katlanılabilir zaman dilimiydi. Bu bakımhane ile ilgili güzel ve rahatlatıcı anılarım olmuştu. Ne yazık ki, acıdan kaçmak için gidilen bu sığınak, çoktan uzak bir vahada kayboldu.

Orayı sevmiştim. Orada kaldığım günlerden bu yana birkaç kere, özellikle de Batna'da geçirdiğim sıkıntılı anlarda oranın özlemini çektiğimi hatırlıyorum. Bazıları kaldığım askerî hastahaneyi "ölü evi", "mezarlık girişi" ya da "ceset fabrikası" diye adlandırıyorlardı. Genel olarak hepsi de doğru saptamalar! Fakat orası aynı zamanda ailesi olmayan, evsiz, terkedilmiş, sürülmüş, şanssız ve fakir askerler için içi merhamet dolu sıcak bir sığınaktı. Ve ben orası için bu tanımlamaların çok daha uygun olduğuna inanıyorum.

EL VADİ

İlk günlerdeki ateş basmaları, yaşadığım genel moral bozukluğu ile korku dolu, uykusuz, gök gürültülü gecelerden sonra hayata hızlı bir dönüş yapıyorum.

Hâlâ kendimi zayıf hissetsem de yataktan kalkıp dışarıda gezinebiliyor, hastahanenin güneye bakan verandasında birkaç saat oturabiliyorum. Ve sıcak güneşin altında huzur içinde iyileştiğimi hissediyorum.

Hastahanenin diğer askerî yapılarla birlikte yer aldığı bu bölgede, bahçe ne yazık ki gri renkte. Burası kaya ve kumlar ülkesi. Hiçbir zaman yeşil olmayacak bu topraklar. Baharın gelmekte olduğunu müjdeleyen eskiye nazaran daha parlak, altınımsı güneşten başka her şey durağan ve değişmez.

Daha çok meltem, daha çok gri ve koyu bulut. Hava temiz ve ferah, daha şimdiden ılık meltem esintisini hissedebiliyorsunuz.

Bu monoton, sınırlı hayata; çevremde dolanan, odama girip çıkan tanıdık yüzlere alıştım. Yakınımızdaki piyade erlerine ait barakaların balkonlarının altında kalk borusu ilk önce uykulu bir ses gibi boğuk,

daha sonra ise berrak ve emredici bir tonla öter.

Hemen sonra büyük kapı gıcırtıyla açılır ve sabah koşuşturması başlar. Burada, önce hasta bakıcılar kalkar, ayaklarına geçirdikleri Arap terlikleriyle telaş içinde gezinirler. İçlerinden biri gelip kapımı çalar aniden. Duvarda asılı duran yönetmelikte geceleri, kalınan odanın kapısını kilitlemenin yasak olduğu söylendiğinde kapım zaten kilitli değildir, sadece örtülmüştür. Goutorbe, uzun boylu, sarışın bir delikanlı. Elindeki kahve termosuylo odaları dolaşıyor, ve her zamanki sorusunu tekrarlıyor: "Madam bugün nasılsınız?"

Yataktan kalkmak benim için hâlâ zor ve doktorumun yasaklarına aldırmayıp bunu yapıyorum. Doktorum kabadayılık taslıyor, bağırıp çağırıyor ama sonunda yine her şeyi bana bırakıyor. Biraz başım dönüyor, bacaklarım titriyor fakat bu sersemlik hissi hoşuma gidiyor; beynim kendini arındırıyormuş gibi geliyor. Aslında bu iyi bir şey, çünkü iyileşme dönemimin keyifli hallerini algılamanın bana iyi geleceğini düşünüyorum.

Sabahleyin hastahaneyi çevreleyen duvara gidip yaslandım ve yukarıdan, kalenin burçlarından El Vadi'ye baktım. Manzaranın karşısında yaşadığım buruk hüznü anlatacak tek bir kelime bile yoktu. Bir ara limana uğrayan herhangi bir geminin kaptan köprüsünde durup tanımadığım herhangi bir şehrin manzarasına bakıyor olabilirdim şu an. Öyle görünüyor ki, bir zamanlar beni El Vadi'ye ve öz memleketimmiş gibi benimsediğim Sûf'a bağlayan güçlü bağ, acı bir şekilde sonsuza kadar kopmuş. Burada artık bir yabancıdan başka hiçbir şey değilim.

Büyük bir ihtimalle ayın 25'inde bir konvoy ile burayı terkedeceğim ve burada sürdürdüğüm yaşantım sona erecek.

Bu kasvetli duygudan kurtulmak; bu eski mahalleyi, değişmezlik içerisinde süregiden ve bir resmi andıran buraya özgü yaşantıyı artık daha fazla izlememek için kendimi kalenin burçlarından uzağa attım.

Şu anda yanımda bir piyade eri var; uzun boylu, alev alev yanan gözleri çökmüş; kemikli bir vücuda sahip, zayıf bir kabile genci. Doktor bu adamın (Ömer'in) deli olduğunu, Araplar ise kutsal bir adama dönüştüğünü söylüyorlar.

Bütün bir gün boyunca başı yere eğik, elinde tespihiyle bahçede

dolaşıyor. Hiç kimseyle konuşmuyor ve kendisine bir soru sorulduğunda cevap vermiyor. Yürüyüşlerimiz sırasında Ömer'le rastlaştık ve Ömer benimle tanıştı; tek bir kelime bile etmeden elimi tuttu ve yavaşça, bitip tükenmeyen kumun üzerinde beraber, el ele yürüdük. Diğer insanlar tarafından işitilecek mesafede bulunmadığımız zamanlarda bazen benimle konuşuyor. Düşünceleri tutarsız fakat yine de tamamen anlamsız sayılmazlar. O çok sevimli ve ben ona alıştım.

"Si Mahmud, dua etmeliyiz, buradan ayrıldığınızda zaviyeye gidip dua etmelisiniz..."

ÇÖLDE BAHAR

Sûf'ta hastahane ile birlikte barakaların, ahırların ve memurların konutlarının da bulunduğu bu bakımsız "gri" bölgede, bahar boyunca sadece çalılıkların yeşerdiğine tanık oldum. Burada her yer kum ve taş, bu yüzden hiçbir şey yetişmiyor.

Fakat iklim artık yumuşadı ve daha ılıman, en azından kum fırtınaları gelene kadar böyleydi. Bu ılık havayla birlikte bölgeye bir rehavet çöktü. Özellikle atımla kasabanın dışına doğru gezintiye çıktığım sıcak, güneşli akşamüstlerinde bu durgunluğu hissedebiliyordum.

Esrarlı Sûf bahçelerini keşfettim, bu gezintiler sırasında oradan oraya sürüklenip yer değiştiren kumulların arasındaki bu bahçeler sonu gelmeyen kuyular gibi can veriyorlardı çöle. M.O.* ile birlikte Sidi Lahmi'nin evine çay almaya gittiğimiz gece her zaman olduklarından çok daha güzel görünmüşlerdi bana. O gece Sidi Lahmi'ye uğradıktan sonra kırmızı saçlı, iri yapılı şeyhin ve mavi gözlü devin Cerid'de olduğunu bildiğimiz halde Elakbab'a kadar yol aldık. Bulunduğumuz bu doğu bölgelerinden geriye bahçe patikalarını izleyerek döndük ve kumulların yakınındaki El Beyda'ya hiç uğramadık.

Biskra'ya gitmek üzere El Vadi'den ayrıldığımda çöl üzerindeki yolda ilerlerken daha önce bilmediğim sevimli, melankolik Sahra ba-

* İngilizce metninde M.O. kısaltması kullanılan bu ismi verilmemiş kişiden Fransızca metinde "doktor" olarak bahsedilmektedir.

harının tadını keşfettim. Ticaniye tarikatının merkezi olan Gemar'ın* tutucu, yasak dolu şehrinin üzerinden geçtikten sonra Bir-bu-Şaama, Sif-el-Menedi, Tah-el-Hamraya, El Megebra (mezarlık) ve g'mira'lar (küçük basamaklı piramitler, taşlık zeminin üzerindeki yükseltiler) başka hiçbir şey bulunmaz bu yol üzerinde ne küçük bir köy, ne bir karakol ne de bir göçebe çadırı.

Bir süredir sıcak çatısının altında vakit geçirdiğim Sidi Muhammed Hüseyin zaviyesini saat yedi civarlarında yolculuk edeceğim konvoya katılmak üzere terkettim. Her on beş günde bir Arap Bürosu'na yapılan yolculuğun vakti gelmişti. Bu yolculuk için hazırlanılmış ve develer talep edilmişti. Konvoyun reisi sessiz, inatçı bir adam olan Sassi'ydí. Lehdar, okuduğu şiirlerle yolculuğumuzu keyifli kılan alkolik bir şairdi. Şelaleye sürülmüş olan iki yaşlı adam vardı. Bir de şehrin onlardan kurtulması için Biskra'ya yollanan tuhaf bir çete, deli numarası yaparak ya da dilsizlermiş gibi davranarak Cezayir'de dilenmeyi meslek edinmiş iki sözde-derviş. Sonra oğluyla birlikte yolculuk eden yaşlı bir kadın, zorunlu olarak çalışan işçiler ve Ahmedoğulları-Aşişe kabilesinin deve binicileri.

Sif-el-Menedi'ye doğru tırmanırken, yer yer kumullarla bölünmüş ve sayısız koyu yeşil çalılarla kaplanmış inişli çıkışlı ovanın üzerinde ilerliyorsunuz ilk önce. Bu ova üzerinde yetişmiş çalıların kırmızı dalları sonsuz bir acı içerisindeymişçesine bükülüp kıvrılmışlar. Hünnap ağacı, soluk yeşil ve altın rengindeki çimen öbekleri, sabahın pembe ferah havasına reçineli güzel kokusunu yayan gümüş rengi otlar da bu yolun üzerinde görebileceğiniz çöl yeşillikleri.

Sif-el-Menedi'de, kalenin hemen altında, Rir Vadisi'ndeki bahçeler gibi kille yapılandırılmış duvarları olan bereketli bir bahçe bulunuyor. Hurma ağaçlarının gökyüzüne uzanan dalları gümüş renginde. Karmakarışık dallarıyla yapraksız incir ağaçları, nar ağaçları, bağ kütüklerinin üzerini sarmış asma filizleri, güzel kokulu fesleğenler ve nanelerse bu bahçenin diğer saygıdeğer güzellikleri. Daha da aşağıda, akıp giden magnezyum zengini suyun mırıldanıp durduğu seguia'ların** yanında biber bitkileri ve kendiliğinden yetişen çimenler bulunuyor. Bu

* Gemar, El Vadi (Ued)'nin 23 km kuzeybatısında yer alan yerleşim yeridir.

** Açık su kanalları.

berrak dereler bir kara kurbağa sürüsüne ev sahipliği yapıyor ve geceleri, sayısız kara kurbağasından oluşan bir koronun kulak tırmalayan sesleri yükseliyor.

Serin bir akşam, kaleyi saran bahçenin köşesinde toplanıyoruz, ihramlara sarınmış bir şekilde ateşin etrafında ısınmaya çalışıyoruz. Bu olağanüstü güzellikteki ortamda hayatımın tuhaflığıyla ilgili sorgulamalar yapıyor, derin düşüncelere dalıyorum. Yarı kapalı gözlerimle deve binicilerinin ve muhafızların ağlamaklı şarkılarını dinliyorum. Ne zaman çölde yolculuk yapsam içim huzurla doluyor, sakinleşiyorum. Hiçbir konuda pişmanlık duymuyorum ya da hiçbir şeyi arzulamıyorum; içinde bulunduğum ortam, buradaki rolüm beni tatmin ediyor, halimden son derece memnunum.

Aylardan beri ilk defa orada toprak ve çimen görüyordum. Sûf'ta pek rastlamadığınız şeyler bunlar.

Daha uzakta, yol, koyu kahverengi sebhalarının* birbirlerini çaprazlama keserek parçalara ayırdığı renkli, killi alçak arazilerin üzerinden geçiyor. Bu bataklıklar şu anda kuru. Sonra yol birkaç alüminyum mavisi, sivri tepeciğin yanından kıvrılıp başka bir yöne doğru devam ediyor.

Dünyadaki en tuhaf yerlerden biri olduğunu düşündüğüm bir bölgenin üzerinde ilerliyoruz. Burada büyük tuz gölleri ve ovalarından başka bir şey yok. İlk önce bir patikayı takip ediyoruz; kuru görünen ince kabukların altında, derin bataklıkların saklandığı tehlikelerle dolu alanların arasındaki hafif çakıllı, katı toprağın üzerinde yol alıyoruz.

Bir yıldız denizi, ufka uzanan ve soluk gökyüzünde bütün güzelliğiyle ışıldayan bir samanyolu yukarıda bizi gözlüyor. Ve tuzlu suların hareketsiz kristallerinin altında sayısız kilden takımadalar, girintili çıkıntılı, renkli taşlar görünüyor.

Bu bölgede başka hiçbir şey yok, ne bir ruh, ne bir ağaç, ne de bir çalılık... Sonra ilerideki iki taş yığınını farkettik. İki kabile, aralarındaki anlaşmazlığı sona erdirmek için savaşmış olmalı. Ve bu savaşta silahlar konuşmuş, ölenler olmuş.

Allah'a saygılı bir Müslüman, geride kalanlara ölümü hatırlatmak

* Sebha: Kuzey Afrika'da bazıları su ile örtülü tuzlu çöküntü, tuz bataklığı.

için o taşları oraya yığmış. Göçebe yaşamındaki bu karanlık olaydan otuz sene sonra bu savaşta ölenlerin isimlerini olmasa da hatıralarını ebedîleştiren küçük piramit hâlâ duruyor.

Bu yükseklikteki bir yerde, akşam vakti Mağrip sonrasında böyle bir çölün üzerinizde bırakacağı etki, yine bu saatlerde dalgalanmakta olan bir denizin sizde bırakacağı etki ile aynıdır. Yüksekteki temiz ufuk aynı koyu maviliktedir. Kale göründükten hemen sonra gri kumulun zirvesine yapılandırılmış çirkin görünüşlü, gri renkteki büyük bir binayı farkedersiniz.

Bu noktada artık Bu-Celud'dasınız; derin kanalların, adacıkların, tuzakların, tuz ve güherçile depolarının bulunduğu bir labirent burası. Dünyanın gizli madenlerinin işlenmemiş halleriyle, kaynaklarının bulunduğu yerde, parlak güneşin altında kesintisiz olarak sergilendiği cüzzamlı bir bölge.

Solda, batı yönünde, şu anda su ile dolmuş ve Rir'in alçak vahalarına doğru uzanmış Mervan Tuz Gölü bulunuyor. Onun üzerindeki belli belirsiz, sisli ufku görüyoruz. Doğuda ise sebha ve Tunus'un Cerid bölgesinde kurumuş tuz gölleri ile birleşip son bulan büyük Melriri var.

"Allah'ın, güzel nimetlerinden mahrum bıraktığı" bu ıssız bölge yarım yamalak bir hüzün barındırıyor. Zamanla güzelliğini ve önemini yitirmiş bir yer belki de burası; sahip olduğu keskin tuz, verimsiz killi toprak, güherçile ve iyottan başka övünebileceği hiçbir şeyi olmayan, unutulmuş, ölü bir deniz.

İçinde bir tek balığın bile yaşamadığı göller var buralarda. Ne bir kuş ne de bir kayık var bu yapayalnız göllerin üzerinde dolanan. Burası kasvetli çöl adaları veya boş kumullardan daha çok hüzünlendiriyor insanı. Çünkü toprak verimlidir ve en azından uğraşla yine de bir yaşam, hayat yaratabilirsiniz kumullarda. Burada kusursuz bir ölüm havası var ve uzun günler birbirini izlerken, kış mevsimlerinde gerçekleşen su baskınlarından başka hiçbir değişiklik gözlenmiyor.

Her şeye rağmen bu bölgenin kendine has görkemli, büyülü bir güzelliği var. Tuz kayalarının bulunduğu vadilerde ve berrak göllerde seraplar görürsünüz. Palmiye ağaçlarından oluşan ormanları ve hayalî camileriyle saydam, kristal şehirler asılıdır buralarda. Sürüler güneşin

ısısıyla gökyüzüne yükselen beyaz su buharlarıyla susuzluklarını gidermeye gelir! Burası yanılsamalar diyarıdır. Görüntülerin farklı şekillerde yansımaları, görülen hayalî nesneler ile burası sırların ve halisünasyonların krallığıdır.

Bütün bunlar kocaman okyanusların var olduğu geçmiş zamanlardan kalma işaretler mi? Yoksa yavaşça ve sinsice süren bir parçalanmanın işaretleri, cüzzamlı dünyanın dağılıyor olduğunun alametleri mi? Kim bilebilir ki?

Tah-el-Hamraya, –kalelerin en görkemlisi– zirvede yerini almış. Orada kuru tuz göllerinin enginliğine kumandanlık eden bir gözcüye benziyor. Tepenin aşağısında küçük, duvarları olmayan bir bahçede birkaç palmiye ağacı, cılız, yapraksız incir ağaçları var. Zayıf, kırılıverecekmiş gibi duran mevsimlik ağaçların ise toz ağacı ya da okaliptüs ağacının hastalıklı cinslerinden olduğunu tahmin ediyorum. Su baskınının yükseldiği yerlerde yoğun ve güçlü çimenler çarpıyor gözüme. Suda boğulmuş bir kadının sırılsıklam olmuş saçlarına benziyor çimenler.

Sivri çakıl taşlarıyla kaplı kırmızımsı kil bölgesini geçtikten sonra yol bizi çalılıkların bulunduğu bir bölgeye buyur ediyor. Burada bahar doruk noktasını yaşıyor. Tam bir yeşillik cümbüşü ve her şey canlı, taze görünüyor.

Büyük Sahra çalılıkları koyu renkli, dikenli yapraklarıyla kış mevsiminin üzerlerine serptiği döküntülerden kurtulmuş gibi görünüyorlar; baharın gelmesi şerefine kadifemsi bir giysi geçirmişler üzerlerine. Buruş buruş hünnap ağaçları kamburlaşmış. Bu şekilleriyle kötülüğün tasvirine dönüşmüş her biri. Üstlerini, neredeyse altın rengi ya da yeşilin tatlı bir tonunu sergileyen yuvarlak, küçük yapraklar örtmüş. Karaçalılar bu yeşillik şamatasında küçük, kokulu terlikleriyle yerlerini almışlar. Kamışlar suyla tombullaşmış; parlak, kaskatı yığınlar tüylerini rüzgara okşatırken; orada burada dikilen çiriş otunun uzun sapı küçük solgun çanlarla taçlandırılmış. Mor süsenler ve diğer çiçeklerse çalıların dostane gölgesinde saklanıyorlar.

Sarhoş edici esansların karışımı, hafif esintiyle sürüklenip geliyor yeşilliklerden, bu zenginlik dünden beri sergileniyor; zira zaten birkaç gün sürecek gösteriler, gökyüzü kederlenip gülümsemeyi reddettiğinde son bulacak ve bir daha aylarca görünmeyecekler.

Sayısız göçmen kuş çırpınıp şakıyor bu şenlikli çölde. Tarlakuşları sabah ışığına doğru yükseliyor, kanatlarını çırpıp tatlı sesleriyle ötüyorlar ve baygınlık geçiriyormuşçasına kendilerini yine çalılıklara doğru atıyorlar. Fakat bu kısa süreli keyif, çölün gizemli hüznüyle gölgeleniyor.

Kervan devam ediyor, molalar ve tekrar yola koyulmalar... Deve––ler otluyor. Yorucu işlerini yapmakta olanlar, Sûf sakinleri, Ahmedoğulları-Aşişe kabilesinden esmer, uzun boylu adamlar hipnotize olmuş gibi, uzun, hüzünlü ağıtlarını söylüyorlar. Alışkın olmadıkları bu bereketli topraklar karşısında şaşkınlığa uğrayıp kıraç kumullarını, bin alçak kubbenin yer aldığı gri kasabalarını özlemle hatırlıyorlar. Tuareg eyerlerinin ve yünlü saçaklarının ağırlığı altında iki büyük mehara, kocaman adımlarıyla ağır ağır yürüyorlar; koşum takımları attıkları her adımda şıngırdıyor. Küçük piyade eri Rezki, ceza süresini çekmiş ve artık yurduna, Curcura'daki dağlara dönüyor; tek başına hiçbirimizin anlayamadığı, nağmeli şarkılar söylüyor.

Ertesi sabah şafakta, bataklığın tam ortasına inşa edilmiş ve eski duvarlarını güherçile ile iyotun kemirdiği Şigga Kalesi'ni terk ediyoruz.

Burası artık kumların sade fakat görkemli diyarı, güvenli ve sevecen Sûf Vadisi değil. Burası tuzlu Rir Vadisi ve şüphe götürmez bir şekilde ölümcül bir yer... Yine de kendine has bir güzelliği ve çekiciliği var.

Dün, El Mguebra Kalesi'ni geçtiğimizden beri ilerlemeyi sürdürdük, ufukta Ôres Dağlarının* büyük, mavi, dalgalı görüntüsü var. Vahalar ovanın üzerinde ince siyah çizgiler şeklinde görünüyor: Biskra Lavta, Beni Mora, Sidi Okba...

Asıl yol, yerini kaprisli Sahra patikalarına bırakıyor ve ıssız bir yerden yürüyerek Biskra'ya yaklaşıyoruz. Biskra artık çölün bir parçası. O artık vahaların kraliçesi değil. Tahttan indirildi ve lekelendi, artık mücevherleri gerçek olmayan taklitlerden ibaret. O, yalnızca kalabalığın takip ettiği sözde güzellik.

Bu son akşamımız ne yazık ki! Eski Biskra'nın kuru gölgesine ulaştık sonunda ve yolculuğumuz sona erdi. Engin kumulların uzandığı

* Cezayir'in doğusundaki dağ silsilesi, Mağrip bölgesinin en az gelişmiş bölgesi.

bu bölgede uzun gezintilere çıkmak, kutsal zaviyelerin çatısı altında hayaller kurmak ve çölde böyle kusursuz keyifler yaşamak için başka fırsatlar yok artık. Son kez atımı güneye döndürdüm ve sürgündeki bu kişinin gözlerine, güneşin büyük, kırmızı yuvarlağı alçalırken üstüne karanlık çöken Sahra yansıdı.

Büyüleyici ülke, yüzyıllar boyunca değişmeyen bir sessizliğin ve huzurun hüküm sürdüğü eşsiz topraklar... Burası, modern Avrupa'nın kısır gürültü patırtısının yer almadığı düşler ve seraplar ülkesi.

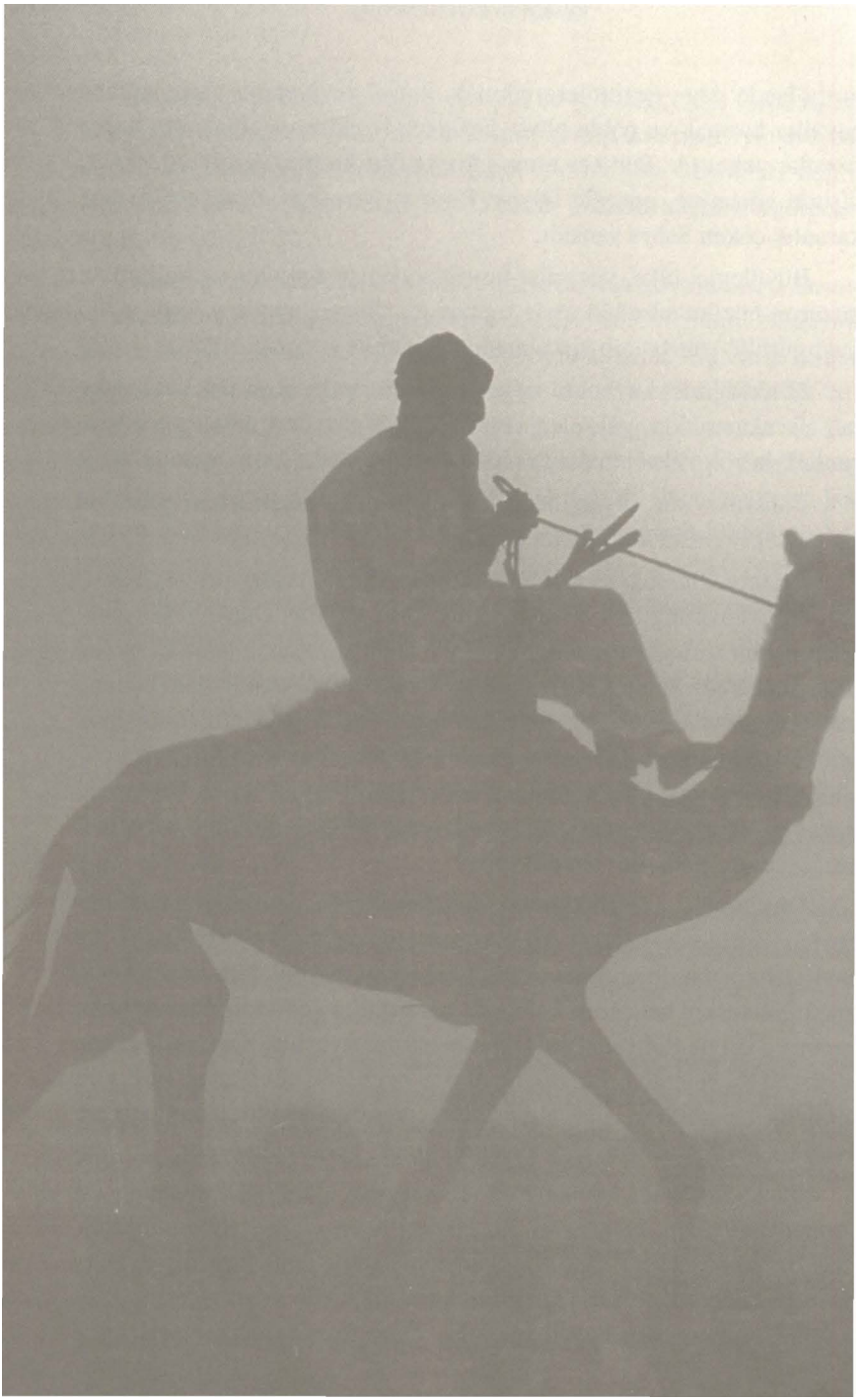
Uzakta güneş kayboldu ve geriye sadece kırmızı bir ışık kaldı. Parlak alacakaranlıkta, yükselen keskin köşeleri ve derinleşen mavi kıvrımlarıyla çöl, yükselen dalgalı bir denize benziyor bir an için.

Baharın o son akşamından beri olağanüstü güzellikteki Sahra'ya bir daha gözlerimi dikip bakmadım.

Bu topraklardaki monoton yaşam sizi durgunlaştırıyor; duygularınız, düşünceleriniz tatlı bir uyuşukluk içine giriyor! Düşünmek ve hareket etmek zorunda kalmadan sadece o anda hayatta olmanın kusursuz hissi, hiçbir şey için pişmanlık duymamak, elinizde olanlardan, belirsiz bir süre yaşaması gereken o şeyden başka hiçbir şey arzu etmemek... İçinde bulunduğunuz süre boyunca egonuzun tükenip bittiği derin düşünceler diyarını, çöl yaşantısını tebessümle buyur etmek kalbinize! Fakat bazen aklımın ve vicdanımın uyuşukluktan kurtulup bana eziyet ettiği oluyor. Nedenini bilemiyorum.

Düşünmek ve yazmakla meşgul olmak zorunda olduğumu, kitaplar için, inceleme yapmak ve okumak için duyduğum büyük aşkı ve eski olana karşı duyduğum entelektüel ilgiyi hatırladığım anlarda pişmanlığın keskin hançerini kalbimde hissettiğim çok oldu. Pişmanlıkla, keder ve acıyla dolu saatler. Fakat bu hisler uyuşuk ve aylak irademe nadiren etki edebiliyorlar. Sonuç olarak benliğimi çevreleyen huzur ve sessizlik beni tekrar içine alıyor ve bir kere daha kısır, fakat tatlı bir yaşamın sürdüğü derin düşünceler diyarında yerimi alıyorum.

İlk kadına "acı içerisinde doğuracaksın" dendi. Düşüncenin ilk Prometheus'unun ve sanatın ilk Herkül'ünün kaderleriyle sürdürülmüş bir hükümdü bu. Gizli bir ses onlara şöyle demiş olmalıydı: Aklın işkenceden, kalbinse ızdıraptan kurtulduğunda vicdanın seni artık o üçüncü kademeye yükseltmeyecek... Daha fazla yaratamayacaksın.

Elim uyuşuk ve dudaklarım hareketsiz. Yine de evrenin kaderini çok iyi anlıyorum. Aşkın lezzetli ve aynı zamanda insana eziyet eden sıcaklığı baharda kuşlara şarkılar söyletiyor ve düşüncenin ölümsüz eserleri insanların çektiği ızdıraplardan doğuyor.

KUMULLARIN TUTSAĞI

El Vadi, 18 Ocak 1901

Bir süredir hasta olduğum ve bacaklarımdan dolayı dayanılmaz acılar çektiğim için canım yeni bir şey yapmak istemiyor ve burada kalsam nasıl olur diye kendi kendime düşünüyordum. Ayrılmak beni korkutmuyordu, sadece şu anki yaşama şeklimi değiştirmek istemiyordum.

Bu ülke hayal edemeyeceğim kadar vahşi ve ıssız olsa da ona bağlanmıştım. Burada geçirdiğim süre boyunca çok düşünmüş ve çok acı çekmiştim. Verimsiz kumulların gri vahşetinin içinde yatan bu gri "bin kubbeli şehri" terk etmek zorunda bırakılsaydım, sevgi ve güven duygusunu içimde hissettiğim yeryüzünün bu kayıp köşesine karşı duyacağım yuva özlemini sonsuza kadar içimde taşıyacaktım.

Çoktan beridir burada bulunuyordum ve aslında insanın coşkulu ruhunu tehdit eden tekdüzeliği ile bu ülke fazlasıyla boğucu ve sadeydi. Bu yüzden buraya olan bağlılığımın gerçek nedeninin geçiçi estetik bir yanılsama olduğunu düşündüm. Hayır, eminim ki şu ana kadar dünyada bulunduğum yerlerden hiçbiri, Gemar kayalıklarındaki Melgir Çöküntüsü'nün lânet olası ovalarına kadar uzanan ve Sina Çölü ile Gadames'in susuz çöllerine giden yol üzerinde bulunan büyük kuru okyanustan geriye kalmış, sürekli hareket içerisinde olan bu çorak topraklar gibi beni cezbetmemiş, üzerimde böyle bir etki bırakmamıştı.

Çoğu zaman gün batımını, yıpranmış terasımın virane balkon duvarına yaslanıp izlerim ve böylece müezzinin güneşin kaybolduğunu, artık orucumuzu açabileceğimizi haber vermesini beklerim. Kış mevsiminde, sıkıntılı gökyüzünün altında ağartılmış gibi duran kahverengi, kan kırmızısı ve menekşe rengindeki kumulları izlerken bir çeşit kıskanç umutsuzluğun beni altüst ettiğini, büyük bir hüznün üzerime

çöktüğünü hissederim, özellikle güneş batımında şuurum bu yalnız şehrin derinliğine iner âdeta. Aşılması zor kumulların gerisinde kalan El Vadi, Avrupa'ya bağlanan demiryolu üzerindeki tren istasyonuna altı gün uzaklıkta. Aniden, menekşe renkli bir gecede kumulların; büyüyen bir kıskançlıkla bizi sonsuza kadar sarmalamak için hergün bize biraz daha yaklaşan ve bu şekilde şehri, Ahmedoğulları semtindeki son evi, evimi daha da sıkıştıran kocaman canavarları gizledikleri düşüncesi beni ele geçiriyor.

Ara sıra Loti'nin [Pierre] sözlerini mırıldanıyorum: 'Il aimait son Senegal, le malheureux!' ['Senegali'ni seviyordu, zavallı!']

Evet, Sahra'mı gizemli, hüzünlü bir aşkla seviyorum, çok güçlü, anlaşılmaz fakat gerçek ve asla vazgeçemeyeceğim bir aşkla... İşte bu yüzden bu günlerde güneydeki bu topraklardan uzakta asla yaşayamayacağım düşüncesi içerisindeyim.

Kendimi bu tutsaklıktan kurtarmak için, burayı terkedebilecek kadar güçlü hissetmeliyim. Fakat korkarım ki, doğam gereği aslında burada büsbütün esir olmaya çoktan gönüllüyüm.

AŞK, İNANÇ VE ACI

Marsilya, Mayıs 1901

İnsanları öğüten dünyevi işler ve koşuşturmalar arasında umutsuzca lekelenmiş mutsuz insanlar var. Çok kısa sürecek hayatı herkese ve her şeye karşı yararsız, saçma suçlamalarda bulunarak savurganca harcıyorlar. Sözlerle anlatılamayacak denli güzel şeyleri, acı çeken insanlığın hüzünlü ihtişamını göremeyecek kadar körler.

Hayatında hiçbir şeyin, tesadüfen bile olsa kaba bir şekilde ya da zalimce sürmediği insan mutlu kişidir, o, dünyanın bütün hazinelerine aşinadır ve her şey mezarın karanlığında saçma bir şekilde sona ermez.

Onlar şekilleri bozulmuş kimselerdir, yaşamın ve kâinatın özü olan, bitip tükenmeyen güzelliği göremez, dünyayı kötülükle bakan gözleriyle tanımlarlar.

Bu satırları yazan kişi serserilerin en yoksulu, evi ya da bir yurdu

olmayan, sürgün hayatı yaşayan, sahip olduklarına el konulmuş bir yetim. İçten söylenmiş sözler bunlar, esaslı duygularla...

Zenginlik içinde yaşanan dertsiz zamanları genelde sıkıcı ve tatsız bulurum. Fakat şu anda hiçbir şeye sahip değilim. Her zaman olduğundan daha geniş bir bakış açım var sadece. Ruhum ızdırapla şekillenip olgunlaştı ve duygularım her şeyi besleyen o harikulâde gizeme tamamen açık olmama izin veriyor artık.

Okuması yazması olmayan, hayatta olup bitenlerden habersiz bedevî çoban, görkemli çöl ufuklarına yüzünü çevirmiş Allah'a şükrediyor ve ölümün karşısında yine Allah'ı methediyor gündoğumunda.

O, bu haliyle, derinliğini asla anlayamadığı dünyayı kötülemek için ve tüm iyi duyguların mayası olan o güzel, yüce acıyı; ızdırap çekmeyi aşağılamak için cümle üstüne cümle kuran entelektüelden çok daha üstün.

Geçmişte, maddî olarak hiçbir eksiğimin olmadığı, fakat ilim ve ahlâk konularında bilgisiz olduğum günlerde, çoğu zaman iç karartıcı bir can sıkıntısı içerisindeydim. Hakkında hiçbir şey bilmediğim hayatı durmadan lanetliyordum. Sadece şimdi, gurur duyduğum bir yoksulluğun tam ortasında bulunurken hayatın güzel ve yaşamaya değer olduğunu düşünüyorum.

Yalnızca üç şey gözlerinizi açar ve gerçekliğin büyüleyici vaadini görmenizi sağlar; ızdırap, inanç ve aşk. Hepsinin üzerinde aşk...

SÜRGÜN

16 Mayıs 1901

El Vadi'de Ramazan akşamlarında yaşananlar benim için çok özel. Bir hayli yıpranmış terasımın korkuluk duvarına yaslanmış El Mguebra'nın kayalık bölgesinden Sina Çölü ve Gamades'in susuz vahşetine değin uzanan cansız, kuru okyanusun dalgalı ufuk çizgisine bakıyordum. Alacakaranlıkta, gökyüzünün altında, bazen kan kırmızısı bir renkte yara bere almış ya da utançtan kızarmış bir şekilde, bazen de koyu bir renkte, cehennemî ışıklara boğularak uzanan, engin, tekdüze

kumullar her geçen gün bize daha da yaklaşıyorlar. Kelimelerle anlatılamayacak bir koruma duygusuyla bizi sonsuza dek sarıp sarmalamak istercesine sayısız kubbeli gri kasabanın, huzurlu Ahmedoğulları semtinin, Salah bin Felibe'ye ait sessiz, kapalı evin etrafına yığılıyorlar. Bağnaz, kavurucu Sûf toprağı! Neden bizi korumadın, seni sevenleri, seni hâlâ seviyor olanları, yurt özlemi ve kederli düşlerle sıkıca yakalayıp, bırakmadığın tutsaklarını?

El Vadi'nin güneydoğu bölgesinde, aynı isimdeki mezarlığa doğru uzanan Ahmedoğulları sokağının sonundaki çıkmaz yolda geniş, teraslı bir ev bulunur. Küçük kubbeler şehrinde, türünün tek örneğidir bu ev.

Girişte, gevşek kalaslardan yapılma eski titrek bir kapı, içeriyi korunaklı kılıyor. Her zaman kapalı tutulan bu kapı, ev sakinlerinin dünyadan ve dünyadaki tüm koşuşturmalardan uzak kalma isteğinin bir göstergesi.

Sarıya çalan gri bir alçıyla kaplanan kireçtaşı ile yapılmış bu ev tüm Sûf konutları gibi çok eski zamanlara ait. Geniş avlusundaki kum, tıpkı onu çevreleyen soluk renkli toprak gibi durmaksızın bulanıp dalgalanıyor.

Evin asıl sahibi Salih bin Felibe. Bense bu evde önce hayatımın en sakin günlerini, sonra da fırtınalı varoluşumun en tuhaf, en sıkıntılı zamanlarını yaşadım.

Şaban ve Ramazan aylarında günler sessiz geçti. Tüm vaktimi mütevazi bir şekilde ev işleriyle uğraşarak, mübarek zaviyelere kısa ziyaretler yaparak ve zavallı sadık atım Sûf'la gezintiler yaparak geçirdim. Birbirimizin kollarında geçirdiğimiz sevgi ve güven dolu geceler; Ramazan'da teravih namazlarının kılındığı gecelerin sakin ve pembe büyüleyici şafakları; bir sabah yolumu kaybettiğim Tayyibetü'l-Gebliya yolu boyunca uzanan kocaman kumulların ardında kaybolan güneşi evimin terasından izlediğim alevli ya da solgun günbatımları yine bu aylarda yaşadığım güzel anlardı.

Pazaryerinin gri kubbesinin, daha sonra da Sidi Salem'in beyaz, göz alıcı minaresinin renklerini kaybettiği anları, gün batımının pembe ışınlarının minarelerin batı cephelerini karartmasını izlemek için bekliyordum. İşte tam bu sırada ilk önce uzaktaki Halifeoğulları Camii'nden daha sonra da Azizba Camii'nden müezzinin boğuk bir sesle uzun uzun

feryat ettiğini duydum. "Allah en büyüktür" diye seslendi ve tüm nefessiz göğüsler bir iç çekme ile rahatladı. Anında boşalan pazar yeri artık sessiz ve terkedilmişti.

Aşağıdaki geniş odada ellerinde sigaralarıyla yüzleri birbirlerine dönük bir şekilde oturmuş, aralarında masa işlevini gören tahta bir kasa bulunan Süleyman ve Abdülkadir; bu anı sessizce beklediler. Bu süre içerisinde ben de sık sık onları sinirlendirip, Sidi Salem'in yüzünün hâlâ sinirden kıpkırmızı olduğunu söyleyerek onu kötüleyecek ve böylece eğlenip vakit geçirecektim. Süleyman ise oruç açma vaktini insafsızca uzattığı için bize en yakın camideki müezzine sövüp sayacaktı. Abdülkadir her zaman olduğu gibi bana sataştı ve bana "Si Mahfuz" diye seslendi. Halife ve Ali birisi haşhaş diğeri ise ar'ar* ile doldurulmuş, içilmek için hazır edilmiş pipoları ile bekliyorlardı ve Tahar vakit kazanmak için çorbayı çoktan tabağa dökmüştü.

Gökyüzünün mordan pembe bir renge, daha sonra menekşe rengine ve son olarak da üniforma yeşiline dönüşmesini izlerken El Vadi'nin eşsiz manzarasıyla büyülenmiştim. Bütün bunlar yüzünden melankoliye sürüklenmiştim ve orucumun uzamasının asıl nedeni de buydu.

Başka zamanlarda da gün batımında dışarıya çıkıp Sipahi Laffati'nin kapısındaki sınır taşında "kırmızı ceketli"mi bekliyordum. Bu taş, kasabayı askerî bölgeden ve Arap Bürosu'ndan ayıran dikdörtgen şeklindeki geniş bir bölgenin en gerisinde bulunuyordu ve kireç ocağının alçak kumullarından başlayıp Allenda yolunu çevreleyen külâh şeklindeki kumullar boyunca devam eden çöle bakıyordu. Alev alev yanan ufka karşı duran kireç ocağı kumulunun doruğunda koyu gölgeler dolaşıyordu. Ben gölgeleri takip ederken mor gökyüzünün altındaki bu canlı profiller biçimsizleşip birer deve dönüştüler.

Daha sonra, süngüsü ve tüfeği omzundan düşmeyen maviler içerisindeki küçük erin, önünde devriye gezip koruduğu kapıda, varlığı karşısında kalbimde bir panik, şiddetli bir çarpıntı hissetmeden asla duramayacağım kırmızılar içerisinde bir şekil belirdi. Güzel bir his. Duygu doluyum. İçimde tuhaf bir keder var. Neden? Bunu asla bilemeyeceğim.

O taşın üzerine karanlık çöktükten hemen sonra oturmuştum, ya-

* Dağ servisi, dikenli ardıç ağacı. Yaprakları tütün gibi kullanılabilir.

kınımdaki karaltıların içinden Dahman'ın kızı, küçük Heniye, kendine has terbiyeli, belirsiz gülüşü ve gözlerindeki çekici hüzünle çıkagelmişti. Tüm Sûflu kadınlar gibi giyinmişti, üzerinde koyu mavi, kırmızı eski püskü bezlerden yapılmış bir giysi vardı. Ahmed bin Salem'in evine odun taşıyordu.

Ocak ayının 28'i, kendi çatımın altında geçireceğim son gece olarak yazılmıştı kaderime ve bu çılgın gece, şehvetli bir sevişmenin de gecesi olmuştu. Ertesi gün, daha yola çıkmadığım, oradan ayrılmadığım halde kendimi sürgünde hissetmeye başlamıştım bile. Salah bin Felibe'nin huzurlu evinden sessizce ve kederle ayrıldım. Bulunduğum bu kumulların yüksekliğinden son kez görülebilen ölümcül silüeti hafızama kazınmış olan uğursuz Behima'ya varmak üzere yollardaydım yine. Tıpkı Tarzant'ta olduğu gibi mezarların ekili olduğu ıssız ovanın sonundaki alçak gri duvarlar ve tek başına yükselen büyük bir palmiye ağacı bütün bölgeye yüksekten bakıyordu. Her şey, menekşe rengi bir meltemin, kumulları sıcak havayla doldurup, yer değiştiren kumu şımartarak, coşkuyla gezindiği bu öğleden sonranın o isli, gri ufkunun üzerine resmedilmiş, âdeta kazınmıştı.

BU-SÂDA

Ağustos, 1902

Cezayir'de karşılaştığım kabalıklardan, şehrin gürültüsünden ve kalabalığından sıkılıp kutsal bir sessizliğin hüküm sürdüğü güneye kaçtım. Bir anlık da olsa büyük, kirli şehirlerdeki uygarlığın acımasız atmosferinden uzakta, özgür yaşamı tekrar tatmak istedim.

Bu yüzden hızlı bir şekilde, sinsice, huzurlu vadinin, yeşil, taze bahçelerin arasında uyuklayan Bu-Sâda'ya yollandım.

Görüntüler, ülkenin oldukça farklı bölümlerindeki görüntüler sanki peçeler hızla kaldırılıyormuş ve yine aynı hızla tekrar aşağıya indiriliyormuşçasına birbirlerinin ardı sıra gözümün önünden geçtiler.

Akdeniz'den gelen sıcak rüzgar yüzünden kararmış gökyüzünün altında ilk göze çarpan şey Burç Bu Aririk'in eski kırmızımsı hisarının

silüeti ve tam da şu anda oraklarla çıplak bırakılan ovanın uçsuz bucaksızlığının gölgesinde kalmış küçük kasaba.

Sineklerle dolu bir dükkânın içinde, kavurucu sıcaklıkta, bir bankta oturup bir saatten daha az bir süre dinleniyorum. Dükkân sahibi Zegum kabilesinden bir sufi. Her ikimiz de kendi özel nedenlerimizden dolayı kederliyiz. Orada durduğum süre içerisinde harikulâde güneşin altında varolan ışıltılı uzak ülke hakkında konuşuyoruz.

Sonra birdenbire yine yola çıkma vakti geliyor: Bu-Getar adlı, arabacıdan çok hayduta benzeyen birisi tarafından sürülen araç, açlıktan bîtap düşmüş iki binek atına koşumlu. Gelişigüzel çakılmış tahtalardan bir araya getirilmiş olduğu için durmaksızın sallanan at arabasında sürdüreceğim bir yolculuk bu. Sıcaklık bunaltıcı, bir sinek sürüsü bizi izliyor ve araç sık sık tamir ediliyor. Ama yine de posta arabasıyla yolculuk yapmaktan iyi.

Yolculuk arkadaşım ve kılavuzum Si Ebubekir, kırk yaşlarında, zayıf, hiçbir suretle sağlıklı görünmeyen, yanık tenli, hüzünlü, kendini dünyadan soyutlamış bir yüze sahip. Esrarengiz, neredeyse kasvetli bakışları olan bir adam. Bu-Sâda'daki murâbıt tarafından muazzam bir zenginliği idare etmekle görevlendirilen bu adamın üzerinde bembeyaz bir kaftanla ihram var, fakat her ikisi de sade olmakla birlikte bir hayli yıpranmış görünüyor. Fakir bir adam gibi yaşasa da iç huzuru bulmuş bir insan.

At arabasının arkasında yan yana otururken ayaklarımızı aşağıya sarkıtıp, güneyden, inanç ve fıkıh hakkındaki görüşlerimizden bahsediyoruz.

Si Ebubekir kim olduğumu ve geçmişimi çok iyi biliyor. Beni bir kere daha sorgulayıp iyice tanıdıktan sonra hayat tarzımı onayladığını dile getiriyor.

Bu geçen süre içerisinde berrak gökyüzünü görmekten duyduğum sevinci saklayamıyorum. Güneye doğru ilerledikçe kırsal bölge değişmeye, daha vahşi ve sert bir görünüme bürünmeye başlıyor. Nadiren, kurak tepelere sıralanmış toprak yapılardan mürekkep köyler görüyoruz. Yarı yolda Mesila Vadisi'nin ağzında, atları değiştirmek için duruyoruz. Mecaz'in kare şeklindeki hisarının defne ağacı ve gül labirentlerinin arasında yolunu bulmuş bir nehre bakan yüksek giriş kapısı

bu bölgeye öyle bir hava vermiş ki, buranın bir Sahra kervan sarayı olduğunu sanabilirsiniz.

Cilt rengim yüzünden Kabillilere benzediğim için Mecaz sakinlerinden biri, hayatım boyunca hiç bulunmadığım bir yerde, beni Tizi-Uzu'da gördüğünü ikna etmeye çalışarak, benimle Kabillilerin diliyle konuşuyor ısrarla. Oradan ayrılma vaktinin gelmesini beklediğim süre boyunca konuşmasına izin veriyorum.

Tekrar yolda ilerlemeye başladığımızda uyumaya çalışıyoruz, ben kasanın üzerine yerleşiyorum, Si Ebubekir ise arabanın en dibine büzülüyor. Sürekli kesintiye uğrayan hafif uykumda, yarım yamalak rüyalar gerçeklik kırıntılarıyla tuhaf bir şekilde birbirine karışıyor.

Şafaktan önce Mesila'ya varıyoruz. Dut ağaçları ile çevrelenmiş bir geçitten yürüyoruz ve sonunda, içinde kara kurbağalarının şarkılar söylediği, küçük çayların toprağı kare şeklinde böldüğü bir alana çıkıyoruz. Arkamızda köhne kerpiç evler ve içerisi çok sıcak olduğundan Mağrip kahvesinin önündeki keçelerin üzerinde uyuyan yöre halkı var.

Kim olduklarını bilmediğim yarı uykulu halimle hayaletlere benzettiğim insanlarla selamlaştıktan sonra biz de yere temiz bir keçe atıyoruz.

Kahvenin eşiğinde uyuyanları "namaz kılmak uykudan daha yararlıdır" diye uyandıran otoriter sesi duyuyorum ve aslında bizden çok uzakta olduğunu düşünüyorum. Beyaz şekiller telaşla gerinip kalkıyorlar. Çeşmelerin kenarlarına çarpan tenekelerin sesleri geliyor. Sonra her şey uykunun karşı konulmaz boşluğunda kararıyor.

*

Bir kez daha vadinin yakınlarına gidiyoruz. Bu vadinin iki tarafı inanılmaz derecede birbirine benzeyen bahçelerle donatılmış ve buraya bakmak insanı sakinleştirip dinlendiriyor.

En altta çamurdan yapılmış birkaç ev var. Bu evler, tıpkı bahçeler gibi el-Hamil'in zaviyesinden* yardım alan Müslümanlar için birer sığınak. Şairane bir isimle adlandırılmış olan el-Hamil'in anlamı "yeri bulunamayan" ve bu isim, bulunduğumuz vahşi ve görkemli yeri anlatmak için birebir; çünkü gerçekten de burası bir yanı kapalı diğer yanı

* Rahmaniye tekkesinden destek almıştır.

geniş mavi ufka doğru olabildiğince uzanan vadinin içinde kaybolmuş gibi görünüyor.

Zaviye bizden bir hayli yüksekte; iki büyük ana binadan biri beyaz ve Avrupai görünümlü, diğeri ise kuru kilden yapılmış, seyrek ve dar kapıları var. Daha aşağıda kerpiç evlerden oluşan bir yerleşim birimi ve onun az ilerisinde de Şorfa kabilesinin* yaşadığı köy bulunuyor. Köhne görünümlü fakat tabloyu andıran güzellikte bir ev yığını duruyor karşımızda.

Daha da aşağıda muhteşem bir kubbeyi andıran yeşillik denizi, hurma ağaçlarının üzerinde yükseliyor. Temiz dağ havasını barındıran bu manzara, tepenin tanımsız renklerine rağmen kristal bir şeffaflığa sahip, âdeta usta bir el tarafından incelikle tasarlanmış. Bölgenin kendine özgü bir görünümü var; ne Sahra'ya ne de yüksek bir platoda bulunan sıradan bir kırsal yerleşim alanına benziyor.

Ziyarete gelenler bize hoşgeldiniz derken ben küçük bir odada, Si Ebubekir'in kaldığı odadan ayrı bir bölümde, halının üzerinde hemen uykuya dalıyorum.

Uyandığımda kendimi gün içerisinde uzun saatler boyunca devam edecek, sakin, ketum, nezaket dolu bir muhabbetin içinde buluyorum.

İslamiyetin dünya işlerine karşı takındığı tavrın, yıkıcı Avrupalı etkilerle bozulmadığı bu yerde, muhabbet, bu menval üzere sürüp gidiyordu.

Bulunduğum bu kayıp, gösterişli ve aynı zamanda sade yerde, azimle sürdürdüğümüz yararsız uğraşlarımız, kocaman, durağan bir sessizlikte ölüyor ve açık bir şekilde kendini tekrarlayan güncel hadiseler, önemsiz rastlantılara dönüşüyor.

Burada ikamet eden, kendi köşelerine çekilmiş bu hassas adamlarla yaşamayı amaçlayan biriyseniz, onların dünyalarının içine girmeli ve dünya tasavvurlarının kaynaklarına inmelisiniz. Genellikle anlayışlı olsalar da turistlere her zaman kapalı olan bu ihram ve türban dünyasında ancak o zaman hayatınız kolay ve huzurlu geçer.

Az konuş ve çok dinle, kendini şımartma; bunlar güneyli Arapların

* Hz. Muhammed'in torunu Hasan'dan gelen soya deniyor. Diğer adı Şerif kabilesidir.

arasına kabul edilmenin ve aralarında rahat etmenin temel şartları.

Birkaç geçitten ve loş bir avludan geçtikten sonra kilden yapılmış, oldukça yüksek, kahverengi duvarlarla çevrili geniş bir iç bahçeye giriyoruz. Bahçenin tam ortasında, birkaç yıl sonra bu sessiz yere gölge yapacak olan genç bir incir ağacı bulunuyor.

Vefat etmiş Murâbıt Sidi.Muhammed bi'l-Kasım'dan* geriye kalanları muhafaza etmek için kullanılan ve dört taşla desteklenmiş haliyle bir çeşit yatağı andıran büyük, cilalı bir plaka bulunuyor bu bahçede.

Avlunun köşesinde yer alan ve içerideki dairelere doğru uzanan beton basamaklara bir kadın oturmuş. Üzerinde sade, beyaz bir Bu-Sâda kostümü olan bu kadın elli yaşlarında gösteriyor. Bu bölgede sık sık yolculuk yaptığından olsa gerek yüzü güneşten yanmış ve teni kırış kırış olmuş. Kibar gözlerinin siyah göz bebeklerinde alev alev yanan zekâsı, yalnızca kendisini gözleyen hüznün ardına bakabildiğinde görülebiliyor. Ona dair her şey –sesi, davranış şekli, hacıları hoş karşılama tarzı– asil bir sadeliğin ifadesi. Bu, Leyla Zeyneb, Sidi Muhammed bi'l-Kasım'ın kızı ve türbedarı.

Murâbıt'ın bir erkek torunu yok. En iyi alimler eliyle yetiştirdiği kızını tek varisi olarak ilan etmiş. Kızını Arap kadınlara uygun görülen rollerden tamamıyla farklı bir role hazırlamış. Bugün bu zaviye ve cemaat onun kızı tarafından yönetiliyor.

Zaviyeler, onları yalnızca ismen bilen kimi yazarların anlattığının aksine "bağnazlığın hüküm sürdüğü okullar" değil. İslamî emirlerin öğretildiği ve yerine getirildiği yerler olmanın ötesinde zaviyeler; yardım edilmezlerse evsiz ve tamamen çaresiz kalacak binlerce yoksula, öksüze, dula ve kötürüme bakarak hayırseverliğin yayılmasını sağlıyorlar. Leyla Zeyneb'in yönetimini sürdürdüğü bu zaviye, değişik bölgelerden bir araya gelen düşkünlere, diğerlerine oranla çok daha fazla sığınaklık yapıyor.

Bir boğaz rahatsızlığından muzdarip olan Leyla Zeyneb, her şeye rağmen insanları kendisine karşı kışkırtan düşmanlarıyla cesurca mücadele ediyor ve kendini kontrol etmekten, işine bağlılığından asla vazgeçip beyaz bayrak çekmiyor.

* Şeyh Muhammed İbn Ebu el-Kasım (d. 1823) 1897'de vefat etmiştir. 1863'de zaviyeyi kurmuştur.

Benim durumum, yaşam tarzım ve geçmişim murâbıt için bir hayli ilgi çekici. O, hayatımla ilgili her şeyi dinledikten sonra hayat tarzımı onayladığını ifade ediyor. Arkadaşlığımızın süreceğine söz verirken gülüşünün bir hüzne dönüştüğünü farkediyorum ve gözlerindeki yaşları görüyorum.

"Güzel kızım, hayatımı Allah'ın izinde iyi şeyler yapmaya adadım. Birçok insan onlara yardım ettiğimi kabul etmek bile istemiyor. Benden nefret ediyor ve beni kıskanıyorlar. Üstelik ben bunları yaparken her şeyden vazgeçtim: Hiç evlenmedim, ne ailem ne bir eğlencem var..."

Hiç hak etmediği, sürekli içinde tuttuğu gizli acısını anlayabiliyorum; şu anda, yalnızca diğer sıradan kadınların kaderinde yazılanlardan farklı şeyler yaşayan başka bir kadının yanında gün yüzüne çıkan acısını.

Leyla Zeyneb, zaman zaman hışırtılı öksürüklerle sarsılıyor. Yoksullardan mürekkep büyük bir ailenin sorumluluğunu taşımanın baskısı altında yaşayan bu kadının çok hasta olduğunu düşünüp endişeleniyorum. Leyla Zeyneb'in çok da uzak görünmeyen ölüm gününde bu hayırsever zaviyeye ne olacak?

Bekâr yaşayan ve önemli bir dinî rol üstlenmiş bu değerli kadın, belki de doğu Müslüman dünyasındaki en benzersiz şahsiyet ve o, benim aktardıklarımdan başka kendisi hakkında bir inceleme yapılmasını hakediyor.

Geceyi geniş, kubbeyle örtülü bir dairede tek başıma geçiriyorum. Vadi boyunca ve yakınımdaki mezarlıkta türbeler arasında ağlayıp inleyen dağ meltemi, pencerelerin camlarını şiddetle tıkırdatıyor.

Gece yarısından sonra rüyamda duyduğum melankolik ve nazik bir ses tarafından uyandırılıyorum. Her seferinde daha da usulca "Allah tektir ve şefkâtlidir. O'nun gücünün başlangıcı ve sonu yoktur. Allah'ın eşi yoktur" diye fısıldıyor.

Bu günün bölgede geçireceğim son gün olduğunu hatırlayıp hüzünleniyorum. Yataktan kalkıp pencereye doğru ilerliyorum. Aşağıda yaşlı bir adam ağır ağır dolaşarak kutsal kitabın ayetlerini geleneksel bir havada okuyor.

Leyla Zeyneb'e hoşçakal deyip el-Hamil zaviyesini terk ediyorum.

Sonra Bu-Sâda'daki bir başka şekilsiz vagona biniyorum ve bizim için 130 kilometre boyunca Yahudilerle sıkış tepiş bir seyahat anlamına gelen Omel'e* doğru yolculuğa çıkıyoruz.

Bir kere daha geride bıraktığım Sahra'yı anımsatan kızıl kahverengi kumlar, seyrek rastladığımız ılgınlar ve geniş, boş bir ufuk gözlerimin önünden geçiyor.

İlk mola verdiğimiz yerin sevimli bir yüzü var; harabeye dönmüş hisarları ve yere salkım saçak inen palmiye ağaçları ile çok tanıdık geliyor bu bölge bana. Yüksek platoya doğru geri tırmandığımızda her şey değişiyor, manzara uysal ve hüzünlü bir görünüm alıyor. Sevmediğim bir hüzün bu. Her şey sona erdi...

Geride bıraktığım bu yedi günde birçok şey yaşadım ve bütün yaşadıklarım gerçek miydi yoksa bir rüya mıydı diye düşünmeye başladım: Bu-Sâda ve oradaki zaviye, beyazlar içerisindeki Murâbıt... Yoksa hepsi benim yuva özlemimin ve kafa karışıklığımın ürettiği hayaller miydi?

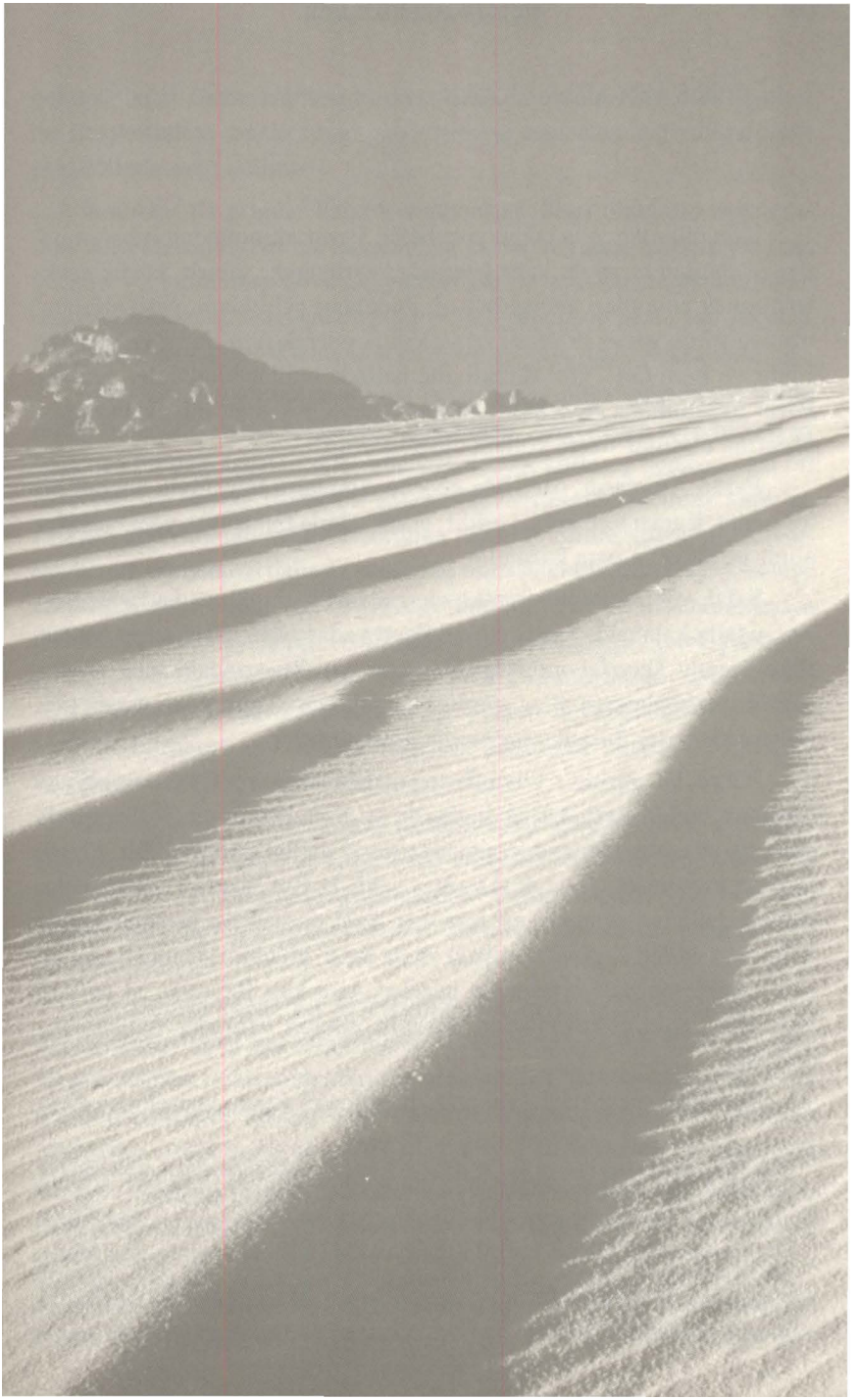
Dağlık arazilerde tarım yapan çiftçilerle yaşadığım sıkıcı Tenes'e** doğru yola çıkar çıkmaz Bu-Sâda'yı nasıl da özleyecektim. Orada yerlilerle sömürgeciler arasındaki ilişkileri inceleyebilmiş ve Arap köylülerin Rus köleler kadar sabırlı olduklarına şahit olmuştum. Sömürgecilerin iyi adamlar olduklarına fakat genelde komşularını anlamadıklarına, onlarla karşılıklı anlayış içerisinde bir ilişkiyi tercih etmediklerine karar vermiştim.

Yazmak amacıyla sıklıkla oradan Cezayir'e gidiyordum. Yağmurlu bir gün kapalıçarşıda Ebubekir ile karşılaştım. "Artık güneye, bizi görmeye hiç gelmiyorsun. Ağaçlar çiçeklenmeye başladı... Murâbıt sık sık seni anıyor..."

Ebubekir ile rastlaştıktan iki gün sonra, içinde bulunduğumuz mevsim nedeniyle havanın olanca soğukluğuna rağmen, bir bahçeden çiçek topluyormuşçasına bir neşeyle bir kez daha Bu-Sâda'ya doğru yola çıkıyorum.

* Aumale (fr.), Buira Viyaletindeki Sur el Gozlan (Sour el Ghozlane (fr.), türkçesi Ceylan Kalesi olan) adlı şehrindeki Fransız bölgesinin adıdır.

** Tenes, Cezayir'in kuzeyindeki liman şehri.

AYN SAFRA'DA PAZAR

Sonbahar-Kış 1903

Kumullardan yola çıkan göçebeler, Pazar akşamından itibaren patika yollardan at ya da katır üzerinde; yürüyerek; sabırlı, küçük eşekleri; esnek boyunları ve açgözlü alt dudakları çalılıklara, yeşil alfalara* uzanan iri ve yavaş develeri ile yolculuk ederek Ayn Safra'ya varırlar. Emur ve Beni Gil** gibi sürekli göç halinde bulunan kabileler de daha Pazar akşamından Ayn Safra'da kurulmaya başlanan büyük Pazartesi pazarına ulaşmak üzere yollara düşmüşlerdir.

Pazar, Arapların; özellikle göçebe Arapların hayatında önemli bir rol oynar. Burası toplanma yeridir; arkadaşlarla buluşulur, yeni haberler alınır ve biraz da para kazanılır.

Şafak vaktinden itibaren köyden süvari karargâhına kadar uzanan boş alanda kalabalık toplanır ve öğleye kadar sürekli yükselen bir gürültü yaratır. Develer iniltiyle diz çöker, yol kenarındaki ince akasya ağaçlarına bağlanmış atlar, gürültüyle soluyup yanlarından geçen kısraklara kişnerler. İnsanlar bağırarak koşuştururlar.

Bütün bu gürültü; boyunlarından birbirlerine bağlanmış sayısız koyunun melemeleri, küçük ineklerin ve kara boğaların böğürtüsüyle daha da yükselir. Güneyden getirilen ticarî mallar görkemli bir düzensizlikle yığılmıştır yere: Kokuşmuş yağlı koyun postları, iri parçalar halinde bulunan süngersi gri ham tuz, keçi derisinden çantalar içinde muhafaza edilen ekşi süt, tereyağı ya da mazı, alfadan örülmüş sepetler, canlı renklerde battaniyeler ve peçeler, yeni katı ihramlar, at nalları, topraktan yapılmış kavanozlar, yün iplik çileleri, semerler ve daha birçok şey.

Bu satılık nesnelerin yarattığı büyüleyici kaosun arasında göçe-

* Alfa: Çöl çimeni. İspanya ve Kuzey Afrika'da yetişen, liflerinden kağıt imalatında ve dokumacılıkta yararlanılan bir bitki. Halfa otu, hasır otu olarak da bilinir.

** 50 bin üyesi ile Beni Gil Fas'ın en büyük kabilelerinden biri. Arapça konuşan kabilenin yaşadığı bölge ülkenin kuzeydoğusunda 25 bin kilometrekare bir alanı kaplar. 30 yıl boyunca göçebeleri yerleşik hayata geçirme siyasetinin izlenmesi sonucunda hayatlarında ve geçinme yollarında büyük değişiklikler meydana geldi. Geleneksel yaşam tarzını göçebelik ve kırsal kesim yaşantısı olarak tanımlayabilir.

beler dolaşır: Emur kabilesi kılıksız ama onurludur; Beni Gil üyeleri ise üzerlerindeki toprak rengi paçavralar ve bellerine bağladıkları deri palaskalarla ayırt edilir.

Kadınlar da gruplar halinde toplanırlar. Yaşlı olanların başa çıkmak zorunda kaldıkları zor hayat, uzun yazlar boyunca güneşte yanmış, yorgun ve yıpranmış dövmeli yüzlerinde ve erkeksi hareketlerinden okunabilir. Uzun, mavi gözleri ve beyaz dişleriyle süslü bir peçenin altında ancak yarısı saklanabilen genç bir yüz ise nadiren görülür.

Beni Gil, Aman bölgesini ele geçirip güvenliği sağladıktan sonra hudut bölgesinden kâr sağlamaya başlamıştı. Ama geçen sene birkaç ay boyunca bir dağı işgal ettiklerinde yaşadıkları korkunç derecede acı bir olay üzerine hayata başka bir şekilde devam etmek zorunda kaldılar. Ellerini eşkıyalıktan çekmek zorunda kaldılar. Şimdi köyde geziniyorlar, henüz eskisinden daha az saldırgan olmasalar da daha iyi giyinmeye başladılar bile. Onlar biz kuzeyli ve doğulu firarilerin, kendilerinden farklı olduğunu düşünerek ve neredeyse bizleri küçümseyerek yanımızdan geçip gidiyorlar. Sonunda dükkânlara girmeye karar verdiklerinde şüphe ile birbirlerine yakınlaşıyorlar. Derken dükkânlarda bitmek tükenmek bilmeyen pazarlıklar başlıyor. Göçebeler önemsiz meblağlar için bile saatlerce pazarlık ederler.

Biraz çay ve bir parça kuru ekmek almak için üç dört kişi Mağrip kahvelerinde bir araya gelirler. Peçe ve geniş türbanlarla çevrelenmiş kafalarından kimbilir neler geçmektedir! Parlayan gözleriyle ve yırtıcı kuşların gagalarına benzeyen kavisli burunlarıyla tam bir yağmacı görüntüsü verirler.

Pazarda en küçük bir fikir ayrılığında kavga çıkar. Seslerini duyduğunuzda, Fas'ın hiç kimsenin hüküm sürmediği, her türlü denetim ve gözetimden uzak topraklarında olduğunuzu hatırlarsınız. Çok daha gürültülü pazarlar vardır; oralarda barutlar konuşur, cesetler malların arasında yuvarlanır ve kan artık mağlûbiyetini ilan eden yeryüzünden fışkırır. Beni-Gil kabilesinin üyeleri, diğerlerini sert el hareketleriyle, tehditlerle ve savurdukları kahramanca hakaretlerle kendilerini tatmin ederler:

"Sadece bekle, kâfir, piç! Burada yumuşak başlılığımızı koruduk, beyaz ekmek yiyerek ve akan sudan içerek sonunda kadınlara benzedik.

Fortasa'yı geçip göletlerden yağmur suyu içene kadar bekle. O zaman bizim gerçek yüzümüzü göreceksin!"

Toprağın oluşturduğu kırmızı zeminin üzerinde, belli belirsiz gölgeler ve soluk renkler göze çarpar; koyu sarı renkte kıyafetler, develerin bej ve donuk pas rengi, sığır ve keçilerin parlak siyahlıkları, koyunların gül rengine çalan kül rengi postları.

Yüzyılların geçip gitmesine rağmen göçebelerin değişmemiş, el değmemiş âdetlerinin resmedildiği sert ve canlı bir tablodur pazar yerleri; vahşi ama hayat dolu...

GÜNBATIMINDAN SONRAKİ GÖLGELER

Köylerdeki küçük lokantalardan haykırışlar yükselir: Sarhoş lejyonerler bir yandan tartışır bir yandan şarkı söylerler. Burada, "kara köy"de bu sesler ölmeye durur. Dolunay mavi ışık dalgasını gri tuğla evlerin, boş caddelerin ve en yakındaki kumulun üzerine dökerek görüntülerini yarı saydam bir şekle büründürür.

Kapısı yarı açık bırakılmış küçük bir Mağrip kahvesinden sızan kırmızı ışık hüzmesi, duvarın tam karşısındaki kumlara yansır. Şarkılar, tamtamların vahşi sesleri, badana edilmiş yıkık dökük kulübeden çıkagelir. Siyahî Sadun ve ben içeri gireriz.

Bir hücreden daha büyük olmayan bir odayı geçmek zorundasınız. Sonra zorlukla sığabileceğiniz bir oyuktan çıkıp avluya ulaşırsınız. Dökütülerin arasında, tavandan düşen dağınık ışığın altında bir grup kadın rahatsızca hareket halindeler.

Hafif karanlıkta çömelmiş iki yaşlı kadın davula vurarak, bir çeşit vahşi soluma ve kesik ama kuvvetli boğaz hırıltısı ile bölünen uzun şarkıyı anlaşılmaz lehçeleriyle söylüyorlar.

Diğer üç kadın dans ediyorlar. Birisi genç ve oldukça güzel. Yuvarlak sert kolları ihtiraslı bir kucaklamayı anlatırken, uzun, esnek vücudu bükülüyor, kıvrılıyor ve yavaşça titreyerek geriye doğru yatıyor. Sonra omuzlarının üzerinde kafasını döndürüyor ve mükemmel dişlerini ortaya çıkaran çekici bir gülümseme ile dudakları aralanırken, büyük kahverengi gözleri kısılıyor.

Uzun, gök mavisi tuniğinin katı ipek pililerinin üzerindeki yaldızlı akisler bedeninin ritmiyle hareket ediyor. Kıyafetinin kumaşı büyük şeffaf kanatlar gibi omuzlarının etrafında uçuşuyor. Ağır gümüş mücevheri temposuna ayak uyduruyor; ellerini her çırpışında bilezikleri zincir gibi şakırdıyor.

İki partneri, mumyaların maskelerine benzeyen soluk yüzlü kadınlar; ağır vücutlarının üzerinde kan kırmızı peçelerini sallıyorlar. Onların tam karşısında duvar boyunca sıralanmış erkekler, fahişelerin dans edişini; bir Sudan âdeti olan ve her dolunayda tekrarlanan ayini seyrediyorlar.

Dört ya da beş siyahînin arasındaki iki safkan Sudanlı, az rastlanır ve ayartıcı bir siyahî güzelliğe sahip: Kaliteli özellikler, uzun koyu gözler, kusursuz bir Arap profili. Yanakları dalgalı yara izleri ile süslenmiş ve gümüş halkalar sağ kulak memelerini delip geçmiş. Dansı sessizce; onun etkisiyle yerlerine mıhlanmış bir şekilde, hareketsizce, ifadesizce izliyorlar. Diğerleri, güneyli siyahî kölelerin neslinden gelenler ve melezler; maymunlar gibi dans edenleri işaret edip gülerken yüzlerini buruşturuyorlar.

Aralarında yalnızca bir beyaz var. Dağlık bölgelerden gelme bir Arap'ın güzel yüzüne sahip bu Cezayirli yerli süvari eri, güzel siyahî kadının sevgilisi. Katlanmış kırmızı ihramının üzerine eğilerek sessizce izliyor o da. Arada bir değişen duygularıyla ışıldayan kara gözlerini kısıyor ve derin bir çizgi, kemerli kaşlarını bir araya getiriyor. Dansçı kendinden geçtiğinde ve gözleri ona gülümsediğinde, süvari er tüm bedeniyle ona erişmek istiyor... Dansçının dikkati siyahîlerin gülüşleri ve jestleriyle çelindiğinde; göçebe, rahatsız, düzgün ve bakımlı ellerini sarsıcı bir şekilde sıkıyor.

İçeri girdiğimizi farketmiyor bile. Bütün ruhu ona yurt özlemini, çocuklarını ve hatta aklını çelip, onu bu kırık dökük kulübede tutan arkadaşlarını unutturan kadınla ilgili derin düşüncelere vakfedilmiş.

Küçük bitişik odada yanan bir mum, duvardaki çıplak beyaz oyuğa saplanmış. Bir düzine siyahî hasırların ve renkli kaftanların üzerine uzanmış. Erişilebilir bir uzaklıktaki bakır tabağın içinde bardaklar dolusu çay ve küçük haşhaş pipoları var. Kırmızı takkeler etrafa dağılmış, eski püskü giysiler siyah güçlü vücutları örtüyor, kirli muslinler sivri çeneli, kalın dudaklı yüzleri gizliyor.

İki Sudanlı avludan içeriye kadar geliyor peşimizden. Odanın arka bölümünde yan yana oturuyorlar. Biri bendiri, diğeri pan flütünü alıyor.

Sonra siyahî kadınlardan biri kilden yapılmış tütsü kabı ile aselbent [reçine] ve tarçın getirip içten içe yanan sıcak kömürlerin üzerine koyuyor.

Mavi bir duman bulutu kubbeli tavanda kayarak kuytu yerleri dolduruyor ve ağır sıcaklığıyla havayı yoğunlaştırıyor.

İki siyahî yavaşça, neredeyse tembelce müzik yapmaya koyuluyorlar. Sonra yavaş yavaş kendilerini kaptırıyorlar.

Ter damlaları alınlarında diziliyor, gözlerinin koyu göz bebekleri irileşiyor ve burun delikleri genişliyor. Geriye yaslanıp sarhoşlar gibi hasırın üzerinde yuvarlanıyorlar.

Bendiri çalan adam enstrümanını başından bir kol yükseliğinde yukarı kaldırıyor ve ona, sonunda çılgın bir tempoya dönüşmeye başlayana dek sürekli hızlanan boğuk bir ritimle vurmaya koyuluyor. Kavalcı gözlerini kapayıp türbanlı kafasını sallıyor.

Diğerleri durmadan, neredeyse hiç nefes almadan, hırıltılı bir solukla söylenen; dışarıdaki siyahî kadınların terli tenlerini yakıp, onları tahrik eden aynı korkunç şarkıyı söylüyorlar.

Haşhaş pipoları elden ele dolanıyor.

Yavaş yavaş nane çayı, tütsü, müzik ve havasız odaya yayılan siyahîlerin kötü kokuları birleşip onların kaslarını harekete geçiriyor. Bir tür çılgınlık içinde şiddetle sarsılıyorlar.

Yakışıklı Sudanlı çaldığı davulu kızgınlıkla tütsü kabına fırlatıyor aniden. Bendirin ince kabuğu kırılıyor ve büyük bir kahkaha patlamasına neden oluyor. Siyahîler çoşku içinde enstrümanı parçalara ayırıyorlar.

Ve pipolar yürek parçalayıcı, hüzünle yüklü bir melodi yaratarak sonsuzluğa doğru matem tutup ağlamaya devam ediyorlar. Ateşim yükseliyor, dışarı çıkıyorum...

Avluda, kadınlar kuru palmiye yapraklarından ateş yakmışlar. Bu ateşin güçlü pırıltısı, kadınların vücutlarının farklı şekillerde görünmesine neden oluyor.

Süvâri eri geçen zamana aldırmaksızın kırmızı ihramına yaslanmış

giderek rahatlayan ve heyecanlanan metresini seyretmeye devam ediyor. Geçen zaman boyunca hiç hareket etmemiş olduğunu, fakat kaşlarının arasındaki çizginin derinleştiğini farkediyorum.

Boğucu şehvetin insanı harekete geçiren bir alev şeklinde havaya yayıldığı bu yıkık dökük, siyahî, yoksul evde gecenin nasıl sona ereceğini kafamda canlandırmaya çalışıyorum. Dışarısı sessiz, ayın serin ışığında her şey bir rüya gibi huzur içinde. Korkunç siyahî alemin kara zehirinden kaçıyorum ve gece yarısında esen ferahlatıcı esintiyi hissederek ıssız yolda böyle hızlıca yol almak oldukça rahatlatıyor beni.

KUMULLARDA KAYBOLMAK

1900 yılının sonbaharının sonlarında, kışa yakın zamanlarda, El Vadi'den Vargla'ya uzanan yol üzerindeki Tayyibetü'l-Guebliya'nın güneyindeki ıssız bölgede konaklayan Rebayya kabilesinin birkaç çobanıyla birlikte kamp yapıyordum. Büyükçe bir keçi sürümüz ve birkaç sefil devemiz vardı. Ayn Salah seferinden döndükleri için oldukça yıpranmış, zayıf develerdi bunlar. Birçok deve bu seferlerde, El Kolea ve Igli'ye giden konvoylarda uzun yola dayanamadıkları için geriye dönemeyip ölürler. Yıllar boyunca Sahra develerinin sayısının büyük ölçüde azalmasına neden olan bir seferdir Ayn Salah.

Ben ve hizmetkârım Ali'yi de sayarsak sekiz kişiydik. Kumulların arasına fazla zorlanmadan kurduğumuz keçi derisinden yapılmış geniş, alçak bir çadırda kalıyorduk. Kasım ayı, ilk fakat kıt yağmurlarıyla Sahra'nın tuhaf bitki örtüsünün gönlünü almıştı. Günlerimizi sayısız yabanî çöl tavşanı avlayarak, gündüz düşleri kurarak ve inişli çıkışlı ufuk çizgisini izleyerek geçirdik.

Bu türlü durgun ve tekdüze varoluş, asla sıkıcı değildi; beni bir çeşit zihinsel ve ahlâkî kayıtsızlığa sürükleyerek, sağlığıma iyi gelen bir rahatlık verdi. Yoldaşlarım basit, yontulmamış insanlardı –onlara kaba diyemem–, hayalciliğime ve sessizliğime saygı gösteriyorlardı. Kendileri de çok sessiz olduklarından, bana karışmıyorlardı. Böylece günler huzurlu, sükûnet içinde herhangi bir olay ya da macera yaşanmadan geçip gitti.

Bir gece çadırımızda ihramlarımıza sarınmış uyurken şiddetli bir güney rüzgarı fırtınaya dönüşüp kum dalgaları yaratarak esmeye başladı. Akıllılık edip meleyerek çadırın etrafında toplanmayı başaran sürü bize o kadar yakındı ki, keçilerin nefes alışlarını hissedebiliyorduk. Hatta birkaçı sığındığımız yere gelip türlerinin muzip özelliklerine uygun bir şekilde davranarak bize aldırmaksızın orada kaldılar.

Gece soğuktu. Bu yüzden bir çocuk, ihramımın altına sığınmak ve göğüslerime yakın bir yerde uyumakta ısrar ederek, tüm uzaklaştırma teşebbüslerime karşılık inatla daha da fazla sokulunca istemeyerek de olsa durumu kabullendim.

Boş boş dolaştığım bir günün sonrasında yorgunluk içerisinde labirentimsi kumulların arasında esen rüzgarın uğursuz gürlemesine ve kumun denizmişçesine aralıksız olarak üzerimize püskürmesine, çadırımızın üzerine yağan kumlara rağmen uyuduk.

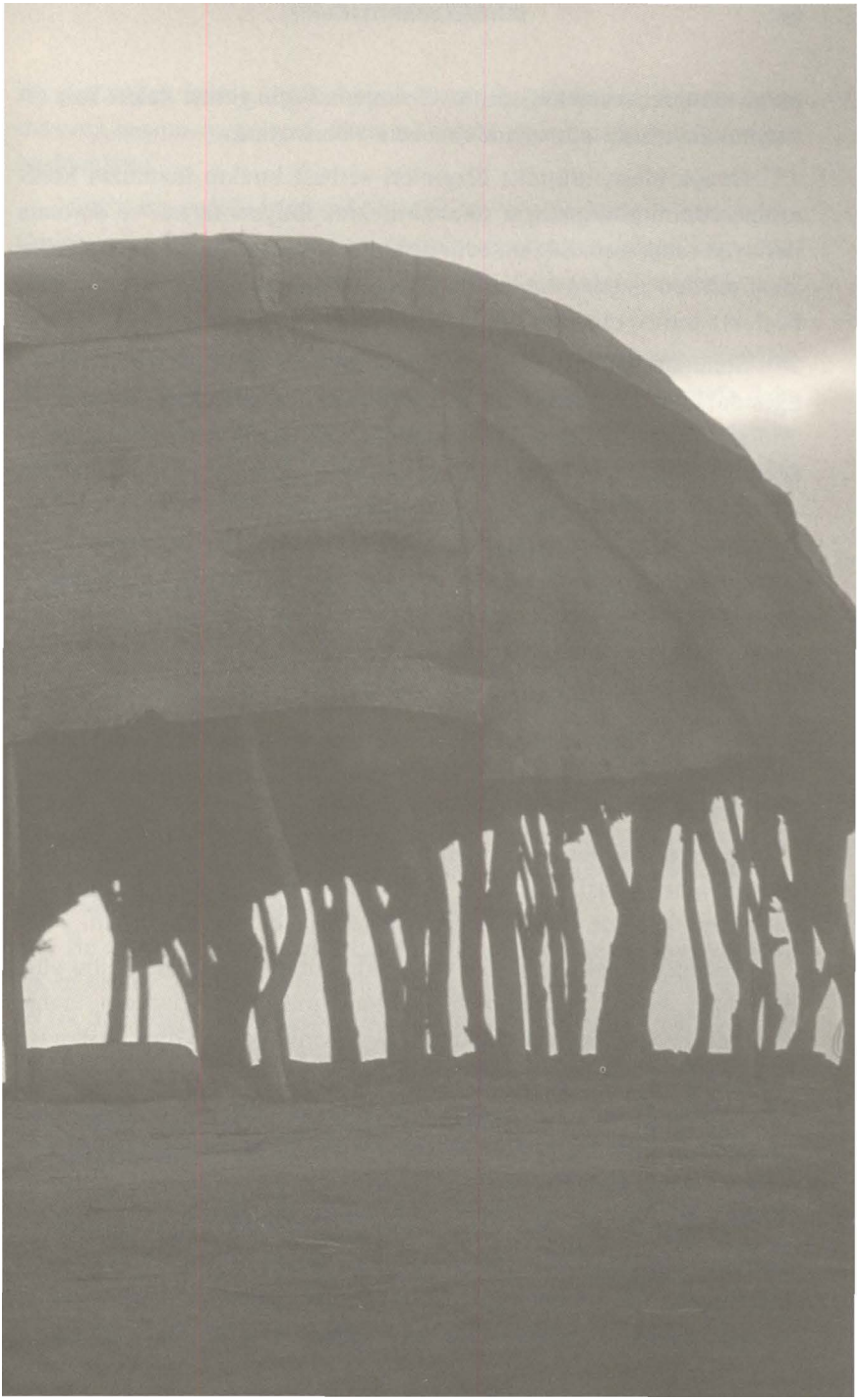
Birden irkilme ve şaşkınlıkla yeniden uyandık; üzerimizde bir ağırlık vardı, dümdüz olmuş, boğulmuştuk. Şiddetli bir fırtına çadırımızı başımıza yıkmıştı. Büyük bir zorlukla karınlarımızın üzerinde sürünerek soğuk rüzgarın hızının taşkınlıkla arttığı geceye çıktık. Simsiyah gökyüzünün altındaydık.

Karanlıkta çadırı yeniden kurmak ve küçük fenerimizi yakmak imkânsızdı. Saat üç civarlarında olmalıydı. Öfkeyle güneş doğana kadar yıldızların altında yatmaya karar verdik. Yine de Ali, çadırın altından battaniyeleri ve ihramları çıkartmak ve panik halinde zıplayan keçileri kurtarmak zorundaydı.

Üzerine kumun yağmaya devam ettiği ihramımın içinde boğuluyordum. Korkmuş koyunların melemelerinden, kazığa bağlanmış zavallı atımın ve endişeli keçilerin itişip durmalarından, tepinmelerinden rahatsız olmuştum. Uyuyamadım. Gözümü bir kere bile kırpmadım.

Rüzgâr şaşırtıcı bir şekilde ansızın durdu. Ali, topladığı çalılarla büyük bir ateş yakmakla meşguldü. Üşümüştük, bir şekilde huzur veren ateşin karşısında oturmuştuk. Sadece Ali'nin her zamanki gibi keyfi yerindeydi. Mezardan fırlayan bir ölümsüz gibi bizimle dalga geçiyordu.

Kumul bölgelerin ilerisine, orada uzanan ovaya doğru hızlı bir yürüyüşe çıkmaya karar verdim. Ali, çadırı toplamak ve etrafa dağılmış,

kuma karışmış malzemelerimizi düzenlemek için geride kaldı. Yola çıkarken arayı fazla açmamam konusunda beni uyardı.

Ovaya ulaşır ulaşmaz dizginleri serbest bırakıp hızımızın kontrolünü benim gibi gecenin sefaletini ezme ihtiyacı duyan ve dörtnala ilerleyen sadık atım Sûf'un belirlemesine izin verdim. Uzunca bir süre kendimizden geçmiş bir şekilde koştuk; huzurlu şafak sakinliğinde, boşlukta sarhoş olmuş bir şekilde...

Sonunda Sûf'u yavaşlatmayı başardıktan sonra dönüp geriye baktığımda, kumullardan fazlasıyla uzaklaşmış olduğumuzu gördüm.

Kamp alanına erkenden varmak istemediğim için ovayı çevreleyen tepelerden geçerek yoluma devam etmeye karar verdim. Labirent gibi sıralanmış, gittikçe yükselen tepecikler arasında, kafam karışmış bir şekilde yönümü doğuya çevirdim.

Sûf'un dizginlerini bıraktığım yerde de kamp yerimizdekilere benzer kumul vadileri vardı. Yavaş yavaş yine bulutlar toplandı, yeryüzünü fazla etkilemeyen hafif bir rüzgar çıktı. Gece esen rüzgarın taşıdığı, toprağın yüzeyinde hareket içerisinde bulunan kuru kumları savuruyordu yalnızca. Dik tepeciklerden usulca akıp gitmeye devam eden kum, dünyanın âdeta ezilip toz haline geldiği izlenimini veriyordu. Ayak izlerimin hızlıca kaybolduğunu çok geçmeden farkettim.

Bir saat geçmesine rağmen kamp alanına hâlâ erişemediğim için endişelenmeye başladım. Geç oluyordu ve sıcaklık beni bunaltmaya başlamıştı. Yine de doğuya doğru tırmanmaya devam ediyordum...

Sonunda kendime, yanlış yolu takip ediyor olduğumu ve bu yüzden kamp alanını geçmiş olabileceğimi itiraf ederek durdum. Hangi yöne gideceğimi bilemediğimden hâlâ şaşkınlık içindeydim. Doğru rotadan daha yüksek bir yerde ya da alçakta mı olduğumu, kamp yerini kuzey yönünde mi yoksa güneye doğru mu geçtiğimi bilmemin bir yolu yoktu. Öyle ya da böyle daha az tehlikeli olduğu için kuzeye doğru yola devam etmeye karar verdim.

Fakat bir saatlik yürüyüş sonrasında yine kamp yerini bulamadım ve bunun üzerine güneye doğru yürümeye başladım. Saat öğleden sonra üç olmuştu artık ve ben durumumdan hiç de hoşnut değildim. Yanımda sadece ihramımın başlığında sakladığım bir dilim Arap ekmeği ve

bir şişe soğuk kahve vardı. Akşam karanlığı çökmeden yolumu bulamazsam başıma ne gelecek, bana ne olacak diye kara kara düşünmeye başlamıştım.

Sûf'u bir vadide bırakıp bölgedeki en yüksek kumula tırmandım. Çevreme baktığımda etrafta beni çevrelemiş olan gri, dalgalı kum tepelerinden başka hiçbir şey göremiyordum. Bu kadar kısa bir sürede nasıl böyle kaybolduğuma bir türlü akıl sır erdiremedim.

Çoktan susamış olan atımın yiyecek ot bile bulamayacağı kıraç bir bölgede geceyi geçirmek zorunda kalabileceğim korkusuyla daha fazla boş yere dolanıp durmak yerine, ilerleyen saatlerde rahat edebileceğimiz bir vadi aramaya başladım. Yarın şafak söker sökmez Tayyibet yoluna ulaşana kadar kuzeye doğru yol alırım diye düşündüm...

Olağanüstü yeşil bitki örtüsünün bulunduğu uzun, derin bir vadi keşfettim. Sûf'un eyerini ve at başlığını çıkardım. Ben Robinson Crusoe rolünü oynarken onun serbestçe dolaşmasına izin verdim. Açık alanda kumla hafif karışmış bir yığın kül ve yabanî tavşan kemikleri buldum. Avcılar geceyi burada geçirmiş olmalıydılar. Belki de geri gelirler diye düşündüm.

Büyük Sahra'da avlanan avcılar, sürekli yer değiştiren, açık havada yaşayan, kaba, ilkel adamlardır. Bazıları ailelerini uzaktaki bir Sahra köyünde, kasrda* bırakır; diğerleri, kumun esaslı adamları, eşleri ve çocukları ile dolanıp dururlar. Ne olursa olsun sonuçta onlar çöl ceylanları gibi özgür ve basit yaşayan küçük bir azınlık.

Bu avcılar arasında tek başına seyahat eden, kanun adamlarından kaçan birkaç "çeteci" de bulunur. Fakat kasabaların ve köylerin epeyce sık bulunduğu bu bölgede "isyankârlara" –yöneticiler onlara böyle diyor– nadiren rastlanır. İçine düştüğüm gülünç durumdan kurtulmak için, dün gece burada konaklayan avcıların tekrar ortaya çıkmalarını diliyordum. Yoldaşlarım, özellikle de sadık dostum Ali ne kadar endişelenmişti kimbilir?

Sûf'un heyecanlı kişnemesi beni bu düşüncelerden alıkoydu. Sûf gür ve yeşil bir çalılığa yaklaşmış, başını çalılığın dallarının arasına sokmaya çalışıyordu. Her zaman takip edilen rota dizisinin çoğunluk-

* Yüksek duvarlı kerpiç evlerden oluşmuş yerleşim kümesi, bir tür çöl mezrası.

la dışında kalan, sadece çöl rehberlerinin bildiği dar, karışık yollardan birisiydi burası. Sûf, artık kullanılmayan Büyük Sahra kuyularından birini keşfetmişti. Bu vadide oldukça yoğun bulunan bitki örtüsünün kaynağı, çok da derinde bulunmayan bu suyun varlığıydı. Şişemi kemerimin sonuna bağladım ve onu kuyuya sarkıttım. Ansızın tam arkamdan gelen sesi duydum:

"Sen oradaki. Ne yapıyorsun?"

Geriye döndüm. Önümde koyu renkli neredeyse siyahî, eski püskü giysili üç adam duruyordu.

Kumaş çuvalların içinde az miktardaki yiyeceklerini taşıyan bu adamlar uzun silahlar taşıyorlardı.

"Susadım."

"Yolunu mu kaybettin?"

"Buraya çok da uzak olmayan bir yerde Rebayya ve Sufa koyunlarından oluşan sürümü otlatıp kamp yapıyorum."

"Müslüman mısın?"

"Evet. Elhamdülillah öyleyim."

Benimle konuşan adam yaşlı sayılırdı. Tesbihime dokunmak için elini uzattı.

"Sen Sidi Abdülkadir Geylanî'ye bağlısın... Din kardeşi sayılırız. Biz de Kadirîyiz."

"Hamdolsun" dedim.

Bu göçebelerin sufî din kardeşlerim olduklarını öğrenmekten çok büyük bir mutluluk duydum. Aynı cemaatten yoldaşlar birbirlerine yardım etmek ve dayanışma içerisinde olmak ile yükümlüdürler. Onlar da Kadirî tespihi takıyorlardı.

"Endişelenme. Bizim ipimiz ve kovamız var. Atını sularız ve geceyi bizimle birlikte geçirebilirsin. Yarın sabah geri dönmene yardım ederiz. Rebayya kampından çok uzaklaşmışsın ve şu anda fazlasıyla güneydesin. Buradan kestirme yollardan geriye dönsen bile oraya varman en az üç saatini alır."

En genç olanı gülmeye başladı: "Şimdi kesinlikle aydınlanmış oldun!"

"Hangi aşirettensiniz?"

"Erkek kardeşim ve ben Tayyibetü'l-Gebliya Kasabası'nda bulunan Şeyhoğulları kabilesindeniz. Buradaki Cemalı Ahmed de Beresof yakınlarındaki Şambi'den.* Ahmed'in babasının El Vadi'de, El Akbab'ın köyünün merkezinde bulunan kolonide, Şambi'de bir bahçesi vardı. Gerçi orayı terketti, zavallı adam..."

"Neden?"

"Vergiler yüzünden. Bizim şeyh, Sidi Muhammed Tayyib ile birlikte Ayn Salah'a doğru yola çıkmıştı. Geri döndüğünde eşinin tifüsten öldüğünü ve bahçesindeki bütün ürünün çalındığını öğrendi. Bütün bu olanlardan sonra vergilerini ödeyemeyeceği için, bu yüzden çölde geziniyor. Bu genç Şeyhoğlu ile konuşurken aslında dikkatimi çeken şey onun yabanıl yüzü, büyük kahverengi gözleri ve sevimli, kurnaz bakışıydı. Göçebe ırkın mükemmel bir örneği, esaslı bir doğulu Arap meleziydi. Sahra ırkından olan insanların sahip olduğu en tipik özelliklerin muhteşem bir karışımıydı.

Yüzünün yarısı siyah bir örtüyle Tuareg tarzında gizlendiği için görebildiğim kadarıyla Cemalı Ahmed daha büyüktü, zayıf ve çekiciydi. Yaşı ne olursa olsun kasvetli ifadesiyle güzel başı, kartala benzeyen asık yüzü, lider karakterli biri olduğunu gösteriyordu. Kemerinde iki yabanî tavşan asılı duruyordu. Kuyudan öteye birkaç adım attı, "Bismillah!" deyip avını temizlemeye başladı.

*

Güneş kumulların arkasında kayboldu ve güneşin son pembe ışınları yeryüzünün üzerine, sivri yapraklı çalılarla hünnap ağaçlarının arasına vurdu. Akşamın görkemli kızıllığında çöldeki çimen öbekleri altın gibi parladı.

İki erkek kardeşten büyük olanı, Selâm bizim gruptan ayrıldı ve eskimiş ihramını yere sererek ağırbaşlı bir şekilde, göğe yükseliyormuşçasına namaz kılmaya başladı.

Yabanî tavşanları pişirmek için kumun içinde bir çukur kazarken Hama Srir'e "Ailen yok mu?" diye sordum.

* Şambi, Tunus'un batısında, Cezayir sınırı yakınlarında, Atlas Sıradağlarının bir parçası ve aynı zamanda Tunus'un en yüksek bölgesi olan bir dağ kütlesi. Şu anda Millî park olarak ilan edilmiş durumdadır.

"Tayyibet'de Selâm'ın eşi ve çocukları var. Benim eşim Rir Vadisindeki Remirma Vahasında, teyzesinin evinde."

"Ailen uzakta olduğu için endişelenmiyor musun?"

"Kaderimiz Allah'ın elindedir. Yakında eşimi ziyarete gideceğim. Selâm'in çocukları büyüdüklerinde babaları gibi avlanacaklar."

"İnşallah!"

"Amin."

İhtişamlı ve hüzünlü Sahra'nın oğullarının özgür ve savruk yaşamlarından etkilenmiştim. Âdeta büyülendim. Kürklerini henüz soymadıkları tavşanları yuvarlayıp bağladıktan sonra onları çukurun en dibine, ince bir kum katmanının altına koyduk. Daha sonra en üstteki çalıları tutuşturup ateş yaktık.

"Peki sen Ruara kabilesinden biriyle mi evlisin?" diye sordum.

Hama Srir belirsiz bir el hareketi yaparak "Bu uzun bir hikâye! Bilirsin biz Arap göçebeler kabilenin dışından birisiyle hemen hemen hiç evlenmeyiz..."

Hama Srir bu üstü kapalı anlatımla bütün merakımı öldürdü. Keşke hikâyesini anlatması için onu ikna edilebilseydim; hayal ettiğim kadarıyla sade fakat içinde çölün melankolik cazibesiyle ile ilgili bütün ipuçlarını barındıran bu hikâyeyi dinlemek isterdim.

Yemekten sonra Selâm ve Ahmed Bu-Cema* uykuya daldılar. Hama Srir yanıma uzanarak içinde haşhaş bulunan küçük file çantasını çıkardı. Bunlar gerçek sufîlerin simgesiydi ve ben de taşıyordum; ihramımın altına giydiğim tuniğin cebinde. Ve böylece tüttürmeye başladık.

"Hama bana hikâyeni anlatacak mısın?"

"Neden? Neden tanımadığın insanların ilişkilerini bu kadar merak ediyorsun?"

"Seni erkek kardeşim sayıyorum, Abdülkadir Geylanî adına.

"Ben de" dedi elimi sıkarak. "Senin adın ne?"

"Mahmud bin Abdullah Sâdi."**

* Cemalı Ahmed.

** Eberhardt, kısaca Si Mahmud olan adını burada bir baba adı da ekleyerek bu şekilde telaffuz etmiştir.

"Dinle Mahmud, eğer ben seni kardeşim olarak kabul etmeseydim, saygı duyduğumuz ortak bir şeyh olmasaydı ve aynı tespihi kullanmasaydık, seni yoldaş olarak düşünmeseydim, senin bilgili bir Müslüman olduğuna inanmasaydım sorduğun soru yüzünden sana çok kızardım. Çünkü bir adamın ailesi hakkında konuşması geleneklere uygun değildir. Dinle, göreceksin ki Allah'ın gücü sınırsızdır ve hiçbir şey onun kararlarına karşı gelemez."

*

İki yıl önce, Hama Srir Selâm ile birlikte Biskra'dan El Vadi'ye giden yol boyunca uzanan büyük tuz ovalarının yakınlarında, Tah-el-Hamraya'ya ait bir kalenin bulunduğu bölgede avlanıyordu. Mevsim yazdı. Hama Srir bir sabah, boynuzlu engerek tarafından ısırıldı ve kaleye doğru koştu: Rirli bekçinin yaşlı kayınvalidesi bütün hastalıkları iyileştirebiliyordu, en azından Allah'ın iyileştirilmesine izin verdiklerini.

Bekçi, oğluyla birlikte El Vadi'ye gitmek üzere yola çıktı. Kaleyi Mansura ve onun orta yaşlı kızı Teber gözetecekti. Akşama doğru Hama Srir kendini daha iyi hissetti ve Bu-Celud Ovası'nda avlanan erkek kardeşine katılmak üzere kaleyi terketti. Fakat yine de ateşi yüksek olan Hama Srir susadığı için Tah-el-Hamraya'nın kırmızımsı, çıplak tepesinin eteklerindeki çeşmeye gitti.

Orada Hama Srir, bekçinin en büyük kızı Sadiye ile karşılaştı. Sadiye on üç yaşındaydı fakat daha şimdiden yırtık pırtık mavi cübbesinin içinde güzel bir kadın görünümündeydi. Sadiye iri, kahverengi gözleriyle göçebeyi süzerek ona gülümsedi.

Hama Srir "15 gün içerisinde geri dönüp seni babandan isteyeceğim" dedi.

Sadiye ise "Babam asla seninle olmama izin vermez. Sen çok fakirsin. Sen avcısın" diyerek kafasını salladı.

"Eğer bu Allah'ın dileği ise mutlaka bir şekilde seni kendime eş olarak alırım. Şimdi kaleye geri dön ve kendini, Hama Srir için, Allah tarafından vaat edildiğin kişi için sakla."

"Amin!"

Yüklendiği keçi derisinden yapılmış içi su dolu mataranın ağırlı-

ğından dolayı neredeyse iki büklüm bir halde, dik patikadan yürüyerek yavaşça ıssız kaleye doğru yol aldı Sadiye. Hama Srir, Selâm'a bu karşılaşma hakkında hiçbir şey anlatmadı fakat hayaller kurmaya başladı. Bu davranışını şöyle açıkladı: "Sevgi ve buna benzer şeyler hakkında konuşmak iyi değildir. Kötü şans getirir."

Güneş her akşam kan kırmızısı çölü öperken ve toprağı tuzlu Rir'e doğru ilerlerken, Sadiye kendisine "Allah tarafından vaadedilen kişi"yi bekliyordu.

Birgün keçi sürüsünü dışarıda otlatırken öğle vaktinin yakıcı sıcağından bayılmak üzereydi: Uzun bir tunik ile beyaz bir ihram giymişti. Çakmaktaşlı uzun bir silah taşıyan bir adam kaleye doğru tırmanmaya başladı.

Sadiye kendini saklamak için, aciz bir şekilde titreyerek oturmak, fısıltıyla hamisi olan Geylanî'ye, "ermişlerin en yücesine" dua etmek yerine, avlunun köşesine kaçtı.

Adam avluya girdi ve yaşlı bekçiyi çağırdı: "Abdullah bin Hac Said, babam Tayyibetü'l-Gebliya yakınlarında ikamet eden Şorfa Şeyhoğulları kabilesine mensup bir avcıdır. Allah şahidimdir ki temiz bir vicdana sahip sağlıklı bir adamım. Evine girmek için senden izin istiyorum. Kızını senden istemeye geldim."

Yaşlı adam kaşlarını çattı. "Onu nerede gördün sen?"

"Onu görmedim. El Vadi'deki yaşlı kadın bana ondan bahsetti... Kader işte."

"Yüce Kur'an adına, ben yaşadığım sürece hiçbir serseri kızımla birlikte olamaz!"

Hama Srir yaşlı adama uzun bir süre baktıktan sonra "Hakkında hiçbir şey bilmediğin konular için yemin etme. Şahin ile oyun oynama. O bulutların arasında uçar ve güneşe doğru bakar. Ne yaparsak yapalım Allah onun yolunu açar."

"Ben yemin ettim."

"Allah hükmünü verir" dedi Hama Srir. Ve başka bir şey söylemeden oradan ayrıldı.

Si Abdullah öfkeli bir şekilde eve geri döndü ve kızları Sadiye ve

Mübareke'ye şöyle dedi: "Siz iki fahişeden hanginiz yüzünü o serserinin görmesine izin verdi?"

Her iki kız da sessizliklerini korudular.

Büyükanneleri onların yerine cevap verdi: "Si Abdullah, o adam geçen ay kendisini yılan ısırdığı için buraya geldi. Teber bana yardım etti. Zaten yaşlı olduğu için bunda bir sakınca görmedim. Fakat adam kızlarından hiçbirini görmedi. Teber ve ben yaşlıyız bu yüzden saklanmadık. Allah böyle buyurduğu için yaralı göçebeye yardım ettik."

"Onlara göz kulak ol ki, dışarıya çıkmasınlar."

Yine de Sadiye kalbi acıyarak, sebatla Hama Sirir'in geri dönmesini bekledi. Çünkü biliyordu ki Allah onların kaderlerini birbirine bağlamıştı, hiç kimse onları ayıramazdı. Hama Srir'i sevmişti ve kendinden emindi.

*

Avcının, Sadiye'yi sormak için kaleye tırmandığı günün üzerinden neredeyse bir ay geçti ve bu süre içinde avcı tekrar görünmedi. Gerçi o çok da uzakta değildi, bütün bu süre boyunca Tah-el-Hamraya'da, her gece azgın av köpeklerinin uluduğu tuzlu göllerin bulunduğu bölgede oyalanıyordu.

O da yemin etmişti.

Bir akşam eşi hasta olunca Si Abdullah katı kurallarını hafifletip gecikmemesini tembihleyerek Sadiye'yi çeşmeye gönderdi. Saat geç olmuştu ve genç kız kalbi yerinden fırlayacakmış gibi korkuyla çeşmeye doğru yürüdü.

Dolunay tüm çölü mavi ışığıyla yıkayarak yükseliyordu. Köpekler gecenin sessizliğini bozuyor, şiddetli bir gürültü çıkarıyorlardı.

Sadiye keçi derisinden yapılmış matarayı doldurduğunda elleri hâlâ çeşmenin suyundaydı. Bahçedeki incir ağaçlarının arasında bir gölge gördü.

"Sadiye!"

"Allah'a şükür!"

Hama Srir onu bileğinden kavrayıp sürükledi.

"Korkuyorum! Korkuyorum!"

Sadiye titreyen elini onun güçlü eline bıraktı ve birlikte Rir yönünde, Bu-Celud Ovasına doğru koşmaya başladılar. Ve Sadiye "Korkuyorum. Lütfen dur!" diye haykırdığında Hama Srir onu sıkıca kavrayıp güçlü kollarıyla yukarı kaldırdı ve koşmayı sürdürdü; çünkü biliyordu ki her zaman şans ondan yana değildi ve şimdi Sadiye'yi alıp kaçmanın tam vaktiydi. Onlar birlikte kaçarken çılgın bir şekilde uluyan av köpekleri sakinleşti, sesleri giderek alçaldı.

*

Yaşlı adam kızının uzun süren yokluğuna bir anlam veremedi, sinirlendi ve kaleden çıkıp kızına defalarca seslendi. Gecenin ağır sessizliğinden bir karşılık gelmedi, seslenişleri cevapsız kaldı. Yaşlı adamın tüm vücudundan bir titreme geçti. Silahını almak için aceleyle içeri girdi ve sonra da çeşmeye koştu.

Kabın suyun üstünde yüzdüğünü ve keçi derisinden yapılmış boş mataranın yerde durduğunu gördü.

"Fahişe! O serseriyle kaçmış. Allah onları kahretsin!" Öfkeyle geri döndü, bir tek gözyaşı dökmeden, sızlanmadan.

Eve döndüğünde dedi ki: "Utancın evine girmesini önlemek isteyen kişi, bir kızı olduğunda daha doğar doğmaz onu boğarak öldürmeli. Hanım artık sadece bir tane kızın var ve aslına bakarsan o bir tanesi bile fazla! Onları kontrol etmeyi başaramadın."

İki kadın ve Mübareke evde biri ölmüş gibi ağlamaya, yas tutmaya başladılar fakat Si Abdullah onları susturdu.

*

Bu süre içerisinde sevgililer çoktan çorak ovayı geçmişlerdi.

"Lütfen dur" diye yalvardı Sadiye. "Kalbim güçlü fakat bacaklarım çok yoruldu. Babam yaşlı ve gururludur. Bu yüzden bizi takip etmeyecektir."

Tuzlu toprağın üstüne oturdular ve Hama Srir düşünmeye başladı. Sonunda sözünü tutmuştu artık Sadiye onundu. Fakat ne kadar sürecekti bu birliktelik? Sonunda karar verdi, herhangi birinin onları takip etmesi ihtimaline karşı için Sadiye'yi Tayyibet'e götürecekti. Ve orada kendi kabile meclisinin önünde imam nikâhı ile evleneceklerdi.

Sadiye yorgun ve korkmuş bir şekilde efendisinin yanına yatmıştı.

Hama Srir onun üzerine eğildi ve bir öpücükle korkularını yatıştırdı. Dört gece boyunca hurma ve ekmek yiyerek yolculuk ettiler. El Vadi bölgesinin muhafızlarından ve süvârilerden korktukları için gündüzleri kumullarda gizlendiler.

Sonunda beşinci günün şafağına doğru gri duvarları ve alçak kubbeleri ile bir şehrin, Tayyibetü'l-Gebliya'nın silüetini gördüler.

Hama Srir, Sadiye'yi bir erkek akrabasının evine bıraktı ve evdekilere "Bu benim karım. Onu kızınız Fatma Zöhre gibi sevin ve koruyun" dedi.

Kabile meclisinde birleştiklerinde Hama Srir, Sadiye'ye "Allah'ın bizim evliliğimizi kutsaması için babanın bizi affetmesi gerekli. Aksi taktirde baban ve bana çok büyük bir iyilik yapan annen ile büyükannen bize kırgın bir şekilde can verecekler. Seni Ümmü'l-A'az'a, teyzenin yanına, kendi toprağına götüreceğim. Ne yapmam gerektiğini biliyorum" dedi.

Ertesi gün şafakta Hama Srir uygun bir şekilde örtünmüş olan Sadiye'yi ailenin katırına bindirdi ve Rir'e doğru yola çıktılar. Tugurt'tan geçen yola hiç girmeden Mezgarine-Kedina bölgesinde ilerlediler. Kısa zamanda tekrar Remirma'nın puslu bahçelerindeydiler.

Yaşlı bir kadın olan Ümmü'l-A'az bilge bir şifacı olarak tanınırdı. Ümmü'l-A'az'a saygı duyulurdu hatta Ruara'daki bazı batıl inançlı kişiler ondan korkardı. Zayıf ve uzundu. Altın mücevherlerinin parıltısının ardındaki esmer ve kırış kırış tenini koyu kırmızı uzun bir peçeyle örtmüştü. Sürme ile gölgelendirilmiş kara gözleri parıldıyordu. Ciddiyet içinde ve sessizlikle Hama Srir'i dinledi ve daha sonra Sadiye'nin, babasına kendi ismiyle bir mektup göndermesini öğütledi.

Tuhaf bir şekilde kendinden emin olarak "Si Abdullah sizi affedecek" dedi, "Aksi taktirde uzun yaşamayacak."

Hama Srir vahaya vardı ve birkaç kuruşa mektubu yazacak bir öğrenci buldu.

"Yalnızca Allah'a şükret! Allah'ın selâmı ve bereketi seçkin kullarının üzerine olsun!" diye başlıyordu mektup. "Allah'ın izinde iyi şeyler yapan ve doğru yoldan şaşmayan ziyadesiyle dindar, güvenilir babama ve arkadaşıma, Sûf bölgesinde Tah-el-Hamraya'nın kalesinde

yaşayan saygıdeğer insan Abdullah bin Hac Said'e. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi sonsuza kadar üzerine olsun. Sadiye'nin sağ ve sağlıklı olduğundan kuşkunuz olmasın, Allah'a şükürler olsun. Sadiye'nin sadece bir dileği var o da yakında, mübarek bir vakitte sizin, annesinin, büyükannesinin, kız kardeşinin, ve erkek kardeşi Si Muhammed'in yanında bulunmak. Bu satırları kızınızın evinde kaldığı baldızınız Leyla Ümmü'l-A'az binti Makub Rir'i'nin emri üzerine yazıyorum. Sadiye ile Allah'ın kurallarına uygun bir şekilde evlendik ve ben sizden evliliğimizi onaylamanızı rica ediyorum. Bütün olanlar Allah'ın izni ve iradesiyle olur. Ve O'nun yüce gönüllülüğüne karşılık bizden istediği yalnızca kalplerimizi iyiliğe yöneltmemizdir. Bu mektubu yazan kişiden size, ailenize selamlar; oğlunuz ve Allah'ın fakir kulu Hama Srir bin Abdurrahman Şerif."

Bu mektup okuma bilmeyen yaşlı Abdullah'a ulaştığında, Abdullah onu Gemar'a, Sidi Abdülkadir'in zaviyesine götürdü. Mektubu ona Mukaddem okudu, mektupta yazılanlar yüzünden Abdullah'ın sıkıntıya düştüğünü farkedince şöyle dedi: "Çeşmenin yanında duran kişi su içmeden orayı terk etmez. Şeyh burada ve senin kafanın karışık olduğunu görüyorum. Git ve ondan nasihat al."

Böylece Abdullah, şeyh ile konuştu ve ondan nasihat aldı. Şeyh "Sen yaşlısın. Bugün ya da yarın Allah seni yanına alacak, kimse hayatının ne zaman sona ereceğini bilemez. Ve bir harabedense güzel bir bahçe miras bırakmak çok daha iyidir" dedi.

Bunun üzerine Geylanî'nin torununa, onun dünyadaki temsilcisine itaat eden Si Abdullah kendisine verilen öğüte uygun davranarak, Mukaddem'den kızını kaçıran kişiye onu affettiğini bildiren bir mektup yazmasını istedi.

"...ve size bu mektupla kızımız Sadiye'yi affettiğimizi bildiriyoruz. Allah'ın sevgili kulu olması dileğiyle. Rabb'ın bereketi sonsuza kadar onun üzerine olsun. Amin! Size Allah'ın fakir, cahil bir kulu olan Abdullah bin Hac'dan selamlar."

Mektup gönderildi.

*

Ümmü'l-A'az sessiz ve ciddi bir şekilde Sadiye ile konuştu. Aslın-

da diğer zamanlarda bahar bayramında kesilen koyunun kürek kemiğinden, kahve telvelerinden, çakıl taşlarından ve yeni kesilmiş hayvanların bağırsaklarından iksirler yaparak, tuhaf mânâlar türetip gelecekten haberler vererek vaktini geçiriyordu.

Çakıl taşlarına danıştıktan sonra Hama Srir'e "Abdullah seni affediyor. Fakat çok zamanı kalmamış, onun sonu yakın" dedi.

Bunun üzerine Sadiye çok endişelendi. Bir gün kocasına şöyle dedi: "Beni Sûf'a götür. O ölmeden önce babamı tekrar görmem gerekli."

"Cevabını beklemeliyiz."

Mektup ellerine ulaştı. Hama Srir bir kere daha Sadiye'yi katırın üzerine bindirdi ve çorak Mervan Ovası'nı geçerek kuzeydoğu yönünde ilerlediler.

Tah-el-Hamraya'nın kalesinde büyük bir kabul töreni yapıldı ve muhteşem ziyafette artık bir açıklama yapılmasına gerek duyulmadığı için hadiseden hiç bahsedilmedi. Beşinci gün Hama Srir, eşini Remirma'ya geri gönderdi. Ertesi ay olan Recep ayında kaleden gelen bir mektup Ümmü'l-A'az'a kayınbiraderinin Allah'ın rahmetine kavuştuğunu bildirdi.

*

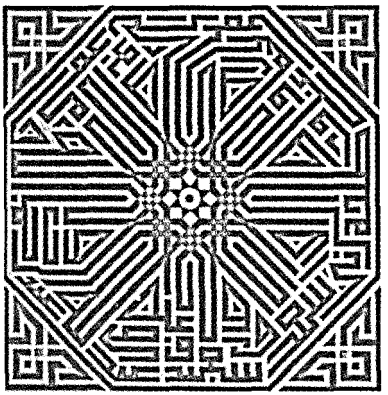
Hikâyesini bitirirken "Her ay eşimi görmek için Remirma'ya giderim" dedi Hama Srir. "Allah bize çocuk vermedi."

Bir süre düşünceli bir şekilde sessiz kaldı. Sonra biraz korktuğunu da ele veren daha alçak bir sesle şöyle dedi; "Belki de izin almadan başladığımız içindir. Ümmü'l-A'az böyle olduğunu söylüyor... Söylediği doğru olmalı."

Artık çok geç olmuştu ve ufukta sonbahar takımyıldızları parlayıp sönüyorlardı. Çölün üzerinde muhteşem kutsal bir sessizlik hüküm sürüyordu. İçin için yanan ateşin yanında ihramlarımıza sarınmış hayal kurarak uzanıyorduk: O; coşkun bir ihtiras ile belirsiz kederlerin, hayatının üzerine oyunlar oynayacağı düşüncesi ve gelecek korkusu arasında bölünmüş, hasret çeken, tutkulu bir ruha sahip göçebe ve ben; göçebenin hayat hikâyesiyle tamamen sakinleşmiş yalnız gezgin. Aşk hakkında, kaderin efsunlu dünyasında ruhun izleyeceği yolu çizen bu büyülü güç hakkında uzun uzun düşündüm.

2. KİTAP

İSLAM'IN GÖLGESİNDE

AYRILIŞ

Ayn Safra, Mayıs 1904

Buradan geçen sene kış ayında ansızın bastıran yağmurlar sırasında ayrılmıştım. Ağaçların narin, çıplak gövdelerini eğip, her yeri köşe bucak dolaşan tiz sesli güçlü rüzgarların ve soğuğun etkisiyle uyuşuklaşmıştı kasaba. Oysa bugün çok daha farklı görünüyor. Yaz ayının ışıltısı içinde parıldarken bir kere daha bana tanıdık yüzünü gösteriyor; altın rengi kumulun eteklerindeki sarı kahverengi kasrı, mavi yeşil bahçeleri, kutsal kubbesi ile tam da Sahra'ya özgü uykulu bir gülümsemeyle karşılıyordu beni.

Buraya Oran Çölünün küçük başkenti diyebiliriz. Yüksek yaylaların yeknesak uçsuz bucaksızlığı ile güneydeki azap bölgelerinin arasındaki kumlu vadinin ortasında, tek başına yer alır bu kasaba.

Sonra onun aslında ne kadar da suratsız olduğunu düşündüm. Çünkü Afrika kasabalarına ait başlıca zenginlik; onu ışığa boğan sihirli güneş yoktu artık. Fakat geçici bir süreliğine de olsa burayı memleketim olarak kabul edeceğime göre onu bu haliyle de sevmeye hazırdım. Daha da önemlisi burayı bir daha Tell'e sıkıcı bir yolculuk yapmak üzere asla terk etmeyeceğime yemin ettim ve bu, benim kasabaya başka bir bakış açısıyla bakmamı sağladı. Buradan yalnızca güney yönünde ilerlemek ve *hamada*larının* çakıl taşlı ovalarının güneşin sonsuz yakıcılığı altın-

* Hamada: Taş ve kum çölü.

da uyuduğu bölgelere ulaşmak amacıyla ayrılacaktım.

Beyaz gövdeli kavakların arasında, kumulun dalgaları boyunca uzanan patikalarda yol alırken bitki özlerinin ve reçinelerin kokusunu duyuyor, kendimi ormanda kaybolmuş gibi hissediyorum. Çiçek açmış akasyaların hoş kokusu, uzaktan süzülüp gelen diğer güzel kokular ile birleşiyor ve insanı olağanüstü duygular içerisine sürüklüyor. Bu coşkun yeşilliği, bir filin gövdesi gibi buruş buruş duran ağaç gövdelerini ve vızıltılı altın sinek kümeleriyle çevrelenmiş içi acı süt dolu şu incir ağaçlarını nasıl da seviyorum! Kuraklığın içerisinde beklenmedik bir misafir gibi duran bu bahçede vakit geçirmek öyle güzel ki. Ilık meltemlerle ve dalların gökyüzündeki –gemi takımlarını andıran– hipnotik salınımları ile sarhoş olmuş bir şekilde sırtüstü uzanıyorum saatlerce.

Kavruk, cılız kavakların arkasından yukarı tırmanıyor kum izleri ve şekillendirilmiş altın pudraya benzeyen kusursuz güzellikteki kumulun etekleri birdenbire sona eriyor. Rüzgâr dilediği gibi oynuyor yeryüzüyle; tepeler inşa ediyor, vadileri oyuyor, uçurumlar yaratıyor.

Sivri kenarlı siyah kayaların bulunduğu yerde inşa edilmiş olan "ahşap ev", vadiyi yukarıdan süzer. Zamanında haydutların ve orduların geçişlerine çok kere tanık olmuş bu nöbetçi gözcü, şimdilerde boş gözlerle belirsiz ufuklarda yaşanan huzuru gözetliyor sessizce.

Sıcaktan yanıp kavrulmuş olan kumul, Mektar Dağı'nın daimi maviliğinin üzerinde yükselir yalın bir şekilde. Gün, buharların ve güzel kokuların içine gömülüp usul usul ayrılır Ayn Safra'dan. Bu hoş melankolinin keyfini çıkarıyorum fakat ayrılık vaktimin yaklaşmasıyla birlikte tuhaf bir şekilde canlandığımı hissettim. Tüm sıkıcı, sinir bozucu kaygılar; Cezayir'de geçen aylar boyunca yaşadığım başıbozuk rahatsızlıklar; beni yalnız bırakmayan keder, "hüznümü anlatan şarkılar", hepsi geride kalacak artık.

Şehirde insanları ve diğer şeyleri küçümsemeye mecbur bırakılıyorsunuz. Oysa ben her şeyi anlamak, kötülükler ve çirkinlikler için geçerli mazeretler uydurmak istiyordum. Tartışmak için hiçbir nedeniniz yokken, olup bitenlerin sizinle bir ilgisi olmadığı halde, kendinizi aptallığa karşı savunmak zorunda kalıyorsunuz. Artık gerçekten bilmiyorum... Sadece ilgimi çekmiyor... Güneş hâlâ benim ve yol tüm cazibesiyle beni çağırıyor. Bir süreliğine hayat felsefem bu olacak sanırım.

Bir keresinde tamamen özgür olduğunu düşündüğüm bir dostumun katıksız, güçlü bir tutkunun esiri olduğuna tanık oldum ve arkadaşıma şöyle dedim: "Dikkatli ol. Mutlu olduğumuzda başka birinin acısını anlayamıyoruz..." Mutluluğuna kavuşmak üzere yola çıktı; ya da en azından o öyle düşünüyordu ve ben de kendi kaderimi yaşamak üzere hayatın içine karıştım. Şimdi her şeyden uzaktayım. Ruhumun sağlığına kavuştuğunu hissediyor; onun sevinçlere, gözlerimin ve rüyalarımın beni ortak edeceği keyif dolu şehvetli zamanlara hazır olduğunu düşünüyorum.

Köyde bulunan tek Arap sokağında gezinirken beni sakinleştirip evimdeymişim gibi hissettiren manzaralarla karşılaşıyorum. Bu manzaralar, geçen senenin Ramazan ayında hafızamda yer edinmiş olan anıları çağrıştırıyor. Kahvehanelerin önünde yer alan banklarda, hasırlarda oturan insanlar, selam verilecek tanıdıklar...

Yarın şafakta yola çıkacağım. Bu akşam, buradaki her şey bana hâlâ sevimli ve hoş geliyorken, burayı terk edeceğimi düşünüyorum ve içimi bir sevinç kaplıyor gizliden gizliye. Bir göçebeden ve serseriden başka kim anlayabilir ki yaşadığım bu çifte mutluluğu?

Artık geride bırakmak üzere olduğum, bir zamanlar beni esir almış olan bu şeylere baktığımda, bir kere daha şaşkınlık içerisinde kalıyorum. Kendime, aşkın hüzün olduğunu, sevmek için terk etmek gerektiğini anlatıyorum; insanlar ve nesneler onlardan uzakta olduğunuzda gerçekte olduklarında çok daha sevimli bir hâle bürünüyorlar.

Mağribî kahvehanesinin kafesli penceresinin üzerine fesleğen saksıları dizilmiş. İçinden kaval sesleri gelen bu kahvehanenin önünde insanlar toplanmış. Ben de gidip içeri giriyorum.

Vızıldayan ses, bu hüzünlü müzik, içinde bulunduğum hayalden tutup çıkartıyor beni ve daha da önemlisi orada öylece, sus pus oturmamın mazereti oluyor...

BATININ MÜZİSYENLERİ

Açık maviye boyalı kare şeklindeki odanın kaplama tahtaları pembe renkte. Geride, sağ tarafta bulunan kubbe şeklindeki fırının alçısı

islenmiş. Tahta raflarda kupalar, bardaklar ve tabaklar bulunuyor. Kahvehanenin içine birkaç tahta kanepe ve paslanmış sıradan masalar yerleştirilmiş. Tutsak kuş, kafesinde uyuyor.

Sahra'da bulunan bu küçük tuhaf kahvehaneye en çok Faslılar ve göçebeler uğrar. Gösteriyi izlemek için gelenler bugün de tıka basa doldurmuşlar içerisini. Arapların arasında kirli haik'lerine* ve ihramlarına bürünmüş birkaç sipahi, muhazni** ve yerli atlılar bulunuyor. Dizlerinin üzerine yumruklarını dayamış sessizce bekliyorlar. Tahta kanapenin üzerinde yerlerini alan müzisyenlerin bulunduğu yere, odanın arka bölümüne bakıyorlar.

Bu adamlar Tigri çöküntüsünde yaşayan Beni Gil kabilesinin üyeleri. Kırmızı renkli yırtık pırtık giysileri ve çarıkları ile, genellikle Arapların zevklerini ve inceliklerini taklit ederek öne çıkaran, nakış işlenmiş yelekler giyip ipek türban ipler takarak seyircilerinin karşısına müzisyenlere "uygun", gösterişli giysiler ile çıkan Cezayir'in yüksek platolarının şarkıcı ve müzisyenlerine pek benzemiyorlar. Batı'dan gelen bu müzisyenler, yakalarına kadar uzanan ve onlara Hintli havası veren çirkin siyah sakalları ile kaba ırklarının kusursuz birer örneğiler.

Yine de bir tanesinin parlak türbanından sarkan kaba peçe, kartal burnu, hassas burun delikleri ve hüzünlü gözleri olan yakışıklı bir yüzü saklıyordu arkasında. Flüt çalan diğer müzisyen kördü. Ruhundaki tüm güzellikleri kavalının çığlıkları ve ıslıkları ile sunuyordu dinleyicilere. Sanki onunla konuşuyormuş gibi ölü gözlerinin donuk kürelerini etrafta gezdiriyordu. Vücudu ise ritme uygun bir şekilde sallanıyordu. Grupta yaşlı bir davulcu vardı. Onun yanında duran tuhaf şarkıcı sarhoşmuş gibi kafasını yana eğmiş, gözlerini kapatmıştı.

Bu, yoksulların sahip olduğu tek lüks iki flüttü. Cilalanmış bakır ve deri ile kaplanmış olan bu flütler mavi ipek iplerle ve aralarına Fas'a ait madenî paralar tutturulmuş olan güzel gümüş zincirlerle süslenmiş.

Korku salan hamadanın senfonisi!

Tefin son bulmayan, boğuk, baygın sesi bir kalp atışıydı artık; bir anda harekete geçen, bir anda sinirlenen, zayıflayan, yorulan ve şehvet

* Geniş, kâse şeklindeki beyaz peçe veya kadın peçesi.

** Muhazni: Hükümetin adamları.

içerisinde ölmekte olan bir kalbin sesi. Bu kuvvetli nabzı flütlerin kulak tırmalayıcı sesleri güzelleştiriyor. Bazen uzun gizemli notaları olan savaş marşlarını çalıyorlar, sonra yükselmekte olan sesleri durgun bir akarsuyun ya da insanı sakinleştiren bir meltemin mırıltısıyla vızıldamaya başlıyor birden.

Köyün yakınlarında ikamet eden Beni Gil kabilesinin üyeleri akın ediyor odaya. Beceriksiz, davetsiz konuklar; masaların ve tahta kanepelerin varlığından dolayı şaşkına dönen, nasıl davranacaklarını bilemeyen çöl insanları onlar. Yine de gülümsüyorlar; dinlerinden dönmüş kuzeyli hainlerin bulunduğu bu yerde, kardeşleri yeteneklerini başarıyla sergiledikleri için onlarla gurur duyuyorlar. Atılan paralar zemine konmuş tahta tabağın içine tıkırtıyla düşüyor. Tabağın içine atılan her bağışta tef çalan kişi, para atanın cömertliğini, çaldığı müzik aletinin sesini yükselterek yüceltiyor.

Beni Gil kabilesinin üyeleri, dinledikleri müzisyenleri, onları kesintisiz bir ilgi ile izleyerek ve zaman zaman yeteneklerini onayladıklarını belirten nidalar atarak cesaretlendirmekten oldukça memnunlar. Nadiren de olsa bazıları zabula –göçebelerin kullandığı, kırmızı deriden yapılma bir çeşit para çantası– içini karıştırarak para aradıktan sonra tahta tabağın içine bir kuruş bırakıyor. İşte orada, aralarında bulunan oldukça genç birisi de şimdi birden ayağa kalktı. Bir yandan dansını sergilerken bir yandanda dallı çubuğu yavaşça göğsüne dayıyor. İzleyenler onun çobanlara özgü kaba saba hareketlerine gülüyorlar.

Kahvehanenin sahibi beline kırmızı ve yeşil renklerde bir futa* sarmış, yuvarlaklar çizerek dolaşıyor. Üzerinde buharlar tüten içeceklerini tepsiyle servis ediyor. Her seferinde sesini yükselterek kendisinden çay isteyen kişinin ismini haykırıyor ve sonra Allah'tan ona rahmet diliyor.

MÜSLÜMAN'IN ÖLÜMÜ

Ufukta yayılan sabahın ilk ışıkları büyük mor bir çiçeği andırıyor. Sidi Bu-Cimma, Beni Yaho ve Sfisifa'ya doğru giden yolu yukarıdan

* Futa: Erkeklerin giydiği uzun etek.

süzerken onun küçük kubbesinin yakınlarında bulunan, üzeri alfa öbekleri ile donanmış kumul parıldıyor. Pembe ışıklar, siyah incir ağaçlarının tepelerine dokunuyor ve büyük söğüt ağaçlarının gövdelerini kaplayan gümüş damlalar ışık saçıyor.

Yüce kutsal kişinin onları korumasını dilemek, seslerini ona duyurmak için uzunca bir yol kateden Kubbe'nin çevresindeki hacılar ile beraber Araplar da uyanıyor. Yüzlerini şafak ışığına çevirip sıralanıyorlar ve uzun dualarını okumaya başlıyorlar. Bu dinî tören sırasında sergilenen Müslümanlara has, ağırbaşlı hoş tavırlar, topluluğun arasında bulunan en alçak gönüllü inananların bile heyecanlanmalarını sağlıyor.

Burayı çevreleyen küçük duvarın arkasında, kadınlar –kabilelerinin erkeklerine eşlik eden göçebeler– yarı sönmüş ateşin karşısına oturmuş sohbet ediyorlar. Yüzlerini peçe ile örtmeye pek gerek duymamış gibi görünüyorlar.

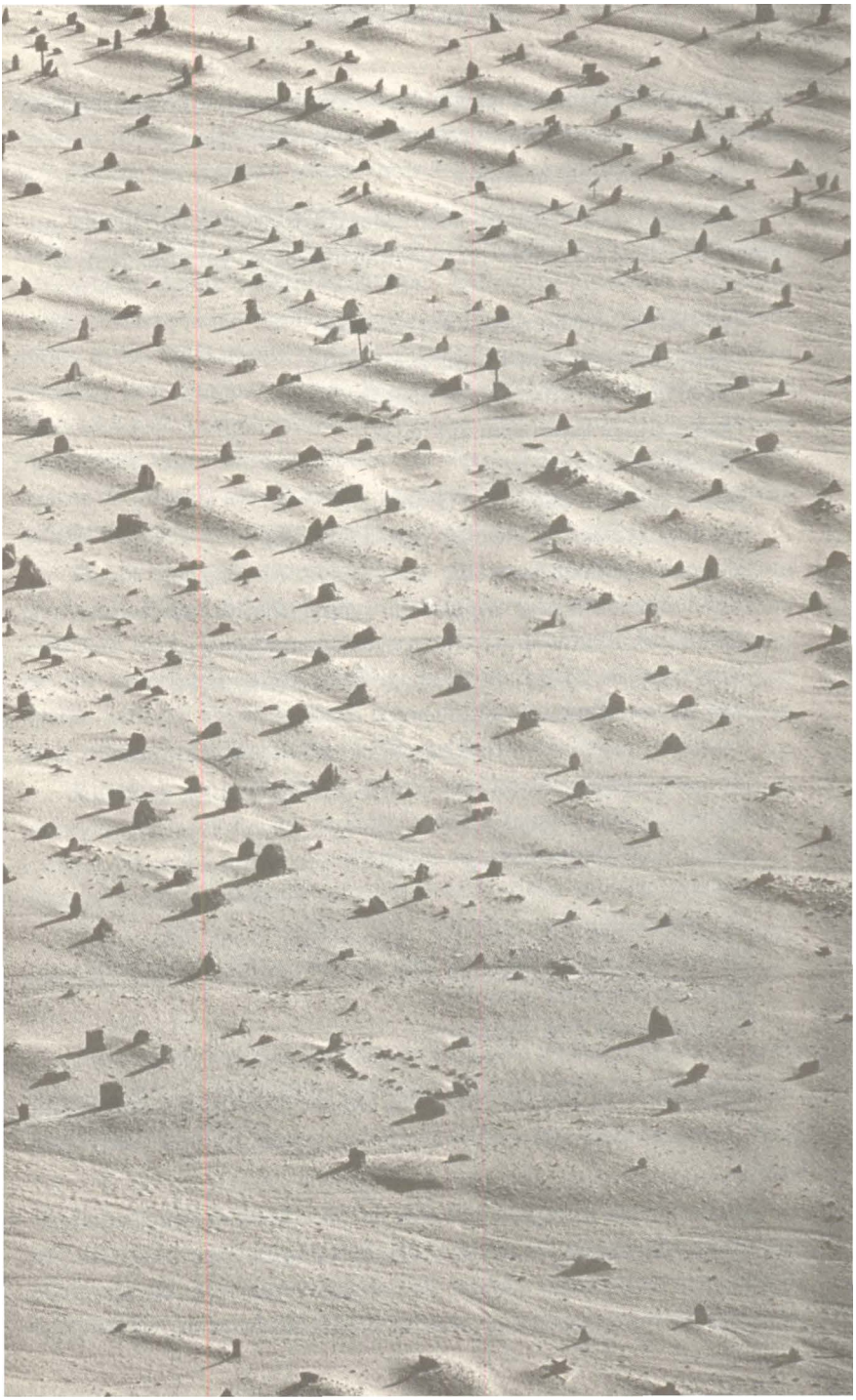
Üzerinde paçavralar bulunan bir deli, sopasına dayanarak bir ağacın altında duruyor ve rast gele Kur'an okuyor, ayetleri birbirine karıştırarak. Aslında güzel bir yüzü var ne var ki bu güzel yüz bir deri bir kemik kalmış. Siyah saçları başına sardığı keten bez parçası ile alnına yapışmış. Büyük ateşli gözleri var. Sıkıntılı bakışları boşlukta odaklandığı noktayı delip geçiyor.

Zaman zaman bir grup kadın ziyafet hazırlığı içerisinde bağırıp çağırıyor sevinçle.

Sonra kumulun doruklarında bir kafile görünüyor. Birkaç Arap, ciddi, ritmik bir şarkı söyleyerek yavaşça ilerliyor. Bu grubun arkasından gelen dört adam, beyaz bir kumaşla sarılmış olan sedyeyi taşıyorlar omuzlarında. Sonsuz yolculuğuna çıkan bu bilinmeyen inanan, sabahın parlak ışıkları arasında ansızın belirince, tüm bağrışmalar sona eriyor.

Adamlar duvarlarla çevrili olmayan bir mezarlığa giriyorlar. Kumun üzerlerine dağılmış olan mezarlar arasında; isimsiz, tarihsiz mezar taşlarının bulunduğu bu yerde, hemen bir çukur kazılıyor. İnce kumda çabucak bir çukur açılıyor. Mevta yüzü güneşe dönük bir şekilde bu çukurun içine yerleştiriliyor.

Bütün bunların sonrasında yarım bir daire oluşturan Müslümanlar, secdeye varmadan alçak bir sesle son dualarını okuyorlar. Tuğlaları hız-

la üst üste yığıp bir mezar yapıyorlar ve serin esintiyle çoktan dağılmaya başlayan kumun üzerine üç yeşil palmiye dikiyorlar.

Ölmek ne kadar da kolay!

Arkamda duran eğitimli adam Marakeşli Si Abdülali çoktan unutulmuş olan eski bir mersiyeyi söylemeye başlıyor yumuşak sesiyle.

İşte öldüm, ayrıldı ruhum vücudumdan.
Bunun üzerine merasim yapıp ağladılar.
Bir olan Allah'a inançlarını doğrulayarak,
Omuzlarında taşıdı beni dört adam.
Mezarlığa taşıdılar beni,
Secde etmeden dua ettiler benim için.
Bu dünyaya ait son dualardı beni uğurlayan.
Üstüme toprak attılar sonra.
Beni hiç tanımıyorlarmış gibi yürüyüp gittiler arkadaşlarım.
Ben de tek başıma dinlendim mezarın karanlığında
Ne sevinç, ne hüzün, ne güneş, ne de ay vardı orada,
Kör bir solucandı tek arkadaşım.
Sevdiğim insanların yanaklarından süzülen yaşlar kurudu,
Ve kuru dikenler büyüdü mezarımın üzerinde.
Oğlum, "Allah rahmet eylesin!" dedi.
Allah'ın rahmetine kavuşan bu adam
Arkadaşlarından uzağa düşmüştü aynı zamanda.
Ne cezadan kaçış ne kurtuluş vardı ölülerin diyarında.
Mezarımın başında duran kimse, sakın kaderimi küçümseme
Bir zamanlar senin gibiydim,
Bir gün benim gibi olacaksın.

Melankolik ve hoş bir sitem bu. Orada, çölün uçsuz bucaksızlığında sonsuza kadar terk edilecek olan bu toprak yığınına bakıyorum öylece.

İçinde bir tek Avrupalının, hatta bir tek Yahudinin bile bulunmadığı küçük Müslüman kasabasına, Sfisifa'ya doğru yola çıkıyoruz. Bu bölgeye has koyu renkli kayalar ile karşılaşıyoruz yine; kasrın içinde pejmürde bir hayat yaşanıyor; un ufak olmuş kil duvarlar, yüzleri peçe

ile kapatılmış kadınlar, anneler... Her şey bir harabeye dönmüş burada. Sabahın ilerleyen saatlerinde, göz kamaştırıcı güneş ışınları arasında, gelişmiş bir nar ağacının altında derin bir uykuya dalıyoruz.

İşte tam da bulunduğum o noktada sizin hayatınız ilgimi çekti ve sonra sizinle ilgili birçok şeyi merak etmeye başladım; siz, türlü hastalıklarla savaşarak yaşayan köylüler, –kadınımsı giysilerle sızlanarak dolaşan soluk yüzler– tarih boyunca yaptığınız akraba evlilikleri ve sonunda uyum sağladığınız yerleşik hayat yüzünden güçsüzleşen bu ırkın insanları. Sizi yeniden gördüm; hoş bahçelerin gölgesinde her gün biraz daha ufalanan, her gün biraz daha çöle karışan, şu anda bile yıkılmakta olan köyler. Daha sonra insanların vücutlarında, kendi içlerinde de buna benzer bir yıkımla savaştıklarını ve nefes aldıkları her anda, bu savaşın izlerini derilerinden dışarıya atıyor olduklarını fark ettim.

Sfisifa'dan geri döndüğümüzde güneşin kaybolmakta olduğunu görüyoruz. Onun büyük kırmızı ışıklarıyla yıkanıyor vadi. Bir kere daha Sidi Bu-Cimma'nın önünden geçiyoruz. Derin bir sessizlik; sonsuz bir kederi dile getiren, kubbenin ve mezarlığın üzerine çöküyor. Orada, isimsiz, küçük taşların arasında birkaç murâbıtın mezarı var; kuru toprak ile doldurulmuş dikdörtgen şekiller.

Kubbeye açılan kapı kapalı. Bu kapının önünde yaşlı bir dilenci oturuyor. Bastonu duvara dayanmış. Körlüğünün kuytularında gezinip yavaşça bir şeyler mırıldanıyor; hiçbir vurgu yok sözlerinde, kendi kendine sayıp döküyor kelimeleri.

Siyah ihramlarına bürünmüş iki muhazni atlarından iniyorlar. Güneşin son ışınları onlara eşlik ederken tepede tek başlarına dua ediyorlar.

Zincire vurulmuş köpek onu bir kurt gibi gösteren ağzını ve kısık kırmızı gözlerini gökyüzüne çeviriyor; sonsuz bir hüznü dile getirircesine uzun uzun uluyor.

YOLDA

Mayıs 1904

Beni Hanif'teki Mağrip kahvehanesinin önünde duran hasırın üzerinde uyumuştum. Ay ışığı ile aydınlanmış gecenin sonrasında oldukça mutlu bir şekilde güne başladım. Dışarıda, engin gökyüzünün altında uyuduğum, bir yolculuğa çıkmak üzere hazırlandığım zamanlar içimi hep böyle bir sevinç kaplar.

Yolun kenarında bulunan kayanın üzerine oturdum ve Celâlî Velid Bahti'yi, Beşar'a gitmek için çıkacağım yolculukta bana eşlik edecek olan muhazniyi beklemeye başladım.

Beşar'a gitmek! Sonunda Beni Hanif tarafından çizilmiş olan o önemli sınırın ötesine geçeceğimi bilmek sakin ve sevinçli olmam için yeterliydi. Ayn Safra'da yaşadığım zorlukları unutup peşimi bırakmayan kaygılardan kurtulmuştum çoktan.

Vakit geçiyor. Celâlî geç kaldı.

Günler uzuyor. Muhteşem bir yaz gününü yaşıyoruz. Ne bir bulut ne de sis var havada. Dün akşamdan beri yeryüzünde dolaşan serin esinti, havada bulunan tüm tozları ve hafif sisi dağıttı.

Gökyüzü sakin okyanusun yeşil saydamlığına bürünüyor.

Yeşile çalan altın rengi sarı, parlak ışınlar çoğalıyor ufukta; turuncuya sonra da kırmızıya dönüyor gökyüzü. İleride, karanlık batıda, ölü bir adamın yüzü gibi mosmor kesilmiş olan ay, yeryüzünü terk ediyor.

Yakınlarımızda bulunan Sidi Süleyman'ın büyük beyaz kubbesi lekelenmiş bakır rengi gökyüzünün üzerine altın rengi ışınlarla çizilmiş. Karanlık yeryüzü, mezarlar ve çatlak evler turuncu ışınlar ile yıkanıyor.

Sonunda Celâlî geliyor ve yola çıkıyoruz. Atlarımızı, yavaş yavaş gözden kaybolmakta olan aya çeviriyoruz.

Geryville'de yaşayan Trafi kabilesinin iyi yürekli, dürüst bir üyesi olan bu muhazni büyük esmer bir çocuk. Samimi ve zeki birisi olduğu için onun iyi bir yol arkadaşı olacağını düşünüyorum.

Gruz'un hâlâ parıldamakta olan dağlık arazileri ile Gara'nın yavaşça kavrulmakta olan tepeleri arasında bulunan vadide, siyah kaya-

ların arasında ilerliyoruz. Sağımızda Melias'ın küçük sevimli palmiye koruları bulunuyor. Onları geride bırakıp Gruz Dağları'nda bulunan derin boğazın girişine geldiğimizde uyukluyor olduğumuzu fark ediyorum. Geçen sene kanun kaçaklarından oluşan çeteler burayı su içip dinlenecekleri bir mola yeri olarak belirlemişler. Bugün bizi oldukça hoş karşılıyor bu çöl bahçeleri, insana huzur veriyorlar.

Verimsiz Beni Hanif'i daha da gerimizde bıraktık. Kumlu arazinin üzerinde daha çok çim görüyoruz artık. Daha da yeşil çalılarla dolu olan vadi derinleşiyor. İri sakız ağaçları –kavurucu çölün içinde vaktiyle gelişmiş olan yeşillikler– kırmızı toprağın üzerine gölgelik yapıyor.

Rüzgârla birlikte doğudan bir toz bulutu geliyor üzerimize. Bu bir Lejyoner bölüğü.

Almanya yahut İtalyanca romanslar söyleyerek güneyden dönmekte olan iyice bronzlaşmış bu sarışın adamlar, toza bulanmış bir şekilde bize yaklaşıyorlar.

Hasta olanlar aslında eşya taşımak için kullanılan at arabalarına yatırılmış. Yukarıda bir yerde konumlandırılmışlar. Yüksek ateşlerinden dolayı ilgisizce bakınıyor; tekdüze manzarayı kayıtsızlıkla süzüyorlar. Bir sonraki gün Ayn Safra'da bulunan hastahaneye ulaşmak için Beni Hanif'ten kalkan trene binecekler. Bu yüzden sessizce Beni Hanif'e ulaşacakları saati hesaplıyorlar.

Aradan bir saat geçiyor. Silahlı adamların eşliğinde ilerleyen yük arabalarının oluşturduğu küçük bir konvoya katılıyoruz. Çantalarını ve silahlarını at arabalarına yerleştirmiş olan bu adamlar, katırların küçük adımlarına uyarak gezintiye çıkmışçasına kayıtsızca yürüyorlar.

Yanımızdan geçip gidiyorlar. Birdenbire sessizliğe bürünen yolda ilerliyoruz öylece.

Celâlî asla sonuna kadar söylemediği bir şarkıyı mırıldanıyor zaman zaman.

Hafif bir rüzgar var. Güneşe arkamızı dönüyoruz. Bunaltıcı bir sıcak yok. İyi hissediyoruz ve konuşmaya pek gerek duymuyoruz.

İşte güneyin çöl yollarındayız. Hiçbir şeye üzülmeden, ya da hiçbir şey için kaygı duymadan uzun saatler boyunca yol alabilirsiniz çölde. Huzur ve sessizlik içerisinde yaşarsınız, hayalle gerçeğin karıştığı bu

yerde. Ben çölün bu "kayıp" saatlerini yaşadım ve bu yüzden bir an bile pişmanlık duymadım.

SAATLERİN OYUNU

Seyahat etmek düşünmek değildir, daha çok boşluğun ölçüleri içerisinde geçen bir hayatta her şeyi oluşum halinde görmektir. İlerledikçe, önümüzde yavaşça açılan manzaralar yatıştırıp yok eder kaygılarımızı, ateşli gezgin fark edemese de son hızla sürdürdüğü gezintiler sırasında hafiflik ve huzur doldurur içini. Sıcaktan sersemlemiş atlar çok süratli gitmeseler de seyahat sırasında küçük kazalar gerçekleşir ve bu kazalar bile şaşırtıcı güzelliktedir. Bunları lanetli vakalar olarak anamayız. Aslında bu kazalar daha çok, bir zamanlar tüm insan ırklarında bulunan fakat artık yalnızca bizlerin, göçebelerin kanlarında saklanan sakin, yaşamsal akıl kurallarının birer sağlamasıdır.

Cezayir'de Avrupalıların aynı zamanlarda geçitlerin aynı kısımlarına akın ettiklerini görüyorum. Böylece müzik dolu o karede gezinti yaparken ait olma hissini yaşıyorlar. Ben bunu sürü mantığı olarak değerlendiriyorum. Hayır, bunun benim için geçerli olmasına izin veremem. Koyunları gütmeyi kalabalıktan biri olmaya tercih ederim ve bu ifade ne romantik bir yaklaşım ne de kibir dolu bir söylev.

Çölde deve sürücüleri ya da muhazni gibi sade bir yaşam sürüyorum. Her zaman sade şeyleri tercih etmişimdir. Bunu açıklayabileceğimi sanmıyorum ama onların içinde canlılık ve yaşama ait hazlar buluyorum.

Bu bölgede, içinde kuts(al)î bir şeyler barındıran geniş alanlarda, yıldızlı gökyüzünün altında uyuduğumda yeryüzüne can veren enerjinin içime dolduğunu hissediyorum, kısrağımın üzerine atlayıp düşünmeden ileriye atılmama, yollara düşmeme neden olan zalim bir duygu kaplıyor içimi. Hiçbir şeyi aklımda tutmak istemiyorum. Yolculuğun safhaları benim için önemsiz detaylardan başka bir şey değil. Yeşilliğin pek bulunmadığı bu kayalar ülkesinde bir şeyler var: zaman, sabahları ve akşamları gökyüzünde beliren muhteşem manzaralar.

Tozlu haikine sarınmış olan bedevî tüm bunların farkında ama hiç-

bir şey söylemiyor. Sadece şarkı söylüyor. Celâlî, şarkılarını neden sonuna kadar söylemediğini bana anlatmıyor.

ÇÖLDE MOLA

Geçen sene Beşar'a gitmek için doğu yönünde ilerlemek zorundaydınız. Dağların arkasından ilerleyip Bu-Yala'nın küçük karakoluna ulaşabiliyordunuz. Askeriye sınır çizgisini batıya çektiğinden beri terk edildi buralar. Artık Beni Hanif'ten sonra ilk durağınız, onun otuz beş kilometre ilerisinde bulunan Bu-Ayiş olmak zorunda.

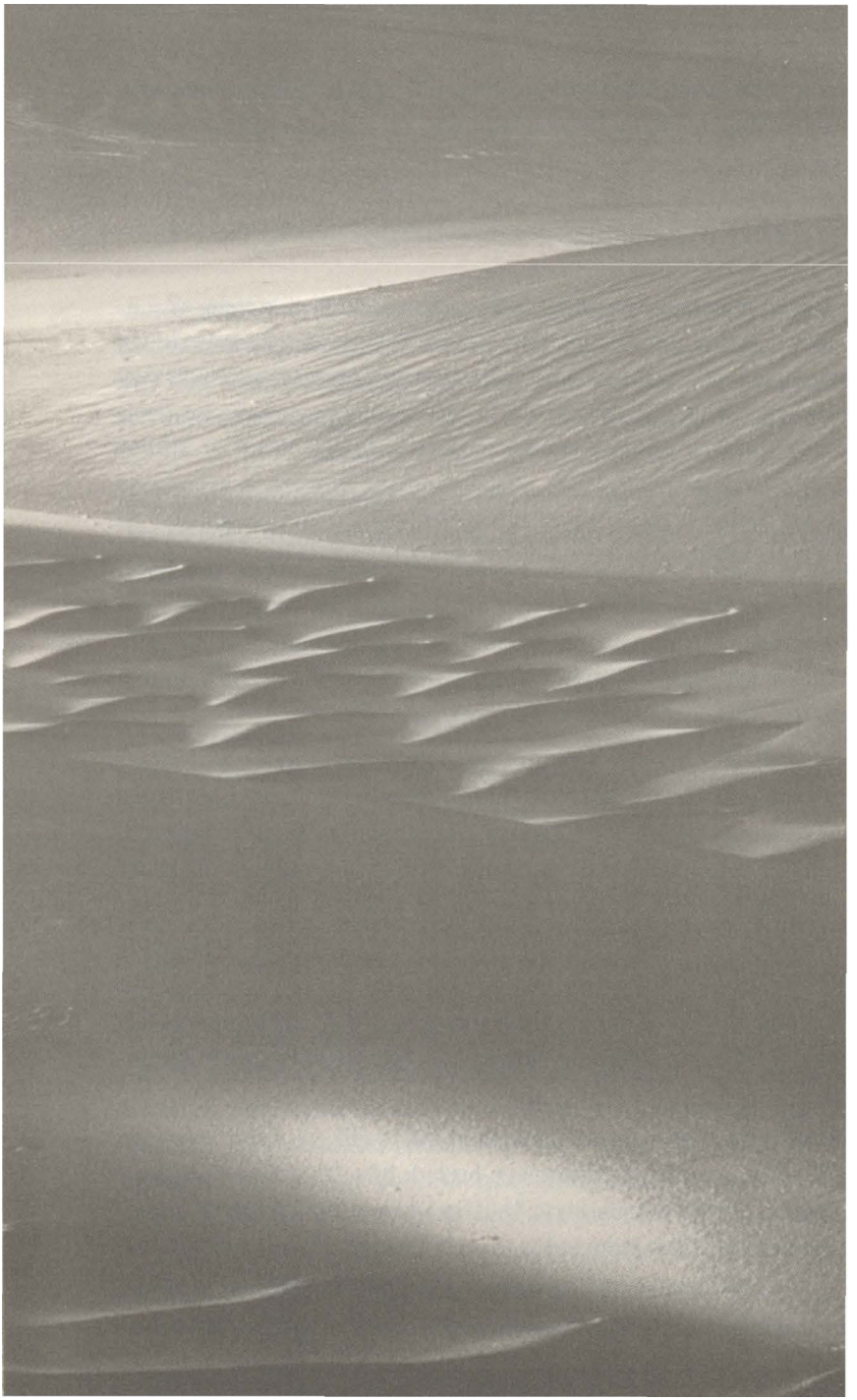
Saat on. Vadi sıcaktan yanıp tutuşuyor. Sürekli değişen ufuk çizgisinde kırmızı buharların titreştiğini görüyorsunuz. Sıcak daha da şiddetleniyor. Kısraklarımızın kuru burun deliklerinden küçük kan damlaları geliyor. Bitkin düştüğüm için bir sandalye gibi rahat olan Arap eğerimin beni uyuşturmasını memnunlukla karşılıyorum. Bin Zireg 28 kilometre uzağımızda ve oraya vardığımızda uyumak için çok vaktimiz olacak. Bu yüzden acele etmemize gerek yok.

Bu-Ayiş'teki her şey toprağın rengiyle uyum içinde. Bu "köye" ulaşan herhangi birisi bunu kolaylıkla görebilir. On tane kadar bina iskeleti, sarımsı topraktan yapılmış bir tabya ve içinde demiryolu yapımında çalışan işçilerin yaşadığı, çalılıklardan yapılma on kadar biçimsiz kulübe. Yüz metre uzakta tüm bunlar alfa ve toz bulutlarına karışırken vadinin bu bölümü de başka her yer gibi terkedilmiş görünüyor.

Bugünlerde devlet demiryolu Bu-Ayiş'in birkaç kilometre ötesinde sona eriyor ve bu durum bu perişan karakola ticarî bir önem kazandırıyor.

Burada kır, Beni Hanif kadar kasvetli değil ve daha şimdiden Sahra'ya özgü özellikler göstermeye başladı bile. Yaldızlı alfa örtüsünün altında bulunan solgun kum, Unif'in işkence görmüş siyah hamadası ile büyük bir tezat içerisinde.

İspanyollar, köy barakalarının birinde tahta bir masada oturmuş anasonlu içkilerini içiyorlar. Traş olmuşlar; pürtüklü yüzleri bronzlaş-

mış ve sertleşmiş. Keçeden yapılmış büyük siyah şapkalar takıyorlar, üzerlerinde kısa ceketler, ayaklarında ise espadriller* var. Bu hallerine bakıp onların, güneşin en acımasız yüzünü gösterdiği bu bölgelerde yoksulluk içerisinde yalnız yaşamaya alıştırılmış bir ırk olduklarını düşünüyorum.

Beni Hanif serbest bölgesinin ambar memuru barakanın duvarındaki pencereden çalışanların ücretlerini ödüyor. Onların geniş beyaz türbanlarına uymayan, Avrupa'nın korkunç eski püskü iç giysilerini üzerlerine geçirmiş olduklarını fark ediyorum. Neredeyse hepsi, güzel yerli kıyafetlerini çıkarmışlar.

İşte egzotik kuzeyli Faslılar, sakallı yüzleri enerji dolu; düzgün, güçlü çizgileri ve büyük, ateşli gözleri var. Bu işçilerin aralarında Kabili'de rastlayabileceğiniz türden sarı saçlı, mavi gözlü yüzler bulunuyor; Berberilerin Vandal kabilesinin üyeleri ile uzaktan da olsa bir kan bağı olduğunu kanıtlayacak türden yüzler bunlar.

Yalnızca Figigililer ve Tafilalaklar Arap giysilerini çıkartmamışlar. Geçiçi bir işçi olarak çalıştıkları bu yerden ayrılırken ceplerinde sadece birkaç kuruş kalıyor.

Bu-Ayiş'de biraz dinlenmiş olduk. Meşe ağaçları gibi büyük olan sakız ağaçlarının güzel, dairevî gölgesinde bulunan Mağribî kahvehanesinin ve askerî kulübelerin çok da uzağında olmayan bir yerdeyiz. Kumda patates pişiriyoruz. Başımıza lejyonerlerin gözetimi altında bulunan, üzerlerinde kazak, kafalarında gri bere olan adamlar toplanıyor. Bazılarını tanıyorum. Ordudan uzaklaştırılmış en düşük rütbeli askerler bunlar, orduya ayak uyduramayan bu serseriler en uzaktaki karakollarda kamu görevi yapmak üzere görevlendirilmişler. Bazıları vücutlarının üst kısımlarına hiçbir şey giymemiş; korkunç, iğrenç, müstehcen aletlerle çizilmiş, Parislilere has olağanüstü dövmeleriyle bu yabanî dünyaya biraz daha vahşet katıyorlar.

Ordudan uzaklaştırılmış olan bu adamlar ve lejyonerler sıkılmış olacaklar ki yanımıza gelip bizi izliyorlar. Bizimle sohbet etmeye başlıyorlar. Bu sohbet sırasında çok eğlendiğimi itiraf etmeliyim. Aralarında konuştukları şeyleri duyduğumda gülmemek için zor tutuyorum kendi-

* Espadril: Bez ayakkabı.

mi; "Şu genç sipahi, oldukça yakışıklı ve teni çok güzel!"

Birkaç muhazni bize katılıyor. Beni Hanif bölgesinden gelen bu adamların arasında, geçen seneden tanıdığım yüzler de var. Onları kamp takımlarında hazırladığımız kahveleri içmeye davet ediyoruz ve güneyliler gibi birbirimize basit, zararsız şakalar yaparak sohbet ediyoruz.

Tepelerde kamp kurmuş olan Dui Menyalı deve sürücüleri gelip yanımıza oturuyorlar. Muhazni onlara sataşıyor ve tuhaf konuşma tarzlarından dolayı onlarla alay ediyor. Göçebeler ise sorularımıza ellerinden geldikçe düzgün cevap vermeye çalışıyorlar. Yine de Cezayir'in platolarında yaşayan insanların Faslılara karşı duyduğu o eskiden kalma öfkenin varlığını sezebiliyorsunuz onlarda.

Sonunda deve sürücüleri yanımızdan ayrılıyor ve muhazni, mellayı (Sahra'da yolculuk eden gezginlerin ekmeği) hazırlamaya başlıyor. Bir tanesi keçi derisinden yapılma su matarasından aldığı su ile unu karıştırıyor ve karışımı kat kat olmuş sırt çantasında yoğuruyor. Celâlî elleriyle kumda bir çukur kazıyor. Diğerleri ise kucaklarında odun taşıyorlar.

Şöyle diyor Trafi süvarisi; "alfa atlar için ne anlama geliyorsa mella da buradaki insanlar için aynı şeydir. Onunla beslenirsen vücudun sağlıklı ve ince olur. Seni güçlü kılar."

Yurt dışı görevlerini yerine getirmekte olan memurlar beni akşam yemeğine davet ettiler. Geçen sene Hacerat Megil'e yaptığım yolculuk sırasında tanışmıştık. Burada tekrar karşılaşınca beni hemen hatırlamışlar. Benim için unutulmaz bir akşamdı, çünkü benim kim olduğumu çok iyi bildikleri halde erkeksî kılığıma saygı duydular ve bu konuda gerçekten çok titiz davrandılar.

Önemsiz konuşmalar yapıp oyalandık. Sahra ülkesi hakkında konuşmanın keyfini çıkardık. Beled hakkında konuştuk. Süvari bölüğünün hareketlerinden, çalışmaların nasıl sürdüğünden, yeryüzünün bu kayıp köşesinin geleceğinden bahsettik.

O akşam askerlerin talimlerini izlemiştim. Güneyli askerin ruh ikizi gibi hissediyordum kendimi. Bu cesur adamların hikâyelerini şaşırtıcı bir yüzsüzlükle merak ediyor, onları kır bölgesinde uzun bir yürüyüşten sonra çiftlik evinde anlatılan ocak başı hikayeleri gibi eğlenceli buluyordum.

Böyle zamanlara dair söyleyebileceğim tek şey onları hafızamda tuttuğum. Tanıdığım aileleri, kalpleri ve kamp ateşlerini içimde taşıyorum. Tek başıma kaldığım ya da hayal kurduğum zamanlarda bir dumanın içerisinde beliriyorlar, onların tam da yanımda olduklarını hissediyorum. Beni takip eden bu canlı anılar, önceki zamanlarda bana coşkunluk veren şeylerden (sonrasında depresyona girdiğim) ya da neredeyse her zaman beni hayal kırıklığına uğratarak ya da bana zarar vererek bitip tükenen başka insanların yaşamlarına bağlı umutlarımdan çok daha fazla güç ve yaşam sevinci veriyor bana.

Bütün bu yaşadıklarım bende şöyle bir düşüncenin gelişmesine neden oldu; sonuç olarak hiçbir zaman mutluluğu aramamalıyız. Aslında o bizi zaman zaman ziyaret ediyor ve bu ancak bir şeylerin tersine çevrildiği zamanlarda oluyor. Evet, bazen onunla karşılaşıyorum.

Baştan aşağıya maviye bürünmüş gece, vadinin sessizliğinde uyuyor ve lejyonun bulunduğu tabyadan yükselen ağır, hüzünlü boru sesi artık ateşlerin söndürülmesi gerektiğini bildiren o emri iletiyor bizlere.

Merkezden soyutlanmış bu küçük karakollardan birinde sessizliğin içinde tek başınıza bulunuyorsanız, akşam çalınan çan sesinde sizin için dokunaklı bir şeyler var demektir. Bu sesin sonrasında tüm çölün çevrenizi sarmış olduğunu hissedersiniz.

Son sesler susturuldu ve son ışıklar söndürüldü. Kendimi alabildiğine iyi hissediyorum ve bu şekilde uykuya dalıyorum. Yarın başka bir ülkeye doğru yolculuğa çıkacağım. Ve düşünüyorum da burada, bu tabyanın dibinde, bu manzarayı oluşturan yer şekillerinin ortasında bir daha uyuyup uyumayacağımı kim bilebilir ki.

BİN ZİREG

Şafaktan önceki serinlikte Bu-Ayiş'ten ayrılıyoruz. Kaybolmakta olan ay, yeşilimsi gökyüzünde yüzüyor ve onun zayıf, hüzünlü ışığı patikanın siyah taşlarının üzerinden kayıyor. Celâlî (hayalci dostum) bana Bin Zireg'in boğazlarında, eski göçebelerin geçitinde ilerlemek için gün ışınlarının yeryüzüne düşmesini beklememizin daha iyi olacağını söylüyor.

Sığ, kuru ve derin olan vadi yatağına iniyoruz. Atları otlamaları için alfada bırakıyoruz ve güzel kumun üzerinde biraz kestiriyoruz.

Uyandığımızda her yerin aydınlanmış olduğunu görüyoruz ve oldukça hoş bir yerde uyumuş olduğumuzu fark ediyoruz. Alfaların yeşil kabartılarının içinde, yabanî çalılıkların çiçeklerinden oluşan narin mor salkımlar var. Lavanta ve pelin otları çevremizi saran bu yeşilliğin içinde geniş gümüşümsü desenler oluşturuyor. Yıldız çiçekleri, uzun sakız ağaçlarının gölgesinde küçük, mor yıldızlarını serpiyor yeryüzüne. Burada, bu hamadanın ortasında, çiçeklerin kendilerini cömertçe sergiledikleri bitkisel bir hayat sürüyor.

Yolun derin bir vadinin üzerinden geçiyor. Böylece rüzgar tarafından oyulmuş dolambaçlı bir boğaza giriyoruz. Yüksek kırmızı uçurumların arasından geçip yolumuza devam ediyoruz ve sonunda Bin Zireg Vadisi'ne ulaşıyoruz.

Bulunduğumuz yerde, boğazların girişinde asla unutamayacağım perişan bir manzara karşılıyor bizi. Güneyin en korkunç, en kasvetli çöl sahnelerinden birisi önümüzde uzanıyor.

Beşar Dağı'nın sivri çıkıntıları ile Antar'ın yüksek duvarları arasında bulunan testere dişlerini andıran sıradağlar vadiye doğru inen kanyonu kuşatıyor. Ve buradaki her şey –tepeler, kayağan taşın çözünmesi ile oluşmuş toprak, yalçın kayalıklar– siyah. Zeytin siyahı; çürümüş bir karaciğer gibi kara. Beşar'a egemen olmuş tepelerin eteklerinde bulunan tabya ise korkunç bir beyazlığa sahip. Dehşet dolu bu karanlığı vurguluyor onun varlığı.

"Köyde" birkaç kulübeden, askerîyeye ait kantinlerden ve Mağribî kahvehanelerinden başka hiçbir şey yok.

Kanyonun karşısındaki kıyıda, Hıristiyan mezarlığına ait olan tahta haçlar sıralanmış. Akarsu yatağında bulunan iki ya da üç ince hurma ağacından başka ne bir gölge, ne bir çimen, ne de bir yaprak var.

Yalnızca bir şairin hayal gücünün bir araya getirebileceği, ölüleri ağırlayan şeylerle dolu bir çeşit cehennem burası. Bu lanetlenmiş yerde hiçbir şey yetişmiyor. Her şeyden arınmış bir yalnızlık düşkünü olan hangi insanüstü varlık, insanlardan bu denli uzak kalmayı tercih edebilecek ne tür bir kaçık, hangi yüce çılgın ya da canavar burada, bu

kurutulmuş umutsuz çevrede şu isli tepelere karşı yaşamını sürdürmeye razı olur ki?

Birbiriyle çatışan büyük görkemli şekiller. Bin Zireg, kâbuslarınızda görebileceğiniz o ölümcül ülkeleri andırıyor. "Binbir Gece Masalları"nda böyle bir manzara yer alır; zemini bazalt olan bölgede zincirlere vurulmuş bir canavar yaşar. En güçlü uçuşunuz sırasında göreceğiniz afyon halisünasyonları bile bu kasvetli mineral parlaklığını sunmaz size.

Sıcak, dayanılmaz bir hal alıyor. Gözlerimizin çevresinde sinekler uçuşuyor. Bu fırın misali yerde gerçekleşen sıcak patlaması karşısında öğürüyorum. Korkunç bir çoraklığın içinde buluyoruz kendimizi; korkuyla Sûf'un dizginlerini kavrıyorum.

Endişeli bir şekilde akşamın olmasını bekliyoruz. Bir yangın alanındayız sanki; gün buğulu bir şekilde sona eriyor, tabya hararetli bir külçe gibi parlıyor. Akşam karanlığının çökmesine yakın zamanlarda, Bin Zireg'in bu karanlık köşesi, kısa bir süreliğine, insanı büyüleyen bir güzelliğe bürünüyor.

Sonra birden sona eriyor her şey. Karanlık çöküyor. Mumdan kanatlar gibi kadifemsi gece; gizemle dolu hayalî bir yer oluyor burası.

Mağrip kahvehanesinin önünde, bir hasırın üzerinde uyuyoruz. Gün ağarmadan yollara düşerken, Bin Zireg'in o akşamki görüntüsünü, oraya ait son bir manzara olarak aklımda tutacağım.

SERAP

Bugün yolculuk uzun sürecek. Yavaş, sabırla, kendimizi kısraklarımızın değişmeyen yürüyüş hızına uydurarak saatlerce yürümeliyiz.

Bin Zireg'in çevresinden uzaklaşmaya başladığımızdan beri bu zamana kadar bir değişiklik göstermeyen vadi, derinleşmeye başladı. Hoş sakız ağaçları ve az yeşilliği olan bir vadiye rastlıyoruz yolumuzun üzerinde. Daha sonra bir kere daha alabildiğine toz ve kayalar sarıyor etrafımızı.

Yolumuzu yarılamış olduğumuz noktada, An Nu kaynağında, öğle

yemeğimizi yemek için duruyoruz ve daha sonra muhazni ile birlikte kahve almak için Bel Havari postanesine gidiyoruz. Bunlar Sayda çevresinde yaşayan Rzayn göçebeleri. Geçici bir süreliğine kurdukları kulübelerde yaşıyorlar. Çölde üzerlerine tozlu bedevî ihramlarını geçirmiş olan bu adamları kolaylıkla askerlerle karıştırabilirsiniz.

Tuhaf şekilleri insanı keyiflendiren çift dağ dizilerinin arasından, Bel Havari'nin ardında yer alan ucu bucağı olmayan ufuğa doğru ilerliyoruz. Bir gezginden meraklı olması beklenir. Ben de yol arkadaşıma bu jeolojik şeklin ismini soruyorum.

"Buraya yakından bak" diyor, "böylece bu çevrede yaşayan insanların neden buraya Bizazu'l-Kelba (köpeğin meme ucu) dediklerini anlayabilirsin."

Biraz daha ilerlediğimizde, düz vadinin üzerinde yer alan siyah çizgiyi işaret ediyor; "Vagda'nın palmiye koruları."

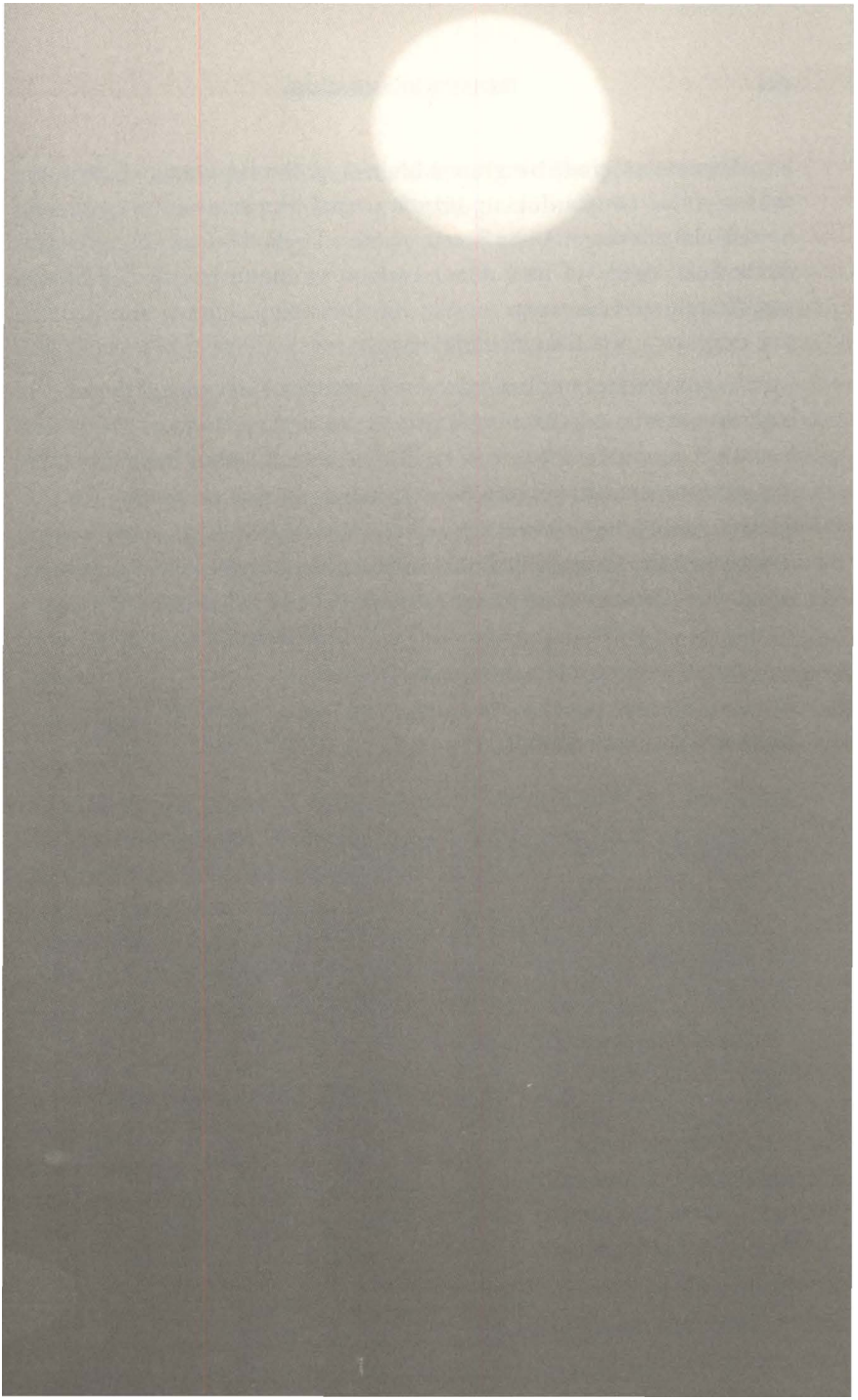
Parlayan güneşin altında perspektif hissiniz bozuluyor. Uzaklıkları tahmin etmek imkânsız bir hal alıyor; muhteşem Bizazu'l-Kelba hâlâ tüm yönlerde bizi sarıyorken bir çeşit titreşim, görüşümüzü bulanıklaştırıyor. Arazide meydana gelen en küçük değişim ışığı görüşümüzü etkiliyor ve gözlerimizin acımasına ya da rahatlığa kavuşmasına neden oluyor.

Kayalık araziden sonra saf ince kumun bulunduğu bölge çıkıyor karşınıza. Diğer Sahra bölgelerinin bende bıraktığı derin izlere burada, –Oran'ın güneyinde– rastlıyorum bir kere daha. Onun görkemini anımsıyorum; yeryüzü güneşin okşayışlarıyla uykuya dalar, bir tek jeolojik sarsıntı bile hissedilmez; ve dağlar, yer şekillerine etki etmek için sonsuz bir uğraş içinde olan dağlar, bu bölgelerde sakin ve durgundurlar.

Ufuk yerinden oynuyor birden. Uzaklıklar yeniden düzenleniyor ve paslı kum yok oluyor. İçinde hurma ağaçlarının yansımasını taşıyan mavi su, kollarını açmış uzaklıkları kucaklıyor.

Su sonsuz bir saflıkla parlayan güneşi yansıtıyor. Celâlî, –büyük çocuk– gülmeye başlıyor.

"Sidi Mahmud, görüyor musun? Serap nasıl da dalga geçiyor susuzluğumuzla. Eğer dudaklarımızı ıslatmak için şu lanet olası sudan başka hiçbir şey olmasaydı başımız gerçekten büyük dertteydi... İşte o zaman bir köpeğin meme ucunu emmek zorunda kalırdık gerçekten."

Kırmızılar içinde bir grup at binicisi, gölün kenarından bize doğru yaklaşıyorlar. Oluşturdukları düzgün sıranın üzerinde büyük kırmızı bir bayrak dalgalanıyor. Daha sonra gözden kayboluyorlar. Aslında gördüklerimiz Vagda'ya geri dönen eşekler ve bizim bayrak sandığımız şey de önümüzde uzanan serabın bir Sahra kuyusundan alıp kendine mal ettiği mor renkli su birikintileri.

Vagda palmiye korusunda yolculuğumuza devam ediyoruz. Yol boyunca etrafta dağınık bir şekilde yer alan mezarların arasında ilerliyoruz. Önümüzde tabanında beyaz bir leke bulunan bakır rengi bir kumul duruyor. Bu Kolomb Kalesi. Beşar, Taagda, Kolomb. Tüm bu değişik isimler kafa karıştırıcı olabilir. Aslında bu bölgenin ismi Beşar. Aynı zamanda ufkun önünde yer alan dağa da bu ad verilmiş. Taagda ise kasra ve Vagda'nın üzerinde yer alan daha büyük palmiye korusuna verilen ad. "Kolomb" şu anda inşa edilmekte olan köyün yabancı ismi.

Beşar'a varmamızla birlikte Rir Vadisi'ne, Güney Konstantin'deki sığ tuz göllerine, heyecan ve serap dolu başka topraklara ait nostaljik hatıralar canlanıyor içimde.

VAHALARIN GÜZEL KOKUSU

Gizemli göl kayboldu. Geriye yalnızca uzakta yer alan birkaç gölcük kaldı. Gök mavisi parçalar yayılmış sarı kahverengi kumun üzerine... Şimdi de palmiye korularının gölgelikleri cezbediyor atlarımızı. Sonunda hurma ağaçlarının oluşturduğu kalabalığa varıyoruz ve atlar suya akın ediyorlar. Suyun boyu dizlerine gelene kadar derin akarsuyun içinde ilerliyorlar. Nihayet kanayan burunlarını gerçek suya uzatıyorlar.

Acıyan gözlerimizin, hafif bir rüzgârın serinliğinde, gür yapraklı palmiyelerin derin yeşilliğinde, nar ağaçlarının kan kırmızısı çiçeklerinde, defne ağacının ve gül kümelerinin üzerinde dinlenebileceği bu gölgeliğe ulaşmanın verdiği rahatlığı ve fiziksel mutluluğu kelimelerle anlatabileceğimi sanmıyorum.

Size yalandan yüzünü gösteren sudan sonra gerçeği tatmak.

Yere uzanıyoruz. Öğle uykusundan sonra ilerleyeceğiz, kasra akşam olmadan varmak istemiyoruz.

Celâlî uykuya dalıyor. Ve ben de sevdiğim diğer çöl manzaralarına benzeyen, tıpkı onlar gibi bana vahanın gizemli sihrini fısıldayan bu muhteşem görüntünün seyrine dalıyorum. Rutubetli palmiye korularına özgü o kokuyu duyuyorum burada; havada hafif bir güherçile kokusu var. Bu kesik meyve, gölgelik yerde süren yaşama ait tüm diğer kokularla baharat kokusunun karışmasına neden oluyor.

Kendi içerisinde izole olmuş bu bölgenin derin sessizliğinde, zümrütü andıran sayısız kertenkele ve değişken bukalemun kayaların üzerinde güneşleniyorlar.

Burada ne bir kuş ötüşü ne de bir böcek cırıltısı var. Muhteşem bir sessizlik hakim yeryüzüne! Her şey derin bir trans halinde. Hurma ağaçlarının yüksek gövdelerinin arasından kayıp size ulaşan seyrek güneş ışınları, kendinizi sakinliğine bıraktığınız bu hoş rüyaya bir saldırı sanki; gözleriniz kamaşıyor.

GERİYE BAKMAK

Tek başına yaşamak özgür olmaktır. Artık hiçbir şey için kaygılanmak istemiyorum. Ruhumu aylarca uzak tutacağım serserilikten. Başıboş köpek gibi yaşadığım günler oldu. Fakat o günler geride kaldı. Büyük yalnızlıklar, dağların ezici görkemi, kurak yüksek platolar ve ekilmiş tepe... Kaygıların gözlerimin içine gelip yerleştiği kederli geceler ve kalbim çaresizlikle, acıyla sızlarken gezdiğim o şehirler. Hepsi geride kaldı. Şimdi kendime saygımı geri kazandım; nazik dost yüzleri çevremi sarıyor. Artık hiç kimse için kendime acı çektirmeyeceğim.

Küçük Sudan Sokağı'nda, fayans döşenmiş odamda, kafamı kağıtların içine gömmüş çalışıyorum. Yüksek terasta asılı olan çamaşırlarım güneş ışığında kuruyor. Komşularım tanımadığım pansiyonerler. Artık merdivenden gelen sesleri dinlemeyeceğim; hiçbir ziyaretçi beklemiyorum ve saatler, güneş ışığı yüklü vakitlerden başka hiçbir şey ifade etmiyor bana!

Mektupların kenarına yazdığım kelimeler, içimi en çok acıtan şeyler fakat bütün mektuplarımı ve anılarımı da geride bıraktım. Gazetelerin ve son haberlerin bana ne zaman ulaşacağını da bilmiyorum. Aslında Kolomb'daki yazıhaneden gönderilecek olan gazeteler eninde

sonunda elime geçecek ve böylece başka yerlerde neler olup bittiğini öğrenebileceğim. Fakat ancak arada sırada elime geçecek olan bu gazeteleri okumak çok da vaktimi almayacak ve burada kendime ayıracağım çok boş vaktim olacak. Öyle düşünüyorum ki bilinmeyen topraklarda ilerledikçe kendi hayatımı keşfediyorum.

Bu yol uzun ve kasvetliydi. Yine de ilerlemeye devam ettik öyle değil mi? Önemli olan da bu zaten.

BEŞAR

Beşar'da, kumulun eteklerinde, kanyonun, vadinin yeşil kemerine doğru eğimle indiğini zorlukla fark edersiniz. Kıyıda, rüzgarın ve develerin ayak izlerinin mezarları yavaş yavaş yok ettiği büyük mezarlıkların arkasında, Taagda'nın kasrı bulunur. Yüksek gri duvarlarla çevrilmiş olan kasrın her iki yanında kare şeklinde kaleler vardır. Alçak kubbeli kapıları olmasına rağmen genelde düz duvarlara sahip olan Taagda, bu kalelerin o kasvetli havasını barındırıyor.

İçeride, döküntü geçitlerde ilerliyoruz. Kalenin içindeki, bu uzun, dar yollar öyle karanlık ki öğle vakti olmasına rağmen gideceğimiz yönü ancak ellerimizle duvarları yoklayarak buluyoruz. Figig'in o güzel çizgileri ve olgun kavisleri nerede diye düşünüyorum. Burası karmakarışık. Uzun tuğla evler birbirlerini ve hatta caddeleri ezerek yükseliyorlar hiç nefes almadan.

Tüm yerleşim alanlarında olduğu gibi Beşar'da bulunan her şey de derin bir uykuda; her şey çöküyor. Haklı olarak göçebelere ait olan bu çölün ortasında gücünü kaybetmiş etkinlikler yavaş yavaş kayboluyor ve kullanılmakta olan enerji kaynakları tükeniyor. Ağır, işkence tadındaki uyuşukluk; hareketsiz ya da çaba dolu, yaşama dair tüm teşebbüslerin önüne geçiyor.

Çoğunluğunu Arapça konuşan siyahî Haratin kabilesi üyelerinin oluşturduğu Beşar sakinleri sessiz ve güvensizdirler. Mizanat'tan, doğudaki insanlardan iğrenen bu insanlar her ne kadar Faslılar gibi kibirli olsalar da, aslında özlerinde köylüler; acınacak durumda olan bu kamyon bahçıvanları kuma ait değiller.

Buradaki insanlar izole bir yaşam sürdürüyorlar. Bu yüzden geçen sene Taagda ve Vagda, yağmacıların saldırısına uğradı ve çatışmalar yaşandı. Bu sene biraz daha güven kazanan köylüler cesaretlerini toplayıp bahçelerine geri döndüler.

Yeni "kasabanın" merkezi Kolomb'da, hâlâ bitmeyen kalelerin yapımından dolayı büyük bir karmaşa yaşanıyor. Her yerde bu yapıma ait malzemeler, alçı kırıntıları bulunuyor. Çamurdan yapılmış çirkin, yoksul semtler, her geçen gün biraz daha solgun toprağın rengini alıyor, daha da beyazlaşıyorlar. Oran'ın aşağısında bulunan tüm karakollarda; kantinleri, dükkânları ve Mağribî kahvehanelerini çevreleyecek olan bu çeşit kulübeler büyük bir acele içerisinde inşa ediliyor.

Buraya İspanyollara ve Yahudilere has öğeler hakim olmuş. Yeni ülkenin tüm bölgelerinde aynı şey yaşanıyor aslında. Kenadsa'daki Yahudiler, yeşil ve siyah renkteki pejmurde giysilerinin içerisinde, eski püskü çadırlarını kurmaya geliyorlar buraya. Memurların ve sipahilerin sahip oldukları parayı mücevherlere çevirmek için ışıklı, küçük dükkânlarının açılışlarını yapmakta hiç vakit kaybetmiyorlar.

Beşar'da bulunan bahçeler bana, güneyin incisinde, unutulmaz Bu-Sâda'nın kanyonunda geçirdiğim günleri hatırlatıyor. Orada, mavi ya da siyah mlahfa* ile örtünmüş kadınlar çakıl taşları ile dolu kıyıda çömelip eskimiş giysilerini palmiye sapları ile döverek yıkıyorlardı... Beşar'da bulunan uyuşuk palmiye koruları canlanmaya başlıyor. Evet; bu kesinlikle Bu-Sâda'da bulunan vadiye ait ışık dolu yaz günlerine has bir manzara fakat daha mesafeli, daha kederli işaretler –Fas'a özgü özellikler– de var onda.

Hurma ağaçlarının, deniz yeşili kubbelerinin gerçek ormanların gizemiyle parladığı bu bahçelerde, çiçeklenen nar ağaçlarının altında veya hastalıklı incir ağaçlarının gölgesinde, insana keyif veren hoş köşeler bulunabilir. Yakında bulunan biçilmiş ekinlerin arasında çağıldayıp akan sulama kanallarının çevresinde, güneyli kara kurbağalarının eşsiz melodiler yaratan hüzünlü sesleri duyuluyor. Tekrar tekrar yinelenen sesleri, neredeyse kumun içerisine gömülmüş olan son seguianın da ilerisine, Kenadsa yolunun üzerindeki çorak kumullara ulaşıyor.

* Mlafha: Mağripli kadınların geleneksel örtüsü.

SİYAH AT

Bu akşam, göz alabildiğine uzanan boşluğun, ovanın üzerinde, kan renginde bulutlar dolaşıyor. Vadinin gerisinde, çölün kıyısında, kalın duvar yığınları ve aşınmış kale temelleri göze çarpıyor. Çok eski zamanlardan kalma bu Zekur Kasrı, zamanında Siyahî Sultan'ın ve ordularının saldırısına uğramış. Geriye kalan enkaz, güneşin altında günden güne ufalanıyor. Şimdilerde tüm zehirli akrepler ve engerekler için gizlenecek bir yer olmuş burası.

Bu harabenin önünden yavaşça geçiyoruz. Daha sonra bir başka şaşırtıcı manzara ile karşılaşıyoruz. Yolun kenarında siyah bir kütlenin mücadele etmekte olduğunu, acı çektiğini fark ediyoruz. Biz ilerlerken bu vücut tüm gücünü toparlıyor ve kendini harekete geçirmek için son bir çaba harcıyor; iki arka ayakları kırık olan bir at, sona ermekte olan akşamda, orada tek başına can çekişiyor.

Siyah at öne atılmış iki ayağı ile kendini kaldırıyor, göğüsleri kabarıyor ve kanayan burun deliklerini bizim kısraklarımıza doğru uzatıyor.

Az önce bir camı andıran saydamlığa bürünmüş büyük gözleri birden parlıyor ve tüm kuvvetiyle kişniyor uzunca bir süre. Şefkat dileyen son bir çığlıkla ulaşmaya çalışıyor titreyen dişilere. Acı ve isyan dolu bir çığlık ile...

Celâlî silahını çıkarıyor ve ölmekte olan hayvanı hedef alıyor. Silahtan zalim, keskin bir ses çıkıyor. Siyah at kırmızı toprağın üzerinde yuvarlanıyor, acı dolu bakışı ve tutkulu son çığlığı paramparça oluyor. Ve Celâlî yüzünde çocuksu, samimi bir gülümsemeyle şöyle diyor düşüncesizce, "O çok şanslı, şu ölü at, aşk içerisinde öldü."

Zekur'da bulunan harabelerin ve siyah atın üzerine gecenin karanlığı çöküyor sonra.

LEJYONERLER VE MUHAZNİLER

Alçak kil duvarları ile bir tepenin doruğunda konumlandırılmış olan Beşar tabyasının geniş kapılarının önünde muhafızlar bulunuyor. İçeride ise inşaat malzemeleri, taş yığınları var. Kasabada inşa edilmek-

te olan çarşının yapımından dolayı bir karışıklık yaşanıyor burada.

Geniş bir avluya giriyoruz. Hükümete ait küçük, zayıf atlar zincire vurulmuş. Tembel bir şekilde, önlerindeki kuru otu çiğniyorlar, gürültü ile. Muhazniler korunaklı kulübelerinin içinde bir kenara çömelmişler ya da yere uzanmışlar. Kafalarını eyerlerine dayamış dinleniyorlar. Silahlarını yakın bir yerde tutuyorlar. Kirlenmiş tuniklerine fişek torbaları sarılmış. Gülüyorlar, şakalaşıyorlar, şarkılar söylüyorlar, içlerinden nasıl geliyorsa öyle davranıp –kim bilir– belki de bir daha hiç dönmemek üzere oradan ayrılmalarını buyuracak olan emrin çıkmasını bekliyorlar.

Ne önemi var ki! Onlar kendilerinden eminler. Kendi kaderlerini yaşamak istiyorlar. Ne yaparlarsa yapsınlar kaderlerinde yazılı olan şey ile sonunda karşılaşmak zorunda olduklarını biliyorlar ve bu yüzden kendilerini yaşamın akışına bırakıyorlar. Kadercilik zayıflık değildir her zaman. Çünkü ölüm yalnızca balad besteledikleri anlarda akıllarına geliyor.

Bir Arap, korunan onurun değerini çok iyi bilir ve gerektiğinde düşmanıyla çarpışarak cesurca ölmek ister. Ölümünden sonra sürecek olan bir şanının olmasını dilerken elbette saf duygular içerisindedir. Aslında bu adamlar, bu kaba göçebeler, ün peşinde değiller. Onlar Fransa'nın hizmetinde yiğit bir şekilde çalışmaya gönüllüler ve tüm cesaretleriyle, sonsuz katlanma güçleriyle, sadık bir şekilde "hizmet veriyorlar". Sadece bu bile onlar için yeterli.

Muhazninin yanında başkaları da var. Onun gibi umursamaz olan başka kayıp çocuklar. Bazıları çok daha anlaşılmaz, bugünlerde lejyonerler Beşar'da Arap bürosu için yazıhaneler inşa etmekle meşguller.

Her yerde, çölün güneyinde yer alan tüm ileri karakollarda, ilk duvarları diken, kumda bir mucize gibi ortaya çıkıveren küçük bahçelere ilk tohumları bitmez tükenmez bir sabırla dikenler hep lejyonerler olmuştur. Hep bir şeyler inşa ettiler, olası bir saldırının stresi içerisinde uyanık kalıp sesleri dinleyerek geçirdikleri gecelerin sonrasında, kendilerini yağmacılara karşı savunmak zorunda kaldıkları sıkıntılı günlerde.

Beşar'da ya da ülkenin başka bir yerinde lejyon tarafından inşa edilmemiş olan tek bir duvar veya siper göremezsiniz. Üzerlerine imza atılmamış olan işleri tamamlamak daha zor olmalı ve belki de bu yüz-

den, onların yaptığı işler, hiçbir sesin yankılanmadığı bu bilgi dolu ülkede, her gün sergilenen büyük cesaret gösterilerinden daha fazla övgüyü hak ediyor.

Düşünüyorum da; şanın yayılması cesaretin azalmasına ve bazen de cesaretle birlikte var olan o tehlikeli güzelliğin reddedilmesine neden oluyor. Gerçek cesaret samimi ve inatçıdır. Onun ödülü, eylemi gerçekleştirirken duyduğun keyifte saklıdır. Bu anlamda bu işçiler cesaretli. Onlar özveri ile yoğrulmuş gerçek cesarete sahipler; bu şekilde farkında olmadan dünyayı kurtarıyorlar.

AVLUDA BENİ SARAN DÜŞÜNCELER

Bu cesur insanların yanında rahat ediyorum. Aralarına girdim ve avlunun bir köşesine gidip oturdum. Beni fark etmediler bile. Elbette ki. Bende dikkate değer pek fazla bir şey yok. Hiç kimsenin dikkatini çekmeden her yerde bulunabilirim. Gözlem yapmak için harikulade bir durum bu. Aslında kadınların çevrelerinde olup bitenler hakkında derin bilgilere sahip olamamalarının nedeni iyi gözlem yapma şansına sahip olmamaları, giysilerinin çok dikkat çekmesi yani her zaman gözlenen kişi konumunda olmaları. Üstelik bu durumdan çok da rahatsız oluyor gibi görünmüyorlar. Bu durumun erkekleri daha avantajlı kıldığını düşünüyorum.

Hayatın doğal akışının içinde yer alan her şeye, herkese karşı büyük bir aşk ile bağlı olduğum için sıklıkla eleştirildim. Fakat ben bu eleştirileri dikkate almıyorum. Hayat, bu insanların arasında onlarla paylaştığın şeyler değilse nedir? Buradan başka hemen her yerde toplumun çok daha fazla sınırlandırılmış olduğunu görüyorum. Belirli bazı çevrelerde, yapay ortamlarda nefes almakta bile zorluk çektiğimi hissediyorum. İnsanların tam olarak hangi duyguları ya da yaşayış şeklini "uygun" olarak nitelendirdiklerini bilemiyorum. Yoksulluk, saflık ve hatta kabalık... bunlar beni gerçekten rahatsız etmiyor. Benim asıl tahammül edemediğim şey ise bazı insanların normal kabul edilen ayıpları sonu gelmez bir şekilde tekrarlamaları. Bu insanlarda belirgin bir cesaret yoksunluğu var. Önyargılılar. Önceden planlanmış, akla uygun

bir şekilde düzenlenmiş olan yaşam şeklinin herkes için ideal olduğunu iddia ediyorlar. Aslında ben bu tür bir yaşamın, sonunda bizi içinden çıkılmaz bir karmaşa içerisinde bıraktığını düşünüyorum. Modaya uygun bir şapkanın, doğru büstiyerin, bir çift sert botun, odanıza uyacak fakat aynı zamanda size rahatsızlık verecek küçük eşyaların, birkaç gümüş çatal bıçağın ve porselen eşyanın, birçok insanın mutlu ve iyi bir yaşam sürmek için duyduğu susuzluğu gidermeye yetiyor olmasını şaşkınlıkla karşılıyorum. Daha çok gençken dünyada süregiden hayat beni sıkıca kavradı ve ben onu sınırlarda yaşayıp tanımak istedim. Saten göz siperleri takmak ya da gizli aşklar yaşamak için yaratılmamışım. Kendimi ideal olana uygun bir şekilde yapılandırmıyorum; yeni bir şeyler keşfetmek, hayatı her yönüyle tanımak istiyorum. Biliyorum böyle bir yaşam tarzı oldukça tehlikeli fakat tehlikeli bir an, aynı zamanda umut dolu bir andır. Ayrıca şu düşünce beni her zaman cesaretlendiriyor; saygıdeğer bir insan hiçbir şekilde sahip olduğu şeyleri kaybetmez ve bulunduğu konumdan daha kötü bir yere getirilemez. Kalbim sızlamaya başladığında gerçekten yaşamaya başladım. Bir serseri gibi yaşadığım bu hayatta seçtiğim yolda ilerlerken nereye gidiyor olduğumu sordum kendi kendime ve şunu anlamaya başladım ki, sıradan insanların arasındayken, göçebelerle birlikteyken, hayatın kaynaklarına doğru geri gidiyor, insanlığımın derinliklerine doğru yolculuk ediyordum. Birçok zeki psikoloğun tersine yeni güdüler keşfetmedim fakat yaşadığım sefil maceralar sırasında ilkel heyecanları kendime göre yeniden yorumladım ve varlığımı belirleyen sınırlar genişledi.

Tutarlı görünmeseler de samimiyet ile söylenmiş olan bu sözlerin, alçak gönüllü şeyleri neden sevdiğimi anlatmaya yeterli olacaklarını düşünüyorum.

Şu anda gözlerim Beşar tabyasının içindeki bu küçük avluda dinleniyor. Ona ait değişik izlenimleri hafızama kaydediyorum. Onu tüm sadeliğiyle sahipleniyorum.

VAKİT ÖLDÜRMEK İÇİN

Asıl yurdu Kenadsa olan biri, sinekler tarafından istila edilmiş bu küçük, yırtık pırtık çadırın altında bir Mağrip kahvehanesi kurmuş. Bu-

raya emanet olarak bırakılan hükümete ait birkaç eyer, tabanca ve bazı yoksul askerlerin giysileri etrafa dağılmış.

Muhazni ve sipahiler ılık çay içmeye, –tüm Arapların bu tür oyunlara karşı besledikleri tutku ile– bir kere başladıklarında kolay kolay bırakamadıkları İspanyol oyunu rondayı ya da domino oynamaya geliyor bu derme çatma sığınağa.

Onlar oyun oynarken kıble çadırlarını yırtabilir, kum yüzlerini kamçılayabilir ya da sinekler onları kör edebilir; oynadıkları oyunlara kendilerini öyle kaptırırlar ki, onları, hizmet etmeye çağıran bir emirden başka hiçbir şey bu kirli oyun kâğıtlarından, küçük dikdörtgenler şeklindeki kemik ve abanozlardan ayıramaz. Bağırışlar, kahkahalar... Aldıkları ücretin büyük bir bölümünü harcarlar burada ve memurların orada bulunmalarından dolayı duydukları korku olmasa, kan akmadan sona ermeyecek korkunç kavgalar çıkar bu oyunlar sırasında.

Tıpkı onlar gibi pervasızca akşamın olmasını bekliyoruz biz de.

Beşar'da bulunan Arap Bürosuna ait olan bu avlu, tıpkı Beni Hanif gibi, güneyde yer alan her yer gibi, namaz vakitlerinden sonra ılık bir havanın hüküm sürdüğü gölgelik bir bölgeye dönüşüyor. Şarkılar yükseliyor. Cansız ovada yankılar uyanıyor.

Göçebelerin, hayal dünyasında gezinen, kaygısız, şehvani ruhları; bazen kedilerin geceleri kısık sesle söyledikleri şarkılara benzeyen, bazen de şefkat dolu bir ninni gibi uysal seslerin uyumunu barındıran olağanüstü yabanî şarkılarla yükseliyor. Tutkuların sebep olduğu o değişik duygu dalgalanmalarının sureti bu şarkılar, göçebeleri gökyüzünün sahiline ulaştıran o harikulade duygunun kaynağı ve şu anda kalbimin melankoli ile sızlamasının tek nedeni.

KENADSA

Beşar'daki Ziyaniye kabilesinin reisi Kadir'ül-Berke, Mübarek isminde siyahî bir köleyi bana kılavuzluk etmesi için yanıma verdi. Şafağın pembe ve yeşil renge boyandığı saatlerde murâbıt'ın evini terk ettik. Hava açıktı. Kıble çıkacağına dair tek bir işaret bile yoktu gökyüzünde. Kanyonun dibindeki palmiye korularını harekete geçiren hafif

bir esinti hissediliyordu yalnızca.

Üzerinde ilerlediğimiz vadi iki dağ dizisinin arasında uzanıyor. Mübarek yürüyor; ben de atımın sırtında yolculuk ediyorum. Solda Cebel-i Beşar'ın görkemli silüeti yükseliyor.

Bizazu'l-Kelba'dan beri her şey aynı; sarı kum, yumuşak dalgalar. Aynı manzara; sonsuz, kavisli çizgilerin değişmeyen tekdüzeliği; tek bir açı, sarsıntı ya da sertlik yok bu şekillerde. Neredeyse hiçbir farklılık yok.

Doğuya doğru ilerledikçe tepeler daha da alçalıyor. Sağ tarafımızda bulunan, üzerindeki kayalarla taçlandırılmış olan tuhaf şekilli bir kumul, Beşar'a yüksekten bakıyor. Onun önünde yol almaktayız uzunca bir süredir; şimdi etkisi çok daha şiddetli olan güneş arkamızdan yükseliyor ve gölgelerimiz, beyazlaşmakta olan yeryüzünde beliriyor.

Sonunda, tıpkı Bin Zireg'in kasvetli vadisi gibi üzerinde çakmak taşları ve küçük arduvaz parçaları bulunan kaya çıkıntısının zirvesine ulaşıyoruz.

Ufukta, pembe bir sisin içine gömülmüş olan Kenadsa'yı görüyoruz; ağaçların üzerinde bulunan koyu renkli lekeler, aslında büyük bir palmiye korusu olan mavimsi çizgi, yeryüzüne eğik düşen ışınların aydınlattığı kumların üzerinde yükselen kare şeklindeki, kırmızımsı bronz minare.

Daha da ileride, vadinin boşluğunda, bir kilometreden çok daha uzun bir mesafe boyunca, uzun hurma ağaçları ile çevrelenmiş olan bir patikada, tek başımıza ilerliyoruz. Hurma ağaçlarının değişken gölgeliklerindeki yeraltı seguiası temiz, serin dere görüntüleri yaratıyor.

Kenadsa önümüzde uzanıyor. Sıcak tuğlalarla örülmüş olan büyük kasrın sol yanında çok güzel yeşil bahçeler bulunuyor. Tepeciğin ince bayırı boyunca uzanıyor kasr ve terasların hoş düzensizliklerinde kaybolup gidiyor. Sağımızda bulunan altın renkli kumul, kayaların saçağı ile yukarı uzanıyor birden.

Beyaz bir kubbe, Müslüman bir evliyanın, Ziyaniye tarikatının ve Kenadsa'nın kurucusunun, meşhur Sidi Muhammed bin Ebu Ziyane ailesinden gelen Leyla Ayşe'nin mezarının üstünü örtüyor.

Kubbenin çevresinde, kumun üzerinde dağınık bir şekilde sayısız

mezar yer alıyor. Yaşayanların ikamet ettikleri yerlere doğru ilerlerken üzerinden geçmek zorunda oldukları bir geçitin üzerinde bulunuyorlar. Tıpkı burada olduğu gibi tüm Sahra şehirlerinin girişlerinde mezarlıklar bulunur.

Tuhaf arazilerin yanından geçiyoruz. Terkedilmiş, unutulmuş olan bu bölgede yüzyıllar boyunca birikmiş olan insanlara ait döküntülerin çevresinden dolaşıyoruz ve kasrın surlarını çevreleyen yolda ilerliyoruz. Koyu renk topraktan yapılmış, mazgalı olmayan, üzerinde tek bir çatlak bile bulunmayan kalın, yüksek bir duvar bu.

Küçük şehir meydanındaki adamlar, özellikle de bize bakmak için kafalarını hafifçe kaldıran siyahîler tembel tembel dolaşıp vakit öldürüyorlar.

Kasrın girişinde bulunan kare şeklindeki iki ağır kapıdan içeri giriyoruz. Mellah'ı* geçtikten sonra keskin kokuların etkisi altında kalmış olan bir Yahudi mahallesine varıyorsunuz. Mahalle sakinleri yol boyunca yer alan dar dükkânların içinde vakit geçiriyorlar.

Burada, Figig bölgesinde süren yaşam tarzının etkileri hissediliyor. Birbirine benzer elbiseler giyen Yahudi kadınlar inzivaya çekilmiyorlar bu bölgede; kapılarının önünde gevezelik ediyor, yemek pişiriyor ve hatta yıkanıyorlar.

Başka bir yöne dönüyoruz. Biraz önce üzerinde ilerlediğimiz sokaktan daha dar ve aynı zamanda daha temiz olan, çok daha ilerimizde yer alan evlerin kubbelerinin altında güçlü gölge ve ışık oyunları içerisinde son bulan başka bir sokağın içinde buluyoruz kendimizi.

ZAVİYEYE GİRİŞ

Hayat amacımız ne? Hangi gölgelik yer ibadet etmek, dinlenmemiz, hayal kurmamız ve bize olanları bağışlamamız için yapılmış? Nereye gittiğini bilemediğimiz bu dar yolları seviyorum. Onların üzerinde ilerledikçe her an, hayatımı, beni etkileyecek yeni bir şeylerle karşılaşacakmışım gibi hissediyorum.

* Mellah: Fas'ta, kasabaların içinde duvarlarla diğer yerleşim bölgelerinden ayrılmış Yahudi yerleşim alanı, Avrupa'da kullanılan getto teriminin Mağrib'deki karşılığı.

Köle durdu. Atımın yularını tuttu ve bana attan inmemi işaret etti. Son bir kapıdan geçtik ve artık zaviyedeydik.

Ziyaniye kabilesinin murâbıtları ya da kutsal adamları Fransa'ya karşı dostça davranmalarıyla ünlenmişlerdir. Onlar adalet için gelen herhangi bir askerî kuvveti hoş karşılamaya hazır olan, gerçeklere ve basit konuşmalara duydukları saygıyı göstermekte kusur etmeyen barışçıl, insancıl kimselerdir.

Kenadsa, sınırın dışında bir yerde bulunuyor ve Fas Sultanının bağımsızlığını tanıyor. Bu durumda, şu an içinde bulunduğumuz topraklar Fas sınırları içerisinde kalıyor. Beşar'dan 25 kilometre uzakta bir yer burası. Yani Fransa'ya ait. Gerçekte sınır nerede? Cezayir'in sınırları nerede sona eriyor ve Fas'ın sınırları nerede başlıyor? Hiç kimsenin tam olarak bunu saptamak gibi bir derdi yok aslında. Peki kasten tam olarak belirtilmemiş bir sınırın kime ne faydası var? Aslında bu karışık ve belirsiz durumun Arap karakteri ile uyumlu olduğu bile söylenebilir; hiç kimseyi incitmeyen bu durum herkesi hoş tutuyor olmalı.

Üç ya da dört siyahî köle bizi karşılıyor. Rehberim onlara Kadir'ül Berke'nin ona söylediği sözleri tekrar ediyor: "Ben Sidi Mahmud velid Ali, bilgi edinmek için zaviyeleri dolaşan Tunuslu genç bir bilim adamıyım." Beni, yere, içi yün ile dolu bir çuvalın üzerine oturtuyorlar ve içlerinden birisi, şu anda murâbıt olan Sidi İbrahim velid Muhammed'e, Ayn Safra'daki erkek kardeşlerinden birinin ona yazdığı mektubu getirdiğimi haber vermeye gidiyor.

Duvarın kenarına sıralanmış olan köleler sessizce bekliyorlar. İki tanesi Haratin kabilesinden. Oldukça genç olan bu kölelerin yüzlerinde sakal yok. Kazınmış kafalarını muslinden bir peçe ile sarmışlar. Daha koyu bir ten rengine sahip olan uzun boylu diğer köle Sudanlı. Beyaz giysiler giymiş. Yüzünde derin yara izleri var. Üçünün üzerinde de kumye* bulunuyor. Deri bir kılıfa sokulmuş olan bu uzun hançerin kesici kısmı eğri. Kumyeden sarkan ipek iplikler omuz kayışının üzerinden geçiriliyor.

On beş dakikalık bir bekleyişin ardından, anormal derecede şişman olan siyahî bir köle, küçük, yuvarlak, canlı gözleri ile etrafı süzerek

* Kumye: Bir nevi ince seyrek dokulu pamuk kumaş.

yanımıza geliyor ve türbanımın iplerini saygıyla öpüyor. Beni sessiz ve sade geniş bir avluya götürüyor.

İnsanı sakinleştiren bu barışçıl ortamda, nefes aldığımı hissediyorum. Arkamda kapanmakta olan kapılar, gezdiğim uzak diyarlara bir yenisinin eklendiğini haber veriyor bana. Küçük alçak bir kapı daha... Ve böylece, bir caminin içerisini andıran kare şeklindeki küçük bir odaya giriyoruz.

Uzayan günün ışınları, kirişli tavanda bulunan dikdörtgen şeklindeki delikten içeri süzülüp odaya yayılıyor. Odanın her yerine halılar yayılmış; ben "chez moi". Bundan sonra burada yaşayacağım... ve ne zamana kadar olacağını yalnızca Allah bilir.

Siyahîler benim için kahve ve temiz su getirmeye gidiyorlar. Gözlerim loş ışığa alışıyor ve ikamet edeceğim bu yeri incelemeye başlıyorum. Siyah taşlardan yapılmış dar ve dik bir merdiven taraçaya çıkıyor. Solda derin bir girinti bulunuyor. Üzerinde çay hazırlamak için oraya konulmuş olan demir mangalın dumanı, tavana açılan delikten dışarıya çıkıyor. Odanın tam ortasında, kare şeklinde küçük bir havuz var; havuzun hemen yanına su ile dolu bir testi ve el, yüz yıkamak için gerekli olan şeyler konmuş. Havuzun içindeki durgun suyu bir ayna gibi kullanıp burada kendinize bakabilirsiniz. Odanın içerisinde yer alan dört sütun tavanı destekliyor. Odanın diğer köşesinde ahşap bir kapı var. Bu kapının kaplama tahtasının üzerindeki sade çiçek resimleri solgun renklerle boyanmış.

Bu misafir odası oldukça eski olmalı. Çünkü duvarların sıvaları ve tavanın kirişleri yeşille siyahın karışımından oluşan tuhaf bir renge bürünmüş. Yükseklikleri ortalama bir insanın boyu kadar olan sütunların hoş bir ışıltısı var. Ellerle ovalanarak ve üzerleri kaplama yapılarak parlatılmış gibi görünüyorlar.

Şimdi artık ben de birçok başka gezginin yaptığını yapacağım; bu güzel sığınakta huzurlu bir uykuya dalacağım.

YENİ HAYAT

Sidi İbrahim, Kenadsa'nın murâbıtı içeriye girdiğinde gözlerimi kapatmak üzereydim. Önümde dikiliyor. Bu şişman adamın yüzü, geçirdiği çiçek hastalığından kalma yara izleri ile dolu. Jestleri yavaş ve ihtiyatlı. Gülümsemesi çekici ve arkadaşça. Sıkılganlığı akla getiren tek bir özellik bile göremiyorum onda. Yünden yapılma ince haikin altına oldukça sade, beyaz giysiler giyiyor. Kalın, yuvarlak bir türban ile taçlandırılmış olan yüzünü çerçeveleyen bir peçe yok. Şivelerinden dolayı peltek konuşan şehirli Faslılarınkine benzer bir aksanı var ve tipi de yine şehirli Faslılar ile güneyli köylülerin bir karışımı olarak nitelendirilebilir.

Onun yeğeni ve sırdaşı olan Sidi Muhammed Larik, Sidi İbrahim'e eşlik ediyor. Sidi Muhammed Larik, Sidi İbrahim'e göre çok daha genç. Kar beyazı peçesinin altında zayıf ve sevimli bir yüzü var. Çekingen diyebileceğimiz bir şekilde gülümsüyor. Zeki olduğunu anlatan derin gözleri etrafı incelikle süzüyor.

Sidi İbrahim beni büyük bir ağırbaşlılıkla kabul ediyor. Daha sonra sır saklayan bir ses tonuyla, sessizlikle ve bazen de nezaket gösterileriyle vurguladığı sorularını yöneltiyor bana. Murâbıtlar uzaklaşıyorlar. Beyaz hayaletler gibi aniden ortadan kayboluyorlar.

Kısa süren görüşmemizin sonunda içim güven duygusu ile doluyor. Ben bu adamların misafiriyim ve bir süre onların sessiz evlerinde yaşayacağım. Onların ruhlarına egemen olan sükûnetin etkisini çoktan kendi içimde hissettim bile, şimdi huzur, ruhumun labirentlerinde dolaşıyor yavaşça. Uzun günler geçireceğim burada, hiçbir şey beni rahatsız etmeyecek ve merakım her geçen gün daha da uysallaşacak; iyileşen bir hastanın odasındaki hemşire gibi yumuşak başlı olacak sonunda. Burada gürültücü ruhumun kendine sakladığı sırları bulmaya çalışacağım; zihnimi ve duygularımı meşgul eden ateşli meseleler kor haline gelecek ve hayatı ölçülü bir şekilde içime çekeceğim. Öyleyse bunca zaman aradığım şeye sonunda kavuştum mu? Bir an olsun bile durup dinlenmeme izin vermeyen susuzluğum sonunda bastırıldı mı? Ne zamana kadar sürecek bu sakinlik?

Bu nirvana içerisinde geçireceğim günleri düşlemek bile kalbimin

yumuşamasına neden oluyor; geride bıraktığım çöl benim arzularımın bir yansımasıydı. Korkularım var; bir gün içimdeki arzular birden uyanacaklar, benden tekrar yolculuklara çıkmamı isteyecekler ve eski acılarımı hatırlamama engel olacaklar diye endişeleniyorum. Ölümüm olacak bir uykuyu hayal ediyorum. Bu uykudan uyandığımda unutkanlık ile yeniden canlanacağım; silahlı, güçlü bir oyuncu olarak tekrar yerimi alacağım hayatta.

Mûbarek terasa çıkıyor ve "evin gözüne" bir hasır yayıyor. Daha sonra, karanlıkta, bana saldıran sinek kümeleri yokoluyor. Yukarıdan gelen taze esintinin içerisinde nefes aldığımı hissediyorum. Bu engin sessizlikte sonsuzluğu yaşıyorum. Yalnız başıma halının üzerine uzanıyorum ve yavaş yavaş, dinlenme halinden ezici öğle uykusuna geçiyorum.

KÖLELER

Her an siyahî yüzlerle çevrili olmak, her gün onları tekrar tekrar görmek, yalnızca kölelerin tiz sesleriyle konuştukları ağır aksanı duymak... Bütün bunlar Kenadsa'daki günlük yaşama dair ilk düşüncelerim.

Nadir olarak görülen birkaç berberî ailesinden başka kasrda ikamet edenlerin çoğu siyahi, Haratin kabilesinden. Zaviyede bulunan Sudan'a has özellikler, benim burada kendimi tam bir yabancı gibi hissetmeme neden oluyor.

Köleler hakkında pek çok şey öğrendim; tutsakların oğulları Sûah ve Musi kabileleri tarafından alıkoyuluyor. Bu kölelerin babaları yıllarca süren, acı dolu başıboş gezintilerin sonunda Kenadsa'ya geliyorlar. Bu insanlar köylülerle siyahî klan şefleri arasında süren sonu gelmez savaşlar sırasında ilk olarak kendi ırklarındaki adamlar tarafından kaçırılıyorlar ve daha sonra Faslı tüccarlara satılıyorlar; en son olarak da onları tekrar berberîlere satan Tuareg ya da Şamba kabilelerinin eline geçiyorlar.

Ve şimdi onların çocukları memleketlerinde konuşulan dile hakim değil. Artık bu dili yalnızca birkaç yaşlı insan anlayabiliyor. Kenadsa'da

herkes Arapça konuşur. Fas sınırında sıkça kullanılan dil, berberî lehçesi, Şella burada bilinmiyor.

Soyağaçlarında başka bir ırkla karışım gözlenmediği sürece, zaviyede bulunan Sudanlıların gürbüz ve hatta oldukça da yakışıklı oldukları söylenebilir. Tenlerinin abanoz rengi siyahlığıyla büyük bir tezat içerisinde bulunan, Araplara has bir güzelliğe sahipler. Haratinlerle ile yaptıkları evliliklerden olan çocuklar ise tam tersine çoğunlukla sıska ve çirkinler. Zayıf, köşeli yüzleri ve sorunlu organları var.

Yüzleri sürekli bir değişkenlik içerisinde olduğu için siyahilerin iğrenç ve şaşırtıcı olduklarını düşünüyorum. Yaban gelinciği gözler, yüzlerini buruşturmalarından ve tiklerinden dolayı oluşan derin yüz çizgileri; tüm bunlar inatla onların insan dışı bir varlık olduklarını düşünmeme neden oluyor. Bu siyahilerin, –erkek kardeşlerimin– karşısında çocukça bir şekilde yenik düştüğüm sezi, akrabalık duygusu yoksunluğu.

Bu kölelerden yalnızca birini sevimli buluyorum; Sidi İbrahim'in sırdaşı, dış kapı bekçisi Bu-Mahmud-u Salim. Uzun boylu, sessiz Sudanlı. Yüzünde, damgaların neden olduğu yara izleri bulunuyor. Siyah ihramının altında tertemiz beyaz giysiler var. Onun ifadelerinde, jestlerinde ve yüz çizgilerinde maymun adamı akla getiren hiçbir şey yok, buruşuk –yüzünü ekşitmek– bir ten ya da kurnazlık belirtileri göremiyorum Bu-Mahmud'da. Siyahîler için zekâ anlamına gelen ve yetenek olarak adlandırılan hayvanlara has davranış şekillerine de rastlayamıyorum onda.

Bu-Mahmud diğer siyahîler arasında dikkat çekiyor. Kendi içinde ya da uzun yıllar boyunca tecrübe ettiği köle kültüründe, düşünceli jestlerin ve saygıdeğer tavırların sırlarını keşfetmiş olduğu için, herhangi bir kölede görülebilen "zorakî hizmet" etmenin getirdiği davranışlarla insanın keyfini kaçırmıyor. Diğer birçok siyahî uygun selamlama tarzını bile bilmezken, onun selamlaşmalarında bile asalet var.

Bu-Mahmud kendini beyaz Müslümanlara takdim ederken önlerinde üç kere eğiliyor ve eskimiş terliklerini kapıda bıraktıktan sonra yalın ayak yaklaşıyor yanlarına. Yine de bütün bu saygılı davranışları onu hiçbir zaman alçaltmıyor.

Burada yaşayan siyahîler hakkındaki gözlemlerimi yazmak ol-

dukça ilginç olurdu. Fakat bunu yapmak için gerçekliği kesin olmayan savları aklımdan silmiş olmalıyım. Böylece yazdıklarım sosyal tarih olduğu kadar doğa tarihi başlığı altında da incelenebilir. Tabii ki böyle bir çalışma yaparken öncelikle kendimi üstün ırklar ile ilgili önyargılarımdan ve diğer ırklar hakkındaki boş inançlarımdan kurtarmış olmalıyım.

Kasrda bulunan kölelerin neredeyse hepsi birer eve sahip. Palmiye korularında bahçeleri, hatta küçük sürüleri bile var. Yün, et ve hurma satarak kendilerine kazanç sağlıyorlar. Fakat yine de sahipleri için çalışmak zorundalar.

Evlenmek için zaviyenin şefinden izin almak zorundalar fakat kendi evlerinde efendi konumundalar. Bu yüzden çifte hayat sürüyorlar; dışarıda neredeyse özgür olan bu adamlar, görevlerinin belirsiz olduğu zaviyelerde köle konumundalar.

KADINLARIN KÜÇÜK DÜNYASI

Burada kadınların kendilerine özgü küçük bir dünyaları var. Erkeklerin dünyasından farklı bir hiyerarşiye sahip olan bu topluluk içerisinde Sidi İbrahim'in annesi Leyla [Madam], iç yönetim ile ilgili her şeyden; masraflardan, makbuzlardan, sadakalardan birinci derecede sorumlu olan kişi. Onu görmeseniz de onun gücünü her yerde hissedebilirsiniz. İnsanların çok saygı gösterip aynı zamanda çok korktuğu bu yaşlı Müslüman ana-kraliçe, neredeyse münzevi bir hayat sürüyor; Sidi bin Ebu Ziyane'nin ve eşi Sidi Muhammed'in mezarlarını ziyaret etmek için nadiren dışarı çıktığında ise yüzünü bir peçe ile sımsıkı örtüyor.

Murâbıtların eşleri, –benzi soluk kadınların küçük dünyası– onun çekim alanı içerisinde. Siyahî kadınların, bakirelerin, ev kadınlarının, dul kadınların ve boşanmış kadınların oluşturduğu topluluk ise bu hiyerarşinin en alt kısmında yer alıyor.

Siyahî kadınlar ahlakî değerlere çok da önem veriyor gibi görünmüyorlar. Birkaç kuruş, bir eşarp ya da sadece zevk için önlerine kim çıkarsa onunla birlikte oluyorlar. Siyahî ya da Arap, onlar için hiç fark etmiyor. Yabancılarla hiç tereddüt etmeden yakınlık kuruyorlar ve ken-

dilerini onlara, benim oldukça komik bulduğum bir şekilde, küstahça, gelişigüzel sunuyorlar.

Erkek kölelerin bir şekilde kanlarında bulunan itici kuvveti sınırladıklarını düşünüyorum fakat siyahî kadınların hepsi içgüdüleriyle hareket ediyor. Bunun sonucunda da kavgaları da aşkları gibi saçma ve ani oluyor. Bazen avlularda gürültülü bir şekilde kavga ediyorlar; sonra bu kavgalar iyiden iyiye soysuzlaşıp yumruk kavgalarına dönüşüyor. Güneşin altında yarı çıplak bir şekilde yaptıkları sokak kavgalarına sıklıkla şahit oldum.

Bir sabah iki siyahî kadın kapımın önünde küfürleşiyorlardı:

– Yahudi karısı!

– Hain! Hırsız! Ahlâksız lanet!

– Allah cezanı versin senin, Yahudi, çakal yüzlü pislik...

Birden kâhyanın, Kadir'in tıslayan sesinin duyulması ile birlikte bu rezalet sona erdi. Kadınlar hırlayan iki fahişe gibi birbirlerinden uzaklaştılar. Birbirlerine hakaretler yağdırırken dişleri parıldıyordu ve kelimeleri bir et gibi kemiriyorlardı ağızlarında.

KILIK DEĞİŞTİRME

Bir haftadan daha uzun bir süredir burada bulunuyorum. Tembel bir akarsu gibi hayatım; sakin bir akış içerisinde geçiyor günlerim. Şu ana kadar zaviyeden hiç ayrılmadım. Sidi İbrahim'in iznini almadan herhangi bir şey yapmak mümkün değil burada. Kölelerin sessizliği ile yarışıyorsunuz ve kapıları sımsıkı kapatıyorsunuz.

Neden buradan ayrılmama izin verilmiyor ki? Aklımdaki bu soru her geçen gün daha da endişelenmeme neden oluyor; boğuluyormuşum gibi hissediyorum. Kıymetli yalnızlığımı gönüllü bir şekilde yaşamıyorum artık. Dışarısıyla bağlantısı olmayan, yalnızca içinde yaşadığım bu binanın dahili görüntüleriyle çevrelenmeme neden olan odamda kendimi bir hapishane hücresindeymiş gibi hissediyorum.

Sonunda bu sabah murâbıtla konuştum; ona ayrılma isteğimden söz ettim. Gülümsedi.

"Sidi Mahmud, güzel çocuk, aklına kötü düşünceler getirme! Eğer

ayrılmak istiyorsan sana hiçbir şey engel olamaz. Fakat şunu da eklemek isterim ki eğer buradan ayrılma düşüncesi içindeysen korkarım ki kıyafetlerini değiştirmek zorundasın. Bilmelisin ki burada senin üzerindeki kıyafetler gibi Cezayir'e has giysiler giyenler hakkında pek iyi şeyler düşünmezler. Bu senin için tehlike yaratmayabilir fakat canını sıkacak durumlarla karşılaşabilirsin bundan korkuyorum, senin Mizani olduğunu düşünecekler."

Murâbıt endişelenmekte haklıydı. Faslılar Cezayirlilerden nefret ederler çünkü onların hain olduklarını düşünürler. Hatta belki de Faslılar, Cezayirli Müslümanlardan, Hıristiyanlardan nefret ettiklerinden bile daha fazla nefret ediyorlar. Onlara göre Cezayirli Müslümanlar dinlerinden dönmüş kimselerdir. Hıristiyanlar ise onlar için her zaman aynıdır; imansız. İslam dininin özünde yer alan hoşgörü ilkesini unutan Faslılar, hem Hıristiyanlara hem de Mizanatlara karşı büyük bir nefret beslerler ve onlarla uzlaşmayı akıllarına bile getirmezler.

Buradan çıkıp tekrar yollara düşmeden önce üzerimdeki giysilerimi değiştirmek zorundayım; artık bir Faslı gibi görüneceğim. Cezayirli at binicilerinin kullandığı ağır süslü koşu takımını, çok daha hafif olan koşu takımlarıyla değiştiriyorum. Beyaz cellaba,* yalın ayaklarıma sarı terlikler giyiyorum. Şeşiye** çevresindeki haleye sarılmış olan küçük, beyaz, peçesiz türbanı başıma sarıyorum. Bu giysiler çok daha hafifler ve insanı çok daha serin tutuyorlar. Fakat bu giysilerin beni öğle güneşine karşı koruyabileceğinden emin değilim. Bu-Mahmud'a neredeyse şeffaf olan bu başörtüsünün güneşten korunmak için yeterli olup olmayacağını soruyorum. Sudanlı, sakin bir gülümsemeyle bakıyor bana; "Eğer buraya güven ve içtenlik duyguları içerisinde geldiysen seni Allah ve Sidi İbrahim bin Ebu Ziyane koruyacaktır."

Bu-Mahmud'un bana güven veren kehanetinin doğru çıkmasını diliyor ve giymekten oldukça keyif aldığım bu yeni kıyafetlerin içindeyken, içtenliğimi sorgulamak zorunda kalacağım herhangi bir kötü gelişmenin içerisinde yer almamayı umut ediyorum.

* Celleba: Arap erkeklerin giydiği tek parça, uzun ve bol elbise.

** Şeşiye: Arap erkeklerin türbanlarını sarmak için başlarına taktıkları küçük bone.

DAĞDAKİ IŞIKLAR

"Barga", Kenadsa'yı sarmış olan şu tuhaf kumula verilen isim. Etrafa dağılmış girintili çıkıntılı kayalar ve taş dizileriyle taçlandırılmış olan bu kumul, bir piramite benziyor. Havanın açık olduğu, serin bir sabah, yürüyüş yapıyorum; mezarlıkları geçip kumula ulaşıyorum. Sabah güneşinin kırmızımsı pembe ışınlarla allayıp pulladığı Leyla Ayşe'nin kubbesinin arkasında yer alan, uçuruma yuvarlanmaya meyilli görünen taş saçaklarının altından geçip, yükseklere doğru kıvrım kıvrım uzanan kumlu patikayı tırmanıyorum.

Sonsuz saydam şekiller dizisi şeklinde uzuyor mesafeler. Ufukta, doğu yönünde, Bin Zireg'den Kenadsa'ya kadar uzanan bölgeye tahakküm eden mavi renkli Beşar Dağı yükseliyor.

Yeşile dönen altın rengi dorukta, güneş yavaş yavaş kendini gösteriyor, kırmızı ışık hüzmelerinin yarattığı okyanusta yüzüyor. Bu manzarayı izlerken güney sabahlarının zarafetini anlatabilen tek ressamın, Noiré'nin kanaviçelerini düşünüyorum.

Buradaki her şey şarkı söylüyor. Güneşin hararetiyle yavaş yavaş canlanan renkler bir melodi yaratıyorlar. Kum altın renginde; taşlar yanar döner. Yeşil, turuncu ve kırmızı yansımalar kurak tepenin üzerinde ışık bahçeleri yaratıyorlar. Bu canlı ışıklardan oluşuyor benim hayalî paletim.

Bu muhteşem manzaranın gerisinde başka güzellikler de var. İlk önce geçit gibi dar olan bir vadi çıkıyor karşıma. Orada yürüyorum; ayaklarım pullu siyah taşları eşiyor ve ben kendimi bir yılan derisinin üzerinde yürüyor gibi hissediyorum. Ürperiyorum. Onun arkasında koyu palmiye korularıyla kesişen sebhalar bulunuyor. Daha sonra kumullar karmakarışık bir düğüm oluşturuyor ve siz bunun Gîr Vadisine giden yol olduğunu anlıyorsunuz.

Küçük dağıma tırmandığımda hoş bir yaşam karşılıyor beni. Ayağımın altına serilmiş olan bu güzel renkleri içime çekiyorum. Kasr sanki gözlerimi şenlendirmek için yapılmış; onun koyu mor ve kırmızımsı kahverengi renkleri, bu renklerin insana verdiği sıcaklık ve derinlik duygusu oldukça hoşuma gidiyor. Daha yeni inşa edilmiş olan duvarlarda kullanılan toprak, tıpkı kumulların kumları gibi altın parçalarını

ve yaldızlı güderileri andıran renkler ile parıldıyor; alçak gönüllü köy evlerinin yarattığı karışıklığın içerisinde murâbıtlar ait olan pencereleri kafeslenmiş iki ya da üç yüksek ev bulunuyor.

Kasrın çok uzak bir noktasında, birkaç mezarın bulunduğu şehir meydanı gibi bir yerin ortasında, Leyla Keltum'un (Sidi bin Ebu Ziyane'in torunu olan başka bir evliya) kubbesi bulunuyor. Bu değerli Müslüman kadının kubbesine tırmanmak isterdim fakat bu, topraktan yapılmış bir küp. Oldukça eski olan bu yapının kenarları sivri uçlu boynuz şeklinde süslerle dekore edilmiş. Terasın tam ortasında sekiz kenarlı küçük bir kubbe bulunuyor. Bir dilenci olduğunu düşündüğüm, üzerinde rengi solmuş pembe bir mlafha olan kadın, eşikte oturuyor. Zamanla, güneşin etkisiyle güzel bir parlaklığa kavuşmuş olan krem rengindeki minare, üstümüzdeki sarı topu işaret ediyor. Velid Cerir kabilesinin birkaç üyesi, üzerlerindeki pejmürde giysilerle, silahlarını kuşanmış bir şekilde Gir'e varmak üzere yolculuk yapıyorlar. Tahıl ile dolu, uzun, yünlü çuvalları taşıyan yirmi kadar deve ilerliyor onların önlerinde.

Sonsuzluğu hissettiğimiz o zaman dilimi hakim oluyor şehir meydanına, 200 yıl kadar önce kutsal Şeyh Muhammed'in burada insancıl ve bâtıni öğretileri anlattığı saatleri, yeryüzüne kızıl ışınların saçıldığı şafak vakitlerini yaşıyorsunuz.

MÜNZEVÎ

Barga'nın doruğunda, siyah kaya yığınlarının ortasında, oyulmuş bir kayanın içindeki dar hücrenin arka bölümlerinde bir keşiş yaşar.

Koyu renkli yırtık pırtık giysiler var üzerinde; uzun boylu, zayıf keşişin bir deri bir kemik kalmış güzel yüzü güneşten bronzlaşmış, gri saçları ve karmakarışık sakalı uzamış. Yüzünde değişmeyen sabit bir ifade bulunuyor ve dudakları yirmi senedir bir an bile ara vermeden tekrarlayıp durduğu mistik duaları kendinden geçmiş bir şekilde mırıldanıyor.

Bu aydın kimse gençliğinde, bilinmeyenin rahmeti ona dokunmadan önce, sürekli seyahat ediyordu. Fas'ta, Cezayir'de, çölde, Sudan'da

dolaştı. Günümüzde artık yalnızca Arapların yaptığı o hayranlık verici yolculuklardandı bunlar; yürüyerek köy köy dolaşıyor, vardığı yerlerde insanlardan ekmek ve barınak istiyordu.

Daha sonra insanın kendini beğenmişliğinden ve yaşamın tekdüzeliğinden sıkılan ermiş, memleketine geri döndü ve sonsuza kadar orada kalmak üzere gri hücresine çekildi. Artık bir daha maceraya atılmayacak ve inananların, onu altımızda bulunan sisli, eski mezarlığın nihai sessizliğine doğru taşıyacağı o güne kadar oradan hiç ayrılmayacaktı.

Onu izledim; bu Sahralı iyi keşişi. İlk yüzyıllardaki Hıristiyan keşişlerin yaşamlarını tıpkı onun gibi böyle ıssız bir yerde geçirdiklerini düşündüm, kavurucu Tebai ve Cyrenaica [Bingazi] aklıma getirdim. Kuşkusuz onlar da sonsuzluk istemiyle emirler yağdıran, tüm alçak gönüllü ruhların derinliklerinde uyuklayan, o iç sesi memnun etmek için vecde geliyorlardı.

Zaman zaman bu sesi ben de duyuyorum. Her zaman değil. Diğerleri şu ana kadar böyle bir şey yaşamamış olduklarını anlattılar bana. Onlar kaba rasyonalistler olmakla beraber, ebedî süren bir gece tarafından takip edilmek zorunda olan bir ışık patlamasının peşinden sürüklenir gibiler; planlanmış bir hayatın arkasında, bütün bir hayatın arkasında koşuyorlar. Bu tür insanlardan birisine, ruhuma ait en saf hayallerden birini anlattım. Birkaç dakika süren heyecan ve nostalji duyguları içerisinde bana şöyle dedi: "Bir gün ölümün kesinlikle geleceğini biliyor olmak dışında hiçbir tat almıyorum bu hayattan. Bu şeyin sürmeyeceğini bilmeliyim." Bu düşünce tarzı beni şaşırttı.

Belki de Barga'daki keşiş sonsuza kadar orada öylece oturur.

MURÂBIT'IN ÖFKESİ

Dün herkesin öğle uykusu için odalarına çekildiği sırada Sidi İbrahim elinde bir mektupla birden içeri girdi. Dehşet içerisindeydi.

"Sidi Mahmud az önce Vecde'den gönderilen bir mektup geçti eline. Bu mektupta, Kadirîye kabilesinin şefi Hacı Muhammed Abdu'lhey'ın suikaste uğradığı yazıyor. Suikastçiler de Ebu İmame kabilesinin üyeleri. Dilerim ki Allah onları cezalandırsın."

Ve murâbıt elindeki mektubu bana uzatarak kendini yerdeki halının üzerine attı. Buruşmuş, gri bir kağıt parçasının üzerinde yazıyordu tüm bunlar. Mektubu, 250 mil uzaktaki Vecde'deki zaviyeden bir haberci getirmişti onu buraya. Ziyaniye'de bulunan zaviyeye.

Haberci, Anga'ya saldırıp oradaki insanları perişan etmemesini söylemek üzere Ebu İmame'yı ziyaret etmiş olan Hacı Muhammed'in ölümünü detaylı bir şekilde anlattı.

Ebu İmame kendisiyle görüşmeye gelen kimseyi oldukça iyi karşılamıştı ve ona bir sürü vaadde bulunmuştu. Fakat Hacı Muhammed ovaya geri dönerken, Ebu İmame'nin adamlarından birisi onu yakaladı ve onunla gizli bir görüşme yapma bahanesiyle onun kendisine eşlik eden yol arkadaşlarından ayrılmasını sağladı. Daha sonra da zavallı murâbıtı vadi yatağında öldürdü bu sarı pislik.

Okunması neredeyse imkânsız olan bu kargacık burgacık yazıyı çözdüğümde, artık bir av konumunda olan Vecde'nin etrafının hırslı ve coşkun askerlerle sarıldığını aklıma getirdim. Kalabalık, cesetlerin çürümekte olduğu o pis alanı ayaklarının altında çiğniyor olmalıydı.

Tüm bu terörün odak noktası, pembe şeftali ağaçlarının geliştiği bu harabelerin arkasında bulunan Kadirî tarikatının beyaz, sakin zaviyesiydi. İşte bu tarikatın bir üyesi olan Hacı Muhammed, haince bir suikaste kurban gitmek pahasına tehlikeye atmıştı kendini. Üç aydan bile daha kısa bir zaman önce oradaydım. Beni erkek kardeşleri gibi karşılamışlardı.

Sidi İbrahim bana şunları söyledi; "Sidi Mahmud orada, ne bir kılıç ne de silah taşıyan, namazını kılıp sadakasını veren masum insanları öldürmeye başladılarsa korkarım ki Mağribî yok oldu. Allah Mağribî'nin oğullarının gözlerini kör etmiş olmalı ki onun yolunu terk edip Mulay İdris tarafından peygamberimizin –dualar ve selamlar ona!– soyuna ait olan Sultanlarına ihanet edip kimlerin peşinden koşuyorlar! Ebu İmame ve Ragi Ebu İmame gibi dolandırıcıların." Uysal bir sesi vardı Sidi İbrahim'in. Yavaşça konuşmasına devam etti; Fas'ın kaderini tahmin etmeye çalışıyor, kendini hırpalıyordu.

"Çılgınlıktan başka ne gibi bir şey Ebu İmame'nin popülerliğinin nedeni olabilir ki? Kötü bir üne sahip Figig'li döküntü satıcısının oğlu, eğitimi ya da saygıdeğer bir geçmişi olmayan, insanları dövüşmeye ya

da öldürmeye kışkırtan, sahte mucizeler ve boş sözler ile insanları etkilemeye çalışan yalancı. İnan bana Ebu İmame'nin evinin temelleri yalanlar ve günahlar üzerine kurulmuştur! Fakat çöl göçebeleri öyle saflar ki bir şeyin olma ihtimali ne kadar umulmadıksa, onların bu şeye inançları o kadar fazla oluyor. Bu yüzden onlara gerçekleri anlatmaya çalışan birisi dikkatli olmalı. Onu hor görürler ve hatta başarabiliyorlarsa kısa zamanda onu yok etmeye çalışırlar.

"Sidi Mahmud, sen Allah'ın sözlerini okudun, birçok şehri ve ülkeyi dolaştın. Söyle bana Rogi hakkında sen ne düşünüyorsun? Hiç kimsenin tanımadığı bu adamın inanılmaz derecede büyük bir servetinin olmasını, bir gecede kendisini inananların emirinin, Sultanın yerine koymasını nasıl açıklarsın? Kendisinin, Mulay Abdülaziz'in malına mülküne el konmuş olan erkek kardeşi Mulay Muhammed olduğunu söylüyor. Eğer öyleyse neden Mulay Muhammed'i tanıyan insanların arasından onun 'gerçekten o' olduğunu doğrulayacak tek bir güvenilir insan ortaya çıkıp konuşmuyor ya da bu doğru olmadığına göre o hain dolandırıcıyı susturmuyor. Bazıları onun, Ebu Hamara'nın Zerhun Dağı'nda yaşayan Sanhaca kabilesinin ilk lideri olduğunu söylüyor. Fakat o zaman neden Sanhaca ve Beni Zerhun kabilelerin üyelerinden bir tanesi bile bu adamı tanımıyor? Bu durumda insan günaha girip onun, Ebu Hamara'nın Adem'in oğullarından biri değil de bir cin, bir ateş cini, bu zamanlarda bir şeylerin kötü gittiğine dair bir işaret, Allah'ın bize gönderdiği bir felaket, baştan çıkmış suçlu Mağribîleri cezalandırmak için gökyüzünden yere düşen ya da yeryüzünden filizlenip çıkan bir yaratık olduğunu düşünüyor.

"Siz doğulular şanslısınız. Yaradan'ın size sunduğu şeylerin keyfini çıkarıyorsunuz ve huzur içerisinde yaşıyorsunuz. Fakat biz, Mağribin mutsuz çocukları akarsuların kan ile dolup taştığı ve kötülüğün galip geldiği çılgın kurtlarla dolu bir ülkede yaşıyoruz. Gündüzleri ve geceleri, hayatlarımıza ya da mallarımıza zarar geleceğinden korkuyor, rahat edemiyoruz.

"Bak Sidi Mahmud, Tafilala, El-Utat, Fez'de ve hepsinden önemlisi Anga'nın tüm bölgelerinde gelir kaynaklarımız var. Şu anda bu sahtekârın orduları ülkeyi işgal ettiğinden dolayı bu gelir kaynaklarımızdan her zaman elde ettiğimiz kazancın ancak çeyreği elimize ge-

çiyor. Ve burada sayısız yoksul, öksüz, korunaksız kadın, öğrenci ve gezgin bizden, efendimizin kurallarına göre –dilerim ki Allah onu ödüllendirsin– onlara vermekle yükümlü olduğumuz şeyleri istiyorlar; onlara sığınak ve ekmek vermemizi bekliyorlar. Ah Sidi Mahmud dua edelim ki Allah bizi kurtarsın; döküntü satıcısının oğlunu, yalanların efendisini, Dünyanın Mirasçısının isteği üzerine Mulay İdris'in gelecek kuşaklara bıraktığı mirası inkar eden, kendisinin hükümdarlık günlerinin geleceğine inanan, taht peşinde koşan zorba şeytanı yok etsin."

Böylece Sidi İbrahim her gün batıdan haberler getirdi bana. İnsanı karamsarlığa sürükleyen olaylar, söylentiler. Ahlâkî bozulmanın baş gösterdiği yerde, Fas'ın sınırları içerisinde süregiden kötü olayların yankıları, o bölgeye uzak kalan bu korunaklı çevreye çok da etki etmiyordu. Burada olan biten bir şey yoktu. Aslında dışarıdan gelen haberler Kenadsa'da sıcak ve saf bir şekilde seyreden hayatı pek etkilemiyordu. Her ne kadar olanlara üzülsek ya da sinirlensek de, gerçekten çok acı sonuçları olan bu trajediler içimize buz gibi bir soğukluk enjekte edip korkuyla titrememize neden olmuyordu.

Buradaki hayatın tekdüzeliği içinde, heyecan isteğim ve serbest kalmış tutkularım yavaş yavaş beni terk ediyor. Tıpkı burada olduğu gibi başka her yerde de olayların sakinlikle geliştiğine inanıyorum.

MESAJ

Ateşim yükselmiş ve acılar içerisinde uzun bir gün geçirmiştim. Küçük teras odasında ateşli ufka karşı bir hasırın üzerinde yattım. Saatler zor geçti.

Akşam hava biraz serinleyince ben de kendimi daha iyi hissetmeye başladım; korkuluğa gitmek için yataktan kalktım. Bana benzersiz bir keyif yaşatan, hayatıma renk katan şatafatlı bir his bu; Kenadsa'da gün batımını izlemek. Koyu mor, parlak bir hale var gökyüzünde.

Köleler bugün geciktiler, geç oldu ve hâlâ gelmediler. Şehrin üzerine gece çöküyor. Ay ışığı ile aydınlanmış gece mükemmel bir saydamlık içerisinde.

Hâlâ ortada bir şey yok. Ne çay, ne akşam yemeği. Deri mataranın

dibinde azıcık su var yalnızca. Yavaş yavaş damlıyor. Birileri gelsin istiyorum. Evde olan birilerini çağırıyorum. Yan taraftaki terasta, yaşlı, siyahî bir kadın beliriyor gölgelerin arasında; sonra hatırlıyorum; tüm köleler, vefat etmiş olan mübarek bir büyüğü son kez görmek için caminin yakınlarındaki mahalleye gitmişlerdi.

Böylece ben de olabildiğince çabuk davranıp hâlâ ılık bir havanın hissedildiği terasta halımı yere seriyorum, yatağımı hazırlıyorum ve ufukta alçalmakta olan ayın yaydığı pembe ışınlar arasında yatağıma yatıyorum.

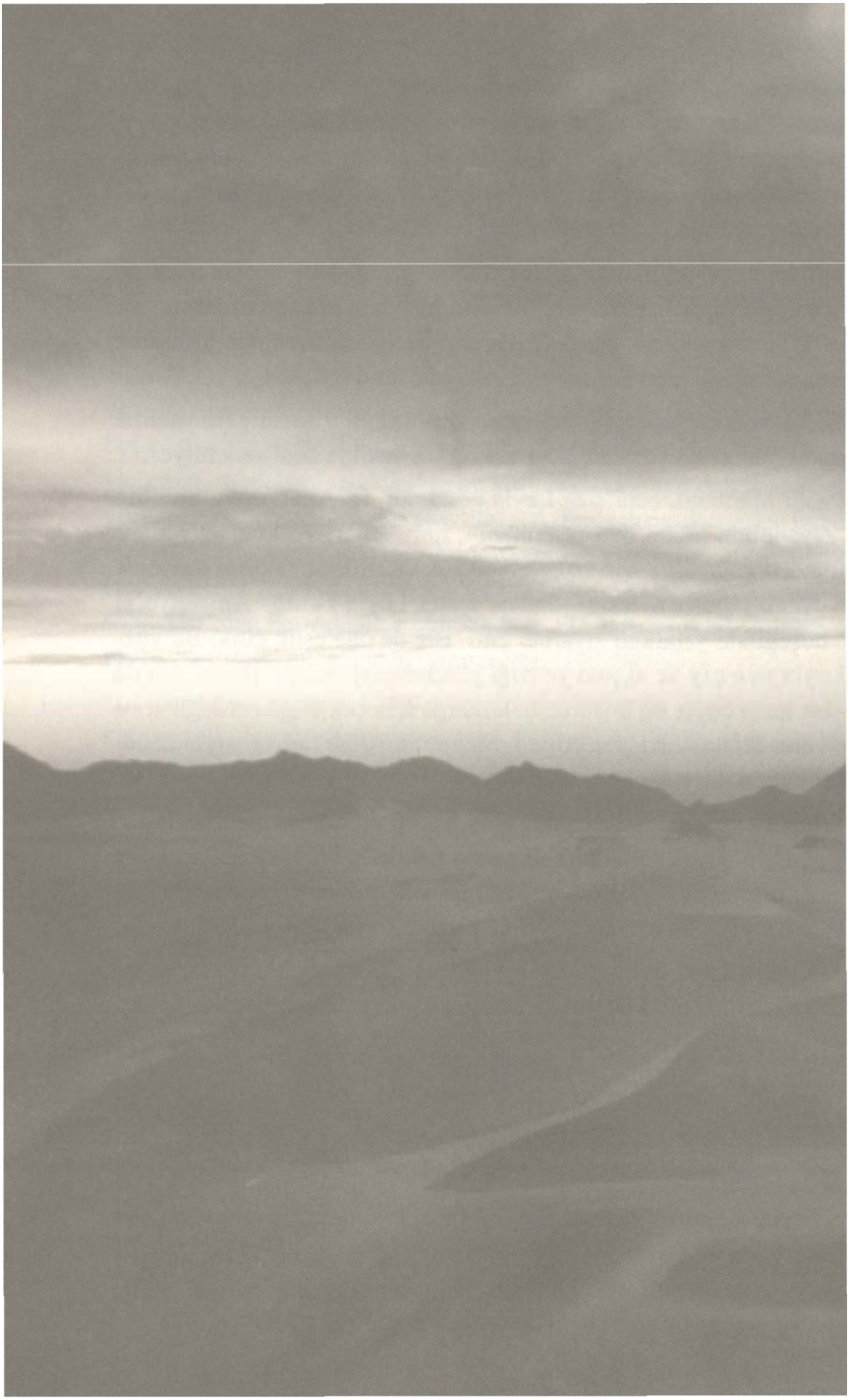
Şafak vaktine yakın bir zamanda Bu-Mahmud suçlulukla yanıma geliyor ve her zamankinden daha saygılı bir şekilde beni selamlıyor:

"Sidi Mahmud, beni size Leyla gönderdi. O, Allah'ın ve Sidi bin Ebu Ziyane'nin adına onu affetmeniz, tüm acıları ve kötü duyguları kalbinizden kovmanız için size yalvarıyor. Dün akşam akşam vaktinde ölen –Allah rahmet eylesin!– kutsal kadın Leyla Fatima Angadiye'yi ölüm döşeğinde yatarken ziyarete gitti. Biz de ona eşlik ettik. Bu yüzden Leyla size çay ve akşam yemeği göndermeyi unuttu. İstemeden de olsa size karşı böyle bir kusurda bulunduğu için çok üzgün olduğunu ve sizden onu affetmenizi rica ediyor. Sizin için Allah'tan ve soylu atalarından rahmet diliyor.

Konukseverlik âdetini, bu uğurda benim gibi bir yabancıya kibar, alçak gönüllü duygularla dolu bir mesaj gönderip bu önemsiz gecikme için özür dileyecek kadar önemseyen bu kadını, her yerde varlığı hissedilen ve herkes tarafından saygı gösterilen Leyla'yı hiç görmedim.

Herkesin bana öyleymişim gibi davrandığı Sidi Mahmud olarak huzuruna çıkamadığım bu yüce Müslüman kadın nasıl birisiydi? Onunla karşılaşma şansım olsaydı bile benim onu tanımama izin vermezlerdi asla. Çünkü bu, Müslüman kibarlığının ağır bir ihlali olurdu. Ayrıca bugünlerde Beşar'da meydana gelen düşüncesizlikler onları şüphe içinde yaşamaya mecbur bıraktığı için güvenlik açısından da uygun görülmezdi.

Yine de merak ediyorum onu. Tavırları Sidi İbrahim gibi ciddi mi? Çok özel bir yere sahip olan, dış dünyadan uzakta yaşamını sürdürüyor gibi görünse de bu bölgede oğlundan sonra en çok otorite sahibi olan bu kadının kafasında ne gibi düşünceler var?

KADINLARIN GÖRÜNTÜSÜ

Kahverengi tuğlalarla örülmüş duvarların çevrelediği geniş avlu, güneşin bakır rengi ışınlarıyla parıldıyordu. Bir kayanın üzerine oturmuş Sidi İbrahim'i bekliyordum. Her akşam olduğu gibi bu akşam da kadınlar çeşmeye geliyorlardı. Ben de onların yavaş yavaş yakınlaşan görüntülerini inceliyor, giysilerinin parlaklığından gözlerimi alamıyordum.

Genç, yaşlı, güzel, çirkin kadınlar. Ve diğerleri kafalarını önlerine eğmiş bir şekilde, zorlukla mırıldandıkları selamlar dışında bir ses çıkarmaksızın yürüyorlar.

İç avluya açılan kapının kemerinin altında iki genç kadın durdu. Bir tanesi Sudanlı siyahî bir kadındı. Yuvarlak bir yüzü vardı ve yabanî geyiklerinkine benzeyen büyük gözlere sahipti. Kulak memelerinin içinden geçen küçük fakat değerli gümüş zincirler omuzlarına sarkıyordu. Göğüslerinin üzerine düşmüş olan siyah saçlarının arapsaçı gibi karışmış iki uzun örgüsüne gümüş yılanlar bağlanmıştı.

Uzun ince vücuduna dolanmış olan limon sarısı *mlafha* yumuşak kıvrımlarıyla oldukça hoş görünüyordu. Dirseklerini dizlerinin üzerine dayamış, ellerini kullanarak bir şeyler anlatıyor. Bu sırada avuç içleri hareket ediyor, bilezikleri tıkırdıyordu.

Diğeri, alışılmışın dışında bir güzelliği olan, ayakta duruyordu. Bir kartalın profiline sahipti. Koyu renkli teni oldukça güzeldi. Büyük gözleri hüzün doluydu. Kösnül, nazik dudaklarının arasından güzel dişleri görünüyordu.

Esnek vücudu kırmızı yünden yapılmış *mlahfa* ile, solgun kan renginde bir kumaşla sarılmıştı. Peçelerini süsleyen kumaş parçalarından birisi başından büküp beline kadar dümdüz inerken, eski bakır rengindeki güzel çıplak kolunun arkasından geçiyordu. Dik duruyor ve pişmiş topraktan yapılmış olan büyük amfora testisini yuvarlak kalçasının üzerinde tutuyordu.

Yanındaki arkadaşını ciddi bir şekilde, gülümsemeden dinliyordu melez kadın.

Baharatlı tarçın kokusuyla, nemli siyahî vücuduna has bir kokuyu

havaya yayan hafif bir rüzgarla titredi peçeleri. Duvarın pembemsi gri arka fonundaki iki kadın, revakın altında, yavaş yavaş kararmakta olan akşamın mor ışıkları arasında sohbet ettiler uzun uzun.

Avlunun bir köşesinde duran bu kadınlar, giysileri canlı olan iki Afrikalı kadın, bu halleriyle hayranlık uyandırmışlardı bende.

CUMA NAMAZI

Bugün Cuma namazı için camiye gideceğiz. Öğle vaktinden biraz sonra, öğle uykusu sırasındaki sıkıntılı sessiz saatlerde çok uzaklardan kulağıma bir ses geldi. Bu Sâla, ilk çağrı.

Yataktan kalktım ve soğuk bir duş alarak uykumu dağıtmaya çalıştım. Daha sonra sessiz Sudanlıyı, Ferace'yi takip ettim ve kendimi avlunun göz kamaştırıcı ışığının içinde buldum. İçgüdüsel olarak duvarların kenarından yürüyorduk. Onları çevreleyen küçük gölgelerin üzerindeydi ayaklarımız. Dar patikalarda yürüdük, ufalanmakta olan bahçe duvarlarının yanından geçtik ve sonunda kum vadisine ulaştık.

Barga'da bulunan kuru taşlardan, sıcaklık dalgalarının belirsiz seraplar yarattığı yere, *sebha*ların tuzlu kumlarına kadar her şey yanıyor; çevremizi metalik yansımalar sarıyor. Güneşin her şeyi kucakladığı ve sıcaklığın dayanılmaz bir hale geldiği saatler bunlar. Kendinizi ezilmiş, toz haline gelmiş hissediyorsunuz. Göğüsünüzde bir ateş yanıyor, sersemliyor, hiçbir şey düşünemiyorsunuz.

Sonunda kasra ulaşıyoruz ve önümüzde bulunan gölgelik yerde ilerleyerek içeri giriyoruz. Birkaç kişi önümüzde ilerliyor. Aynı amaçla burada bulunan sessiz kalabalığı izliyoruz. İbadet etmek için buraya gelen kişilerin geçtiği yol boyunca yere oturan kör dilenciler sadaka için yalvarıyorlar. Hayvanların ve çocukların içeri girmesini önlemek için demir parmaklıklarla sarılmış olan caminin duvarını aşmamız gerekiyor. Burada herkes aynı şeyi yapıyor; tüm Müslümanlar sarı terliklerini çıkartıp onları ellerinde taşımaya başlıyorlar. Sıra bize geldiğinde biz de avluyu yalın ayak ve neredeyse koşarak geçiyoruz. Çok fazla ısınmış olan kum, ayaklarımızı yakıyor.

Sığınağa ulaşır ulaşmaz size serinlik hissi veren hoş bir duygu, loş

bir ışık ve sonsuz bir huzur içerisinde buluyorsunuz kendinizi. Oldukça eski olan bu Sahra sığınağında bulunan her şey, yalın ve beyaz renkte; duvarlar, hurma ağacından yapılmış olan kaba, yaşlı kirişler ile birlikte tavanı destekleyen bir çift sağlam sütun. Gün ışığı yukarıdaki küçük pencerelerden içeri süzülüp etrafa yayılıyor, mavi ve sarı renkte çizgiler yaratıp caminin derinliğini gölge içerisinde bırakıyor. Kenadsa sakinleri ve göçebeler yıpranmış hasırların üzerinde namaz kılıyor. Sağda, büyükçe bir çatı penceresinin altında, ılık ışınlarla yıkanan talebe, öğrenciler ve medresenin profesörleri Kur'an okuyorlar. Onların arkalarında yer alan öğrencileri büyüklerinin derslerini takip ediyorlar.

Sütunların yanlarında tek başlarına diz çökmüş olan talebeler, Peygamber ile ilgili ayetleri ezberden okuyorlar.

Ve tüm bu seslerin birbirlerine karışmasından oluşan uğultu – adamların ağırbaşlı sesleri, diğerlerini bastıran saf ve güzel sesler, çocukların berrak sesleri– tekdüze ve hüzünlü bir hava içerisinde sürerken bir müzik parçasına benziyor; her dizenin sonunda alçalıp öyle sona eriyor.

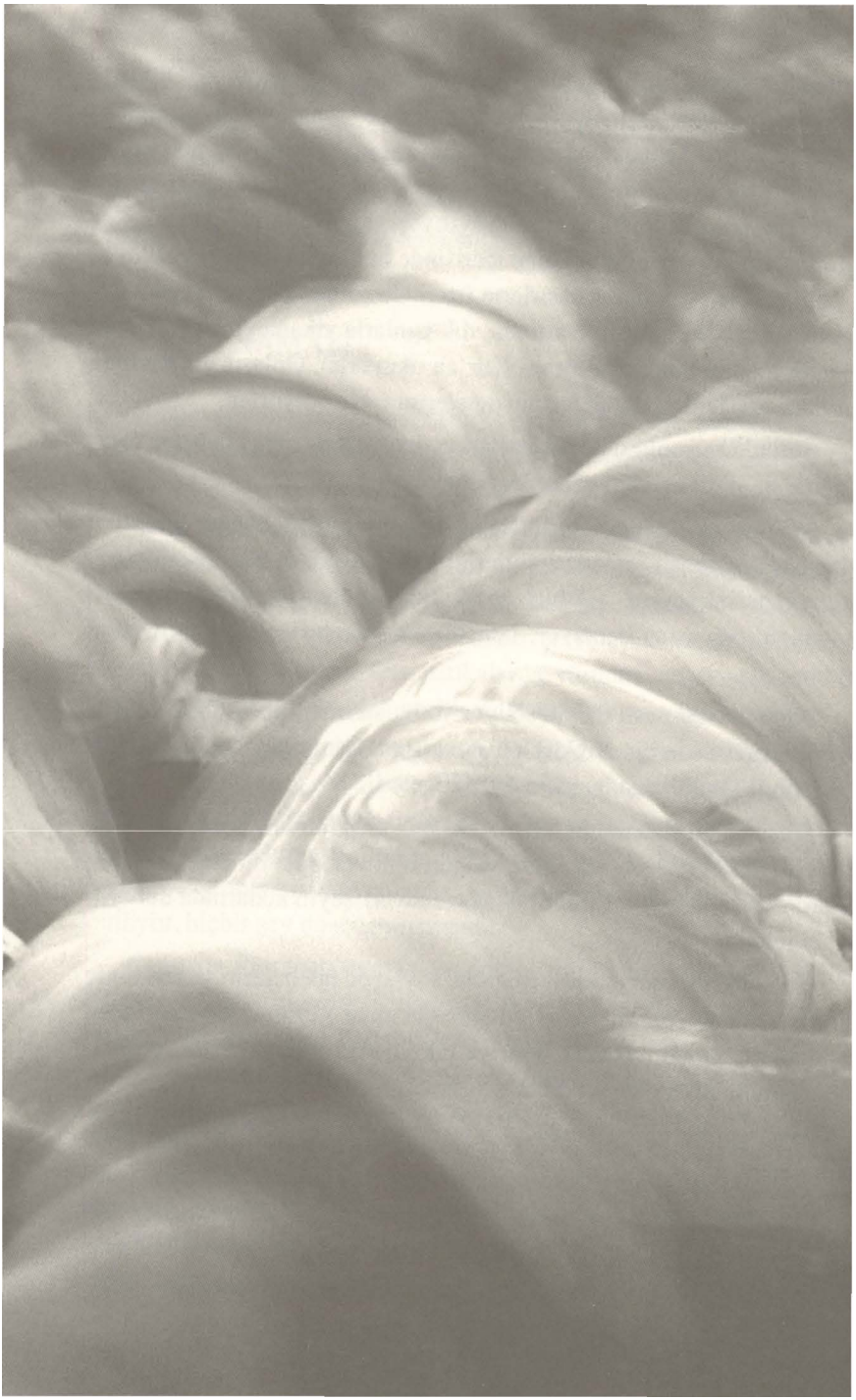
Alçak sesler nasıl da yükseliyor ve bu şahane müzik, nasıl oluyor da böylesine sakin bir süreklilik hissi taşıyor. Caminin yüksek, orta bölümlerinde yankılanan bu şarkı öyle güzel ki!

Daha sonra minarenin üzerindeki müezzin, birden ikinci çağrısını yapıyor. Bize göre çok yüksekte ve görünmüyor; sesi bilinmeyen dünyalardan alçalıp geliyor sanki. Olağanüstü bir şeyin kenarında duruyoruz burada.

Son dizenin son notasını uzatarak söyleyen talebelerin sesleri bir iç çekişle kayboluyor. Takırtılar çıkaran çocuklar gürültüyle yerlerinden kalkıyorlar birden, koşarak dışarıya çıkıyorlar; onların saf heyecanlarıyla aydınlanıyor gizemle dolu ağır hava.

Her şey büyük bir sessizlik içerisinde, herkes dikkatlice kafasını önüne eğmiş.

Mihrabın karanlık derinliklerinden, Mekke'nin yönünü gösteren duvardaki girintiden, imamın titreyen kırık sesi yükseliyor. Hıristiyanlık dininde sessizce oturarak dinlenen vaizin yerini, vaazler ile birlikte söylenen uzun dua, hutbe alıyor İslamiyet'te.

Bir imamı bir papazla eş tutamayız –İslam dininde Hıristiyanlardaki ruhban sınıfı gibi sürekli hizmet vermek zorunda olan ve bunu görev olarak düşünen bir topluluğun olmadığı herkesçe bilinir– o yalnızca cemaatin içinde en çok saygı gösterilen, en bilgili kimsedir. Herhangi bir bilgili Müslüman imamlık görevini üstlenebilir. Duaları ezberden okuyabilmesi bunun için yeterlidir.

Gizemler, vaftiz ya da nikâh kıyma ayinleri, Hıristiyanlık dininde rahiplerin aracılık yaptığı törenler İslamiyette yoktur.

Hutbe sırasında huzurla dolu, hayal gibi mükemmel birkaç an daha yaşıyoruz.

Beline kemer niyetine sade bir ip sarmış olan beyaz gömlekli, başı açık adam, içinde taze su bulunan deri su matarası ile kil kupa taşıyor. Yaşlı ve hasta insanlara, onlara ferahlık verecek nimeti, suyu sunarak, her Cuma üzerine aldığı bu sorumlulukla birçok insana iyilik yapmış oluyor.

Müezzin son çağrısını yapıyor ve yaşlı imam, okumasını bitirip dua etmeye başlıyor.

Güçlü ve dolgun bir sese sahip olan genç adam, onun yanına oturtulmuş; duaları sade bir şarkı şeklinde söyleyerek tekrar ediyor.

Hepimiz ayakta duruyoruz. Daha sonra kollarımız vücutlarımızın yanına düşüyor; imamın ve müezzinin söylediklerini tekrar ediyoruz; "Allahû Ekber!" (Allah en büyüktür.)

Eğiliyoruz ve yere kapanıyoruz.

Namaz sona erdi. Ben Peygamberin kafiyeli dualarını okuyan talebeler ve murâbıtlar ile orada kalıyorum.

"Dualarımız ve huzur seninle olsun Muhammed, Allah'ın peygamberi, şimdi ve sonsuza kadar, cennetteki ve yeryüzündeki yaratıkların en yücesi... Dualarımız ve barış seninle olsun Muhammed, seçilmiş kişi, Arap peygamber, karanlıktaki meşale, inancımızın anahtarı, Mekke'nin ve çiçek açmış Medine'nin sahibi, şimdi ve sonsuza kadar Müslüman kadınların ve adamların efendisi..."

Murâbıtların güzel ve derin sesleri var. Duanın çınlayan dizelerini asilce taşıyan, buradaki insanların kolayca ezberleyip genizden gelen kesik bir sesle okudukları bu eski melodiyi biliyorlar.

Cuma namazı sona erdi. Ayağa kalkıyoruz. Hasırınızın üzerindeki terlikleri alıyoruz ve hasırları üst üste yığıyoruz.

Şimdi bir kere daha vadinin göz kamaştırıcı azap yerinden geçmek zorundayız.

Dayanılmaz sıcağı düşününce cesaretim kırılıyor ve Ferace'ye, beni kasrın labirent şeklindeki karanlık tünellerinden götürüp götüremeyeceğini soruyorum. Bu tünellerde tavan öyle alçak ki yüz metreden daha fazla süren bir mesafe boyunca iki büklüm olup yürümeniz gerekiyor. Karanlık, engebeli bir yol; fakat ilk çağlardan kalma bir mağaraya benzeyen bu tünellerin içinde rutubetli bir hava hüküm sürüyor ve bu serinlik demek.

Caminin mavi gölgesinde sakinlik içerisinde geçen bir saatin sonrasında geri dönüş yolu bir kâbus benim için.

Ve sonra şöyle düşünüyorum, dualar ve hayaller asla sona ermemeli.

LEYLA HATİCE

Çaydanlıkta kaynayan su şarkılar söylerken, Bu-Mahmud merdivenin basamağında durmuş hayaller kuruyor. Odanın etrafına ve arkadaki kapının üzerinde bulunan sade resimlere bakıyor.

Bir iç çekiş ile "Acaba bu evin hanımı şu anda nerede bulunuyor?" diyor.

Kimden bahsettiğini soruyorum ve Sudanlı, bu evin Sidi İbrahim'in akrabası olan Leyla Hatice'ye ait olduğunu söylüyor. Çok genç yaşta, biri kız diğeri erkek iki çocuğuyla dul kalan dindar murâbıta hemen Mekke'ye gitme koşuluyla kuzenlerinden birisiyle tekrar evlenmiş. Kuzeni sözünü tutmuş ve Leyla Hatice oğlunu geride bırakıp zaviyeyi terk etmiş.

"Onun buradan ayrıldığı gün" diye anlatıyor Bu-Mahmud, "Hepimiz, tüm hizmetkârlar, Beşar'a giden yol üzerinde bulunan Ayn eş-Şeyh Çeşmesi'ne kadar ona eşlik ettik. Katırın eğerine oturmuş bir şekilde buradan uzaklaşırken, kasra son kez bakmak için geri döndü

ve bize Hicaz'ın kutsal topraklarında yaşamak ve yine orada ölmek istediğini, bu yüzden bir daha asla geri dönmeyeceğini söyledi. Bu kış, onun burayı terk etmesinin üzerinden tam bir yıl geçmiş olacak. Bir keresinde erkek kardeşine bir mektup yazmış. Bu mektubunda, oraya ulaşmış olduğunu fakat Cidde'de hacı olmak için geç kaldığını, bu sene Kudüs'e gidip hacı olduktan sonra iki kutsal şehirden birine yerleşmeyi düşündüğünü anlatmış. Allah ona merhamet gösterip yardımcı olsun. O kutsal bir kadındı ve bizim gibi yoksul kölelere çok iyi davranırdı!"

Tıpkı Bu-Mahmud gibi ben de Leyla Hatice ile ilgili düşüncelere dalıyorum. Doğduğundan beri dış dünyaya kapalı bir şekilde sürdürmek zorunda olduğu yaşamından, uyuşuk bir şekilde kendini tekrar eden gündelik olaylardan uzaklaşma isteğiyle kendine başka bir gökyüzünün altında, yeni bir hayat kurmak için buradan ayrıldığına göre, oldukça maceracı bir ruha sahip olmalı diye düşünüyorum.

Seyahat eden bu kutsal kadının kalbinden neler geçiyordu? Kendi memleketindeki kasrdan böyle aceleci bir şekilde ayrılma kararını vermesine neden olan şey neydi? Yalnız ruhu ne gibi romantik düşüncelerle avunuyordu... hiç kimsenin yazmayacağı, hiç kimsenin bilmeyeceği türden bir romantizm bu.

"İşte hayat böyle" diyor, Bu-Mahmud. "Leyla Hatice'yi tanıyorduk, onu her gün görüyorduk, ondan çok yardım gördük. Şimdi o bizim uzağımızda hem de çok uzağımızda bir yerlerde. Ve biz onu bir daha asla göremeyeceğiz. Voila!" [İşte böyle!]

Okuma yazma bilmeyen bu Sudanlı için Kudüs'ün, Suriye'deki şehirlerin ve Arabistan'ın dünyanın öbür ucunda bulunan yerler olduğunu fark ediyorum. Onun için bu şehirler neredeyse hayalî, rüya gibiler.

GÖÇEBE EFENDİLER

Akşam saat beş civarlarında riad'ın* –Sidi İbrahim'in evinin iç bahçesine doğru uzanan sütunlu giriş– beyaz kemerlerinin altında oturuyorum. Dışarıda, vadide kıble toz fırtınaları yaratıyor; fakat burada,

* Riad: Tepesi açık olan iç avlu.

günün son sıcaklığının verdiği ağırlığı dağıtan hafif bir rüzgar hissediliyor yalnızca. Sidi İbrahim altın renkli zeytin desenleri bulunan ipek mindere dayanmış; Rabat'tan getirilmiş parlak renkli geniş halının üzerinde uzanıyor. Osman'ın abanoz namaz tespihleri tıkırdıyor birer birer. Duvarın yanına oturmuş olan Sidi Muhammed Larik kare şeklindeki kırmızı ipeğin üzerine, silonun rutubetinden dolayı lekelenmiş olan iki çuval İspanyol douros'ını döküyor.

Onun önünde, Gir akarsularının dolaylarında yaşayan Dui Menya kabilesinin üç şefi, yarım daire oluşturmuş bir şekilde yere çömelmiş oturuyorlar. Bir tanesi çok yaşlı. Güneşin etkisiyle esmerleşip toprak rengine dönmüş olan yüzü derin kırışıklıklarla dolu. Sert beyaz bir sakalı var. İnce yünden örülmüş eski bir haike sarınmış ve üzerinde kabzalı bir kumye ile onun bakır kılıfı bulunuyor.

Yine yaşlı olan bir diğerinin üzerinde eskimiş bir ihram var. Silahlarını peçelerinin altında saklayan bu göçebenin oldukça heybetli bir görünümü var. Kaba tavırları ve yabanî görünümü, dişsiz ağızının üzerindeki uzun burnu ile uyum içerisinde.

Üçüncüsü, en gençleri ve içlerinde en sözü geçer olanı otuz beş yaşlarında. Uzun boylu. Kaslı bir vücudu var. Siyah deve derisinden yapılmış ağır bir ihramın altına beyaz giysiler giymiş. Yaldızlı bir sapı olan, kakma iş ile süslenmiş kumyesini, mor renkli ipekten yapılma kalın bir iple omuzlarına çapraz bir şekilde asmış. Üzerinde altın sarısı işlemeler bulunan Fez'den getirilmiş kırmızı deri sırt çantasına, turuncu ip eklentileri var. Yanında, oyulmuş gümüş bir kabzası bulunan muhteşem bir tabanca taşıyor. O da diğerleri gibi yalınayak; çarıklarını, göçebelerin giydiği eski moda naala'larını kapının yanına bırakmış.

Yanık tenli yüzünden ne kadar da zeki olduğunu anlayabiliyorsunuz, yüzünde ince bir ifade var; kaçamak bakışlarla süzüyor etrafı. Güçlü siyah bir sakal kaplamış enerji dolu yüzünü. Konuştuğunda yüzünün zalim ve korkutucu görünmesine neden olan kurt dişleri dudaklarını geçecek kadar ileride olmasaydı Mûbarek ismindeki bu şeyhin yakışıklı olduğunu bile söyleyebilirdim aslında.

Mûbarek, Veled Ebu Anane kabilesinin nüfuzlu kişilerinden biri. Kabilesinin mutlak lideri olmak için planlar yapıyor. Veled Ebu Anane'nin Fransızlarla ilişkilerini düzelttiğini ve Oran'ın güneyinde

bulunan pazarlara sık sık gitmeye başladığını farkeden Mûbarek, bölgenin ilhak edileceğini önceden seziyor ve tüm bu gelişmelerin içerisinde etkin bir role sahip olmak istiyor. Çünkü böylece, tüm Dui Menya'ya hakim olan büyük bir şef olacak; Hıristiyanlar ona "kırmızı ihram verip" onu "nişanlarla ödüllendirecek." Mûbarek oldukça akıllı ve hırslı. Bütün bunların yanında, o aynı zamanda silahını seven bir göçebe, bir eşkiya. Geleneksel yağmacılıktan vazgeçmesinin tek sebebi de, barış sürecinden, yağmacılık yaptığı dönemlerden çok daha fazla kazanç sağlayacağını düşünmesi.

Sidi İbrahim bu göçebe efendileriyle iş yapmak istiyor. Gir akarsuyunun dolaylarında yapılan ticari yönden oldukça önemli koyun alışverişlerinde onları görevlendirmek niyetinde. Bu göçebeler, develeri kervan için hazırladıkları Beni Hanif'ten geri dönüyorlar. Sidi Muhammed Larik nazik tavırlarıyla şakalar yaparak koyunların fiyatlarını hesaplamaya çalışıyor.

Dui Menya tıkırtıyla torbayı doldurup taşıran douras'ları yiyip bitiriyor gözleriyle. Koyunlara en yüksek fiyatı verecek olan tüccarları bulacaklarından emin oldukları için, çok yakında kendilerinin olacağını düşündükleri bu paraya içgüdüsel olarak yaklaşıyor, onu sahiplenme duygusuyla üzerine eğiliyorlar.

Sayı saymayı bilmiyorlarmış gibi davranıyorlar ve sürekli Sidi Muhammed'i rahatsız edip onun yanlış hesaplar çıkarmasına neden oluyorlar. Bunun böyle sürüp gideceğini fark eden Sidi İbrahim benden rakamları yazmamı istiyor. Diz çöküyorum ve elimdeki kamışla karalamalar yapıyorum. Araplar tarafından kullanılan "Hindu" rakamlarıyla, daha sonra okuma yazma bilen Mûbarek'in onaylayacak olduğu hesapları çıkartıyorum.

Sonunda göçebeler önlerine konan hesaplamalara inanıyorlar. Yaşlı entrikacılar kemikli ellerini paraya çoktan uzatmış oldukları halde Mûbarek son sözlerini söylemiş bile değil daha. Bir jest ile diğerlerini durduruyor.

En sevimli haliyle "Sidi İbrahim" diyor "Hesaplar doğru; bugünün fiyatlarına göre koyunlar için 650 douros ödeme yapılmalı ve bu para da tam önümde duruyor. Kuşkusuz tıpkı şanlı büyükbabanın, Sidi bin Ebu Ziyane'nin –Allah ona en güzel lütuflarda bulunsun– hizmetkârları

olduğumuz gibi senin de hizmetkârlarınız biz. Gir rotasında dağınık bir şekilde bulunan erkek kardeşlerimizin arasında koyunları arayacağız. Daha sonra onları buraya getirmeli, Nasroğulları ile Ayd Kebbaş kabilesinin onları bizden çalmasına engel olmalıyız. Tüm bu sorumlulukları üzerimize almayı kabul ediyoruz ve size hizmet etmekten gerçekten büyük bir mutluluk duyuyoruz. Allah biliyor ya senin korkacak hiçbir şeyin yok, –Allah işini rast getirsin! Fakat biz savaş yüzünden mahvolmuş zavallı göçebeleriz; cömertliğinizin bunu gözden kaçırmayacağına eminim. Zahmetlerimizin karşılığı olarak bize ödül veremez misiniz?"

Sidi İbrahim gülümsüyor. Sidi Muhammed Larik kafasını önüne eğiyor, yüzünde o anda ona erişmenin oldukça güç olduğunu belirten bir ifade beliriyor.

"Nasıl bir ödül vermemi istiyorsunuz?"

"Bize iki yüz Fransız frankı verin; duacıyım ki Allah tüm isteklerinizi yerine getirsin."

"Peygambere dua et" diye cevap veriyor, Sidi İbrahim "Öfke tohumları eken, insanların arasını bozan ve onların bu dünyaya ait malları, gerçeğe ve adalete tercih etmelerini sağlayan iblise beddua et. Eğer benden talep ettiğin ücret buysa, bu kadar yüksek bir fiyat karşılığında hizmet ediyorsanız Gir'e kölelerimi göndermeyi tercih ederim."

Dui Menya bu konuda bir süre daha tartışıyor fakat murâbıt onların hırslarına boyun eğip isteklerini kabul etmiyor. Göçebeler hiddetlendiğinde ve hatta ona karşı seslerini yükseltmeye cüret ettiklerinde bile Sidi İbrahim ile Sidi Muhammed sessizliklerini koruyorlar. Sakince bekliyorlar.

Sonunda çabalarının faydasız olduğunu gören Mûbarek ve yaşlı adamlar, zoraki gülümsemelerle uysal ses tonlarına geri dönüyorlar.

"Sidi İbrahim sen bizim efendimizsin ve biz senin kararlarının doğruluğunu tartışmaya cüret edemeyiz. Senin emirlerin katidir. İçin rahat olsun. Allah'a, peygambere –Allah ona rahmet etsin; huzur içinde olsun– ve Sidi Muhammed bin Ebu Ziyane'e bizim için dua et. Yarın şafak vaktinde Gir'e doğru yola çıkacağız."

"Sağlıcakla gidin oğullarım. Allah sizi koruyacaktır ve doğru yol üzerinde ilerlemenizi sağlayacaktır." Göçebeler ayağa kalkıyorlar. Si-

lahları takırdıyor. Sidi Muhammed Larik onlara çuvallarını geri veriyor; üzgün bir şekilde dourosa bakmak için son bir kez geri dönüyorlar ve bir görünüp bir kaybolan, boşuna umut veren o oyuncu, halkayla birlikte kaybolup gidiyorlar.

MESUD

Son birkaç gündür bana Mesud adındaki siyahî bir çocuk hizmet ediyor. 14 yaşlarında. Yaşına göre uzun bir boyu ve her zaman kendi yararına kullandığı keskin bir zekası var. Beyaz gömlekler giyiyor ve beline kadar uzanan bu gömlekleri gri renkteki yün bir kuşak ile sarıyor. Esmer yüzünün ifadesi arkadaş canlısı olduğuna işaret ediyor. Gözbebeği yokmuş gibi görünen büyük siyah gözlerine baktığınızda, onun nasıl da muzip olduğunu anlayabiliyorsunuz. Kazınmış kafasında küçük saç tutamı oldukça temiz görünüyor. Sağ kulağının üzerinde bulunan şu komik aksesuar onun bir köle olduğunu ve henüz yeniyetmelik döneminde bile olmadığını anlatan bir işaret. Mesud'un delinmiş kulak memesinde ise küpe yerine bir parça sarılmış mavi kağıt bulunuyor.

Bir kedi gibi uyanık. Her işe burnunu sokuyor. Beleşçi. Yalancı. Ve tabii ki buradaki tüm siyahîler gibi geveze. Mesud'un bir köleye göre fazlaca entrikacı olduğunu düşünüyorum. Onu bir Yahudiden bana biraz tütün alması için yolladığımda isteğimi hemen yerine getirmek üzere koşup gidiyor fakat geri döndüğünde beni Fas parasının karışık hesaplarıyla aldattığını fark ediyorum. Burada, batıda kullanılan kafa karıştırıcı para değerlerini çözümleyemediğimi anlamış olacak ki benim bu konudaki bilgisizliğimden faydalanıyor. Bu davranışından dolayı onu azarladığımda ise ilk önce ısrarla inkâr ediyor, sonra bana dokunaklı yeminler sıralıyor ve en son olarak da sanki onu azarlamam komik bir şeymiş gibi kahkahalarla gülmeye başlıyor.

Bir bardak naneli çay için her şeyi yapar. Ve çok sevdiği bu içeceğe ulaştığında, artık ondan hiçbir hizmet alamayacağınıza emin olabilirsiniz; yola gelmez bir üşengeçlikle, hayvanlara has anlaşılması güç kurnazlıklar sergileyip tüm emirlerinize kulaklarını tıkar. Bu küçük entrikacı, insanlara nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallara

neredeyse hiçbir zaman aldırmıyor ve diğer kölelerle, büyükleriyle, neredeyse herkesle açık açık alay ediyor.

Bu-Mahmud, Mesud'un davranışları karşısında dehşete düşüyor: "O zararlı bir kara böcek, günahkâr bir çocuk, bir bela!" Ve kapıcı büyük, uysal gözlerini kocaman açıp Mesud'u korkutmaya çalışıyor fakat çocuk onu da alaya alıyor ve gülerek bakışlarından kurtulup kaçıyor.

Bir şeyi gerçekten istediğinde oldukça alçak gönüllü ve yardımsever olduğunu fark ettim. Hatta bu zamanlarda fazlasıyla iyi; aptal aptal sırıtıp gülücükler dağıtıyor. Bu abartılı hizmet etmeye hazır olma durumu, çok kısa bir zaman sonra sizin canınızı sıkmaya başlıyor; neyse ki istediği şeyi elde eder etmez bu davranışına son veriyor. O obur bir pisboğaz; tabakları yalıyor ve bir yerlerden yürütmüş olduğu şekeri kemirip duruyor tüm gün boyunca.

Mesud kimseyi sevmiyor. Hatta Sidi İbrahim'in tarlalarında çalışan alçak gönüllü yaşlı çiftçi babası Bilal için bile tek bir sevgi kırıntısı yok içinde. Yaşlı adam şans eseri avlunun yakınlarına bir yerlere gelmiş bulunduysa, Mesud tam da daha iyi bir konumda bulunan ev hizmetçisinin tarlalarda çalışan köleleri küçük görmesine uygun düşen bir tavırla merhametsizce kovalıyor onu. Bu davranışından ötürü onu paylayıp ona öğütler verdiğimde –bu konu aslında oldukça ilgimi çekiyor çünkü daha başka birçok çocukta doğal olarak bulunması gereken o hissin, anne ve baba sevgisinin olmadığını gözlemliyorum– yüzünü buruşturuyor bu küçük mendebur ve sert bir şekilde karşılık veriyor bana; "O pis! Bok gibi kokuyor! O çok iğrenç!"

Mesud murâbıtla olan ilişkilerinde ise ancak onların iyiden iyiye sinirlenip kendisine yumruk atacak duruma geldiklerini fark ettiğinde, yaptığı ahlâksızlıklara son verecek kadar saygılı olabiliyor. Onu azarlıyorlar; o ise onlar daha arkalarını döner dönmez dilini çıkartıyor.

Kurnaz bir hayvanı andıran bu küçük, ahlâksızlıkların ve zarif davranışların tuhaf bir birleşimi. Bu siyahî çocuk ile yaşadığım şeyler sonucunda onu, kendine saygısı olmayan kişilerde görülen alışılagelmiş kötü ilah, anti-kahraman modellerinden biri olarak düşündüm ve beyaz çocuklarla ilgili birçok şeyi fark ettim.

SAHRA TEOKRASİSİ

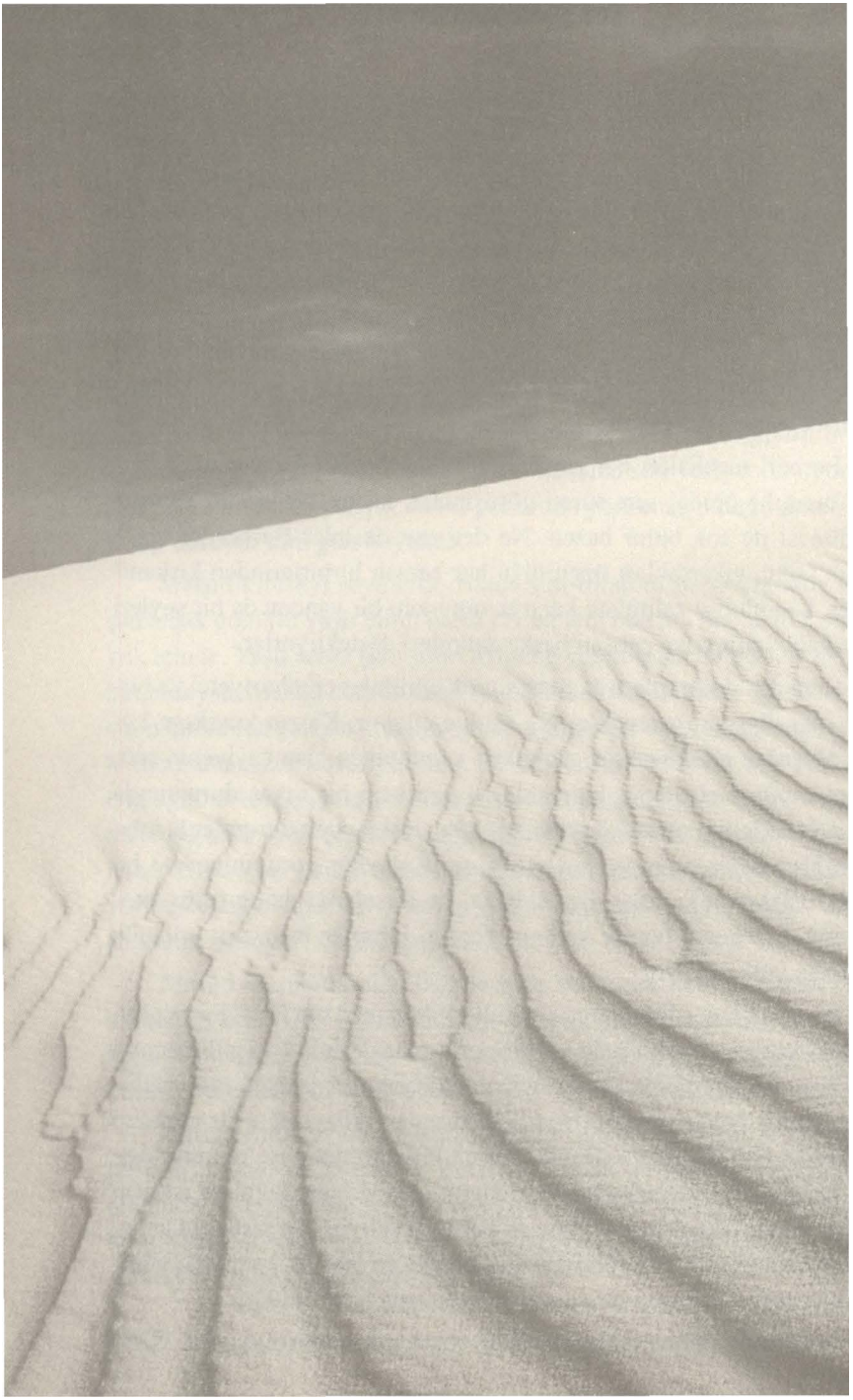
Kenadsa'da bulunan çok eski zamanlardan kalma kurumlar ve Kenadsa sakinlerinin gelenekleri, Arap murâbıtların etkileriyle büyük ölçüde değişti. Berberiler söz konusuysa cimma, grupların ya da kasrların meclisi, kuralları koyar. Politik kararlar ya da yönetimle ilgili sorunlar cimma da tartışılır. Bu yapıyı oluşturan öğelerin bir şefe ihtiyacı varsa da yine onu cimma seçer. Otoriteyi elinde tutmakla görevlendirildiği sürece şefe itaat edilir ve şef de kendini seçenlere karşı sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır.

Berberî meclisleri her zaman gürültülüdür. Hırslar tamamen serbest bırakılır orada; sert süren görüşmeler, ancak birilerinin kanının dökülmesi ile son bulur bazen. Ne derlerse desinler Berberiler toplu olarak tadını çıkardıkları özgürlüğü her zaman birbirlerinden kıskanıyorlar; kendilerini zalimlere karşı savunurken bir yandan da bir şeyleri zorla kabul ettirmeye çalışan başka zalimleri destekliyorlar.

Kenadsa'da Araplara özgü teokratik eğilimler cumhuriyetçi ve birleşik olan Berberi geleneklerinin üstüne çıkıyor. Kasrın kuşaktan kuşağa aktarılan tek ünvanına sahip kişi konumunda olan zaviyenin şefi, olası sorunlara çözümler bulmakla ve herhangi bir savaş durumunda askeri yöneticileri atamakla yükümlü. Suç teşkil eden durumlarda adaleti sağlamak da onun görevi. Kadı, sivil olayları yorumluyor ve bu olaylar hakkında kararlar alıyor. Fakat bu davalarda da en üstün otorite murâbıt; genel olarak kadının verdiği kararlar üst yargı yolu ile murâbıta intikal ediyor.

Bu dini kardeşliğin kurucusu Sidi Muhammed bin Ebu Ziyane, kurumunu konuksever bir hale getirmek ve müritlerinin barışçıl insanlar olmalarını sağlamak istedi. Zaviye orada barınmak isteyen tüm suçlulara sığınma hakkı veriyor. İnsan haklarından dolayı ağır bir cezadan kurtulmuş olsa da, eğer sığınma isteyen kişi bir hırsız ise murâbıt çaldığı malları geri vermeye mecbur ediyor onu ve eğer sığınma isteyen kişi bir katilse kan değerini ödemek zorunda kalıyor. Bu şartlar dışında, eğer suçlu zaviyenin semtlerinden birinde ya da ona ait arazilerde bulunuyorsa başka herhangi bir cezaya çarptırılmıyor kesinlikle.

Murâbıtlar hiçbir suçluyu ölüm cezasına çarptırmıyorlar. Eğer

suçlu ölüme mahkum edilmişse, bu kararı kurbanın akrabaları ve hatta bazen suçlunun kendisi vermiş oluyor; murâbıt hiçbir zaman böyle bir karar vermiyor. Fakat Sidi bin Ebu Ziyane'nin torunları, kölelerin ve köylülerin arasındaki hırsızlara ve dedikoducu kimselere karşı oldukça sert tutumlar sergilemekle ünlüler ve bazen de Bastinado ile birlikte onlara dayak atıyorlar. Aslında genellikle idam sırasında tanıklardan birisi ayağa kalkar ve suçlu olan kişinin affedilmesi için yalvarır. Bazen de kadınlar, murâbıta isteklerini anlatmak üzere elçi olarak bir köle ya da siyahî kadın gönderirler ve murâbıt her zaman bu isteklere teslim olur.

Zaviye sayesinde Kenadsa'da yoksulluk nedir bilinmiyor. Kasrın caddelerinde bir tek dilenci bile yok. Zaviyenin güven dolu gölgesine sığınan talihsiz kimseler, diledikleri kadar orada kalma hakkına sahipler. Aslında hiç kimsenin çalışmaya mecbur tutulmadığı bu yere sığınma amacıyla gelen kimseler, burada çoğu zaman hizmetçi, işçi ya da çoban olarak çalışıyorlar.

Murâbıtın etkisi Kenadsa'da öyle şiddetli hissediliyor ki berberîler ve Haratin kabilesi üyeleri kendi lehçelerini unutup Arapça konuşmaya başlamışlar. Tavırları da değişmiş; başka yerde yaşayan köylülere göre çok daha nazik ve kibarlar. Onları sakinleştiren ve birbirlerine karşılıklı imtiyaz tanımalarını sağlayan murâbıtın önünde farklılıklarını rahatça sergileyebildikleri için, artık daha az kavga ediyorlar ve bunun sonucu olarak da sokak dövüşleri azalmış görünüyor.

Murâbıtın Fransızlarla ilişkilerinin ilerlemesi ve onlara iyi bir komşu gibi ilgi göstermesi üzerine alt sınıfları gizli bir hoşnutsuzluk duygusu sardı. Tabii ki hiç kimse sesini yükseltip efendilerinin hareketlerini eleştirmeye cesaret edemiyor. Her zamanki gibi Sidi İbrahim'in kararlarına boyun eğiyorlar, birbirlerine onun düşüncelerini anlatıyorlar ve onu övüyorlar. Fakat onun yüce, töresel otoritesi olmasaydı, şuna eminim ki onu ve onun müritlerini 'Mizanat' –dininden dönmüş hain kimseler– olarak adlandırırlardı.

Figig'de sert bir yaşam sürdükten ve Vecde'deki karanlık kaosa tanık olduktan sonra Fas'a ait olduğu söylenilen fakat Fas'ın diğer bölümlerine çok az benzeyen çölün kıyısında, böyle sakin bir yerde bulunmak oldukça etkileyici bir deneyim. Buna kuşkum yok. Fakat aklımda başka sorular var; Kenadsa'nın geleceği ne olacak? Yabancıların

el koyduğu bu eşsiz, küçük teokratik şehirden geriye ne kalacak birkaç yıl sonra?

MEKTUBUN KENARI

Artık bir günü bir diğerinden ayırt edemiyorum. Tek bildiğim şey, yaz mevsiminin tam kalbinde oturuyor olduğumuz. Ateşim var. Adamakıllı acılar ve şehvanî duygular sarıyor benliğimi; böylece kendimi çok daha kötü hissediyorum.

Dün, buradakinden çok daha başka bir güneşin ışıklarıyla yıkanmış olan bir mektup elime geçti. Ne yani başka yüzlerin, yeni yüzlerin sana gülümsediklerinde yaşadığın sevinci eski arkadaşlarına iletecek kadar bencil olabilir misin?

Kalbimin alabora edildiği, artık arzularımın orada demirlenmiş olmadığını hissettiğim, altın sabahlarının beni kara yaslara boğduğuna tanık olduğum o yere, Cezayir'e geri döndüğümde, kendimizden bahsetmeyeceksek ne konuşacağız? Ve nasıl konuşacağız?

Kadınlar beni anlayamıyorlar. Benim bir tür çılgın olduğumu düşünüyorlar. Onların yüzeysel şeylerle, sıradan hünerlerle takıntılı bir şekilde gelişmiş olan zevklerine göre ben çok sadeyim. Durmadan saçmalıyorlar. Sonsuza dek sürecek olan bir komedide oynuyor gibiler; aynı şeyleri tekrar tekrar yaşamaktan sıkılmıyorlar. Giysilerin değişmesine bile razı gelmiyorlar. Bir kadın bir oyuncaktan başka bir şeye dönüştüğünde, bir erkeğin gerçek bir arkadaşı olduğunda, artık başka türlü bir hayat sürmeye başlar. Fakat şimdilik, akıp giden zamanın içinde nefes almayı ve valsın müziğine ayak uydurmayı biliyorlar yalnızca.

Yeni kuşağın çok daha farklı olduğunu ve artık bazı genç kadınların flört etmeden konuşabildiklerini hatta sosyal olaylar hakkında yorumlar yaptıklarını söylüyorlar. Buna ya da buna benzer başka bir söyleme inanmıyorum. Bu, salon davetlerinin âdetlerine ve zorlamalarına başkaldıramayacak başka bir eğitim aldatmacası.

Bu arada kocaları bu samimi genç bayanlar hakkında ne düşünecek? Çünkü erkekler özellikle de şehirlerde yaşayanlar hâlâ zamparalardan başka bir şey değiller. Erkekler tarafından arzu edilen her şeyin

kadınlara yansıması ve onları şekillendirmesi olağan bir durum. Ve ne yazık ki henüz erkeklerin kadınların modanın gerekleri dışında bir değişim içerisinde bulunmalarını arzuladıklarına dair bir tek işaret bile göremiyorum. Bir köle ya da bir put; sevebilecekleri şeyler bunlardan ibaret. Asla kadınları kendileriyle aynı yerde konumlandıramıyorlar ve dolayısıyla sevemiyorlar.

Bu düşüncelerimi, çok uzaklardan gönderilen, zalimce bir düşüncesizliğin rüzgarıyla savrulup gelen bir mektubun kenarına yazıyorum. Bunları yazdım. Şimdi sürgünde olmanın acısı ile yanıp kavruluyorum ve kendimi bana karşı bir düşman gibi zalim ve sert olan güneye verip onun daha da içine gömülmek istiyorum. Paris'e gitmeyi arzuladığımı söyleyemem; orada bulunursam bundan çok daha kötü hissedeceğime eminim. Fransa'daki gazetelerin feminizme sahte bağlılık gösterisi yapmalarını, Parisli fingirdeklerden çok daha iğrenç buluyorum.

Mektuba yazdığım cevapta okumaya değecek hiçbir şeyden söz etmedim. Neden böyle bir sıkıntıya gireyim ki? Bir gün patikalar ayrılır ve kaderler billurlaşır. Ve bu, birkaç arkadaş edinmekten çok daha fazla şey ifade ediyor. Yabancı mutluluklarını paylaşmaya bizi de davet edecek kadar iyi olduklarında, onlara gerçek kardeşlik bilincine sahip olanların neler yapılabileceğini gösterelim.

Hiçbir şeyden pişmanlık duymayalım. Çünkü kendimizin ve başkalarının mutluluğu, ruhlarımızı ulaşılması imkânsız kıyılara sürükleyecek olan o mistik akımlara katıldığımızda varolacak ancak. Böylece çöküntülerin ve deniz kazalarının neden olduğu o tuhaf sarhoşluğun tadını çıkaracak, gecenin sonsuz sahillerinde gezinecek ve içimizde acının tohumlarının filizlenmeye başladığını hissedeceğiz.

BAHÇEDE YEMEK

Hasta olduğumu bilen Sidi İbrahim, kendimi dinleyip daha da kötüleşeceğimi düşünmüş olmalı ki beni dışarıda, zaviyenin bahçelerinde yapılacak olan yemek ziyafetine davet etti. Beni bu davete beklediğini bildiren mesajı, bana Kenadsa'ya yerleşme düşüncesi içerisinde olan doğulu bilgin Sidi Abdülvahab iletti.

Burada küçük şeylerin bile bolluk ve asalet anlamına gelmesine hayran oluyorum. Açıksözlülük ve merasimlere pek kıymet vermeme, hayatı kolaylamak için popülerize edilen Avrupaî davranış tarzları. Buradaki insanların samimiyetine alıştığınızda, artık yalnızca belirli günlerde, belirli şartlar altında zarafetli olmak için harcanan çabaları, duyguları anlama konusunda yeteneksiz olan sıradan insanların yapmacık davranışlarını ciddiye almakta zorluk çekiyorsunuz; onların kibarlıkları yanlış bir tonda çalıyor, konuşmaları gösterişli ve anlamsız geliyor. Oysa burada kibarlık öyle uygulanması gereken bir formül değil de bir varolma şekli ve kesinlikle samimi; karakterlerin özünde yer edinmiş, kostümlerle uygun bir şekilde tamamlanmış. Birisine yaranmak için yapılan tavırların yapmacıklığı yok burada. Bu, insanı hoşnut ediyor.

İlk başta, Sidi İbrahim'in daveti beni oldukça şaşırttı. Avrupa'da ya da Cezayir'de bulunan Tell'de hiç kimse bu havada piknik yapmayı düşünmez. Gökyüzü bulanık ve siyah korkunç bulutlar. Kumulların doruklarını fırçalarmışçasına hızlıca geçip gidiyor; sökülmekte olan ipek parçaları gibiler, parça parça geçip gidiyorlar ve sonra tuhaf bir yığın oluşturmak üzere geriye dönüyorlar. Yeryüzüne etkisi hissedilmeyen hatta hurma palmiyelerinin üst kısımlarındaki dallarında küçük bir kıpırtıya bile neden olamayan vahşi bir rüzgar, onları kovalıyor gökyüzünde. İşte ağır, ılık damlalar düşmeye başladı bile.

Bu hava, yaşamın yayılmasını, bitkilerin büyümesini sağlayacak. Burada, sonsuz bir susuzlukla alazlandığımız kavruk çölde böyle nemli bir havaya tanık olmak gerçek bir lüks. Gökyüzü karardı ve hava serinledi. Kavrulmuş derimin ürperdiğini hissetmek için bu hafif yağmurdan daha fazlasının gerekli olduğunu düşünüyorum.

On gündür bu acıya katlanıyorum. Yüksek ateşten yatağa düştüm. Hasırda yatıyor; zorlukla kalkıyor, bir yerde bulunmam gerektiğinde oraya âdeta sürünerek gidiyorum. Yine de daveti kabul ettim.

Bahçe kasrın yüksek evleri ile çevrelenmiş. Fırtınanın donuk ışınlarının altında koyu, kadifemsi tonları yansıtıp yüksek yumuşak bir yığın oluşturan halılar Amur Dağı'ndan getirilmiş. Bu halıların serili olduğu terasa kadar hoş bir şekilde dizi dizi sıralanıyor sürülmüş tarlalar.

Aşağıda, üzüm asmaları hurma ağaçlarının ince gövdelerine ya da incir ağaçlarının buruk, gri dallarına dolanmışlar. İki tutsak ceylan,

ağaçların yaprakları arasında birbirlerini kovalayarak ve altın nanelerle dolup taşmış olan sulama kanallarının üzerinden atlayarak oynuyorlar.

Sidi İbrahim bir yastığa dayanmış. Bazı akrabaları, yakınları ve diğer tanıdık yüzler çevrelemiş onu. Bu Talib Ahmed, kendisi zaviyenin sekreteri olur. Uzun boylu, dinç bir adam; parlayan derisinin altında dolaşan siyahî kana özgü izlere rastlayabiliyorsunuz onun dış görünüşünde. Akıllı ve gözlemci Talib Ahmet'in basit, neredeyse keyifli denebilecek yüz ifadelerinin, murâbıtın görünümüyle tam bir tezat içerisinde olduğunu söyleyebilirim.

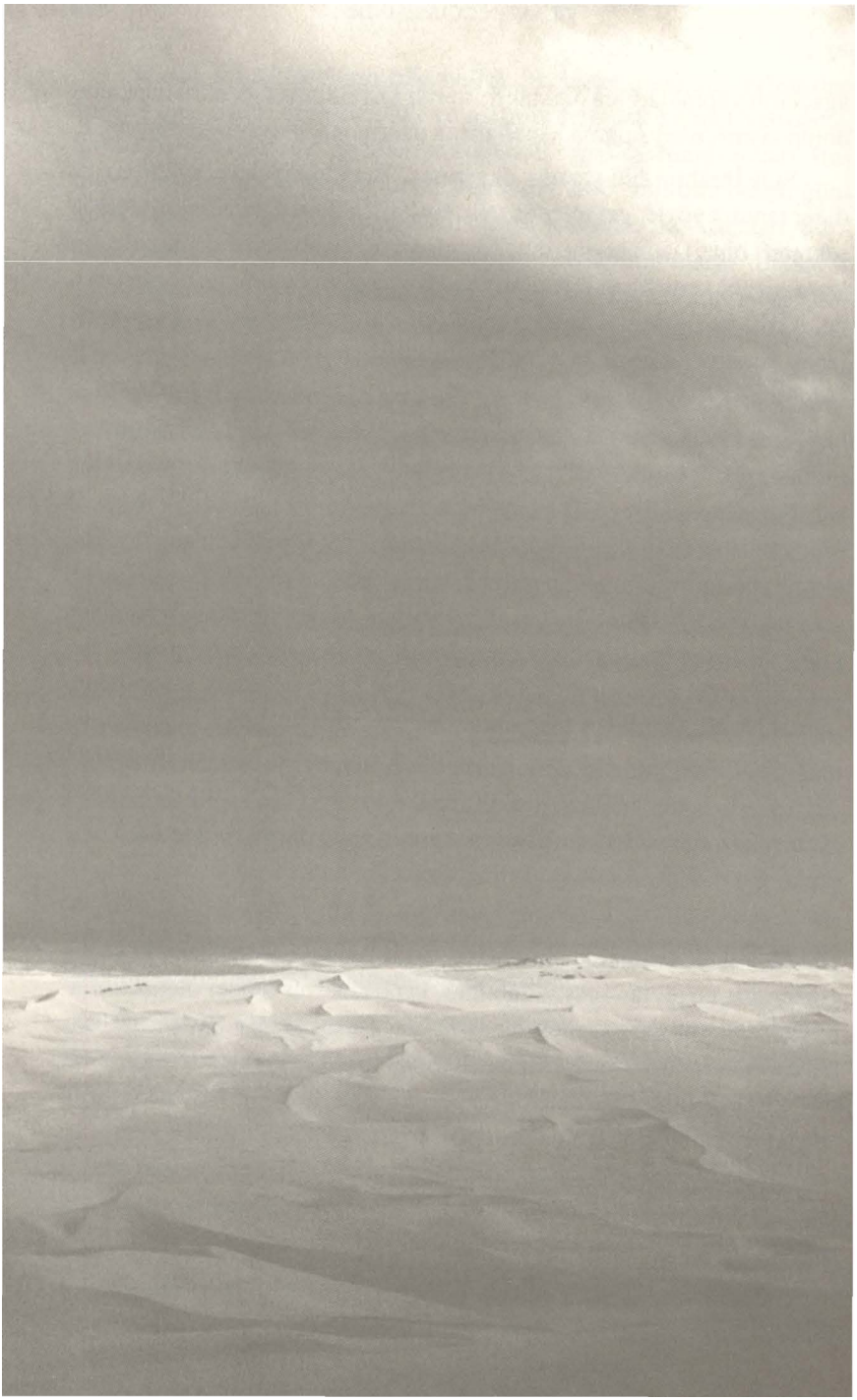
Sidi Muhammed, Talib'den önce gelen kimse, yerleşik hayata tam olarak geçmiş bir berberî. Neredeyse kırmızı kahverengi renkte seyrek sakalları olan geniş, soluk yüzlü bu berberî, efendisinden uzak duruyor bir süredir. O da orada, Sidi İbrahim'in zarif varlığının arkasında yerini almış.

Uzaklarda; düşünceleri başka bir yere ait ama yine de kibar, hatta neredeyse çekingen diyebileceğimiz bir gülümseme var Sidi Muhammed Larik'in yüzünde. Oldukça sessiz. Yere yarı uzanmış; halının üzerinde bulunan doğuya ait muhteşem figürlerin üzerinden geçiyor parmağıyla. Çilecilikten uzak, düşünceli, iyi niyetli yüz ifadeleri; sürdürdüğü meditasyonları, kendi kafasında sınırlarını belirlemeye çalıştığı ayrışımları anlatıyor. Dünyayı bir oyun alanı gibi gören sanatkârların şüphe götürmez nesnelliği var yüzünde.

Sidi İbrahim'in anne tarafından amcası olan Sidi Mûbarek'in sabit yüz ifadesi ise onunkinden oldukça farklı. Güzel bronz yüzünde ve sığ gözlerinde engel tanımayan tutkular, kararlılık, bir model olarak kullanılabilecek yakışıklı, örnek bir Arap'ın –Cezayir'deki dairelerin bekleme odalarında ve kafelerin teraslarında sıkça rast gelebileceğiniz bir tip– gururlu saflığı bulunuyor. O ailenin mutlak reisi; hayatı birbirini izleyen kahramanlıklar ile dolu.

Köleler bahçedeki küçük alçak masaları hazırlıyorlar; üzerleri parlak renkli kamışlardan örülmüş uzun baca görünümündeki şekillerle örtülü olan tabakları taşıyorlar.

Doğal olarak Fas'ta gelişen olaylardan, Tafilala'dan bahsediliyor sohbetlerde. Ragi ve Ebu İmame kabilelerinin nefret edilen üyelerinden

söz ediliyor. Fakat bugün, Sidi İbrahim kötü haberler almadı ve herkes oldukça keyifli. Varlıklı, soylu Müslümanların, umumî yerlerde, özellikle de akrabalar arasında yaşanan ilişkileri gözlemleyerek öğrendikleri arı dil kullanılarak eğlenceli fıkralar anlatılıyor.

Huysuz gökyüzünün altında maviye dönen hurma ağaçları, üzerlerindeki toz örtülerini silkelemişler. Bu ağaçlara tünemiş olan kırlangıç sürüleri, keskin, kısa çığlıklara uyanan bir koro sanki. Talib Ahmed "Burada kuşların oluşturduğu bir cemaat var" diyor. "Kendi kabilelerinin işlerini görüşmek ve önemli kararlar vermek üzere toplanmışlar burada. Baksanıza sineklerden biraz daha büyük olan bu kuşlar, aynı anda tartışan yüz Dui Menya'nın çıkardığı gürültüye eş değer bir şamata yaratıyorlar." Ve sakin murâbıtlar huzursuz komşuları hakkında yapılan bu yoruma gülüyorlar.

Uysal ceylanlar misafirlerle oynamaya başlıyor, aldatıcı, gösterişli hareketlerle koşuşturuyorlar; önce yaklaşıyorlar bize sonra da aniden kaçıp uzaklaşıyorlar.

Mayalanmamış ekmek yediğimiz güzel kokulu, anason tadındaki bu akşam yemeğinden sonra çay içiyoruz. Sidi Mûbarek merasim yaparcasına dikkatli bir şekilde hazırlıyor sonsuz çayı. Burada çay yapmak adamların işi; yalnızca özgür adamlar yapıyor çayı.

Puslu günün sonunda, akşam namazının kılınma vakti yaklaşırken ayrılıyoruz oradan. Murâbıtlar kasrın gölgesinde birbirlerini yavaşça selamlayıp dağılıyorlar.

Bahçe terasında yediğimiz doğuya ait bu yemeğin hatırasını kalbimde taşıyorum. Karanlık günlerde oraya gelen Kenadsa murâbıtlarını, başka kuşakları düşünüyorum. Onlar da burada aynı heyecanları, zevkleri tatmış ve az çok aynı şeyleri konuşmuş olmalılar. Bir kere daha İslam dininin yaşandığı eski şehirlerin bende uyandırdığı duyguyu, varlıkların ve maddelerin hareketsizliğini yaşıyorum. Birkaç dakikalığına her şey donuyor öylece ve sonsuzluğu çağrıştırıyor bizlere.

İSYANKÂR

Bugün Cuma namazından sonra büyük bir telaş yaşanıyor tüm kasrda. Genç, beyaz bir Müslüman kadın kendini asmış. Kadınların ağlama sesleri yükseliyor bir evden. Bu evin önünde toplanan kalabalığın içine karışıyorum.

Olanlar hakkında bir şeyler öğrenmeye çalışıyor; insanlara sorular soruyorum. Bu acıklı olayın nasıl geliştiğini aklımda canlandırmaya çalışıyorum. Böylece bu kadını intihara sürükleyen sebepleri keşfedebileceğim sanırım. Bana anlattıklarına göre intihar eden bu kadının akrabalarıyla ilişkileri pek iyi değilmiş; konuşacak, dertlerini açacak kimsesi yokmuş. Eşi Ümmü Hasine, onunla ilgilenmiyor; üstüne üstlük bir de kendisine itaat etmesi için arada bir dövüyormuş. Küçük bedeviyi, hırçın kalbi rahatsız etmeye başlamış; birkaç kere olanlara başkaldırma teşebbüsünde bulunmuş fakat sonra kaderine boyun eğmiş. Ya da en azından öyle görünmüş. Aslında, şu yaptığına bakılırsa, insanlar fark etmese de, olağanüstü bir özgürlük duygusu kaplamış içini anlaşılan.

Önceleri, onu her seferinde kocasına geri getiren abisinin yanına kaçmış birçok kere. Korunmak için Kadı'dan ya da Sidi İbrahim'den yardım dileyemiyor; bu konuda yaptığı teşebbüsler engelleniyormuş. Köle gibiymiş o haliyle; siyahî kadınlardan daha da aşağı görülen bir köle; hizmet vermesi karşılığında ona verilen tek şey acıymış. Sonunda sakinliğe kavuşmuş çünkü kendisini tüm dertlerinden sonsuza kadar kurtaracak olan bir yol düşünmüş. Bir akşam, herkes camideyken, kaçışı için imkânlarını gözden geçirmiş; sonra küçük ayaklarının üzerinde yükselip hayatının ve koşullarının üzerinde bir yerde olduğunu hissettiği o anda, uzun ipek kuşağıyla kendini asmış. Hiç kimseye yaşadıkları hakkında sır vermemiş. Sonuna kadar tek başınaymış.

Tüm bu duyduklarım derin düşüncelere dalmama sebep oldu. İntiharı bir seçenek olarak gören insanların yine de güçlü insanlar olduklarını düşünüyorum mesela. Hayvanlar asla kendilerini öldürmezler; alkol alıp cesaret kazanmadıkları sürece siyahîler de. İntihar duygusu da bir tür sarhoşluktur, planlanıp üzerinde iyice düşünülmüş olan bir sarhoşluk.

Kalabalık azalıyor; korku ile uzaklaşıyor insanlar, yaşama görevini

artık yerine getirmek istemediğine karar veren bu kadından. Yine de bilginler Mûbareke'ye acıyorlar ve onun için son bir dua etmek üzere, hatunların yıkayıp İslam'ın kurallarına uygun bir şekilde kefenin içine koydukları naaşın başında toplanıyorlar. Naaş, avlunun tam ortasında duran bir hasırın üzerinde şimdi. Belirsiz, katı ve temiz bir şekilden başka bir şey değil o artık. Kadınların ağlama sesleri sona eriyor; yavaş bir tempo ile ilâhî okuyan adamların sesinden başka hiçbir ses duyulmuyor. Yasin Sûresi'ni okuyorlar.

Gürültücü kadınlar oradan ayrıldı ve avlu az önce olduğundan daha heybetli, daha sakin ve çok daha sessiz bir hale büründü.

Sesler yükseliyor. Hüzünlü, tatlı bir şarkı duyuluyor. "Bürde" bu; ölen insanlar toprağa verilirken söylenen ağıt. Geniş, kırmızı bir peçe ile kaplanmış, işlenmemiş odundan yapılma bir sedyenin üzerine yatırıyorlar ölünün vücudunu. Merasime uygun düşecek nazik tavırların ve sessiz anların sonrasında, dört adam küçük vücudu omuzlarının üzerine alıyor ve üzgün kafile mezarlığa doğru yollanıyor.

Sedyeyi, kumun üzerine yerleştiriyorlar ve yarım daire oluşturup yüzlerini Mekke'ye çeviriyorlar; Mûbareke için son duayı okumaya hazırlar artık. Rüzgârın çoktan etrafa savurmaya başladığı kuma, çok yakın bir zamanda kuruyup ölecek olan üç palmiye ağacı dikiyorlar. Ümmü Hasine, kaba, çirkin, biçimsiz bir adam; pamuktan yapılma kırmızı bir mendil yayıyor yere ve onun üzerine kuru incirler, mayalanmamış yassı ekmekler koyuyor. Dünyadan ayrılıp giden fakirler için yapılan dinî törenlerde, onların anısına mezarlarının üzerine konulan bu sadakaların, hiçbir işe yaramayan çiçek demetlerinden ve gösterişli çelenklerden çok daha anlamlı olduklarını düşünüyorum o anda.

İşte her şey sona erdi. Kafalarımız karışmış bir şekilde ayrılıyoruz oradan. Yaşlı bilginler, intihar etmiş olan bu kadının cenaze töreninden uzak kalıyorlar; sert tavırlar takınıp bir insanın ölüm vaktine kendisinin karar vermesini uygun bulmadıklarını vurguluyorlar. Yalnızca genç bilginler dua ediyorlar Mûbareke için, çünkü birçok insanın olgunluğunda unuttuğu şeyleri yalnızca onlar hatırlayıp yüceltiyorlar.

Uzun süre boyunca gelişmesini sürdürebilen ne kadar da az şey var! Düşünce, büyümenin durmasına neden oluyor.

Birisi bana şöyle dedi; "O mutsuzdu!" Mutsuzluk hakkında ne bi-

liyor ki? Acı çekmek insanları güçlü kılar ve böyle insanlar kendilerini eleştiren kimselere şefkat ile yaklaşırlar. Bana öyle geliyor ki kalbimizin kapıları her zaman açık olmalıdır, daha da fazla, hep daha fazla.

Bilge insanlar ölecekleri güne kadar öğrenme arzusu ile yanıp tutuşurlar. Doğru olanı zihnimizde düşünüp tartıyoruz ama kalplerimizi eğitmeye gelince bunu fazlaca önemsemiyoruz. Bu zaviyede, İslam'ın gölgesinde yaşamaya başladığımdan beri heyecanla kucakladığım gönüllü yalnızlığımın içinde, fırtınalı geçmişime ait anıları hatırladıkça dehşete düşüyorum. Hassaslaştım. İnce ve kırılganım artık. Sığındığım bu yerden ayrılıp hayata karıştığımda aşkı başka türlü yaşayacağım; onu yeniden tanıyacağım.

SUDAN FESTİVALİ

Saat dört. Kıblenin şiddeti kesildi birden. Doğudan hafif bir rüzgar esiyor; tozlar yavaş yavaş dağılıyor. Tekrar nefes alabildiğimi hissediyorum. Kapılar kapanmış. Rüzgârın kumdan güzel bir örtü ile kapladığı yollarda, köylüler ve murâbıt göründü. Gökyüzünde, alev alev yanan ufuk çizgisinde gri bulutlar yer değiştiriyor.

Kasrdan bir gürültü yükseliyor. Çekiçle bir yere vuruluyormuş gibi sesler çıkıyor; ritmik bir şekilde devam eden bu seslerin ve gürlemelerin bize yavaşça yakınlaştığını hissediyoruz. Her an bize daha da yakınlaşan bu seslerin kaynağı Sudan davulları. Onların tuhaf sesleri Kenadsa'da bulunan Sahra'ya özgü çevreye, Afrika'nın daha uzak bölgelerinde süren yaşamdan örneklemeler sunuyor müziğin içinde.

İslam'ın etkisi altında yaşadıkları yüzyıllar boyunca, daha eski zamanlardan kalma fetişist uygulamalarını sürdürdüler Sudanlılar. Tıpkı bugün olduğu gibi... Şu anda sergiledikleri şey ancak canavarlarla kuşatılmış bir ormanda gerçek anlamına kavuşacak olan el hareketlerinden ve gürültüden oluşan olağanüstü bir şiir. Davulların birbirine sarınmış seslerinin arkasından bakır kastanyetin* berrak seslerini duyuyoruz. Tören alayının başında birkaç siyahî dans ediyor, bu müziksel ziyafetin

* Kastanyet: Parmaklara takılıp çalınan zil.

tadını çıkartıyorlar. Atlayıp sıçrıyorlar. Onları izlerken geniş alanları düşünüyor insan; saf siyahî Afrika kendi diliyle konuşuyor şimdi. Belirli yavaş figürler, sakin tavırlar gerektiren Fas'a özgü dans stili ya da oryantal çok daha farklı bu dans türünden, bu danslar çok daha soyut olan doğunun kutsal dansıyla benzerlikler gösteriyor.

Kölelerin, maymuna benzeyen kısık sesli müzisyenlerin arkasında oluşturduğu kalabalık, yarı Arapça yarı Sudanca bir ilahiyi söylüyor. Tek düze bir şekilde tiz sesle söylenen nakaratlar duyuluyor sıkça.

Bir çocuk grubu sinek kümesi gibi vızıldıyor. Küçük siyahî çocukların saç perçemleri, parıldayan saç derilerine yapışmış; üzerlerinde kirli gömlekler var. Bu halleriyle kaçınılmaz bir şekilde gülünç olduklarını düşünüyorum. Beyaz çocuklar parlak renkli yünden veya ipekten yapılan kolsuz tunik içinde birer minyatür murâbıt. Tenleri güneşten dolayı hafif bakırımsı bir renge dönmüş. Neredeyse Çinlilere benziyorlar. Güzel yüzleri var ve bir tek parlak saç örgüsü, tıraş edilmiş kafalarının üzerinden aşağı sarkıyor. Gösterişli tavırların sergilendiği bu gürültülü karmaşada eğleniyorlar, gülüyorlar ve bu festivalin onların ırklarınca kutsal sayılan bir ayin olduğunu zorlukla hatırlayan kayıtsız Sudanlıların çevresinde dans ediyorlar.

Müzisyenler çalgılarını çalmaya ara veriyorlar. Çarıklarını çıkartıp murâbıtın giysilerini öpmeye geliyorlar. Daha sonra yarım daire oluşturuyor ve eğlencelerine kaldıkları yerden devam ediyorlar.

Şarkıcılardan iki tanesi gelip yarım daireye katılıyor; yüz yüze dans etmeye başlıyorlar. Maymunlar gibi havaya atlayıp çömelerek yere iniyorlar. Ayaklarını yere vuruyorlar ve ellerinin pembemsi avuçlarını kafalarının üstünde çırpıyorlar. Eski zamanlardan beri taşıdıkları siyahî kan uyanıyor içlerinde ve bu kan onlara kölelik ile zorla kazandırılan o yapay, her şeyden sakınarak durma alışkanlığına karşı zafer kazanıyor. Kendi özlerine dönüyorlar; aynı anda hem masum hem de yabanîler. Çocukça oyunlar oynamaya hevesli siyahîler, barbarca bir coşkunluk içerisinde oldukları bu halleriyle hayvan kökenlerimize oldukça yakınlar şimdi.

Dansçılardan birisi iyiden iyiye çılgınlığın içerisinde buluyor kendini; çökük yüzlü yaşlı bir adam bu; uzun sarı dişleri ve kendinden geçmiş gözleri var.

Burada, güneşin altında, pembe renge dönmekte olan tuğla duvarların oluşturduğu sahnenin önünde süregiden ilkelliğin temsili acı, sert bir duyumsama bırakıyor insanın ruhunda.

Birden yere seriliyor Sudanlılar. Bir saniye öylece kalıyorlar; kısa süren bir ölüm gibi. Sonra vücutlarını kaldırıyorlar yerden ve yüzlerini Sidi İbrahim'e çevirerek zorlukla çömeliyorlar.

Terin altında parlayıp gerçek halinden daha siyah olan derilerinden ve terli damarlarından güçlü bir koku, hayvan kokusu yayılıyor etrafa.

Avuçları açık bir şekilde duran ellerini kitap okuyormuş gibi yüzlerinin önünde tutuyorlar.

Sidi İbrahim, "Fatiha"yı ezberinden okuyor. Allah'ın ve Sidi Muhammed bin Ebu Ziyane'nin, tüm siyahîlere, o anda orada bulunanlara, Kenadsa bölgesinde ikamet edenleri, Ziyaniyelere, yaşayan ya da ölü tüm Müslümanlara rahmet etmesi için yalvarıyor.

Daha sonra murâbıt Allah'a, tüm zamanlarda, her yerde O'nun Peygamberinin yolundan giden kullarını, Cezayirli Sidi Mahmud Ali'yi koruması ve onlara yardım etmesi için dua ediyor. Onun saygınlığından etkileniyor, eğilip selam veriyorum.

GECENİN NEFESİ

Batmakta olan güneşin son ışınlarının, gecenin ilk nefesi ile serinlemiş havanın içine dolduğu bir akşam vakti bu. Tüm gün boyunca biriktirdikleri sıcak havayı artık dışarıya atıyorlar çamurdan örülmüş duvarlar. İçerisi bir fırın gibi sıcak ve boğucu fakat dışarıda insanı yatıştıran bir hava var. Gölgelerin yeni yeni belirmeye başladığı bu vakitte dışarıda bulunmak çok daha iyi. Uzun bir süre öylece tembel tembel uzandım; leylak rengi gökyüzünün dalgalarında gezindi gözlerim. Zaviye ve kasrdan gelen sesleri dinliyorum. Gecenin son seslerini; yavaşça kapanan kapıların sallanırken çıkardığı gıcırtıları, atların kişnemelerini ve damlardaki keçilerin melemelerini, Afrika'dan getirilmiş küçük eşeklerin anırmaları, hüzün dolu, sonu gelmeyen bir ağlama nöbetini andırıyor. Siyahî kadınların ince keskin seslerini duyuyorum.

Tuhaf vokallere eşlik eden teflerin ve iki teli olan zayıf gitarların

sesleri avluya kadar ulaşıyor. Çok yakınımda yankılanan bu sesler, müzikten çok, sevişirken atılan çığlıklara benziyor. Bazen sesler yokolup gidiyor ve her şey uçsuz bucaksız bir sessizliğin içine gömülüyor. Sonra damarlarda akan kan konuşuyor yalnızca.

Hemen sonra hayat yeniden başlıyor. Evlerin çatılarında hasırların, kilimlerin, çuvalların üzerinde kendilerine yatacak yer hazırlayan köleler beliriyor.

Kulaklarıma hâlâ boğuk gürültüler, mutfaklardan yükselen sesler, alçak sesle sürdürülen tartışmalar ve mırıldanılan dualar geliyor. Ocak ateşlerinin neşeli alevleri ile aydınlanan siyahîlerden ağır kokular geliyor burnuma. Murâbıtların evlerinin kapılarında daha başka silüetler beliriyor. Her şey bana oldukça tanıdık gelen ama aynı zamanda benim için hep yeni bir şeyler barındıran bir akışı , kasra özgü sıradan bir günü anlatıyor.

Çok geç olmasına rağmen, Mellah'ın arkasında, sağ tarafta bir yerlerde bulunan duvar parçası hâlâ aydınlık. Onun kırmızı yüzeyi tuhaf gölge oyunlarına sahne oluyor. Bazen gölgeler yavaşça ileri geri hareket ediyorlar ve öfkeli bir dansı canlandırıyorlar. Tüm sesler yokolup gitmiş ve çevredeki herkes uykuya dalmış olsa da Aysava kabilesi hâlâ uyanık. Bu gece hava daha da serin bir hal alırken aydınlanmış dini kardeşliğin üyeleri teflere vuruyor. Obuaya benzeyen raitadan* tiz sesler yükseliyor. Bir rüyadaymış gibi yavaşça şarkı söyleyerek eşlik ediyorlar bu seslere.

Terli vücutları, sürekli artan tempoya uygun bir şekilde, üzerlerinden alevler yükselen mangalların arkasında sallanıyor. Aselbent ve mırra** kokularını yayan bir duman yükseliyor havaya. Sallanıyorlar, müziğin ve zehirli dumanın etkisiyle. Yaşadıklarını coşkunluk ile varmak istedikleri son noktaya, bilinçsizliğe doğru gidiyorlar. Başka sesler duyuyorum. Aysavalar bile uykuya daldığı halde hareket eden şekiller görmeye devam ediyorum. Taraçaların üzerinden gelen hızlı soluk alıp verme sesleri huzursuz ediyor beni. Kuşkulanıyorum. Biliyorum. Duyuyorum. Tarçın kokulu bu gecelerde birileri iç çekiyor ve nefesini

* Raita, bir müzik aleti.

** Bir tür kahve.

tutuyor. Sessiz yıldızların altında arzu dolu bir sıcaklık her şeyi içine alıyor. Sıcak gecenin sonunda hissedilen yorgunluk sizi istekli kılıyor, vücudunuzun başka bir vücudu özlemle aramasına neden oluyor ve bambaşka bir korku sarıyor benliğinizi; ölümcül kasılmalar sırasında dişlerin gıcırdama seslerini duyuyorsunuz, ciğerlerden gelen ölüm hırlamalarını... Ne büyük bir keder! Sıcak yeryüzünün kendisi ile boğuşmak üzereyim fakat gerçek hislerim çok daha yüce; yıldızların parıltısı altında onun gözlerini düşünüyorum, bir yere bağlanıp kaldığımda hissettiğim o eşsiz, hoş duygu eşliğinde onunla birlikte olduğum saatleri, tarifi imkânsız güzellikteki kayıp zamanları hatırlıyorum.

Bir süre önce aydın Aysava kabilesi, Asyatik baladlarını okuyorlardı ve yok oluşun kutsallığını övüyorlardı. Ve şimdi, siyahî Afrikalılar sonsuz doğurtkanlığa hitap ettikleri sevgi dolu bir ilahiyi okuyorlar içlerinden geldiği gibi. Bazen müziğin çok daha yabancı olabileceğini biliyorum ve çok daha güçlü etkiler bırakabilir üzerinizde, kalbinizi kanatıp onun sessizliğin içine gömülmesine neden olabilir mesela. Dudakların mırıldandığı şarkılar; benim değil de başka birisinin nefesini içine çekecek olan, başka birisinin ruhunu içine alacak olan dudaklar. Çünkü ruhum, kendisini sunmayı beceremedi; zaten onun varlığı içimde değil de sonsuz şeylerde gizli. Nihayet, yalnızca geniş alanlarda sahip olabildim ona ve varlığımın kutsal yalnızlığını, güneyde geçirdiğim gecelere sundum.

Sabah batıdan bir rüzgar çıkıp geldi aniden. Gökyüzünde kumdan helezonlar yaratarak geldiğini görebilirdiniz. Duman gibi siyah bir kütle sürükleniyordu; sakin havanın içinde o bize yaklaştıkça, onun derin iç çekişlerini duyuyorduk biz de. Daha sonra yaşayan bir şeymiş gibi uluma sesleri çıkardı. Hepimizi yok etmek üzere buraya gelen bu kanatlı canavar tarafından havaya kaldırılmak ve onun karşı koyamadığım kocaman kucağının içinde uzaklara sürüklenip gitmek gibi bir hayalim vardı. Yeryüzüne sakinlikle dokunan bir yağmur gibi hoş sesler çıkartarak taraçaların üzerine yağdı kum taneleri.

ÖĞRENCİLERİN TOPLANTISI

Dün akşam, Ferace adındaki bir köle, bana, Sidi el-Medenî'nin ve camide ona eşlik eden başka öğrencilerin beni çaya davet ettiklerini söyleyecekti; bu yüzden beni arıyordu. Beni bulduğunda bir sır verir gibi iletmişti bu daveti.

Bu gizlilik karşısında, kendimi, Mouliéras'ın Faslı öğrencilere atfederek çılgın içki alemlerini betimlediği *Bilinmeyen Faslı* adlı kitabını düşünmekten alıkoyamadım ve Ferace'nin bu daveti iletirken neden bu kadar ihtiyatlı davranmış olabileceğini merak ettim için için.

Sidi Muhammed Larik'in erkek kardeşi olan El-Medenî ile camide namaz vakitlerinde sık sık karşılaşıyordum. Kibar tavırları olan küçük, zayıf genç bir adamdı kendisi. Her neyse daveti kabul ettim.

Yola çıktık. Boş ahırlardan ve sessiz avlulardan geçiyoruz; buruk gövdeli yüz yıllık ağaçların arasında yol alıyoruz. Vardığımız semtte hiç kimse yaşıyor gibi görünmüyor. Adımlarımız taş döşemelerde yankılanıyor.

Kaya ve enkaz yığınlarının arasından geçiyoruz ve sonunda karanlık, nemli koridorlardan oluşan bu labirentin sonuna varıyoruz. Birden, bir zamanlar beyaz olan kemerlerle kuşatılmış hoş, küçük bir avluda buluyoruz kendimizi. Duvarın üzerinden, eğri yapraklı bir hurma ağacının, terasın arkasında başını sallayıp durduğunu görüyorum. Yabanî bir asma, sütun boyunca yukarı tırmanıyor, palmiyenin eğri gövdesine sarılıyor ve sonra, yapraklardan, küçük üzümlerden oluşan o şelaleye katılıyor yeniden.

Si El-Medenî ve bir grup öğrenci büyük bir nezaketlilik örneği sergiliyor; hoş geldin demek için beni karşılamaya geliyorlar. Bunlar, köylülerin ya da murâbıtların oğulları; narinler, uzun süredir kederli kasrın içinde yaşıyorlar, yüzleri sönük, tenleri soluk renkli. Zaviyede öğrenim görmek için Meşherya'dan gelen Hamyanlı göçebe Sidi Abdû'l-Cebbar, diğer öğrenciler arasında hemen göze çarpıyor. Burada ikamet etmekte olan öğrencilerden çok daha uzun boylu. Sınır savaşçılarının oğlu; dinç kaslı bir vücudu, oldukça hoş, birbirleriyle uyumlu yüz çizgileri, bronzlaşmış bir teni var. Erkeksî bir gurura sahip. Büyük kahverengi gözleri zeka kıvılcımları ile parıldıyor.

Paslı menteşeleri gıcırdayan iki kanatlı kapıdan geçip çay odasına giriyoruz. İçeriye dumanlı bir alacakaranlık hakim. Burası oldukça şirin bir oda aslında; hoş, zarif sütunlar var ve süt rengi taşların üzerine Arap tarzında çiçekli, yapraklı yüzey süslemeleri işlenmiş dantela gibi.

Işık; kubbede bulunan, gökyüzünün hareli ipek kumaşları anımsatan parlaklığına açılan küçük çatı pencerelerinden süzülüp geliyor; duvarları, Mısır'dan getirilmiş yeşil kiremit çinileri, kabuk bağlamış alçı parçalarını aydınlatıyor.

Bir taş basamaktan sonra diğeri geliyor ve bu iki basamakla geniş dairenin yarı yüksekliğine erişmiş oluyorsunuz. Zemin, Rabat'tan getirilen halılar ve beyaz yün minderler ile kaplanmış.

Kırmızı ve yeşil renkteki kamışlar ile birleştirilmiş siyah kirişlerinin altında parlak kırmızı harflerle [ebedî sıhhat] yazılmış.

Duvardaki küçük girintilerde bulunan rafların ya da yüzeyine, soluk altın renginde çiçekler resmedilmiş olan büyük sandığın üzerine, karmakarışık bir şekilde nesneler yığılmış. Arapça kitaplar, yemek kapları, giysi ve koşum takımı parçaları, müzik aletleri ve silahlar hoş bir kargaşa yaratacak şekilde buraya atılmış öylesine. Beşar'dan getirilen sıradan çanak çömleğin arasında bulunan zarif Venedik işi sürahi, tüm ışığı kristalinin içine çekip hapsediyor. Bakır Aladdin lambaları, içlerindeki yoncalar ile çok daha güzel görünen yeşil porselen vazo, birbirine karışmış, erimiş renkleriyle çiniler ve esas görsel şölen; çay takımı ile tahta tabakların arasına sıralanmış parlak ipek örtülerin altında bulunan küçük rengarenk bardaklar, yabani çiçekleri andırıyorlar.

Renkleri solmuş harabelere bakan demir parmaklıklı pencerenin yanına oturuyorum. Bir zamanlar içlerinde insanların barındığı bu yapılar artık un ufak olup toza karışıyorlar; ilk başta oldukları şeye, pişirilmiş toprağa dönüşüyorlar.

Ferace ve erkek kardeşi Haddu, kuru palmiye dalları ile bir ateş yakıyor avluda ve Sidi El-Medenî daha ben ona sormadan açıklamaya başlıyor neden bu davetin büyük bir gizlilik içerisinde verildiğini.

"Sidi Mahmud, sen de biliyorsun ki gelenek göreneklerimize, toplumumuzdaki bireylerin uymak zorunda olduğu kurallara göre, ebeveynlerimiz ya da büyüklerimiz, bizim zevklerimizden haberdar olma-

malılar ya da en azından haberdar değillermiş gibi davranmak zorundalar. İşte biz de bu yüzden burada toplanıyoruz; birkaç saat boyunca hoş sohbetler yapıyor, müzik ve şiir dinliyoruz. Ruhumuzu dinlendiriyoruz. Fakat bütün bunları Allah'tan ve bizden başka kimse bilmemeli, yoksa eğlencelerimiz ne kadar masum olursa olsun yaptıklarımızdan büyük bir utanç duyarız ve çok sert bir şekilde cezalandırılırız. Bu yüzden bu dairede toplanmayı uygun buluyorum. Büyükbabamın bana bıraktığı eski kisbeh'de hâlâ oturulabilen tek daire bu. Hiç kimse buraya gelmiyor, burada kimse bize öğüt vermiyor ya da özgürce sarf ettiğimiz zamanı kontrol etmiyor."

Sohbet ediyoruz. İlk konuşmalar yapıldıktan sonra, bunun eğlence amaçlı bir toplantı olduğunun gizliliğini vurgularcasına, güzel nakışlarla süslediği beyaz gandura için ipekler seçip, iğne işini yapmaya başlıyor Müslüman bilginlerden birisi. İğne işi ya da kumaş süslemeleri ile ilgili diğer uğraşlar, Faslı öğrenciler arasında oldukça saygı duyulan meşguliyetler. Bu tür işlerle meşgul olmanız kesinlikle küçük düşürmüyor sizi, aksine hoş zevklerinizin olduğunu gösteriyor fakat ne yazık ki bunları topluluk içinde yapmanız uygun değil.

El-Medenî üç telli gitarını alıyor ve yalnızca bir notanın çevresinde dönüp dolaşan ezgileri çalıp eski bir Endülüs şarkısını söylüyor. Onun kuzeni Mulay İdris, –yüzünde, daha ona baktığınız anda huysuz birisi olduğuna karar vereceğiniz bir ifade taşıyan sıska delikanlı– sakıngan bir tavırla tef çalarak eşlik ediyor ona. Yakışıklı Hamyanlı, Abdû'l-Cebbar, bu müzikte onu harekete geçirecek bir şey bulamamış gibi görünüyor; sık sık esniyor. Saluki cinsi büyük bir av köpeği gibi halının üzerine uzanmış boylu boyunca; hiçbir şey yapmadan durmaya alışkın olmadığı açıkça belli olan yağsız, at binicisi, kaslarını serbest bırakıp gevşetiyor o anda.

Ağır, hüzünlü şarkıyı dinliyorum ve bu Müslüman öğrencilerin hayatlarının nasıl geçiyor olabileceğini hayal ediyorum; gizem ile korunan erkek kardeşliğin üyeliğine kabul edilen bu genç adamlar, yalnızca eski zamanlardan kalma camilerin sınırları içerisinde, uzun yıllar boyunca ayakta kalmış geleneklere uygun bir şekilde sürdürülen bir eğitim ile şekilleniyorlar.

Dinî konularda çalışmalar yapmak heyecanlandırıyor onları ve

böylece, mistik bir coşkunluk içerisinde geçiyor günleri. Fakat uygulanan bu sert rejim, yapılan sade şenlikleri ve öğrencileri tehlikeli maceralara sürükleyen tutkulu şehvetleri görünmez kılıyor. Kabul etmeliyim ki, özellikle de burada, batıda, gizli bir şekilde bir sürü ahlaksızlık yapılıyor. Neredeyse dış dünyaya kapalı olan bu hayat tarzı, bazen duyuların sapkın bir şekilde işlemesine neden oluyor.

Güzel bir günde, Faslı bir öğrenci, evde tek otorite olan babasından izin almadan, mutsuz bir şekilde evlenir. Bu olaydan sonra tüm varoluş biçimi değişir. Hayallere ve eğitime yer yoktur artık hayatında. Topluma girer ve buna uygun olarak kişisel ahlâksızlıklarıyla, kedilere has o şehvet duygusu ile örülmüş varoluşundan ayrı düşer. Sosyal çevresindeki insanların davranışlarını benimser. Doğruluk timsali bir yüzle, değişmeyen bir ifadeye mahkum olan öğrenci, sakin ve oturaklı bir kimseye dönüşmüştür. Sıklıkla toplantı yapılan yere, öğrencilerin ortak sığınağına, "bit-es-sofa"ya geliyor; tasasızca vakit geçirilen bu şehvanî atmosferin içinde bulunduğu için şimdi ne kadar pişman olduğunu dile getiriyor.

Murâbıtın ya da önde gelen başka yurttaşların eğitimi söz konusu olduğunda, genç bilgin, gelişiminin gerektirdiği ciddiyetin hemen farkına varır. Birkaç yıl hatta birkaç ay bile onun karakterinin köklü bir şekilde değişmesine kâfidir. O, cemaatin tartışmalarında boy gösterirken, yasamacı, karar verme yetkisini çok da düşünmeden kullanır bir süreliğine. Genç bilgin için savaşa gitmek, Müslüman dünyasını dolaşmak ya da belki de Mekke'ye gidip hacı olmak gelişiminin bir parçasıdır.

Sahip olduğu haklar onu yükümlülükler içerisinde bırakır, atalarına olan minnet borcunu ödemek zorundadır. Bütün bunların sonucunda kendi kişisel yaşamına harcayacak pek fazla vakti olmaz. Kısa zamanda çevresi tarafından çok sevilen bir adama dönüşür ve böyle olmaktan büyük bir gurur duyar. Bir zamanlar öğrenci olan, ilahi ya da şiir okuyan bu saygıdeğer kişiler, gençliklerinde onları durmaksızın çalışıp çabalamak zorunda bırakan katı kuralları, yıllar sonra oğullarının gelişimleri sırasında, bu kez, oğullarının hayatlarını düzenlemek için devreye sokarlar. Ve böylece yeni gelen kuşak da kendi gizli zevklerini yaşar.

Evlerinde yaşayan iyi Müslümanlar özellikle de kasabadakiler için şöyle bir kural vardır; kişisel meseleler, aile hayatı, zevkler ya da sevgi-

liler ile ilgili hiçbir şey dışarıda açığa vurulmaz. Avrupalı öğrencilerin yapmaktan büyük bir keyif aldıkları şey; zevklerini topluluk içerisinde anlatmak olup bu, İslam dünyasında oldukça yadırganan bir durumdur. Genç yaşlardan itibaren sevinçlerini saklamaya mecbur bırakılır Faslı öğrenciler ve bu da yine çoğu zaman kontrol altında tuttukları ateşli doğalarının, heyecanlarının, nadiren açığa çıkmasına izin verilen güçlü içsel tutkularının ve bazen bir anda kaybolup giderek anlamını yitiren, her şeyin üzerindeki entellektüelitelerinin oluşum süreçlerini anlamamız için yeterlidir aslında.

Saatler ilerliyor. Düşüncelerim belirsizleşmeye başlıyor. Melankolik müziğe ve çalgıların geçmişten günümüze süzülüp gelen büyüsüne kapılıyorum. Burada, değişmez bir kabullenişin sürekliliğinde; her şeyin sakin bir şekilde, özünde tek bir ürperti bile hissetmeden ölümle karşı karşıya geldiği bu yerde, İslam'ın doğan güneşinin altında, böylece durmaktan oldukça memnunum. Kırmızı harflerle yazılmış özlü sözün duvarları kuşatan süslemeleri karanlığa doğru uzanıyor. Fildişi bir dokunuşun sıcaklığında sakinleşiyor benliğim.

...Sahip olduğum zamanla temasım, ateş içinde yanan alına soğuk, solgun bir elin dokunuşu...

Var olan her şey, güçlü ve sessiz bir şekilde sonsuzluğa doğru yol almakta; içlerinde gereksiz telaşlara, heyecanlara, isyanlara, bir tek titremeye bile yer vermeden boşluğa doğru usul usul ilerliyorlar, kaçınılmaz ölümle yüzleşmeye gidiyorlar.

AKŞAM DÜŞÜNCELERİ

Bir akşam –evet bir akşam daha– çöküyor uykulu zaviyenin üzerine. Parlak renkler içinde alev alev yanıyor gibi görünen peçeli kadınlar, tıpkı iki yüz yıldır diğerlerinin yaptığı gibi uzun sıralar oluşturarak sağlam, uysal adımlarla çeşmeye doğru ilerliyorlar. Yalın ayaklarıyla, güçlü adımlarla yol alıyorlar toz halindeki yeryüzünde. Bu yoldan yürüyüp gitmiş ve artık uzaklaşmış olanlar ise Leyla Ayşe'nin mezarlığındaki taşların arasında bulunan bir avuç tozdan daha fazla bir şeymiş gibi görünmüyorlar.

Hafif rüzgâr, duvarın arkasında mızraklardan oluşmuş bir koru gibi kahramanca yükselen geniş hurma ağacının sert yapraklarının ürpermesine neden oluyor. Hurma ağacı diğer ağaçlardan çok daha farklı; bir tapınağın sütununu andırıyor. Savaşı ya da tasavvufu hatırlatan bir şeyler var onda, o yüce varlığa olan inancımıza ve nefes alıp vermemize ait bir şeyler buluyorum dalları olmayan bu ağaçta. İslam da tıpkı hurma palmiyesi gibi adaleti barındırıyor içinde ve ışığa doğru uzanıyor. İslam; çölde hayatı simgeleyen her şeyin, su serpintilerinin ve palmiyelerin ilahi ifadesi.

Yorgun ruhumun yaşadığı karmaşanın üzerine sonsuz bir sakinlik çöktü. İçimden gelen bir hafiflik ile kendimi daha iyi hissediyorum şimdi. Sonunda sıcaktan bunalmama neden olan günün ağırlığı üzerimden kalktı ve uzamakta olan gölgeler ile birlikte kuru göz kapaklarım eşsiz bir ferahlığa kavuştu.

Bu hoş geldin vakti. Bu saatlerde, dağlık arazilerde kurulmuş şehirlere alkol ile birlikte gelen avuntular, tembel beyinlerin içinde yer etmeye başlar. Gökyüzü şehirlerin üzerinde şarkılar söylemeye başladığında insanlar da onunla uyum içerisinde olmak, ona eşlik etmek istiyor ve pek fazla ilham bulamadıklarından ideal duyguya ulaşmak, coşkunluk içerisinde vakit geçirmek için, ihtiyaç duyduklarından çok daha fazla içiyorlar.

Mutlu kimse kendi düşünceleriyle sarhoş olabilen, evrenin bütün parıltılarını ruhunun sıcaklığı ile uyutabilen insandır.

Uzun süredir hiçbir şeyi yapmayı başaramıyordum. Kendimde o gücü bulamıyordum; her şeye karşı belirgin bir ilgisizlik içerisindeydim. Şimdi, bulunduğum yerde, kalabalıktan uzakta, bana güç verecek unutulmaz kelimelerin kalbimde yeşerip büyümesine izin veriyorum ve hiçbir sarhoşluğun içimi kaplayan bu altın yeşili gökyüzünün bana sunduğu mutlulukla kıyaslanamayacağını düşünüyorum. Gizli bir güç, beni buraya sürükledi ve burada aradığım şeyi buldum; diğer insanların sıkıntıdan bunaldığı koşullarda ben insanı dinlendiren o kutsal mutluluğun tadına vardım.

Bir gün, Cezayir'de, gökyüzünün altında soluk kanının buharlaşmasını izleyen narin genç kadın, minderlerle donatılmış şezlongun üzerinde uyuşuk bir şekilde uzanıyordu; bir Pazar akşamı Mustafa, dağ-

ların doruklarından aşağıya inmekte olan gürültülü çetelerin seslerini dinliyordu. Bana şöyle dedi; "Hayat içinde bin bir türlü keder barındırıyor olmalı ki bunu anlatan şarkıları böyle yüksek sesle söylüyorlar!"

Sonra düşündüm ki bazen hepimiz gürültüyle yaşıyoruz hayatı. Öğrencilere has o huzursuzluk baş gösteriyor bazen.

Çektiğimiz aşk acıları kaderlerimize asalet katmış olmalı. Varlığımızın, günlük hayatın küçük uysal dalgaları arasında dengede duracağını unutup, mutluluğun derinliklerine demir atmaktan kaçındık. Ne kadar küçük olursa olsun, engin düşüncelerle doldurabileceğimiz dünyayı tanıdığımız ve onu tekrar tekrar hatırladığımız için, kendimizi alkışlayabiliriz şimdi. Burada, bir tek kişinin bile yenilikler için duyduğumuz o susuzluk hali ile lekelenmediği bir yere, dünyanın ilginç bir köşesine dokunmuş olduk. Yine de maddî dünyanın izlerini, her şeyi derin bir şekilde etkileyip damgaladığını görebiliyoruz diğer yerlerde.

Öyleyse bu göçebeleri, çok eski zamanları temsil eden bu kimseleri, kaşlarını uzlaşmacı bir ışınla yıkayan, çalışmayı hor gören bu durgun murâbıtları heyecanlandıran şey ne? Tüm hayatları gözlerimin önünde geçiyor ve ben de, yansıtıyorum yaşananları.

Bu akşam da, güneyin bu değerli suyunda kendi yansımamı görmeyi diliyorum. Kadınların çöl çeşmesinden doldurdukları sudan içmek, ateş içinde yanan ellerimden suyun akıp gittiğini hissetmek istiyorum yine; en yüce ilmin boncukları gibi parmaklarımdan süzülüp giden su damlalarını görmek istiyorum.

SÜRÜNÜN DÖNÜŞÜ

Arkamda, Bu-Mahmud yahut Selâm ışık huzmeleri ile dolup taşmış terasta, uysal bir şekilde, Peygamber ile ilgili eski duaları okuyor. Batının kızıl ışığı tunç gölgelerle, solgun yüzünü paslandırıp beyaz örtülerini canlandırıyor.

Birden kasrın uyku dolu sessizliğinin içinde bir yaygara kopuyor ve kapı gıcırtıları, perişan melemeler, neşe dolu haykırışlar sakin sessizliğin içine düşüyor; "İşte harrag geri döndü. Harragı geri getiriyorlar." Ve gerçekten de, artık geri döneceğinden umudumuzu kestiğimiz,

çok yakın zamanda Arap yağmacıların ve Ayd Kebbaş kabilesinden berberîlerin kaçırmış olduğu, murâbıtlara ve köylülere ait büyük sürünün burada olduğunu görüyoruz.

Hırsızlar sürüyü batıya doğru sürmüşler fakat Ziyani şerifi Mulay Ahmed yağma malın nereden geldiğini öğrenmiş ve halkına zaviyenin sürüsünü kutsal bölgeden çalarak çok büyük bir günah işlediklerini anlatmış. "Fakirleri, gezginleri ve öksüzleri alacakları yardımdan mahrum bıraktınız" diye söylenerek onlara yaptıkları şeyin sonuçlarını açıklamış. "Eğer Allah'ın ve Sidi İbrahim bin Ebu Ziyani'nin size lütfetmesini istiyorsanız hiç vakit kaybetmeden bu hayvanları geri götüreceksiniz" demiş.

Haydutlar, biraz tereddüt ettikten sonra, Mulay Ahmed'in buyruklarına uymaya karar vermişler ve dostlarından birini, Ayd Atta Berberîlerinden El Hasanî'yi, harragı Kenadsa'ya geri götürmekle görevlendirmişler; onların yerine Sidi İbrahim'den af dilemesini istemişler.

Köleler; murâbıtın geniş, beyaz dairelerinin serinliğinde, loş ışıkta namazlarını kılar kılmaz, iyi haberleri ulaştırmak üzere murâbıta koşuyorlar. Af dileme sahnesini kaçırmak istemediğim için aşağıya inen murâbıtın peşinden gidiyorum.

Siyah keçiler avluya akın ediyorlar, birbirlerini eziyorlar, atlayıp zıplıyorlar, telaş içinde atların uzun yemliklerine sığınmaya çalışıyorlar. Yürüyerek ilerleyen üç adam, ağır bir şekilde silahlanmış Bu-Dinibli siyahî köleler yönlendiriyor sürüyü.

Zayıf gri bir atın üzerinde duran berberî El Hasanî, büyük kapının önünde atından iniyor.

Küçük Mesud'un omzuna elini koymuş halde ayakta duran Sidi İbrahim yavaşça ilerliyor, sürünün yarattığı karmaşadan dolayı zorlukla yürüyor. "Hoş geldiniz oğullarım! İnanıyorum ki yaptığınız bu hayırlı iş için Allah sizi ödüllendirecek!"

Daha sonra, bu sert adamlar, dindar bir şekilde murâbıtın peçelerini ve ellerini öpüyorlar. Oldukça duygulanan murâbıt ise affetmenin canlı bir anıtını biçimlendiriyor gibi; bu davranışlarının karşılığında olgunlukla sarılıyor onlara.

BATININ İNSANLARI

El Hasanî orta boyda, bıyıksız, zayıf ve kaslı bir vücudu olan genç bir adam. Beyaz yünden yapılma, oldukça temiz, gösterişsiz kıyafetler giyiyor. Kafasında bir terşha, küçük yuvarlak bir türban var. Çoğunlukla göçebelerin giydiği tarzdaki çarıkları, ayak parmaklarının arasından geçen deri kayışlarla ayaklarına bağlanmış. Solgun, zayıf yüzüne baktığınızda ondaki enerjiyi görebiliyor ve ne kadar zeki olduğunu fark edebiliyorsunuz. Alaycı bir gülümseme sık sık uğruyor hoş dudaklarına; damarlarında barut dolaşıyor.

Bu-Dinibli siyahîler, birbirleriyle selamlaşıp Kenadsalı kardeşlerini kucaklarken, berberî, oturduğu yerden ayrılmıyor. Winchester karabinasını bacaklarının arasında tutuyor, çevresinde olup bitenlere kayıtsız bir şekilde, duvarın kenarında duruyor.

Terasa çıktığımızda, Sidi İbrahim, El Hasanî'ye ve Mulay Sehl'e (Bu-Dinibli siyahîlerden birisi) benim konakladığım odaya misafir olmalarını öneriyor ve bana, bunun benim için sorun olup olmayacağını soruyor. Bu düzeni kabul ediyorum fakat içimi bir merak sarıyor. Sonra, murâbıt uzunca bir süre Berberileri anlatıyor bana.

"Eğer batı yönünde daha da ilerlemeyi düşünüyorsan berberîler en çok da Ayd Atta kabilesinin üyeleri senin için en yararlı kılavuzlar olacaklardır. Bir tanesi sana 'Sen Allah'ın ve benim parmağımın ucundasın, senin güvenliğinden ben sorumluyum' derse onunla her yere huzur içinde gidebilirsin. İkiniz de ölmediğiniz sürece onun yanında güvende olacağına ve gittiğin yolculuktan sağlam döneceğine emin olabilirsin. berberîler ettikleri yemine asla ihanet etmezler."

Murâbıt gülümseyerek devam ediyor konuşmasına; "Şu anda avluda duran El Hasanî'yi izle. Ne kadar da akıllı olduklarını fark edeceksin."

Terasın bulunduğu yükseklikten aşağıya bakıyorum. Avluda sürmekte olan savaşı izliyorum. Bu büyük karmaşanın içerisinde, keçileri ayırt etmeye çalışan kafası karışık kölelerin ve köylülerin arasında, El Hasanî'nin sakinliğini koruduğunu, bulunduğu noktada hareketsizce bekleyerek, çok yakınında kopan gürültüye kayıtsız kaldığını görüyorum. Görevini başarıyla tamamladığı için halinden hoşnut bir şekilde olanları izliyor sessizce.

Daha sonra Sidi İbrahim eğiliyor ve Berberîyi çağırıyor; "Terasa gelip bize katıl oğlum."

Berberî gülümseyerek yerinden kalkıyor. Silahını omzuna asıyor, ihramını bir pakete bağlıyor ve etkileyici bir hareketle onu ayağımızın yanına fırlatıyor. Bir an için altı ya da yedi metre yüksekliğindeki tuğladan örülmüş düz duvarı inceliyor; daha sonra bir maymunun çevikliği ile zıplayıp tırnakları ve çıplak ayakları ile bulunduğum yerden tam olarak göremediğim küçük çıkıntılıklara tutunuyor ve işte neredeyse tek bir sıçrayışla terasın korkuluklarına ulaşıyor. Onun harikulade bir dağcı olduğuna karar veriyorum.

Ona şöyle diyorum "Si El Hasanî insanlar düşmanın olmaktansa arkadaşın olmayı tercih ediyorlardır sanırım. Çünkü senden hiç kimsenin kaçabileceğini sanmıyorum. Duvarlar senin için yok gibi."

Gülümsüyor ve bana kusursuz, hoş bir zarafet ile cevap veriyor; "Mulay Mahmud Sidi Muhammed bin Ebu Ziyane'e hizmet eden kimseler, benim arkadaşlarım ve kardeşlerimdir." Arapçayı diğer Berberiler kadar bozuk konuşmadığını fark ediyorum. Yine de hafif bir aksanı olduğu söylenebilir. El Hasanî kendi değerini bilen birisi. Kendinden emin tavırları var. Sakin ve rahat. Merdivenlerden çıkarak yukarıya gelmeyi tercih eden siyahi arkadaşı, Berberî dilinde konuşuyor onunla, gülüyor ve onu bir şeyler anlatmaya zorluyor. Övünmek amacıyla değil de, arkadaşının isteğine daha fazla karşı koyamadığı için, üç sene önce yaşadığı bir macerayı anlatmaya başlıyor sonunda:

"Ben ve kardeşlerim, Ayd Atta kabilesinin üyeleri, Tafilala yolu üzeride bulunan kasırda yaşayan insanlardan öç almak istiyorduk. Bir kovalamaca yaşanıyordu. Gece vakti yaklaşıyorken boş arazinin ortasında tek başına yükselen mühürlü küçük hisarı işgal etmeye karar verdik. Kapıları açmak için duvara tırmanıp yukarı çıktım. Tam da içeriye girmek üzereydim ki avluda saklanmış olan dört ya da beş kişi tarafından pusuya düşürüldüm. Bana ateş ederek ya da taş atarak saldırıyorlardı. Bu köpekleri kolayca hedef alabilmek için duvarın tepesinde kalmaya niyetlendim fakat giysilerim daha doğrusu iç çamaşırlarım kiriş noktasına takılıp kalmıştı ve bu yüzden dengem bozuluyordu. Öylece havada asılı kalmıştım, ne var ki ellerim boştu ve ateş edebiliyordum. İki kişiyi, tüfekli olanları öldürmüştüm. Diğerleri ise karşımda duran

duvarın üzerinden atlayıp kaçtılar; kırsal bölgede ilerleyip kurtulmayı amaçlıyorlardı fakat arkadaşlarım onları alfada yakalayıp öldürdüler. Hisarın içerisinde buğday, keçi derilerinden yapılma çantalar dolusu tereyağı, taze sarnıç ve hurma vardı. Yaşadığımız kötü maceranın karşılığında iyi yiyecekler bulmuştuk."

El Hasanî duvarların fatihi olarak yaşadığı hayatının küçük, önemsiz bir ayrıntısı olarak anlatıyor bunları. Daha sonra Sidi İbrahim yanımızdan ayrılıyor.

Batıdan gelen bu iki yorgun adam, halının üzerine uzanıyorlar. Katlanmış ihramlarının altındaki tüfekleri yastık görevi görüyor. Hemen uykuya dalıyorlar ve ben, solgun ay ışığının altında, tek başıma uyanık kalıyorum.

Bu gezginler, yarın buradan ayrılacaklar yine. Pandomima savaşçılarının yapabileceği türden jestlerle hayalî gölgeler gibi geçip gidiyorlar hayatımın içinden. Diğerlerini, daha az yakışıklı olan ve daha az güvenilir sahne oyunları ile hareket eden pantolonları düşlüyorum.

Koyu kırmızı renkteki kadife banketlerde oturup, ellerindeki tatlılarını gürültü ile çiğnemekteyken bir yandan da sahnede izlediklerini alkışa tutan Avrupalı izleyiciler ile çevrelenmiş bir şekilde boşluğa ateş ederken düşünüyorum El Hasanî'yi. Sidi İbrahim'in bana söylediklerini aklıma getiriyorum sonra; bir gün böyle adamlarla olduğum yerden ayrılmak; Fas'ta bulunan zaviyelerde bilinmeyenleri keşfetmek için duyduğum o susuzluk hissiyle, hayallerimle yola çıkmak; Bu-Dinib'e, Tafilala'ya Tisnit'in ilerisine doğru yol almak, büyük boş çölün girişinde gezinmek ne kolay olurdu.

GECE KARŞILAŞMASI

Muammer Velid Kadir, birkaç Rzayna göçebesi, hacı olmak üzere Kenadsa'ya doğru yol alan bir muhazni ve ben, Bu-Dinib'e uzanan yolda atlarımızla bir gezinti yapmış, tuz ovalarına geri dönüyorduk. İnsanı bunaltacak derecede bir sıcaklığın yaşandığı, ay ışığı ile aydınlanmış bu gecede, uyku bahçelerinde, uyuşuk, şehvanî duygular hüküm sürüyordu sanki. Kanaatkâr, bastırılmış iç çekişler gibiydi hışırtılar; sessizlik içeri-

sinde büyüyorlardı yavaş yavaş. Bitip tükenmeyen hayat belirtileri fışkırıyordu yeryüzünün, fazlaca ısınmış olan bitkilerin gözeneklerinden.

Sessizlik içerisinde, yorgun bir şekilde ilerliyorduk. İnce kum üzerinde gürültü çıkarmadan yol alıyordu atlarımız. Dar bir vadide iki kil duvarın arasında durdular ve temiz bir seguiadan su içtiler.

Muammer omzuma dokundu birden. Bahçede, palmiye ağaçlarının altında bir göçebe ve kasrlı bir kadın birbirlerine çok yakın bir şekilde duruyorlardı.

Arap göçebeyi Cezayir'e has kaliteli türbanından tanıdım; Hamiyani kabilesinden Abdû'l-Cebbar'dı bu. Onunla Kenadsa'daki camide tanışmıştım. Orada eğitim gören öğrencilerin arasında bulunuyordu. "Ben senin erkek kardeşinim... Allah aşkına benim ol" diye mırıldanıyordu. Ve güçlü kolları ile balmumundan yapılmışçasına pürüzsüz, saf bir yüzü olan genç köylü kızın narin bileklerini kavradı.

Kız oldukça güzeldi ve bir gelin gibi süslenip püslenmişti. Kırmızı yünden yapılmış uzun bir tunik, kıvrımlarını ortaya çıkaracak şekilde sarıyordu vücudunu. Alnı gümüş çiçeklerle taçlandırılmıştı. Ay ışığı, parlak mücevherlerinin üzerine yansıyordu ve yıldızlar yüzüne olağanüstü bir güzellik katan yay şeklindeki kaşlarının bozulmaması için ağlıyordu sanki.

Sakin fakat tuzaklarla dolu bu gecede, içine hiçbir kötülük düşürmeden gelmişti buluşma yerine. Fakat şimdi titriyordu ve başka bir ırkın insanı olan bu yakışıklı göçebeden merhamet dileniyordu. Onun vahşi hevesleri ile yüz yüze gelmiş ve korkmuştu.

Abdû'l-Cebbar'ın kalbi öyle hızlı çarpıyordu ki onu bir duvarın arkasından bile duyabilirdim. Kolları ile kızı sardı. Kocaman bir kucaklama ile onu yerden kaldırdı. Kız ona karşı koydu. Tam haykırmak üzereydi ki göçebenin arzulu dudakları, onun korku dolu çığlığını yakaladı; beklemediği bir anda öpücüklere boğdu onu ve şehvet ile dudaklarını ısırdı.

Daha sonra, iki vücut, aşka ait o şahane öfkeyi duyumsayarak kıvrandılar birlikte, ölüm gibi doğurtkanlığı da hoş karşılayan gölgelerle dolu yeryüzünde, yuvarlandılar öylece.

O sıralarda Muammer atını mahmuzladı; sıçradı at. Boğuk bir gü-

lümseme ile şöyle dedi; "Onları yalnız bırakmalı. Bizler, Arap ırkına mensup erkekler, sevmeyi iyi biliriz. Sevdiğimiz kadına sahip olmak için hayatımızla kumar oynarız. Ceylan avcıları gibi geceleri yakalarız onları ve kendimize doğru öyle kuvvetli çekeriz ki bir daha asla unutamazlar bizi. Sonra hiçbir kasır sakini de göçebenin öpücüğünü unutması için yardım edemez onlara."

Birbirine karışmış olan gölgeler bahçenin yeşilliği ile birleşti. Aşkın ve cesaretin sergilendiği bu sahneyi gerimizde bıraktık ve yolumuzda ilerlemeye devam ettik.

KAYITSIZLIK ARAYIŞI

Bu kasrda, şehir meydanından ve Beşar'a doğru uzanan yolun üzerindeki surların dibinde bulunan topraktan yapılma banklardan başka, insanların birbirleriyle buluşup vakit geçirilebileceği bir yer yok. Bir kafenin bile bulunmadığı bu kasabada, kendime haşhaş içilen bir sığınak buldum. Mellah'ın arkasında yer alan, bir bölümü yıkılmış olan o evden bahsediyorum. Dumanla kararmış burmalı kirişlere bağlı tavandaki küçük pencereden içeri süzülen ışıkla aydınlanan uzun bir holde oturuyoruz. Siyah duvarların üzerindeki açık renkli çatlaklar, kanamaya hazır, açık yaraları andırıyorlar. Zemin, yerin dövülüp sıkıştırılmasıyla oluşturulmuş; yumuşak ve tozlu, nadiren süpürüldüğü için yüzeyi, nar kabukları ve daha başka süprüntüler ile dolu.

Faslı serseriler, göçebeler; niyeti şüpheli ve görünüşü aykırı olan herhangi birisi için bir tür sığınak olan bu ev, kimseye ait gibi görünmüyor. Aslında burası, hatırlamak istemeyeceğiniz birkaç gece geçirdikten sonra yolunuza devam etmek üzere terk edeceğiniz kötü şöhretli bir oteli andırıyor daha çok. Tuhaf bir düzeni var; tiyatro oyunlarında suçun işlendiği sahneleri çağrıştırıyor.

Bir köşede sazdan örülmüş temiz bir hasır ile Fez'den getirilmiş nakış işlemeli deri minderler bulunuyor. Hasırın üzerinde masa görevi gören, parlak renklere boyanmış geniş bir sandık var. Bahçe bitkilerinden oluşan buketten, üzerinde küçük, solgun, pembe çiçeklerle dolu gül dalları sarkıyor. Tüm bu bitkiler, geometrik desenlerle ve Araplara has

figürlerle süslenmiş olan, genellikle dağlıların kullandığı geniş kavanozlardan birinin içinde suya koyulmuş. Onun biraz ilerisinde bulunan üç ayaklı sehpanın üzerinde bakırdan bir çaydanlık, iki ya da üç demlik ve büyük bir sepet dolusu kurutulmuş Hint kendir otu bulunuyor. İşte tüm dekor bundan ibaret; haşhaş içmekten keyif alan, rahatlarına düşkün olan insanların oluşturduğu bu küçük grup, başka hiçbir eşyanın varlığına gerek duymuyor bu odada.

Az daha unutuyordum; palmiye dallarından biri, bacaklarından bağlanmış olan esir bir akbabanın tünek yeri olmuş.

Bu vahşi hayvan inine sık sık uğrayan yabancılar ve gezginler, bazen haşhaş içicileri ile karıştırılırlar. Oysa haşhaş içicilerinden oluşan topluluk dışarıya daha kapalıdır. İslam ülkelerinde dolaşıp hayallerini oradan oraya taşıyan gezginler de birer halisünasyon tutkunudur. Onlar da Kenadsa'da toplanırlar ve oluşturdukları topluluğa katılmak bilgin sınıfına dahil olmaktan bile daha zordur.

Hacı İdris; ten rengi, güneşten dolayı koyulaşmış, uzun boylu, zayıf bir Filali*. Ruhunun derinliklerinden gelen bir ışıkla parıldayan aydınlık bir yüze sahip. İslam dünyasında çok görülen bir durumu var onun; kendisi kökeni olmayan kimselerden; ne bir ailesi var, ne de ait olduğu özel bir grup. Yirmi beş senedir şehir şehir dolaşıyor; bulunduğu yere göre davranıyor, bazen çalışıyor bazen ise sadece dileniyor. Bir kaplumbağanın kabuğuna iki ince telin bağlanmasıyla oluşturulmuş, oyularak şekillendirilmiş boyunlu Araplara özgü bir müzik aletini, *gumbri*yi çalmak onun en önemli uğraşı. Hacı İdris'in derin, berrak bir sesi var. Eski Endülüs şarkılarını söylemeye çok uygun olan bu ses dokunaklı bir hüzün ile dolu.

Sidi Muhammed Bihûrî asıl memleketi Meknes olan bir Faslı. Bu genç şairin, solgun bir ten rengi ve sevimli gözleri var. Yerel efsaneler ve belirli yörelere ait edebî eserler öğrenip toplamak amacıyla Fas ve Güney Cezayir arasında dolanıp duruyor. Aşkın insana yaşattığı mutluluklar ve korkular üzerine dizeler yazıp okuyarak hayatını kazanıyor.

Burada söz etmeye değer bulduğum bir başka ilginç kimse ise Zagvan Dağı'ndan. Kendisi bir tıp doktoru ve aynı zamanda hastalıkları iyi-

* Filali ailesi bugünkü Fas kraliyet ailesi.

leştiren bir büyücüdür. Adaleli, küçük bir vücudu var. Kuru teni Sudan güneşinin altında, Senegal sahilinden Timbuktu'ya kadar uzanan yolda, yıllar boyunca kervanları izleyerek yaptığı yolculuklar sırasında bronzlaşmış. Tüm gün boyunca ilaçları kaplara yavaşça doldurmakla ve yıllanmış Mağribî büyü kitaplarının sayfalarını eskitmekle meşgul oluyor.

Onları burada, Kenadsa'da buluşturan şey kader. Çok yakında yine yollara düşecekler; farklı yönlerde, farklı patikalarda ilerleyecekler; kendilerine ait kaderlerini yaşamak üzere hiçbir şeye aldırmadan harekete geçecekler. Şimdilik, onları bu dumanlı sığınakta, saatlerin yavaşça ilerlediği bu yerde tutan şey; hayatlarını kaygısızca, sakince yaşayan, keyif almayı seven bu topluluğa ait olduklarını hissedip bundan hoşnut olmaları.

Akşamüstünün ilerleyen saatlerinde yeryüzüne eğik düşen pembe güneş ışınları, tavandaki pencereden içeri süzülüp karanlık odayı aydınlatıyor. Haşhaş içicileri içeri giriyorlar; toplanıp gruplar oluşturuyorlar. Türbanlarını fesleğen filizleri ile süslemişler. Duvarın kenarındaki hasırın üzerine sıralanıp Hint kendir otu ve toz haline getirilmiş Fas tütünü ile doldurdukları, pişirilmiş kırmızı topraktan yapılma pipolarını içiyorlar.

Hacı İdris, bir kibarlık göstergesi olarak yanağındaki ağızlığı dikkatlice sildikten sonra, doldurduğu kapları dağıtmaya başlıyor. Piposundaki malzeme bittiğinde, onun dibinde kalan küçük koru ağzına atıyor ve –onun yakıcılığını hissetmiyor– piposu tekrar doldurulduğunda hâlâ kırmızı ve sıcak olan koru, saatlerce için için yanmaya devam edecek olan küçük ateşi tekrar yakmak için kullanıyor.

Kendisi oldukça zeki, çevresine etki eden fark edilir bir zekâsı var fakat sürekli yarı sarhoşluk durumunda. Bu yüzden oldukça uysal hatta çoğu zaman umursamaz olduğu bile söylenebilir. Her gün, kendisini sersemleten bir dumanla besliyor hayallerini.

Kayıtsızlık arayışı içerisinde bulunanlar, tembelce ellerini çırparak şarkılar söylüyorlar; sesleri, mika bölmeli fanusun loş ışığında, gecenin içerisinde yükseliyor. Daha sonra yavaş yavaş alçalıyor sesler, daha yavaş ve nefessiz söyleniyor şarkılar ve sonunda derin bir sessizliğe bürünüyor kaygısız içiciler; içlerinde hissettikleri coşkunlukla uzun uzun çiçeklere bakıyorlar.

Kaygısız içiciler; rahatlarına düşkün insanlar, şehvet düşkünü kimseler, belki de dünyanın sırlarını keşfetmek üzere olan bilgeler. En önemlisi de, Faslı serserilerin arasında, bu sefil sığınakta bile güzel ufuklardaki tılsımların farkına varabilen; hoşnutluğun hüküm sürdüğü muhteşem şehirler inşa edebilen kimseler.

KENADSA AKŞAMLARI

Saat dört civarlarında kılınan ikindi namazından sonra, güneş, Fas'ın taşlık tepelerinin üzerinde alçalmaya başladı. Fazlasıyla ısınmış yeryüzü, insafsız bir sıcağın hüküm sürdüğü günün ardından yeni yeni kendine geliyordu. Bezginliğin ve uyuşukluğun tüm yaşamı hakimiyeti altına aldığı o uğursuz saatler geçmişti sonunda ve ben bir tehlikeden kıl payı kurtulmuş ya da bir kâbustan yeni uyanmış gibiydim. İyi olduğumu hissediyordum. Canlı ve neşeliydim. Bir kölenin eşliğinde, bahçelerin içinde yavaşça ilerliyor, onları birbirinden ayıran alçak duvarların üzerinden geçiyordum.

Figig'de ya da Beşar'da olduğu gibi büyük palmiye koruları yok Kenadsa'da. Geniş çölde yer yer karşınıza çıkan bahçeler, tatlı sözlere kapılarak tüm güzelliklerini sunmuş gibiler; onlara komşu olan hamadanın ölümcül kuraklığından gelen kumun yavaşça, fakat kararlılıkla sürdürdüğü istila hareketlerine karşı savaşıp hayatta kalmaya çalışıyorlar. Beş ya da altı tane hurma ağacının, aynı kökten can bulup gelişerek kendi ailelerini kurmuş olduklarını görüyorum.

Kadifemsi meyveleri segialara düşen meyve ağaçları sayesinde, nadiren de olsa, değerli ve güzel gölgelere rastlayabiliyorsunuz bu bahçede. Bereketsiz arpa hasatları veren küçük, altın rengi tarlalara, tabiatın cimri davrandığı su kaynakları canlılık taşıyor.

Duvarların karşısında, hurma ve nar ağaçlarına sarılmış asmaların ve sarmaşıkların oluşturduğu karmaşanın içinde bulunan tomurcuklanmış geniş incir ağaçları, harikulade tatlarla bezenmiş serin, gölgelik köşeler yaratıyor.

Sulama kanallarından taşan su, derin, yeşil gölcükler oluşturmuş orada burada. Bu gölcüklerin kıyısında yaşayan sayısız küçük kurbağa-

lar, melankolik şarkılarını söylüyorlar gürültüyle.

Elde ettikleri ürünün beşte birini almak şartıyla bu bahçelerde tarım yapan çiftçilerin çoğunluğunu siyahiler oluşturuyor. Tarlada çalıştıkları günler boyunca, orada, ağaçların arasında yaşıyor; tarlalarında büyüyen hoş karmaşayı güzelleştirmek için birbirleriyle yardımlaşıyorlar. Hepsi de, kadınların kumaş boyamak ya da makyaj yapmak için kullandıkları, turuncu çiçekleri olan zafuru yetiştiriyor. Bazı çiftçiler, narin bitkileri; açık mor çiçeklerle dolu, uzun, ince, mor salkımları, yabanî çalılıkların yardımıyla güçlendiriyorlar. Diğerleri, çöl vadilerinden getirdikleri mor yıldız çiçeklerinden yetiştiriyor küme küme. Suriye gülleri adındaki uzun gül çalılıklarında gözlerime çekiyorum gözlerime. Yüzlerce yeşil yaprağa misafir oluyorum.

Konuksever çiftçiler, telaşla çay hazırlıyorlar bize. Kumlu ihramlarını süsleyen kumaş parçalarının içinde, altın rengi kayısılar, bademler getiriyorlar; zaviyenin misafirleri her zaman hoş karşılanıyor buralarda.

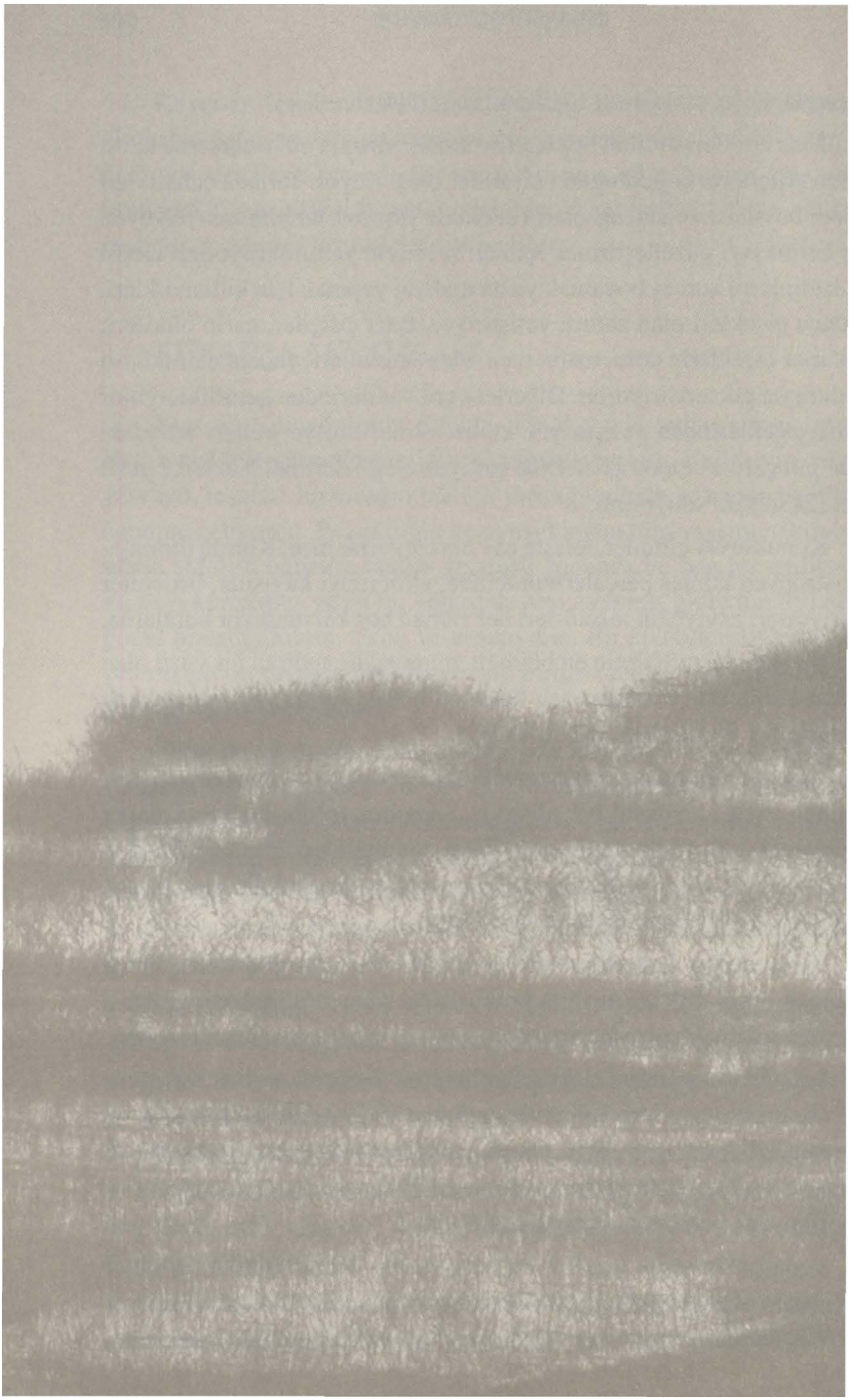
Bir gün, bu çiftçilerin en büyüğü, mumyaları andıran bir yüzü olan Sedcaa kabilesine mensup yaşlı Faslı, eğilerek yanıma yaklaştı ve bana bir deste nar ile bir örgü soğan verdi.

"Sen de biliyorsun ki bahçemde öyle çok çiçek ve meyve yetişmiyor, ben yaşlı ve yoksul bir adamım. Sana hoş geldin hediyesi olarak verebilecek pek fazla şeyim yok. Tüm zenginlikleri insana bahşeden Yüce Allah'tır. Beni bağışlayın. Biliyorum size layık değil ama benim bu naçizane armağanımı kabul edin lütfen."

Bahçesinden topladığı ürünü bana borçluymuş gibi konuşan bu çekingen, yaşlı çiftçiyi incitme korkusuyla, bana verdiği basit ve bir o kadar da dokunaklı olan bu armağanı geri çevirmeye cesaret edemedim.

Segialaların kenarlarındaki gölgeliklerde yetişen nane ve fesleğenlere takılıyor gözlerim. Solgun ve cılızlar, yine de güzel kokuları ile memnun ediyorlar sizi. Tam olarak tanımlayamadığınız başka küçük bitkilerin hoş kokularına karışıyor ve sakin geçen akşam saatleri boyunca havada uçuşup sarhoş ediyorlar sizi.

Kenadsa'da tarım yapılan bu bahçelerde, Sahra'da bulunan diğer bahçelerde olduğu gibi tatlı bir uyuşukluk ve sessizlik hüküm sürüyor fakat büyük hurma ağacı korularının ya da ormanlarının kalbinde yatan,

insanı sıkıntıya düşüren o gizemli "şey" yok burada.

Gün geri çekiliyor. Hurma ağaçları güneş ışınları ile yıkanıyor. Sıcaklık daha da artacak. Bahçelerden ayrılıyoruz. Güneşin son ışıkları altında kızaran kayalardan, geniş, mor gölgeler uzanıyor yeryüzüne.

Güney akşamlarında, zamanı unuttuğunuz sonsuz bir sarhoşluk içerisinde oluyorsunuz ve günlük şeyleri her gün aynı şekilde yaşamıyorsunuz. Yaşadığım sürece, sahip olduğun o enerjinin içimden akıp geçmesinden asla sıkılmayacağım! Ve bu hüzünlü saat; onun güzelliği, tek başına duruşu, neredeyse can çekişiyor gibi görünmesi beni etkiliyor. Havanın karardığı; çölün, tenha eşiğinden geçip onun zevklerine dalmak isteyen davetsiz konuklara karşı kendini sonsuzca korumak için, birden daralmaya başladığı bu anlarda, çaresizce onun tutsağı oluyorum.

ÇEŞME BAŞINDA AŞK

Surları çevreleyen patikanın üzerinde yol alırlar, kasrdan Mûbarek Çeşmesi'ne gelen kadınlar. Batmakta olan güneşin yeryüzüne eğri düşen ışınlarının altında peçeleri olağanüstü renklere bürünür. Üzerlerindeki kumaşlar öyle muhteşem bir şekilde parıldar ki, bu halleriyle yüzeyleri kabartmalı, desenli olan kıymetli kumaşlarla karıştırırsınız onları; uzaktan, mücevherlerle ve altınlarla işlenmiş nadir bulunan ipekler içinde olduklarını düşünürsünüz. Cazibelerinin farkında olan kadınlar da bu görüntülerine uygun davranırlar; bir gruptan diğerine uçuşurlarken durmaksızın değişen renk dizileri, değişken bir gökkuşağı yaratırlar.

Sudanlılar, özellikle de göçebeler, kibar hareketleriyle dikkat çekiyorlar. Kusursuz bir güzelliği teşhir eden tavırları; yuvarlak kalçaları ve su dolu kabı omuzlarına kaldırırlarken kollarının oluşturduğu kavis ile tablolara konu olabilecek bir zarafet sergilerler.

Ve diğerleri... Göze hoş gelen hatlara sahip olsalar da aynı anda hem vahşi hem de masum diye tanımlayabileceğimiz o çekici şehvanî ifadeye sahip oldukları için gelenekselliğe uygun bir güzellikleri ve işveleri olduğu söylenemez. Sahte olmadığını bildiğiniz hatta yalnızca

alçak gönüllülükten kaynaklandığına emin olduğunuz, umulmadık bir gülümseme ile karşılaşırsınız birden. Bir maskenin içinden sızıp gelen bir ışık, sınırları ihlal eden bir içtenliğin dışa vurumudur bu gülümseme; içinizi ısıtır.

Kadınlardan gelen ter kokusuna karışmış tarçın kokusu yayılıyor ılık havaya dalga dalga.

Siyahîler, göçebeler, Dui Menya, Velid Cerir ve Velid Nâsır* kabilelerinin erkekleri, atlarını sulamaya geliyorlar. Siyahî siyahîler, kadınlarla serbestçe şakalaşıp gülüşürken, çöl adamları, arzu ile dolu güzellikleri süzüyorlar.

Düşünüyorum da; yorgun atlar, pınarın suyuna burunlarını uzatırken kim bilir kaç kere gizlice sevişildi burada, Sidi Mûbarek Çeşmesi'nin arkasında?

Göçebelerin ve köylü kadınların ince jestlerle ve kısa bakışlarla anlaşıp gecenin ilerleyen vakitlerinde uygun bir saat ve yerde buluşmak üzere sözleştiklerini görüyorum.

Sonra, çoğunlukla birisinin kanının dökülmesi ile sona eren Arap aşklarını, göçebelerin sevdalarını anlatan şiirleri aklıma getiriyorum.

Daha serbest oldukları için erkeklere rahatça yanaşma cüretinde bulunuyor Yahudi kadınlar. Mellah'ın karanlık ahır bölmelerinde yoğun halde bulunan keskin palmiye dumanından dolayı kızarmış göz kapaklarının altından kışkırtıcı bir şekilde bakıyorlar.

Erkeklerinin denetimi altında olmadıkları bu saatlerde, demirden bir kafesin içinden çıkmış gibi özgür hissediyorlar kendilerini. Keyiflerince eğleniyorlar; gülüp sohbet ediyor, tehlikeli oyunlar oynuyorlar.

Bu ilkel alışkanlıkların karşısında, başka aşk maceralarını düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi. Onlar da tıpkı şu anda tanık olduklarım gibi anlamsız ve karışık serüvenler. Aşkın özü, türlü türlü kurlar yapılırken ya da imkânsız bir durumu sabırla beklerken ortaya çıkıyor; ancak sükûnet içerisinde geliştiği anlarda onun adil olduğundan söz edebiliyoruz. Düşüncesizce yapılan atılımlar onun bu yüzüne ait değil sanki. Yine de bilemiyorum; acaba tüm bunlar ne kadar insan için geçerli?

* Nasroğulları, Ceriroğulları.

Bu basit peçeler gibi güzel olmayan başka renk örtülerin içinde, vücutlarımız hâlâ görülebilirken, tutku sinsi sinsi dolaşıyor şehirleri. Hayatı tekrar tekrar isteyen, yaşamı sürdürmeyi arzulayan açgözlü tutkunun çoğunlukla çirkin hatta tiksinti veren bir yüzü var. Daha yüksekte, daha uzakta, doğru salonlarda ya da yakınımda bulunan şu çöl çeşmesinin kenarında, gülümsemelerle gizlenen bu iştahın vahşeti; gözlerde ateşler yakarak, sesleri değiştirerek ve titreyen dudaklara renk vererek kendine ihanet ediyor yine.

Tüm erkeklerin ve kadınların kılığına girip öyle gördüm ben bu yaşamı! Beni kaderin korkunç manzaralarıyla yüzleştiren, dünyanın damarlarında dolaşan sonsuz şehvet ile karşılaştığımda, kim bilir kaç kere boğuldum kederlere.

Doğal bir şekilde ortaya çıkan bu hoş uğraşın izini sürebilirim şimdi; acı çekmeden hatta keyifle yaşayabilirim onu. Burada aşkın bir sonucu yok; size kalan tek şey onu yaşamış olmak ve belki de kendimizi doğanın önünde küçük düşürmek için; hiçbir fonksiyonu olmayan şeye, o faydasız uzuva, asla huzura kavuşmayı bilmeyen rahatsız ruhumuza hakaret etmek için; onu bu haliyle, eskiden olduğu gibi yaşamayı denemeliyiz.

ÇÖLÜN ÇİNGENELERİ

Burada çeşitli yerli ırkları görmekten memnunum. Çok farklı ırkların aynı yerde yaşamalarını ve yine de saf bir ırk olarak varlıklarını devam ettirmelerini oldukça ilginç buluyorum. İşte bazı tuhaf görünüşlü kadınlar! Bu bölgeler için bile tuhaf göründüklerini söyleyebileceğim bu kadınlar, Dui Menya Velid Süleyman kampından geliyorlar; birkaç günlüğüne mola vermek için Barga'nın eteklerinde, Leyla Ayşe'nin mezarının doğusunda kamp kurmuşlar.

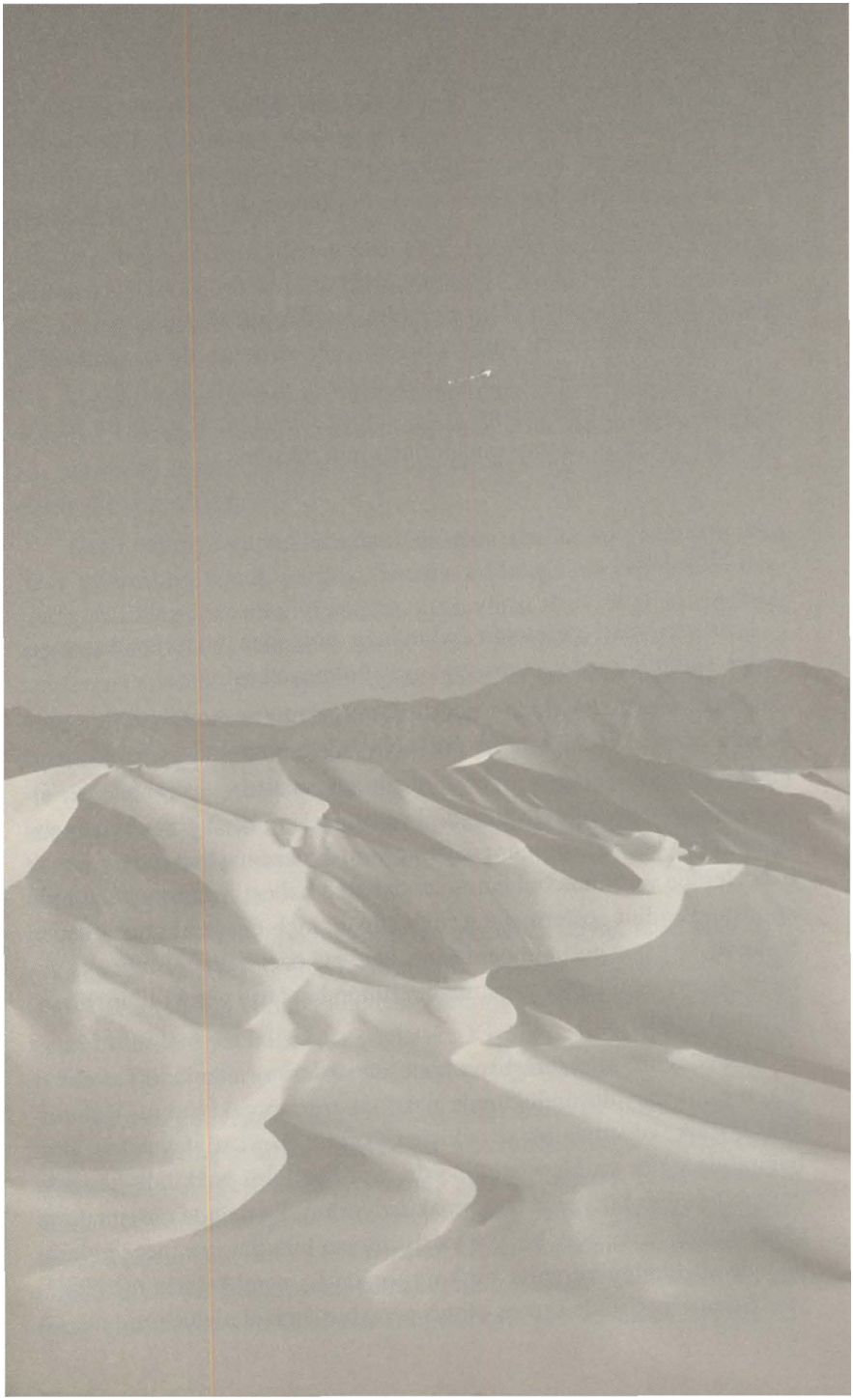
Menya kabilesinin kadınları kasrlı kadınlardan daha uzun ve incedirler. Koyu mavi peçeler giyen bu kadınlar aynı zamanda çok da güçlüdürler. Şaşırtıcı güzelliklerinin bir parçası da "paçavraları çekici hale getirme sanatı" diye adlandırabileceğiniz özel yeteneklerinin sunumudur.

Mücevherler, gelin telleri, kordelalar takan, saçlarını yaptırıp modaya uygun kıyafetler giyen, yapmacık tavırlar takınan, keskin kokulu parfümler süren bir kadın, bostan korkuluğuna döner bazen. Burada, giysileri tasarlayan kişilerin ustalıklarını sergileyen bu giyim kuşam tarzını çoğunlukla Cezayir'de oturan Yahudi kadınlar benimsemiştir. Fransız kadınları gibi giyinmek için kendi geleneksel giyim tarzlarını bir yana bırakan bu kadınların aksine, yağmacı göçebelerin kadınları, çoğunlukla yırtık pırtık yünlere sarınmış bir şekilde hızlıca önünüzden geçip giderler. Onların kendilerine özgü bu tarzlarıyla oldukça atletik göründüklerini söyleyebilirim. Aslında sanırım yalnızca bu kadınlar Afrika'da gururla yürümeyi biliyorlar. Sadece vücutlarını örtmek için giydikleri o kötü giysiler; bronz tenlerini ve yabani güzelliklerini tamamlayan vazgeçilmez parçalar. Rüzgâr vücutlarını kamçılarken, üzerlerindeki giysiler uçuşur ve tunikleri adaleli bacaklarına yapışır. Bakır renkli gökyüzünden ve başka yerlere savrulup azalan toprağın solgun renginden oluşan arka planın içinde, uzun boylu, zayıf dişi kurtlara benzerler. Onların tarih kadar yaşlı olduklarını düşünür; ganimetten aldıkları büyük payı inlerine getiren vahşi erkeklerden daha güçsüz olmadıklarına ikna olursunuz.

Berberilerle yaptıkları evliliklerin, sıska yüzleri ve kumral tenleri baskın kılmasına rağmen yine de Asyalılardan gelen soyları akla getiren, Samîlere has belirli bir ifade bulunur yüzlerinde. Şüphesiz, Semiramis'in savaşçılarının da dış görünüşleri bu insanlara benziyordu; onların da siyah Saluki av köpeklerininkisi gibi büyük, kahverengi gözleri vardı.

Bu kadınların Arap kadınlarında hiç rastlamadığım, Faslı kadınlarda ise nadiren tanık olduğum jestleri var. Kesinlikle çekingen bir şekilde yürümüyor, başka kabilelere mensup erkeklerin önlerinden tereddütsüzce geçip gidiyorlar. İşveleri yok. Duyguları okşayan Sudanlılarla ya da hoşgörülü Yahudilerle karşılaştırdığımda, bu kadınların oldukça içten olduklarını söyleyebilirim; büyük samimi gülümsemelere sık sık ev sahipliği yapıyor dudakları.

Güneyli bir adam, Yahudi bir kadını, ahlâksız olarak nitelendirir. Göçebeler, asla beyaz kadınların cazibelerine kapılmazlar. Mellah kadınlarının kansız güzelliklerinin peşinden sürüklenirler her zaman. Bu

iki ırk birbirlerine hoşgörü ile yaklaşır, aralarında kan bağı kurmadan birlikte yaşarlar. Bazen ortaya çıkan şiddetli kavgalarda Yahudiler ya önderlik yapar ya da çapulculuk ederler; fakat bir kere anlaşma yapıldıktan sonra hiçbir kâr amacı ya da düşünce onları bir daha yan yana getiremez.

Bunu asla bu şekilde aklınıza getireceğinizi sanmıyorum ama Dui Menya kadınları çölün çingeneleridir. Tuniklerindeki deliklerden, toprak rengindeki tenlerini görürsünüz bir anda ve onların yabani güzelliklerine kapılıp gidersiniz. Yoksulluk onlar için küçük düşürücü bir şey değildir; yoksul olmayı normal karşılarlar. Güzel bir at ya da bir hançerin sapındaki göz alıcı işlemeler onlar için lükstür.

MELLAH

Akşam vakti çeşmenin bulunduğu bölgeden yükselen karmaşık sesler, vadinin içinde, yavaş yavaş kaybolmaya başlıyorlar.

Afrika karanlığına ait olan tüm şarkıları biliyorum; onların sebep olduğu boğaz kuruluğunu da fakat bu gece, anılarımla uyuşturulmaya itiraz ediyorum. Olağan şeylerin mırıltıları, vızıltıları içerisinde yer almak, yaşamın mutlulukla gürlediği ve endişelenmeden görevlerini yerine getirdiği yerlerde bulunmak istiyorum. Sadece hayvan olmak, yasak bahçelerden ve ölüme bulanmış sessizlikten habersiz yaşamak; neşeyle konuşup kendini göstermekten zevk almak; hiçbir şeye aldırış etmeden bu koyu, kayıtsız gecenin perdesine, her şeyi özet halinde sunmaya yetecek, sıçrayan gölgeler yansıtmak... Bütün bunların gerekliliğini hissediyorum şimdi.

Okuduğum kitapları, bana konuşan sesleri ve üzerinde yol almadığım patikaları düşündüğümde nasıl da ızdırap çekiyorum. Ruhumdaki boşluk, kocaman bir iç çekişten ibaret... Şarkı söyleyebileceğim, bağırabileceğim ve bir saatliğine de olsa benliğim hakkında her şeyi unutabileceğim bir yerde bulunmak istiyorum. İçerisinde tartışmaların sürüp gittiği halka açık bir yer ya da duman bulutlarının, pencerelerin önünde süzüldüğü karanlık bir kafe; orada üç notalık şarkı eşliğinde, yurt özlemi içerisinde sarhoş olmuş genç bir denizci olabilirim.

Burada her şey çok berrak. Fazlasıyla berrak! Önümde aşmak zorunda olduğum engeller yok artık. Gelişme yok. Hareket yok. Nasıl davranacağınızı bilemiyorsunuz hatta nasıl düşüneceğinizi; sonsuzluğun içerisinde ölebilirsiniz.

İşte surların içerisinde yer alan kapı. İçinden geçiyorsunuz. Surların arkasına geçtiğinizde artık Mellah'tasınız. Büyük, sihirli bir fenerin içindeymişsiniz gibi hissediyorsunuz. Ateşin içinde dans eden şekilleri görmek üzere bir gösteriye gidiyorsunuz sanki.

Yahudi kadınlar, büyük cadı kazanlarında akşam yemeklerini hazırlamak üzere kapılarının önünde ateş yakıyorlar. Bu tür bir aydınlanma şeklinden daha fazla resim konusu olmaya değecek başka bir şey görmedim hayatımda.

Kuru palmiye yapraklarından yükselen alevler ve yanmakta olan deve gübresinin donuk parıltısı, badana edilmiş bina cephesinin üzerinde geziniyor; pas rengini andıran kırmızımsı altın rengi ve ateşli bir pembe, hızla görüş alanınıza girip sonra ortadan kayboluyor. Yanan ateşlerden yayılan titrek ışığın içinde, tuhaf hayaletler kendilerini gösteriyor, birer karaltı şeklinde. Yansımalar, evlerin ön cephelerinde geziniyor, kumun üzerinde oraya buraya koşuşturuyorlar.

Mumların ışığıyla aydınlanan dumanlı köşelerde çömelmiş olan adamlar, basit işlerle meşgul olup oyalanıyorlar. Belirsiz bir süre boyunca sabırla beklemeye razı olmuş bu satıcıların tavırları Araplarınkinden oldukça farklı.

Güneyli bir Yahudiyi bir Arap'tan ayıran en büyük fark, kaba davranışlarıdır. Asil duygu diye bahsettiğimiz şeyden bir nebze bile yoktur onda. Bu eksiklik, kurnazlıkla desteklenmiş bir ikna etme yeteneğine, ticarî becerilere yataklık eder şüphesiz. Kişilik özellikleri onu asla engellemediği için her şeye rahatlıkla uyum sağlayabilir.

Kumun gül rengi solgunluğunda birer karanlık nokta olan, sığır gibi kümelenmiş grupları, parlak bir alev birden ışığa boğdu. Huzur içinde sakin bir yaşam sürüyorlarmış gibi bir izlenim bırakıyorlar insanda. Ruhları oldukça tanıdık geliyor bana; yemek yapılan kaplardan çıkan dumanın üzerinde süzülüyorlar. Onları kıskanıyorum. Bu insanların aslında bana hükmeden romantizmin; benden önce bozkırları dolaşan kimselerden miras olarak aldığım, kuzeyde ve mistik doğuda ya-

kalandığım tedavi edilmesi mümkün olmayan bir hastalığın izdüşümü olduklarına karar veriyorum.

Beni, en basit ya da sıradan jestleri bile dinî duygularla açıklamaya iten bu delilikten ne zaman kurtulacağımı bilmiyorum. Aryanlara özgü zayıflıklarım var. Diğerleri akşam yemeklerini pişirirken bizler Soma'ya kurban edilenleri ya da ateşteki yağın, tanrıların şerefine kavrulduğunu düşünüyoruz. Bir kadın kucak dolusu dikenli odunu ateşe atmak üzere yemek kabını kaldırdı; benim ilgimi çeken tek şey ise aniden gökyüzüne, yıldızların huzurla parladıkları yere doğru serbestçe yükselen alevdi.

Duvarın yıkılmış bir bölümüne yaslanarak sihirli fenerime ait manzaraları izlemeye devam ediyorum. Canlı renkler, başka şekiller parıldıyor; görüntüler hızlıca kayıp geçiyorlar gözlerimin önünden.

Çocuklar oyun oynuyorlar; aydınlanmış yerler ve karanlık noktalar arasında koşuşturuyorlar; bir solucan gibi kıvrım kıvrımlar. Arada sırada güzel Yahudi bir kadın, ayağa kalkıyor ve geriniyor. Yorgun görünüyor; onu pembe ışıklarla yıkayan kan rengindeki görkemli alevlerin içinde bir kediye benziyor. Solgun yüzünü hafifçe boyuyor bu ışıklar ve yapay bir kızarıklıkla parlıyor teni. Menekşe renkli büyük gözleri ve ağır göz kapakları gerçekte olduğundan daha koyu, daha yaralı, daha mor görünüyor.

Sakin ev hayatına ait bu görüntüler, beni kendisine hapsediyor uzunca bir süre; yalnızca bana etki eden bir büyünün tesiri altındaymışım gibi hissediyorum. Kenadsa'nın Mellah'ında yoksulluk hüküm sürüyor. Umutsuzca pisliğin içine gömülerek her gün daha da çirkinleşen bölge, gecenin bu ilk saatinde bana güzel görünüyor; yok edici, ateşe tapan bu şehir, sihrini paylaşıyor benimle.

Öyleyse nerede yaşadım da bu şeylerin etkisini derinliklerimde hissediyorum ve onları başka kimlikleriyle tanıyorum?

Yahudi bir kadın tiz sesiyle şarkı söylüyor. Çocuğunun acı dolu haykırışlarını susturmaya çalışıyor. Yakınımızdaki ahırda bir eşeğin anırdığını duyuyorum. Hüzün dolu bir ses. Geç oldu; kadınlar içeriye, evlerine gidiyorlar. Kapanan kapılarının dışında ateşler yanmaya devam ediyor.

Uzaktan müezzinin sesi ulaşıyor buraya; Müslümanları nedeni bilinmez bir hüzünle çağırıyor namaza. İslam'ın insana verdiği huzuru, artık başkalaşmış olan Mellah'a ait son izleri silmeyi başarıyor.

O gece, derin bir uyku çektim. Rahat ve sağlıklı olduğum son gecelerimden birisiydi. Kısa bir süre sonra, yüksek ateşten dolayı yataklara düşmüş ve tuhaf rüyalara dalmıştım.

ATEŞLE GELEN ZİYARETÇİLER

Zayıf, esnek vücutlu kadınlar dans ediyorlardı. Mavi ışıkla yıkanmışlardı. Gece yarısı karanlığını andıran yüzleri, tuhaf gülümsemelerle aydınlanıyor, diş mineleri parıldıyordu. İnce yapılı olan bu kadınlar, kırmızı, mavi ve kükürt sarısı renklerindeki peçelere sarınmışlardı. Bu uzun peçeler, tuhaf danslarının ritmine uygun bir şekilde fora oluyor ya da vücutlarına iyice yapışıyor, rüzgarın etkisiyle uçuşup bir bulutun saydamlığına kavuşuyordu.

Siyah elleri, Sudan festivallerinin vazgeçilmezi olan iki parçalı demir kastanyeti çalıyordu. Bazen vahşi bir ritim yaratıyordu bu kastanyetler fakat çoğu zaman neredeyse sakin bir tekdüzelilik içerisinde kalıyorlardı.

Sonra kadınların yavaş yavaş yeryüzünden ayrıldıklarını ve havada süzülmeye başladıklarını gördüm. Vücutları gerilip uzuyor, kıvrılıyor, şekil değiştiriyor, akşamları çıkan siroko rüzgârlarının neden olduğu toz bulutu gibi fırıl fırıl dönüyordu. Sonunda duman rengi kirişlerin arasındaki gölgelerin içinde kaybolup gittiler.

Gözlerimi zorlukla açtım. Çevremdeki şeyleri tanımaya çalışıyordum. Birkaç dakika önce benim için dans eden tuhaf yaratıkları aradım.

Onları gördüm. Onların gırtlaklarından gelen, boğuk gıdaklamaları andıran, tuhaf kahkahalarını işittim. Yanan alnımda onların peçelerini uçuşturan ani rüzgârları hissettim. Beni anlatılması güç olan bir arzu içerisinde bırakıp gittiler. Şimdi neredeler acaba diye düşünüp duruyordum.

Yorgun düşmüş olan bilincim sürüklenip gittiği cehennemden kurtulmaya çalışıyordu ve kim bilir; belki de saatlerdir belki de yüz-

yıllardır sürüp gidiyordu bu böyle. Artık bilemiyordum. Varlıkların ve nesnelerin gerçek dünyada hüküm süren kurallardan daha başka kurallarla yönetildiği kara bir uçurumdan geri dönmüş gibi hissediyordum kendimi. Sıcaktan bunalmış beynim, acı veren bir uğraş içerisindeydi; az önce gördüğüm ve aklımdan bir türlü çıkartamadığım hayaletlerin peşinde koşuyordu.

SU CENNETİ

Uyuklamakta olan zaviyenin üzerine büyük bir sessizlik çöktü. İşkence ediliyormuşsunuz hissine kapılmanıza neden olan sıcaklığın etkisiyle seraplar gördüğünüz o öğle vakitlerinden birisiydi bu ve sıcaklık daha da artıyordu. Evlerin terasları alev alev yanıyor, uzaktaki kumullar ışıldıyordu.

Yüksek terasa açılan bir bölmenin köşesinde yatıyordum. Küçük odamdan, beyaz gökyüzünü, kayaları, bana cehennemi yaşatan bu çölün kumlarını görebiliyordum. Palmiye ağaçlarından yapılmış olan kirişlerle desteklenmiş tavanda, keçi derisinden yapılma küçük bir şişe asılıydı. Bu şişeden, yavaş yavaş su damlıyordu yerde duran bakır tabak setinin üzerine.

Bir hastahanede ya da hapishanede bulunan saatin tik takları ve tekdüze bir şekilde hep aynı sesi çıkarması gibi, damlalar da yerde duran madende tınlıyor ve rahatsız edici bir monotonlukla yere düşüyordu. Ve ben bu sesi her duyduğumda, sanki inatçı damla ateşler içerisinde yanan başıma düşüyormuş gibi hissediyordum; işkence ediliyor gibiydim.

Bu-Mahmud yanıma çömeldi. Geçit töreninde yürüyen atların kuyruğu gibi kına yakılmış olan uzun at kıllarından yapılmış sinekliği salladı sessizce. Onu izledim. Bana yıllarmış gibi gelen bu dakikalar; benim ricam üzerine Bu-Mahmud'un bakır tabağı oradan kaldıracağını ve sonunda su damlalarının toprağa sessizce düşüp yok olduklarında kendimi nasıl da rahatlamış hissedeceğimi düşündüm. Fakat konuşamadım bu yüzden merhametsiz damlalar cilalı bakırın üzerine düşerek çınlamaya devam etti.

Tavanı destekleyen kirişler gözden kayboldular; hışırdayıp sallanan gümüş mavisi palmiye yapraklarına ve gökyüzüne bıraktılar yerlerini.

Hurma ağaçlarının sivri gövdelerine heyecanla sarılmış olan yeşil asmalar, kemer şeklini almış yapraklarının altında birbirlerine dolaşmışlardı. Çiçeklenen nar ağaçları kan döküyordu gölgede.

Segianın kıyısında, saç bukleleri gibi kıvrım kıvrım olmuş yumuşak su çimlerinin üzerinde uzanıyordum. Temiz su üzerimden akıp geçerken vücudumu okşuyordu ıslak dokunuşlarla.

Başka bir derenin suyu sıçrayıp erişti dudaklarıma. Hiç hareket etmeden kabul ettim dudaklarımın arasındaki buzlu suyu. Sonra onun kavrulup kurumuş olan boğazımdan geçip göğsüme ulaştığını ve nihayet dayanılmaz yakıcı susuzluğumun yavaş yavaş giderildiğini hissettim. Su. Sağlığın kaynağı su. Harikulade rüyalarımda tattığım kutsal su.

Kendimi sayısız görüntüye teslim ettim. Bu su cennetinde beni yavaşça içine alan coşkunlukla kendimden geçtim; zarif hurma ağaçlarının altındaki engin yeşil havuzlarda, sayısız berrak akarsuda, yosunlu kayaların üzerinden çağıldayarak akıp giden tez canlı çağlayanlarda hayata sarılıyor, bereket dağıtan kuyulardan gelen gıcırtıları duyuyordum.

Uzakta bir yerlerde bir ses yükseldi sonra. Sessizliğin içine bir çığlık gibi düştü. Anlamı yoktu; bilinmeyen bir kaynaktan, gölgelik ve yeşillik alanlardan gelmişti.

Bu ses huzursuz etti beni. Gözlerimi açtığımda, isteyerek bir sürgün hayatı yaşadığım o küçük odadaydım yine. Ses gerçekliğe ait olduğunu kanıtlamak istercesine bir kere daha yükseldi; camideki adam öğle namazı vaktinin geldiğini bildiriyordu.

Bunun üzerine Bu-Mahmud sağ elinin işaret parmağını kaldırdı; Allah'ın bir olduğunu ve Muhammed'in O'nun elçisi olduğunu doğruladı. Ve daha sonra, uzun abanoz vücudunu saran beyaz peçelerini toplayıp ayağa kalktı.

Namaz kıldı. Secdeye her vardığında yere çarptı. "Allah en büyüktür" deyip eğiliyordu. Kaşları toz içindeydi; yüzünü Mekke'ye çevirmişti. Gözlerimle takip ettim siyahi kölenin ağır hareketlerini.

Bu-Mahmud, namazını kıldıktan sonra benim yanıma gelip oturdu

ve uzun kınalı sinekliği sallamaya başladı yine.

Ya çatlayan teraslardan kızıl dumanlar yükseliyordu. Hava durgundu; dökme metal gibi ağırdı. Ne bir meltem vardı ne de başka bir hava akımı. Giysilerim terden sırılsıklam olmuştu. Göğsümde bir ağırlık vardı; hiçbir şeyin yatıştıramayacağı yakıcı bir susuzluk, acımasızca eziyordu beni. Organlarım hassaslaşmıştı; ağrı içindeydiler. Kafam ağırlaşmış ve sonunda yastık olarak kullandığım çuvalın üzerine düşmüştü.

Bu-Mahmud bir parça müslini suya batırdı. Onunla yüzümü ve göğsümü ıslattı. Daha sonra ağzıma birkaç damla ılık nane çayı damlattı.

İç çektim ve şişmiş kollarımı ileriye uzattım.

Müezzinin sesi kasrı terketti. Aklım kutsal suların aktığı yerlerde, tuhaf hayaletlerle dolu belirsiz bölgelerde geziniyordu yine.

Günün alevleri, vadilerin ve tepelerin pembe ışıltısında söndürüldü. Sebhaların arkasında yer alan hurma ağaçları ışıl ışıldı ve bu halleriyle uzun siyah mumları andırıyorlardı.

Müezzinin hüzünlü sesini duydum bir kere daha. Artık uyanıktım. Gözkapaklarım düşmüş, ağırlaşmış ve morarmıştı. Görkemli akşam manzaralarını görmek üzere, gayretle açtım gözlerimi yine de; birden çocuksu pişmanlıklar kuşattı benliğimi ve kederin içine gömüldüm.

Tek başımaydım. Fas'ın bu ıssız köşesinde yalnızdım. Yaşadığım her yerde böyleydi bu. Nereye gidersem gideyim yine yalnız olacaktım. Hayatımın sonuna dek yalnız... Bir ülkem yoktu. Bir evim ya da ailem yoktu. Ve belki de arkadaşlarım da olmayacaktı. Bir yabancı ya da davetsiz bir misafir gibi girdim insanların hayatlarına ve bu yüzden çevremdekilerde hoşnutsuzluktan başka hiçbir duygu uyandırmadı varlığım.

Nasıl da acı çekiyordum; çevrelerindeki şeylerin yıkımını sakinlikle izleyip, ölümün ve hastalığın karşısında ellerini birbirine bağlayarak "mektub bu, kaderimize yazılmış" diyen adamların arasında, rahat bir yaşamdan uzaktaydım.

Dünyanın başka yerlerinde yaşayan tanıdıklarım belki de beni önemsiyorlardı diye aklımdan geçirdim fakat sonra muhtemelen onlar da kendi mutluluklarını tasarlamak ile meşguldüler diye düşündüm.

Hiçbir şeyi, benim duygularımı anladıklarından dolayı yapmamışlardı. Ah elbette. "Mektub" işte!

Daha aklı başında olduğumda ve daha sakin düşünebildiğimde zayıflığımı küçümsedim ve mutsuzluğuma gülümsedim. Evet yalnızdım. Zaten ben de bunu istemiyor muydum? Çünkü bilinçli olarak arzulanan, zor kazanılan bir yalnızlıktı bu. Düşüncelerim, kalbimin duygusallıkla çizdiği sınırları cesurca aşmış, hastalıklı bedenimin yarattığı engellerin üstesinden gelmişti işte.

Yalnız olmak özgür olmaktır. Özgür olmak; sabırsız, rahatsız, her şeye rağmen doğası gereği gururlu, ruhumun tek dileğidir bu.

Daha sonra kendime yalnız olmanın iyi bir şey olduğunu anlattım. Bunu istemiştim; arkadaşlarım için, benim gibi olanlar için. Ölümsüzlüğün gelip yerleşebileceği ilahî bir mesken olarak hayal ediyordum onu; bize iyi geleceğini düşünüyordum.

Diğerlerinin dans ettiği, aptallıklara gülümsediği parıltılı salonları, birbirlerini itip kalktıkları tiyatroları aklıma getirdim sonra bir anlığına. Onlara da acıdım. Solgun ellerimin arasında yoksul rüyalarını ve tüm diğer zımbırtılarını buruşturup köşeye attım. Onların mezarlarının bulunduğu yeri hayal ettim; sonra da benimkini... Hüzünle karışık büyük bir huzur kapladı içimi. Hoşlandım bu duygudan ve böylece saatler geçip gitti.

Batıdan gelen sıcak rüzgâr ile birlikte, ateşler içinde yanmaya başladım yine. Acı çekiyordum. Yorgun düşmüştüm. Çoktan ağırlaşmış olan başım yastığın üzerine düştü. Vücudum şehvanî bir uyuşukluk ile yok ediliyordu neredeyse. Organlarım hafiflemişlerdi; eriyorlardı sanki.

Yalnızca yıldızlarla aydınlanmış koyu yaz gecesi çöktü çölün üzerine. Aklım bedenimi terk etti ve sihirli bahçelere, su cennetinin mavimsi kaynaklarına doğru uçtu.

PARLAK İMGELER

Yorgun ve kanaatkâr halimle düşüncelerimi toplayacak gücü bulamıyordum kendimde. Zihinsel imgeler sadece kısa bir süreliğine yer edebiliyordu bilincimde. Ruhanî friksiyonlar, suluboya resimler, say-

dam, belirsiz görüntüler, birden asitle maden üzerine oyulan resimler gibi sert hatlara sahip olacak ve içinde bulunduğum fakat şu anda hatırlayamadığım sahneleri resmedecekler.

Ayn Safra'da aldığım notları buldum; işte bir saatliğine yine Ayn Safra'da dolaşıyordum. Sayfaları çevirdikçe, hasta insanların yataklarını ziyaret eden çocuksu imgelerin eşliğinde bir gezintinin içinde buldum kendimi.

Mağribî kahvehanesinde, renkli vahşi kalabalığın arasında, silahlı bir adam vardı. Küçük şaşkın bir adam. Onu çok net görüyorum. Oldukça sarhoş olmalı. İşte gidiyor. Şarkı söylemeye başlıyor, kısa bir süre içerisinde diğerlerinin sesini bastırıyor gür sesi. Birden duruyor ve alnını yanındaki adamın göğsüne dayıyor. Küçük avcı ağlıyor.

Şöyle diyor; "Abdülkadir, kafesin içindeki şu kumruları görüyor musun? Onlar beni kederlendirdiler. Çünkü bana Frenda'da bulunan babamın evini hatırlattılar. Biz de kumru beslerdik fakat ben onları bir daha asla göremeyeceğim. Annem ve babam öldü. Kumrularımız da ölmüş olmalı..."

Sahne değişiyor:

Bir grup avcı, sıcak kıble rüzgarları eserken, Tiu'nun alçak kumullarına açılan terkedilmiş yolda ilerlemek üzere hazırlık yapıyor. Tulumlarda yatarak geçirdikleri yalnız ve zor gecelerin sonunda hoyrat elleri kuruyup büzülmüş. Şimdi, aylar sonra, yatıştırılması güç olan bir şehvanilikle hareket ediyorlar. Korkunç bir bunalım içinde Cenan-ed-Dar'ın kör vadilerine doğru ilerliyorlar; hepsi de tutunacak bir kadın arayışındalar.

Birçoğu barakalarda, hapiste ya da ceza kamplarında hüzünlü ilişkiler yaşamış ve şimdi çöl rüzgarları bedenlerini kamçılarken, hayatın zalim içgüdüsünü doyurmak üzere yola çıkıyorlar. Kimbilir, belki de bu yol onları çöplüğe benzeyen kulübelere götürecek.

Saat sekiz. Yer bulamadıkları için içeriye girememiş olan silahlı adamlar, genelevin önünde sıra olmuşlar. Bağırıyorlar, kapıyı yumruklayıp tekmeliyorlar ve sonunda tüm kuvvetleri ile yüklenip kapıyı çatlatıyorlar.

Ağır botların çıkardığı gürültü duyuluyor içeriden.

Vahşi, neşeli bir yaygara kopuyor dışarıda. Benim küçük askerim de bu yaygaranın ortasında; o akşamüstü kafesin içindeki kumruları görüp ağlayan asker.

Kahkaha patlamasının eşliğinde çoktan kemerini çıkartmaya başlamış bile.

KELİMELERİN SENFONİSİ

Ateşler içerisinde yanıyorum yine. Serseri düşüncelerimi yola getirip bir konuya odaklanmak istiyorum. Sidi İbrahim'in bana söylediği birkaç özdeyişi yazmaya karar veriyorum. Fakat bunun için çabaladığımda elimdeki kalem titriyor; harfler genişliyor, birbirlerine dolanıyor ve duvarlarda sürünüyor. Yazılar canlanıp tehditler savuruyor bana ve daha sonra birden sakinleşip teskin edici tarihî bir sesle uğulduyorlar: "Yaşam ve onun hayata sunduğu her şey lanetli. Çünkü hayat, acı çekmemize neden oluyor. Şunu unutma; hayat insanların düşmanıdır ve yine de insanlar ona tapınırlar."

Hayır. Bu, dünyadan uzakta sürdürülen bir meditasyon değil. Soğukkanlı bir düşünce değil. Beni içine alan ve içimde derin duygular uyandıran efsunlu bir şarkı. Sanki bir ruh ruhumla konuşuyor ve bana emrediyor, "unut!"

Şu sözlerin bereketiyle akıp giden coşkun bir kaynak gibi ruhum. "Gece nasıl şafağa akıyorsa hayat da mezara akıyor!"

Tabii başka şarkılar da biliyorum. Öyle tatlı ve etkileyici ninniler biliyorum ki, onları küçük sevgiline söylediğinde sana kahkaha ile güleceğinden emin olabilirsin. Çünkü senin küçük aşkın, hiçbir zaman böyle ateşler içerisinde yatmamıştır. Cep aynasında kendini hayran hayran süzer. Kirpiklerini kırpıştırıp dudaklarını büzmeyi bilir yalnızca o.

Dahası eminim ki saçları lüks bir berberde yaptırılmıştır ve dünyanın en güzel gülümsemesine sahiptir. Zekice bir gülümseme. Yorumlama yetisi olduğunu sanma, tümü bir rol aslında. Gözleri coşkunluk içerisinde baktığında, göz kapakları kırışıp gözlerinin çevresinde mavi halkalar oluşmuş olsa da, en azından beni seviyor diye kendini teselli etmeye çalışma; bu bencillikten kaynaklanan küçük bir heyecan belirtisi aslında.

Hem neden seni sevsin ki? Senin sevgin de benimkisi gibi; hayata katlanırken tutkuyla sürdürdüğün bir isyan. Onunkisi ise tasasız bir eğlence. Bu yüzden gülümsemesi için ona ninniler söyle. Ninniler ona benzeyen diğer putlar için bestelenmiştir.

Bu akşam sevgi ile ilgili sözcükler doldurdu yüreğimi. Kelimelerin oluşturduğu bir senfoni zaviyenin sessizliğini bozdu. Çabaladım, dikkatle baktım fakat şarkıcının dudaklarının hareket ettiğini göremedim.

Bu bir gezgindi. Bana şöyle dedi, "Mısır'da söylenen şu şarkıyı dinlemelisin." Ve daha sonra yalnızca gözleriyle konuştu benimle. Evet. Ölümü hatırlatan gözleriyle.

"Hint kılıcının tehdidiyle karşılaşmadan önce bakışlarım sabitti. Sevdiğimin kara gözlerinin parıltısını görmeden önce bakışlarım ızdırap doluydu; sürekli yere bakardım.

"Bir kartalın gözleriydi gözlerim; güneşten kamaşmazdı hiç. Sevgilimin yüzünü gördüm; sebebimi unuttum, yönümü şaşırdım.

"Yanımda bulunduğu sürece ona ulaşamasam da mutluyum. Biz faniler yıldızlara ulaşamayız fakat onların parlaklıklarını seyretmeyi severiz.

"Ve şimdi yanımda değil. Gözyaşlarım yüreğimden kopup gözlerime değdi ve gözlerimden kuma aktı..."

Bu seslerin eşliğinde uykuya dalmak isterim. Yatağımın kenarında nöbet tutan bu kimseyi ya da bir sabah göz kamaştırıcı hamadada ilerlerken bana eşlik edenlerin at üstünde mırıldandıkları şarkıları dinlemek mutlu ediyor beni.

"Sevgilim hakkında haberler ver bana. Yaşıyor mu yoksa öldü mü? Eğer beni hatırlıyorsa ve özlem içerisindeyse ölürüm ve bırakın gözyaşları yıkasın cesedimi.

"Eğer beni unutmuşsa, saçlarını çözüyor, gülüp eğleniyorsa, ölürüm ve dilerim saçları benim kefenim olsun."

AFRİKA ETKİLERİ

Yükselen ateşim ve onunla birlikte beliren diğer rahatsızlıklarım değişik safhalar sonunda terk etti beni. Fakat hâlâ yorgunum ve henüz çok hareketli olduğumu da söyleyemem. Çok zamandır mektup gelmiyor ve aslında bir daha geleceğini de sanmıyorum. Güney hakkındaki izlenimlerimi yazıyorum; başıboş gezintilerim, envanterler... Amaçsızca yazıldığını bilmeyen birisinin pekâlâ ilgisini çekebilir bunlar.

Bu ülkeyi etkilemek, onu sahiplenmek istiyorum fakat her şey tersine döndü işte ve sonunda üzerimde mutlak bir hakimiyet kurdu. Bazen merak ediyorum da, bu kara parçası tüm eski hayalleri başka şeylere dönüştürdüğü gibi güç ve özgürlük ile ilgili yeni hayalleri olan tüm fatihlerini de kontrol mu edecek sonunda.

Zaten insanları şekillendiren şey toprak değil mi?

Birkaç yüzyıl sonra Afrika'daki Avrupa imparatorluğuna ne olacak acaba? Güneş, yeni gelenleri yavaş yavaş sindirecek içine, onlar da Afrika'da hüküm süren iklimin, Afrika toprağının derin ritmine uyacaklar ve değişecekler. O zaman kuzeyli ırklarımız, kırmızı Kabileler ve solgun gözlü Surlular gibi yerli mi farzedecekler kendilerini?

Bu düşünceler sık sık meşgul ediyor beni. Daha sonra düşünmeliyim bunları ya da belki de benim yerime başkaları yanıt arar bu sorulara.

İnandığım bir şey var; sadeleştirilmesi imkânsız olan güçlü ilkelere karşı mücadele etmek anlamsız ve belirli bir bölgede gelişen uygarlığın başka bir yerde değişmez sürekliliğini sağlamak mümkün değil.

Afrika'ya has kokular. Ilık gecelerde duyuyorum bu hoş kokuları. Gizemli zalim tanrıların bulunduğu yere doğru yükselen tütsüler yanıyor sanki. Bu putlar hiçbir zaman reddedilmeyecek. Bu toprakların üzerinde yatmaya gelen, burada uyumaya niyetlenen ve gözleri soğuk yıldızlara takılıp kalmış olan herkese görünecekler, ölümlülerin ateş içinde kavruldukları gecelerde heybetli bir şekilde çıkacaklar karşılarına.

MAĞRİB

Güneş battığında palmiye ağaçlarının ve duvarların gölgeleri, toprak boyunca uzuyor, gözlerinizi kamaştıran güneş ışığının önünü kesmek için ileriye doğru sürünüyorlar. İşte o anlarda olağanüstü bir rahatlığa kavuşuyor ve cennette olduğunuzu düşünüyorsunuz.

Güneş ışınlarının verdiği rahatsızlıktan ve hastalıktan dolayı içinde bulunduğum, kederle beslenmiş kayıtsızlık hali, sonunda beni terk etti. Gözlerim hayranlıkla bakıyorlar yine etrafa, tanıdık bir manzaranın görkemli oluşumuna tanık olmak için can atıyorlar. Gösterişsiz hatlara sahip olan bu ülkenin sade güzelliği sıcak, şeffaf renklerle süslenmiş. Sis uzaklıkları boğarken, verimsiz toprak, gözünüze çarpan görüntülerin tekdüzeliğini değiştirerek parlak bir hal alıyor.

Bir dakika önce solgun ve yıpranmış görünen tüm canlılar yeniden canlanıyorlar ve şimdi birden çok daha sevimli ve uzun olduklarını fark ediyorsunuz. Ruhunuzu teskin eden bu yeniden doğuş süreçlerini her gün tekrar tekrar yaşıyorsunuz burada.

Gün ışınları yeryüzünü terk etmeden önce hissedilen sıcaklığın etkin olduğu bu son saatleri, muhteşem bir şekilde geçiriyorum. Bahçelerde, huzur içerisinde seyire dalıyorum ya da uzun sessizliklerle bölünen keyifli sohbetler yapıyorum.

Mağrip vaktinde, güneş battığında, mezarlıkların ve göz alıcı beyazlıktaki Leyla Ayşe'nin kubbesinin arkasında bulunan *hamada*ya namaz kılmaya gideriz. Her şey durgun bu büyülü saatte, tüm varlıklar hoş bir hayalin içinde gülümsüyorlar.

Kadınlar geçiyor. Ayn Sidi Mûbarek'e doğru ilerliyorlar. Yere yayılarak oturup sohbet eden adamlar, her gün yaşanan bu diriliş saatlerinde birden kendini gösteren o asil duyguyla ayağa kalkıyorlar.

Üzerinde Barga'nın ve kasrın yer aldığı çölün bu kısmından, mırıltıyla söylenen duaların yarattığı bir uğultu yükseliyor.

Namaz bitiyor; gruplar ihramları yere serilmiş bir halde oyalanıyorlar. Siyah ve kırmızı tespih boncukları kayıp gidiyor parmaklarının arasından ve dudakları peygamberin dualarını söylüyor yavaşça.

Sonsuzluğu sabırla, korkusuzca beklerken taze suyla yıkandığın

cömert banyolarda, tüm kirlerinden arınmış olmak, sağlıklı bir vücuda sahip olmak, sade bir hayat sürmek ve inanmak, hiçbir zaman kalbinde kuşkuya yer vermemek; işte bunlar bir Müslümanın mutluluğunun ve huzurunun –ve kim bilebilir ki– hatta belki de bilgeliğinin özeti.

Bizi tekrar tekrar şaşırtmak için, üzerinde, bugün geçip giden ve yarın yine geriye dönecek olan renk kümelerinden başka hiçbir yansımaya yer vermeyen ırmağın sakinlikle, hoş bir şekilde ovanın içinden akıp gitmesini andırıyor değişmezlikle ilerleyen saatler.

Tüm pişmanlıklarımın ve arzularımın yavaş yavaş buharlaşıp yokolduğunu hissediyorum. Aklımın boşalmasına ve isteklerimin durgunlaşmasına izin veriyorum. Tehlikeli fakat lezzetli olan uyuşukluğun etkisiyle, bilinçsizce, yok oluşuma neden olacak uçuruma doğru sürüklendiğime eminim.

Elle tutulur bir şey gerçekleşmiyor, hiçbir şeyi tamamlayamıyorum, hiçbir şey için emek harcamıyorum, hiçbir şey için çile çekmiyorum ve nadiren bir şeyler düşünüyorum. Günler, haftalar geçiyor. Böyle işe yaramaz hissettiğim için bu geçen vaktin izlerini tamamen silmeli miyim varlığımdan? Yoksa, kaçınılmaz bir hayal kırıklığı sonrasında, hayatımın en güzel saatleri olarak mı tanımlayayım geçen bu zamanı?

Artık hiçbir şey bilmiyorum.

Burada, "yeryüzünün soluğu gibi yaşamsal" varsayılan sarsılmaz İslam'ın gölgesinde, olabildiğince doygun hissediyorum kendimi. Günlerim sükûnetle geçiyor. Emeğin ya da kavganın gerekliliği uzak bir gerçeklik gibi geliyor. Yakın bir zamanda, daha da uzaklara yolculuk etmeyi düşleyen, hep bir şeyler yapmayı kurgulayan ben, çekingenlikle, ihtiyatla; beni saran bu ani sarhoşluk halinin ve durgunluğun her zaman olmasa da en azından uzunca bir süre beni terk etmemesini arzulamaya başladım.

Fakat çok iyi biliyorum ki yollara duyduğum aşk diğer duygularıma galip gelecek ve gideceğim. Evet. Henüz Müslüman dervişlerin ve fakirlerin sürdürdüğü sakin yaşamın içinde kendime daimi bir yer edinmeye hazır değilim.

Aslında beni böyle uyumsuz, rahatsız kılan şey, yaşamın içinde, yollarda olmamın sebebi, bilge bir sesin ruhuma fısıldadığı şeyler değil,

yeryüzünün oldukça sınırlandırılmış olduğunu düşünen ve kendi içine baktığında orada yeterli bir evrenin bulunmadığına karar veren tarafım.

Birçok hayalperestin aradığı şeyi sonunda sıradan insanlar keşfetmiştir; gelecek yılların üzerine örtülmüş perdenin kaldırılmış kenarından, yüzyıllar boyunca fen bilimlerinde ve diğer alanlarda kaydedilen gelişmelerin sonrasını, olacakları, orada yaşayan adamı görür gibiyim. Ve şunu anlıyorum bir de; güneyde bulunan herhangi bir zaviyenin sessizliği ve huzuru içerisinde, her zaman mutlu bir şekilde geçirirsiniz gününüzü. Yalnızca parlak ufuklar vardır karşınızda; tüm dilekleriniz gerçekleşmiş gibi doygun hissedersiniz kendinizi.

AŞK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİM

Yazı, Kenadsa'da geçirmek hoşuma giderdi. Yalnızca daha uzak ve bilinmeyen ülkelere düşen yollarımda ilerlemek üzere ayrılmayı düşünebilirdim bu şehirden. Tafilala kabilesinden bir göçebe aklımı çeldi. Berberilere ait bir kervan, beş yüz Fransız frankına hiç risk almadan bana rehberlik edecekti.

Bu insanlarla birlikte korkusuzca yol alabilirdim; onlara güvenip sözlerine inanabilirdim.

Fakat ateşim bir yükselip bir düşüyordu; henüz yolculuğa çıkacak kadar güçlü ve dayanıklı olduğumu düşünmüyordum.

Aslında Ayn Safra'ya dönüp hastahanede adamakıllı bir tedavi görmek yapabileceğim en mantıklı şeydi; fakat bu düşüncemi gerçekleştirmek için harekete geçemiyordum bir türlü. Sığınağımda oyalandım; beni zehirleyen havayı zevkle içime çektim, geçmişe ve geleceğe gözlerimi yumdum, unutuluşu ve bilgeliği vaad eden efsunlu sudan içmiş gibiydim.

Silkelenmiş; beni sınırlayan isteklerimden, özlemlerimden tam anlamıyla kurtulmuştum sonunda. Sakin anlarımda, derin düşüncelere daldığım zamanlarda, bu başıboş gezintilerin, sancılarla dolu bu varoluşun sonuna vardığımı fark ediyorum. Büyük bir huzur dallanıp budaklandı içimde. Oldukça zor geçen bir yükseliş sürecinden sonra fırtınalı bölgeyi geride bırakıp berrak gökyüzüyle karşılaştım.

Burada eriştiğim bilinci açıklamak kolay değil, kendimi çözümlemeyi sevmem, gösteriş yapmayı da. İzleyicilerim yok! Söylediğim her şeyin oldukça yalın olduğunu düşünüyorum. Şu anki bakış açım ile gazetelerin ve modern romanların onayladığı sosyal istekler arasındaki uzaklık, hiç kuşkusuz coğrafî bir yanılsamanın eseri; geçmişe yolculuk ederek, zaman içinde donmuş olan ülkelerde gezinerek geliştirdiğim bir bilincin sonucu.

Bir gün hatıralarımın aracılığıyla kalbimi tüm çıplaklığıyla görmeye çalışırken, yalnızlığımda, kendi kendime yorumlar yaptım aşk hakkında.

Birisini sevmek –cinsel olarak ya da kardeşçe– köleliktir. Kişiliğinizin tamamen ortadan kalkması demektir. Çift olmak için kendinizden vazgeçersiniz çoğu zaman.

Bir başkasını etkilemekten duyduğunuz zevk büyük bir özveriye dönüşür.

Bununla birlikte sevgi ve tutku farklı şeylerdir. Şehvanî tutkunun tümüyle kabalık olduğunu söyleyemeyiz. Haşhaş içmekten yüzü solmuş olan Faslı talebe şunları söylerken ahlaksızlık yapmıyordu aslında; "Ruhumu aydınlatmak için kendimi aradım ve vücudumu yordum."

Batının "kızkardeşlik ruhu" şeklindeki eğilimlerini en aldatıcı, en zararlı sevgi şekli olarak tanımlayabilirim.

Sizi yok edecek güzelliğe sahip olan doğuya özgü aşk ateşinin, cinsler arası kardeşlik ya da eşitlik düşünceleriyle bir bağlantısı yoktur.

Bir Müslüman bir köleye aşık olabilir ve bir köle, sahibini sevebilir. Doğanın düzeni, sosyal sistemleri tamamıyla tersine çevirip gücünü vurgular.

Dolambaçlı yollarımızda ilerlerken nadiren de olsa bize benzeyen bir varlık –tanıdık, bildik birisi– karşımıza çıkar. Bu olduğunda zayıf benliğimiz beklenmedik bir şekilde göklere çıkartılır. Eksik parçamızı bulabileceğimize, eşimizi yaratabileceğimize inanmaya başlarız. Kollarımızı kendi imgemize doğru uzatırız... ona doğru, gerçek aşkımıza doğru... gerçek zayıflığımıza doğru!

Kendimizden daha yüksek konumda olanları sevelim; kendimizden daha alçak konumda olanları ise çok daha fazla sevelim. Bizi engin

bir sevgiyle kucaklamak isteyenlere doğru yükselelim ve kendi yükselişimizi arzulayalım.

Kalbimin gerçek sevgi ile çarptığını hissettiğim anlarda bunun insancıl duygulardan ya da yaradılışımın güzelliğinden olduğunu biliyorum. İhtiras ile dolu sancılar değil bunlar. Böylece cinsel taşkınlıklar sırasında kendimi korudum. Zavallı, ilahî bir servetim var benim; burada, bu çöl kasabasında, terasların üzerinde batmakta olan güneşin sihirli ışınlarını seyre dalarken, beni sarhoş eden zevkim için eksiliyorum.

Böyle zamanlarda, yeryüzünün kalbiymişim gibi hissediyorum kendimi. Ölümsüzlük dalga dalga akıp gidiyor damarlarımda, onun güzüyle göğüslerim genişliyor; özgürleşiyor; ölümün bana erişemediği bir yerde varoluyorum. O anda birisi kulağıma eğilip "kız kardeşim" diye mırıldanırsa, yapabileceğim tek şey ağlamak olur.

Hayatın içinde tek başına yol alanlar nasıl da görkemlidirler. Mutsuz görünüyor olabilirler fakat onlar güçlü ve kutsaldır. Tek başına ilerleyen varlıklar... Diğerleri yalnızca yarım ruhlardır.

Bu düşüncelerim çilecilik olarak tanımlanmamalı. Aslında ben daha çok, tılsımlı bir saflık bulduğuma inanıyorum; ona sahip olan kimsenin, herhangi bir temastan dolayı kirlenmeyerek yaşamın değişik sahnelerinden geçip gitmesini sağlıyor.

"Hiçbir yaratığa ruhunu bahşetme, çünkü o yalnızca Allah'a aittir. Tüm canlılarda O'nu görürsün ve içini sevinç kaplar. Yaradan'a saygı duyarsın. Kendini başkasında arama. Benliğini yine kendi içinde ara."

Ve en cahil varlık bilge olur; her iyi Müslümanın yaptığı gibi, günah işlemeden inancı şehvet ile birleştirebilirse.

Bunları daha önce, Cezayir'de konuşmuş olduğumuzu hatırlatıyorum kendime. Bir bahar akşamıydı ve ay ışığında parlayan deniz önümüzde alabildiğine uzanıyordu. 1001 sigara eşliğinde serkeş bir şehvanîliğin sergilendiği o sahnede, her şey olağan geliyordu bize. Sonra o genç kadın vardı; bağımsız, boynu divan minderlerine dayanmıştı. Dinlemeyi biliyordu; gözleriyle, kulaklarıyla. Doğuya özgü bu güzellik, bize gülümsüyor; canının istediği gibi kendini teşhir ediyordu.

Hatta ikimizden biri inancın hayatımızda engelden başka hiçbir şey teşkil etmediğini bile söyledi... Fakat şehvet, en kıymetli sanat eser-

lerinde sergilendiği biçimiyle bile ruhun sürgününü anlatamaz.

Bugün, bütün bunlardan uzaktayım; çok uzakta. Dağılmış olan küçük grubumuzda bulunan diğer kişilerin bunun hakkında ne düşünüyor olduklarını bilmek isterdim.

Güneyde geçirdiğim bu yalnız günlerde, geçmişe ait kelimeler büyüdüler; içimde, çok daha fazla değer yüklüler şimdi. Onlara yeni anlamlar yükleyip, beni bilgelerin ve peygamberin seslerinin yankılanmakta olduğu, günümüzün edebî çınlamalarının, sokağın kargaşası içinde fark edilmeden yokolup gittiği, eski günlere götüren birçok oyunla ilişkilendirdim.

Bir kere daha inançlı olmamı sağlayan, kaderine teslim olmuş benliğimi, hem yalın hem de özel kılan yalnızlığımı kutsuyorum bir kere daha.

AYRILIŞ

Gecenin içinde uğuldayan müezzinin sesi ile son kez uyanmış olacağım bu terasta.

Hava serin. Her şey derin bir uykuda.

El Hasanî ve Mulay Sehl uyanıyor. Onlar da benim gibi bugün yollara düşecekler, benim gittiğim yönün tam ters istikametinde ilerleyecekler.

Beşar'a gitmek üzere hazırlanıyorum artık. Beni Hanif'e gideceğim ve daha sonra yazın geri kalan bölümünde kendime vakit ayırmak ve dinlenmek için Ayn Safra'ya geri döneceğim.

Sonra, ilk sonbahar kafileleri ile birlikte yeniden yollara düşeceğim.

Tuati vahasına doğru giden yolda ilerlemeyi umuyorum. Bu bölgelerin diğer insanlar tarafından bilinmediğini söyleyemem fakat onlarla ilgili çok az yazılı kaynak var; oralardaki yaşam hakkında kayda değer bir inceleme yazısı mevcut değil. Kışı orada geçirmeyi ümit ediyorum.

Oran'ın güneyinde yer alan bölgelerde yapacağım gözlemlerimi ve zaviye hakkında sarf ettiğim kelimeleri içeren bir kitabı tamamlamak

üzere notlar alacağım. Tıpkı diğerleri gibi ben de orada bir inceleme gezisi yapıyor olacağım ve benden sonra burayı gezenler, benim yazdığım şeylerin gerçekliklerine tanık olacaklar. Yoldaşlarımdan bazıları, güneyde bulunan memurlar ve askerler, tartışmalarımızın binlerce önemsiz noktası üzerinde değerlendirme yapabilecekler. Daha sıradan insanlar, bana eşlik eden, yazılı kelimelere kayıtsız muhazniler, ismimi zorlukla hatırlayacaklar ve tekrar geriye döndüğümde, onların yanından yalnızca bir gün önce ayrılmış olduğumu düşünecekler. Kafede gevezelik yapmaya başlayacağız yine. Çölde yaptığımız gezintilerde ağıtlarını söyleyecekler. Birkaç yıl sonra da düş kırıklıkları ve yorgunluk kucaklayacak beni... İşte beni bekleyen günlerde yapacaklarım bunlardan ibaret ya da en azından Kenadsa'dan ayrıldığım bu güzel, parıltılı sabahı yaşarken kafamda bu şekilde canlandırıyorum geleceğimi.

Bu arada yoldaşlarım da, Bu-Dinib'e yapacakları yolculuk için hazırlanıyorlar. Benim de onlara katılmamı istiyorlar ve ben, onlarla yolculuk yapacak gücümün olmasını diliyorum.

"Düşün Sidi Mahmud" diyor El Hasanî bana, "Hâlâ vakit var. Bir ay boyunca yolculuk yaparız, ülkeleri dolaşırken yeni şeyler görüp bilgi toplamak için sayısız fırsatla karşılaşacağına eminim. Gir'e gideriz, Tafilala'ya hatta Tisnit'e gideriz. Gittiğimiz her yerde erkek kardeşimiz olarak kabul edilirsin."

Baştan çıkarıcı bir teklif bu. Fakat kendi başıma korunmasızım; hiçbir resmî otorite tarafından görevlendirilmiş değilim ve bu şekilde, hiç kimseye haber vermeden yolculuğa çıkmak... Yalnızca incelemeler yapmak ve merakımı gidermek amacıyla çıkacağım bu seyahatten başka anlamlar çıkaracaklardı kuşkusuz. Düşünüp taşınıyor ve bugün Beşar'a doğru yol almaktan başka seçim hakkım olmadığına karar veriyorum.

"Hayır. El Hasanî yapamam. Daha sonra birlikte böyle bir yolculuğa çıkabiliriz. Gidebilecek durumda olduğumda sana haber vereceğim."

"Allah işlerini rast getirsin!"

Bilinmeyene doğru ilerlediğim bir önceki yolculuğumdan çok daha farklı olacak bu geri dönüş yolculuğu.

Yürüyerek yol alacak olan diğer iki siyahî, duvarın kenarında ha-

reketsizce oturuyorlar. Silahları dizlerinin üzerinde duruyor. En kaba, içine en zor girilebilen Berberî kabilelerinden biri olan Ayd Işoruşen'e mensuplar; Fez yolunda doğup büyümüşler. Bu yüzden Arapçayı zorlukla anlıyorlar.

Bir tanesinin huysuz bir sessizlik içerisinde, benim bulunduğum yöne doğru gizlice baktığını fark ediyorum. Benim bir günahkâr olduğumu, lanetli bir Mizani olduğumu düşünüyor kuşkusuz.

El Hassani'nin talimatından sonra atlara eyer takıyor siyahîler. Daha sonra o ve Mulay Sehl gidecekleri yönü, Gir'in bulunduğu yeri işaret ediyorlar. Beni hemen yalnız bırakmayacaklar; bir süre eşlik ettikten sonra geriye dönüp kendi yollarında devam etmeye karar veriyorlar.

El Hasanî, "Mezarlıkların girişine kadar seninle geleceğiz." diyor.

Yola çıkıyoruz. Boğazım, hissettiğim duygulardan dolayı öyle gergin ki benimle konuştuklarında zorlukla cevap verebiliyorum. Bu çok önemli diye hatırlatıyorum kendime; yiğitçe davranmalıyım, sonuna kadar korumalıyım cesaretimi.

Arazinin üzerine döşenmiş sivri küçük taşlar, katı kilin içindeki arduvazlar gibi çıkıntılar oluşturup mezarların yerlerini belirtiyorlar. Atlar, bu taşların arasında yürümeye alışmışlar; tırnaklarını onlara çarpmadan ilerliyorlar.

Yol ayrımına geldiğimizde atlarımızdan iniyoruz. Geleneğe göre arkadaşlar ayrılırken birbirlerini üç kere kucaklarlar. Biz de öyle yapıyoruz.

"Allah seni kötülüklerden korusun. Allah'ın huzuru seninle olsun."

"Hiçbir kötülükle karşılaşma."

Tekrar atlarımıza biniyor ve birbirine zıt yönlerde ilerlemeye başlıyoruz. El Hasanî, keşfedilmemiş batıya doğru yol alıyor. Ben ise onunla gitmeyi çok istiyor olmama rağmen, tanıdık şeylerin bende yarattığı düş kırıklığına doğru ilerliyorum.

Bir tepenin doruğunda durup Bu-Dinib'li Berberîlerin küçülmekte olan şekillerini izliyorum uzunca bir süre. Sonunda kumulların oluşturduğu o labirentin içinde, şafağın parlak pembe ışınları arasında kayboluyorlar. Onlarla birlikte son umut ışığım da solup gidiyor. Ancak çok

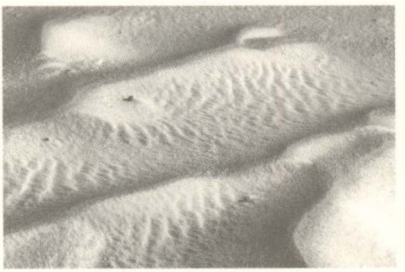
uzun bir süre sonra Fas'ın ilerisine doğru yolculuk edebileceğim, ki tabii eğer bir gün bu isteğimi gerçekleştirebilirsem.

Kısrağım yavaşça ilerlerken kırık kalbimle vadiyi süzüyorum. Bunun tam tersi yönde yol aldığım zamanlarda, yaz mevsiminin baş döndürücü tazeliğinde, öyle güzel görünüyordu ki bu vadi. Ama şimdi geriye gidiyorum ve bu çok sevdiğim çölden uzun bir süre ayrı kalacağım, buradan sürgün olacağım anlamına geliyor. Bu kez manzarayı öyle çok güzel bulmuyorum hatta neredeyse çirkin olduğuna karar veriyorum. Sanırım artık benim için büyülü bir yanı kalmadı.

Bacaklarım Sûf'un üzerinde sağa sola sallanıyor ve onun delice, dörtnala koşmasına neden oluyor. Gözyaşlarım çöl rüzgarında kuruyor...

3. KİTAP

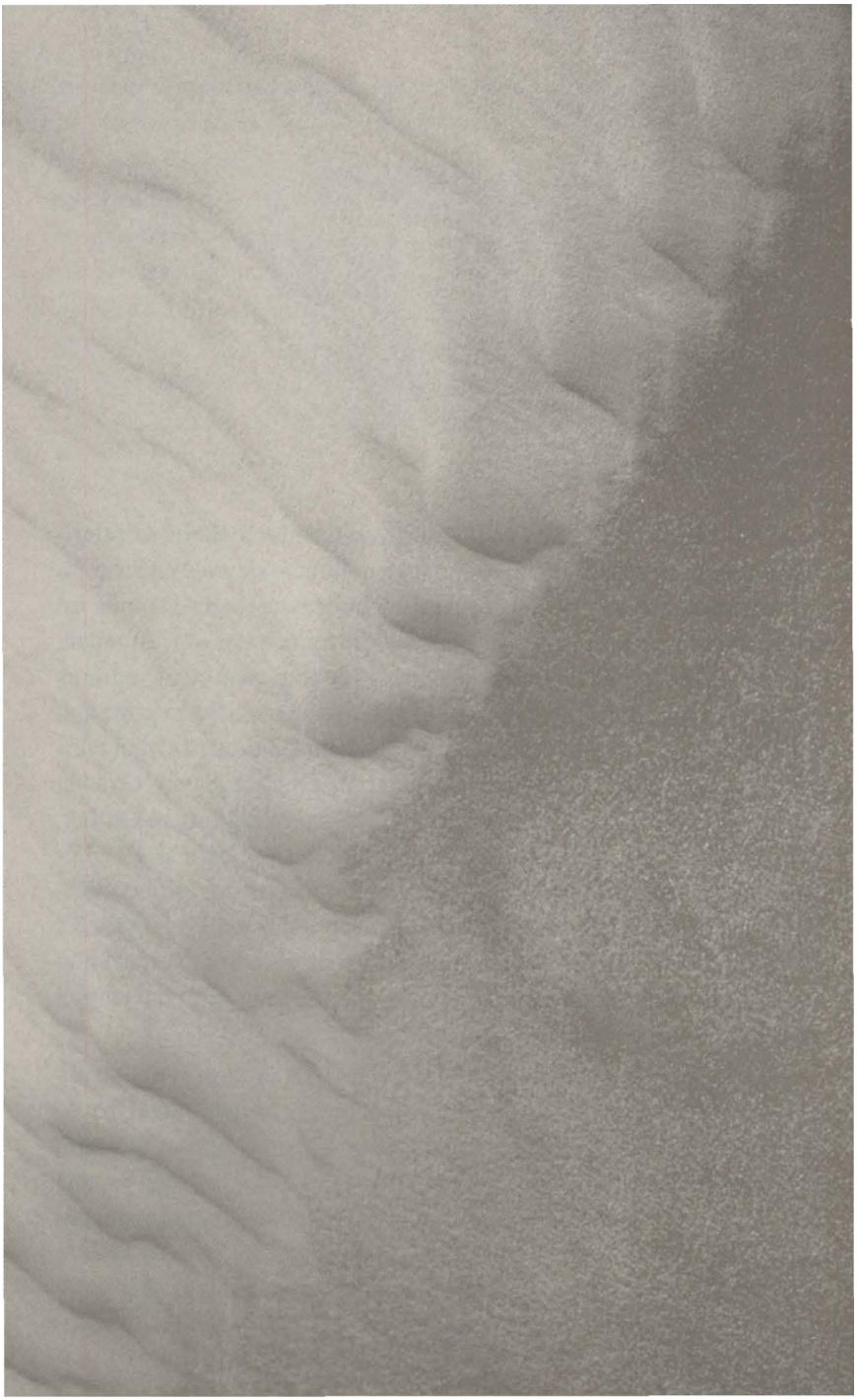
KAYITSIZLIK ARAYIŞI

DIŞARISI

Uzun beyaz yol, uzak maviliklere, yeryüzünün aydınlık köşelerine doğru bir yılan gibi kıvrılıyor. Güneşin altında alev alev yanan bu tozlu yolun bir yanında donuk altın renkli buğdaylar, diğer yanında ise parıltılı kırmızı tepeler ve griye dönen yeşil fundalıklar var. Buradan, uzaktaki verimli tarlaları, onların üzerinde yer alan çamurdan yapılmış duvarları ve birkaç küçük kulübeyi görebiliyorsunuz. Bu manzaranın içinde yer alan her şey, gün içerisinde hissedilen kavurucu sıcağın etkisiyle yorgun düşmüş, derin bir uykuya dalmış gibi görünüyor. Ovadan bir ilahi yükseliyor. Yarın asla sona ermeyeceğini bildiğimiz yoksulluk, duyulmayan bir ağlama nöbeti ya da üzerinde bir tek barınak bile bulunmayan şu kıvrımlı yol gibi uzayıp giden derin bir ses. Kabile çiftçileri tarlalarda çalışırken ilahiler söylüyorlar. Soluk renkli buğday ve kahverengi arpa yığınları yeryüzünün böğründe yatarken, yeryüzünün kendisi, durmaksızın süren uğraşlarının ve emeğinin acısıyla yorgun düşmüş, sessizce dinleniyor.

Güneş ışınlarıyla yayılan ve tüm bölgeyi saran altın rengi sıcaklık, etrafı belirsiz duygularla süzen yolcunun gözlerinde hiçbir heyecan parıltısına neden olmuyor. Yolcunun saçları gri. Yalın ayaklarının yeryüzüne her vuruşunu yumuşakça karşılayan kum, üzerine yağmış sanki. Uzun boylu ve oldukça zayıf olan bu gezginin günlerdir kesmediği dağınık, gri sakalını ve keskin yüz çizgilerini, eski püskü türbanı saklayamıyor. Gözleri puslu, dudakları susuzluktan çatlamış. Bir tarlaya ya da kulübeye vardığında yolculuğuna ara veriyor ve elinde bulu-

nan uzun yabani zeytin dalı ile yeri dövüyor. Allah'ın kullarına nimeti olan ekmeği istiyor ve boğuk sesiyle kırda hüküm süren sessizliğe son veriyor. Yüzü hüzünle dolu bu gezginin bunu yapmaya hakkı olduğuna şüphe yok. Dilenerek talep ettiği kutsal ekmek zaten onun. Ona bu ekmeği vermek ise, dünyada süregiden adaletsizliği hatırlamış olmanın önemsiz bir bedeli sadece.

Gezginin evi ya da ailesi yok. Gönlü nereyi dilerse oraya gider bu yolcu ve kasvetli bakışları uçsuz bucaksız Afrika manzaraları üzerinde dolanıp durur. İlerledikçe birbiri ardına kilometre taşları bırakır gerisinde. Sıcaklık dayanılmaz derecede olduğunda ve artık yürümekten yorulduğunda, tepenin yamacında bulunan büyük antep ağacının ya da yolun yanında dikilip ağlayan okaliptus ağacının altına yatar. Gölgede, rüyasız, derin bir uykuya dalar.

Evsiz olmak, hiçbir şeye sahip olmamak, içgüdülerinin zaten onun olduğunu söylediği şeyi başka insanlardan istemek zorunda kalmak... Kuşkusuz bunlar bir zamanlar ona acı vermiştir. Fakat hepsi birbirine benzeyen yılların sonunda artık hiçbir dileği kalmamış; yaşamını umarsızca sürdürüyor.

Jandarmalar onu sık sık yakalayıp cezaevine atıyorlar. Fakat o, insana hayat veren gün ışığında yürümenin ona neden yasaklandığını ya da ona ekmek veya sığınak vermeyen insanların aynı zamanda ona bu şeylere sahip olmamanın suç olduğunu nasıl söyleyebildiklerini hiç anlayamıyor.

Aslına bakarsanız kimse de anlatmıyor ona.

Onu serseri olmakla suçladıklarında hep aynı şeyi söyledi. "Ben çalmadım. Ben yanlış bir şey yapmadım." Fakat onu gözaltında tutmak isteyenlerin gözünde yeterli değildi söyledikleri. Onu hiç dinlemediler. Bütün bu yaşadıkları, okuma yazma bilmeyenlerin de kuralları anlaması için yol kenarına yerleştirilmiş levhalar gibi bir etki yaptı onun üzerinde; birden dünyanın adaletsiz olduğuna karar verdi.

Uzun vücudu, dik sırtı kamburlaşmaya başladı. Artık sarsak adımlarla yürüyordu. Yaşlılık erken gelmişti ve her gün daha da kötüye giden sağlığının hesabını sormak istiyordu ondan. Sonunda tedavilerin hastaya hiçbir yarar sağlamadığı rahatsızlıklar başladı; yaşlılığa özgü

hastalıklarla sefil oldu. Bir gün yol kenarında düşüp kaldı. Bazı dindar Müslümanlar onu buldular ve hastahaneye taşıdılar. Tek kelime etmedi.

Beyaz duvarların içerisine hapsolmak, daracık bir odada kalmak acı veriyordu engin ufuklarda yaşamaya alışmış bu yaşlı adama. Yapay yatak, üzerinde yatmaya alışkın olduğu sert zemin kadar rahat değildi. Bunalmıştı, sonsuzmuşçasına uzanan yolun özlemi içerisindeydi. Orada daha fazla kalırsa, onu bu zamana kadar teselli etmiş olan tanıdık manzaraların yokluğunda, korkunç bir kederle ölüp gideceğini düşünüyordu.

Eski püskü giysilerini tiksintiyle geri verdiler. Çok fazla uzaklaşmadan, şehir sınırlarını bile aşamadan yere yığıldı. Bir polisin, yanına giderek ona yardım etmeyi teklif etmesi üzerine, o şöyle haykırdı: "Allah'a inanıyorsan beni yalnız bırak. Ben dışarıda ölmek istiyorum. Dışarıda! Beni yalnız bırak."

İnandığı din, parasızlara ve delilere saygı duymanın gerekliliğini savunduğu için, polis, yaşlı adamın yanından uzaklaştı. Gezgin kendini düşmanlıkla dolu şehrin dışına attı. Usulca akan sakin akarsuyun yanındaki yumuşak zeminde uykuya daldı. Onu dostça çevreleyen karanlığın, uçsuz bucaksız boşluğun ortasında huzurla uyuyordu artık. Gücünü yeniden toparlamıştı. Tarlalar boyunca çalılıkların arasından geçerek yoluna devam etti.

Gece sona eriyordu. Siyah bir çizgi gibi uzanan Kabile Dağları'nın arkasından çıkıp gelen soluk ışık yeryüzüne yayıldı; çiftliklerden gündoğumu için öten horozların çatlak sesleri yükseldi. Sonbaharın ilk yağmurlarıyla yeşillenen toprak setlerin üzerinde uyumuştu yaşlı adam. Buhurumeryem esanslı bir meltemle insanın içine işleyen bir serinlik geldi. Yaşlı adam zayıftı. Kolları ve bacakları ağırlaşmış, üzerine büyük bir yorgunluk çökmüştü. Soğuk havayla birlikte gelen öksürük artık onu daha az rahatsız ediyordu.

Yeryüzü aydınlanmıştı. Sakin denizin yüzeyini kanı andıran kırmızı çizgilerle boyayan, onu altın rengi lekelere bulayan günün ilk ışınları dağların arkasında göründü. Mustafa Vadilerinin üzerinde o ana kadar asılı duran hafif sis dağılmıştı artık. Kır daha da yakındaymış gibi görünüyordu. Büyük, uysal ve dingindi. Hiçbir kırık çizgi, hiçbir renk uyumsuzluğu yoktu üzerinde. Yorgun düşmüş, dinlen-

mekte olan dünyanın hüzünlü, duygu dolu bir gülümsemeyle insanları selamladığı söylenebilirdi. Gezginin kolları ve bacakları daha da ağırlaştı.

Hiçbir şey düşünmüyordu o an. Hiçbir dileği ya da pişmanlığı yoktu. Karmaşık olmayan ama yine de içinde bir gizemi saklayan, ona can katan güç, bulunduğu açık alanın ıssızlığında uykuya daldı usulca. Ne bir ilaç ne bir dua vardı onun ölümüne eşlik eden; yalnızca tarif edilmesi imkânsız mutluluk...

Okaliptüs yapraklarının nemli duvaklarının arasından süzülen ılık güneş ışınları; hareketsiz yatan yaşlı adamın yüz çizgilerinin, kapanmış gözlerinin, üstünden sarkan paçavraların, tozlu yalın ayaklarının ve hep yanında bulundurduğu uzun zeytin dalının; o güne kadar gezginin varlığına anlam katan her şeyin üzerinde gezinip onları yaldızlı bir güzelliğe dönüştürdü. Varolduğundan bir an bile kuşku duyulmayan ruhu artık uçup gitmişti. Hayatın melankolisi ile birlikte basit bir uyum içinde hüküm süren, kökleri yıllar öncesine dayanan İslam'a boyun eğmiş olmanın fısıltısıydı onun ölümü.

MAVİ CEKET

Borazan sesleri birdenbire ılık gecenin içine düştü. Son notalar bir feryat gibi uzadı. Sonra sesler alçalıp son buldu. Nişancıların barakalarından içeri sızdı sessizlik. Uykuya yenik düşen yorgun vücutlar büyük bir karmaşa yaratarak yerlere serildi.

Kadir Şen'vi uyumuyordu. Arkasına yaslandı, alev alev yanan başı, çıplak kollarına yaslanmıştı. Eğitimsiz zihni muğlak hayaller peşindeydi. Bir sonraki gün terhis edilecekti. Geçen dört yıl içerisinde bu mutlu günün gelmesini dilemişti sıklıkla, fakat barakalarda geçireceği bu son gece, kalbinin böyle hızlı çarpmasının nedeninin mutluluk mu yoksa ızdırap mı olduğunu anlayamıyordu şimdi.

Doğduğu yeri, babasının Dahra'daki* çiftliğini on beş yaşında terk etmişti Kadir. Amcasına ait eski bir tüfeği yanında taşıyor; gündüzle-

* Cezayir'in batısında bir yerleşim yeri.

ri vahşi doğada avlanıp geceleri güzel şeyleri keşfetmeye çıkıyordu. Alnında dövmeler vardı; güçlü göğsündeki ve pazularındaki yara izlerinden –bıçaklarla, taşlarla ve hatta silahlarla yapılmış yara izleriydi bunlar– gurur duyuyordu. İzler, şu an artık ona hiçbir şey ifade etmeyen kadınlar için giriştiği kavgaların hatırasıydı.

Kadir'in babasının çok sert bir disiplin anlayışı vardı, fakat yaşlı çiftçi Kadir'i kontrol altında tutmada başarılı olamadı. Küçük bir çocukken odun ya da kömür yükü taşımak için bazen Orleansville* ya da Tenes'e giden Kadir, orada gördüğü askerleri kıskanıyor, onlar gibi yaşamak istiyordu. Onlara hayrandı çünkü ona göre bu adamlar ne istediklerini biliyorlardı; hiçbir şeyden, Allah'tan bile korkmuyorlar, gülümseyen yüz ifadelerini hiç terk etmeyerek ahlaksızca davranışlarda bulunuyorlar, gözlerini bile kırpmadan kan döküyorlardı. Bu yüzden mavi ceket onun için özgürlük demekti.

Babasının onu dövdüğü bir gün Tenes'e kaçıp askeriyeye yazıldı Kadir. Yanlış bir şey yaptığını düşünüp isyan ettiğinde geriye dönmek için çok geçti artık. Tek başına hücre hapsi ve dayak ile çok kısa bir sürede yatıştı. Barakalarda köle gibi yaşayan askerin dışarıda "sahip" olduğunu anladı daha sonra. Askerlerin sarhoş olup sıradan insanların kalplerine korku salacak davranışlarda bulunduklarını, sıklıkla kumar oynadıklarını ya da kadınların peşinden koşup tehlikeli maceralara atıldıklarını öğrendi. Derken bu hayat tarzına alıştı. Kötü bir asker değildi; barakalarda sessizliğini muhafaza ederdi. Dışarıda ise, sarhoş olduğunda kaçınılması gereken kusursuz bir serseriye dönüşürdü.

Yeniden askere yazılıp yazılmama konusunda kararsızdı. Tam da tanımlayamadığı bir istek uyanmıştı içinde. Köy özlemi sarmıştı içini. Yurdunda, arkalarında uçsuz bucaksız denizin yer aldığı kasvetli dağlarda olmak istiyordu. Yeryüzü daha geniş, ufuk çizgisi çok daha yukarıdaydı oralarda. Ve şimdi nihayet özgürlüğüne kavuşacakken kalbi acı ile sızlıyor, korktuğunu hissediyordu.

"Hoşçakal! Bizi unutma!" Askerler ayrılan arkadaşlarına kapıya kadar sessizce eşlik ettiler. Dışarıya çıktı. Başı dönüyor; kendini sarhoş gibi hissediyordu.

* Cezayir'in kuzeyinde El Asnam ya da eş-Şelif olarak da bilinen kent.

Son altı ayını Laguat'tan* döndükten sonra yerleştirildiği Tenes'te geçirmişti. Oradan ayrılmak üzere yollara düştü bir an önce. Kasabanın geçidine vardığında geriye döndü ve gri sur yığınlarından daha yüksek-lere uzanan, Allala'nın derin vadisini yukarıdan süzen büyük baraka-lara baktı son kez. Orada, kemeraltından geçen yolda; görkemli vücu-dundan, şekilli, güneşte yanmış güzel yüzünden ya da gözlerinde yanan ateşten etkilenmiş olan İspanyol ya da Faslı hizmetçi kızın görünmesini sabırsızlıkla beklediği geceleri hatırladı birden. Her şey sona ermişti artık, terk ediyordu kasabayı.

Yoluna devam etti. Geçitlerin üzerinde nadiren kanatlarını hareket ettirerek süzülen kartallar, parlak gökyüzüne tutturulmuş altın çivilere benziyorlardı. Kırlık bölgeye varmıştı. Çorak tepelerin yuvarlak sırt-larından aşağıya baktı; çıplak ovadan, okaliptüs ağaçlarının arasında yapılandırılmış Montenot Köyü'nün bulunduğu kasvetli bölgeye kadar gezdirdi gözlerini.

Aylardan Temmuz'du. Bu öfkeli kır manzarasında bir tek yeşil çiz-gi bile yoktu. Çam ağaçları, şam fıstığı ağaçları, palmiyeler, kırmızı toprağın üzerinde siyaha dönen pas izleri gibi görünüyorlardı. Kurumuş nehir yataklarının kırmızı kumlarla çevrilmiş kıyıları yavaşça ölmekte olan zakkumların arasındaki kayaların etrafını sararak onların gri ke-miklerini vurguluyor ve böylece yeryüzünün açık yaraları ortaya çıkı-yordu. Ekinleri biçilmiş tarlalar arslan kürkü renginde açık bir sarıya boyamıştı yamaçları. Renksiz gökyüzü yavaş yavaş her şeyi öldürü-yordu.

Kadir, yabanî zeytin dalından bir sopa yaptı kendine. Her iki ucun-dan tuttuğu bu sopayı başının arkasına yerleştirdi. Böylece, göğsü öne çıkmış bir şekilde yürüyordu. Tek başına yürümek güzeldi; serbestçe, ne bir silahın ne de bir çuvalın ağırlığını hissetmeden, eve doğru yol almak...

Uzakta bir yerlerde askerî geçit töreni yapılıyordu. İlk önce baş-larına buyruk borazanlardan yükselen güçlü sesi duydu, daha sonra raytaların** başka bir dünyada olmaya, hoş bir sarhoşluğa özgü kulak

* el-Ağvat ismiyle bilinen şehir.

** Obuaya benzeyen üflemeli bir çalgı.

tırmalayıcı bağırışlarını. Bu da sona ermişti. Artık kendini trampet seslerine uydurarak yürümek zorunda değildi. Bir anda içini şiddetli bir acı kapladı bir kez daha.

Büyük keçiboynuzu ağaçlarıyla bezenmiş köşeye geldi. Bölgenin yukarısındaki kayalık platoda, siyahımsı kamışlardan yapılmış kulübeler bulunuyordu. Bu kulübeler kül rengi dikenlerle kaplıydı. Velid Ebu Medine kabilesi burada yaşıyordu.

Asker çekingen denilebilecek bir tavırla ailesinin çiftliğine yaklaştı. Yabanî köpekler dışarıya fırlayıp ona doğru koştular, genç bir kadın yüzünü kapayıp kaçtı. Bir kartalın profiline sahip olan iri kemikli adam, babasıydı. Kadir'i gördüğü anda çok da neşelenmedi, yalnızca ağırbaşlılıkla şükretti Allah'a. Kadir'in küçük kardeşleri Muhammed ve Ali büyümüşlerdi; uzun boylu, gururlu birer genç olmuşlardı artık. Yüzlerinde sakallar belirmeye başlamıştı. Elâ gözlerinde şiddetli, yabanî bir ışık parlıyordu. Onlar ayrı bir yerde duruyor; Kadir'in eve dönmüş olmasına pek de aldırış etmiyorlardı. Sadece Kadir'in annesi, yaşlı Hâyra sevinmişti onun gelişine, dünyaya getirdiği ilk çocuğunun tıraşlı yüzünü görür görmez mutluluk gözyaşlarına boğulmuştu.

Onun için bir gandura,* bir ihram ve türban buldu. Kadir babasının eskileri olan bu sivil giysilere utanarak baktı.

Erkek kardeşi Muhammed'in eşi Fatma, karanlık bir köşede oturuyordu. Yüzü peçeliydi. Muhammed ise eve gelen bu yabancının varlığından dolayı tedirgin olmuş, ailenin iki kulübesi arasında dolaşıp duruyordu. Eşini erkek kardeşinden saklamaya cesaret edemiyordu çünkü böyle bir şey uygun olmazdı. Fakat artık kim olduğunu bile hatırlayamadığı bu adama karşı öfke duyuyordu. Bu yabancı, en kötü işlerde çalışmış, imanlı kimselerin yemeyeceği pis yiyeceklerden yemiş, şarap içerek Allah'a ve Peygamber'e saygısızlık etmişti. Böylece, asker samimiyetsiz bir hoş geldin karşılaması buldu evinde.

Bölgedeki çiftçiler yapılması gereken günlük işleri bitirir bitirmez kahvehaneye geliyorlar, günlerini orada oturarak geçiriyorlardı. Kadir bu kahvehaneden içeri girer girmez güvensizlikle süzdüler onu çiftçiler. Hapishaneden yeni çıkıp gelmiş olsaydı bundan çok daha iyi karşıla-

* Arap ülkelerinde kullanılan beyaz erkek giysisi.

nırdı kuşkusuz. Ne de olsa bir adam hapishaneye kendi iradesi dışında düşerdi, fakat asker olmak tamamıyla onun kararıydı.

Böylece eve döndüğü için duyduğu mutluluk onu terketti. Bu insanlar için her zaman bir asker olarak kalacağını, onların gözünde bir vatan haini olduğunu anlamıştı.

Çiftlikteki hayat ona çok zor geldi. Yerde uyuyor ve sert siyah ekmek yiyordu. Dikenli çalılıkların ortasında odun kesiyor ve kestiği odunları uzun bir yol boyunca taşıyıp kasabada satıyordu. Odun kömürü elde etmek için tepelerde ateş yakıyor, kulübelerin damlarını tamir ediyordu.

Aşk maceraları ve gece koşuşturmaları ile dolu eski hayatına geri dönmeye çalıştı. Fakat yalnızca düşmüş kimselere kolayca yaklaşabilirdi, bir askerin aşkına ancak onlar karşılık verirlerdi burada.

Evde Muhammed'in eşi Fatma vardı. Sevimli ve çekiciydi Fatma. Uysallıkla çevreyi süzen gözleri şefkatle doluydu. Kadir yaşadığı yerdeki insanlar gibi inançla beslenmiş bir vicdan duygusuna sahipti artık. Bu yüzden Fatma ile ilgili düşünceleri hemen kafasından atıyordu önceleri. Fatma'ya karşı bir şeyler hissetmek, hiçbir Müslümanın işlememesi gereken korkunç bir suç gibi geliyordu ona. Fakat yaşadığı çevrede ona karşı beslenen düşmanlık ile büyüyen öfkesi, Fatma'ya karşı duyduğu arzuyu şiddetlendirmişti. Kadir isteklerine karşı koyma gücünü kendinde bulamaz hâle geldi.

Muhammed, Fatma ile evliydi fakat sürekli komşu çiftliklerdeki kadınların peşinde koşuyor ve Fatma'yı yalnız bırakıyordu. Fatma da kayınbiraderinin ona olan ilgisini fark etmişti, ona göre asker olan kayınbiraderi günahkâr ama aynı zamanda bir çeşit kahramandı.

Çoktan beridir sürüyü bir sırtlan takip ediyordu. Muhammed sırtlanın peşinden gitti bir gece. Kadir bıçağıyla birlikte erkek kardeşinin kulübesine süzüldü. Fatma hiç karşı koymadan kabul etti onu. Bu olaydan sonra, neredeyse her gece, Muhammed'in dışarıya çıktığını farkeder etmez Fatma'nın yanına gidiyordu Kadir, inanılmaz bir küstahlıkla.

Aradan bir kış geçti. Kadir hâlâ ailesine karşı bir yabancı gibiydi. Verimsiz bir işçiye dönüşmüştü üstelik; bir bölümü sürülmüş tarlada öküzler uyuklarken, o, çalılıkların arasına sere serpe uzanıp sigarası-

nı tüttürüyordu. Ali de evliydi ve Muhammed gibi o da askere güvenmiyor, hatta ona karşı hissettiği düşmanlık duygusunu saklamaya bile gerek duymuyordu. Babaları kararlılıkla sessiz kalıyor ve Kadir'in varlığından kaynaklanan hoşnutsuzluğunu onunla tek bir kelime bile konuşmayarak belli ediyordu. Kasabaya indiğinde, ona küçümseyen gözlerle bakıyorlar ve onun değerlere hakaret eden sözler söylediğini iddia ediyorlardı. Bütün bunlar sonucunda, kendisini sonsuza kadar nefret edilmek üzere damgalanmış biri gibi görmeye başladı Kadir. Vücudu bir zamanlar giydiği o mavi ceketle, hiçbir zaman eskisi gibi olmayacak şekilde lekelenmişti.

Bahar gelmişti. Sıcak yüzünü göstermeye başlayan güneş tepeleri kavuruyordu. Son kırk gündür bir damla yağmur bile düşmemişti yeryüzüne. Kuraklaşmaya başlayan tarlalarda korkunç yanıkları ya da cüzzam yaralarını andıran geniş kırmızımsı benekler oluşuyordu. Kırlık bölgenin üzerinde, dağınık bir şekilde yer alan tüm köylerden umutsuzluk çığlıkları yükseliyordu. Gökyüzü olabildiğince uzaklaşmıştı yerden; muhteşem berraklığıyla engin alaycı bir gülümsemeye dönüşmüştü.

Geçen iki yıl boyunca çiftçileri kırıp geçiren kuraklığın bir benzeriydi bu. Şenuy hanesinde yoksulluk her şeyi daha da zorlaştırıyordu. Yaşlı anne Hâyra ölmüştü. Kuşkusuz fazlalıktı asker bu evde. Muhammed ve Kadir'in birbirlerine karşı uzun zamandır hissettiği öfke aniden ortaya çıktı bir gün ve birbirlerine bıçaklarını sallarken buldular kendilerini. Yaşlı adam onları bir sopa ile ayırdığında hâlâ öfkeden titriyorlardı.

Fatma'nın gizlice döktüğü gözyaşlarına rağmen Kadir, akrabalarına hoşçakal bile demeden çekip gitti bir sabah. Artık kalbi katılaşmıştı. Sonsuza kadar kapatmıştı kapılarını. Yol boyunca yürüdü.

Kuru rüzgâr yeryüzüne şiddetle vurmayı sürdürürken, bir yandan da Kadir'in eski püskü tuniğinin ve ihramının altından bacak kaslarını kamçılıyordu. Böylece Kadir tarif edilemez bir kederin içinde, gözleri alev alev parlarken, bir kere daha mavi ceketi ve kırmızı fesi giymek üzere ilerledi şehre doğru giden yolda.

Bakımsız kalmış tepelerin böğründen, ölmekte olan mahsulün içinden bir sürü çocuk çıkageldi. Türbanlarını takmış erkekler ihramlarıyla gurur duyuyorlardı. Küçük kızların alınlarında dövmeler vardı ve gözleri vahşi hayvanların gözlerine benziyordu.

Bir sopanın kırmızı bir tunik ve siyah bir eşarpla sarılmasıyla oluşturulmuş büyük bir oyuncak bebeği taşıyarak hep birlikte ilerlediler. Söyledikleri yavaş, hüzünlü şarkı bir çeşit yağmur duasıydı.

Küçük figürler yüzyıllar sonra bile hâlâ bozulmamış olan eski âdetlerini yerine getirerek geçip gittiler; her şeyi içine alıp yutan güneşin ihtişamı içerisinde gözden kayboldular. Onlar geçip gittiler ve sonsuza kadar günahkâr olarak damgalanan adam, tozlu yolda omuzlarını silkerek yürümeye devam etti.

"Geride bıraktığım ne varsa yok olsun, çürüyüp gitsin!" diye düşündü. Varacağı yerde, kışlada en azından yemek vardı.

AŞURA

Fotoğraf dükkânlarının önünde bulunan camekânda, meraklı yabancıların bakışlarına takılan güneyli bir kadın fotoğrafı görürsünüz. Bu kadın tuhaf giysiler giyiyordur ve tarihî doğuya özgü bir idolü andıran etkileyici yüzü hayalî bir şeyler barındırıyor gibidir. Gözleri sırlarla dolu yırtıcı bir kuşu andırır çehresi. Camekânda duran bu fotoğraf, Veled Nail* kızının fotoğrafı. Naili'nin ona dikkatle bakarak ve bazen de onun varlığından rahatsızlık duyarak gelip geçen insanların zihninde ne tür benzersiz düşler yarattığını ya da ışıltılı güneye ait bir anlık görüntü olarak güney hakkında bilgi edinmek isteyen nadir kimselere ne tür bir bilgi aktarımı yaptığını merak edersiniz.

Başka bir yere, çok yakın ve aynı zamanda çok uzak bir yere ait olan bu kadının gizli dünyasının bir dram gizliyor olabileceğini güçlükle tahmin edersiniz. Yine de onun karanlık gözleri mutluluk denilen düşü görmüş ve çekici dudakları bu düşün suretine gülümsemiştir.

Evvela, Evlad-ı Nail kelimeleri, kızı Aşura Said ile ilişkilendirilmemeli. Belki de şu anda hâlâ bir bedevî çadırının arka bölümlerinde bulunan Aşura aslında Ores Dağları'nda yaşayan vahşi Şaviye** kabilesine ait.

* Nailoğulları, Cezayirli bir aşiret. Bu aşiret, kadınlarının köy köy dolaşarak dans etmesiyle tanınıyor.

** Chaoui ya da Şaviye, bir Berberî kabile. Cezayir'in doğusunda, Biskra'nın kuzeyindeki bölgede yaşayan bu kabilenin büyük bir kısmı kentleşmeyle birlikte yerleşik hayata geçerek geleneklerini terk etti.

Onun macera dolu dramatik hikâyesi, eski zamanlara ait sahnesiyle klasik Arap aşk destanlarından biri. Çizgilerini hiç değiştirmeden yaşayan bir toplumun, çobanlardan ve deve sürücülerinden başka hiçbir şairi olmayan diyarların ürünü. Herhangi bir kurgulama tekniği kullanmadan sanat yapabilecek derecede sezgisel yeteneğe sahip olan bu şairler, çölün yolları gibi tekdüze devam eden uzun, hüzünlü şarkıları doğaçlama okuyorlar. Aşura'nın hayatı bu şarkılardan birine konu olabilecek kadar hüzün ve aşk dolu.

Bir oduncunun kızı olan Aşura, hayatının ilk dönemini kelimelerle tarif edilmesi hayli zor bir çocukluk rüyası içinde geçirdi. Büyük dağların ve onların üzerinde bulunan karanlık sedir ormanlarının varlığından haberdar değildi. Çok genç yaşta evlendi. Kocası onu Batna'ya –terkedilmiş evlerle, kışlalarla dolu, geçmişi ya da tarihi olmayan, hüzünlü, kasvetli bir şehre– götürdü. Bir eve hapsedilmişti, varoluş biçiminden ve hiç de katlanmak zorunda olmadığı bu yaşam şeklinden çok sıkılmıştı.

Sonunda kendini, özgürlük özlemiyle büyüyen, onu sımsıkı saran bir acıyla savaşırken buldu. Kocası onu kolaylıkla sokağa attı. O da askerî birliklerdeki müşterilerini memnun etmeye çalıştığı Negre Köyü'nde, dökküntü kulübelerden birinde yaşamaya başladı.

Orada tuhaf yapısı daha da belirgin bir hal aldı. Semtteki diğer kadınlara, kırmızı ceket ya da pantolon giyen müşterilerine karşı mesafeli ve kibirliyken, fakir ya da hasta insanlara karşı cana yakın ve sıcaktı. Tıpkı diğerleri gibi o da absent* içip sarhoş oluyor; ağzında bir sigarayla sokak kapısının önünde, üst üste atılmış bacaklarının üzerinde ellerini bağlayarak oturuyordu uzun saatler boyunca. Her şeye rağmen güzelliğini hüzünle besleyip onu daha da çekici kılan melankolik, ağırbaşlı tavırları onu terketmiyordu. Uzak bir noktaya kilitlenip kalmış gözleri, düşüncelerinin yoğunluğundan çok ateşli tutkularını açığa vuruyordu.

Güneyde tanınan itibarlı bir komutanın oğlu, Si Muhammed El Arabî, Aşura'yı gördü bir gün ve onunla birlikte olmak için büyük bir arzu duydu. Si Muhammed El Arabî yakışıklıydı; yiğit bir gençti; vahşi duygularıyla hareket ediyordu. Aşura'yı memnun etti. Fakat Aşura için

* Bir tür uyuşturucu madde.

mutluluk acı ve ızdırapla birlikte gelmişti. Si Muhammed El Arabî çok kıskançtı. Aşura'nın yaşamını, Negre Köyü'nde, düşük rütbeli askerlerin insafına kalmış bir şekilde sürdürdüğünü, önüne gelenle yatıp kalktığını aklından çıkaramıyor, onu böyle bir yaşamın içinde gördüğü için gururu inciniyordu. Fakat onu yanına alırsa bu bir skandal olurdu. Genç Şerif, babasının vereceği tepkiden korkuyordu.

Aşık olan bütün yaratıklara olduğu gibi, içinde yeni bir hayatın doğmakta olduğunu hissetti Aşura. Güneşin, dağların doruklarını birer altına çevirmesine ilk kez tanık olmuştu. Güneş ışınlarının ağaçların döküntüleri üzerinde oynadığı kaprisli, değişken oyunları daha önce hiç izlemediğini fark etmişti şaşkınlıkla. Sevinç içinde filizlenmişti bir kere ve şimdi yeryüzüne çıkıyordu.

O bölgede yaşayan tüm kadınlar gibi Aşura için de vücudunu satmak, karşı cinsin kendine karşı duyacağı isteğe karşı koymanın tek yolu gibiydi. Bir kere daha evlenip manastır hayatı sürmek istemiyordu. Olduğu şeyden utanmıyordu kesinlikle. Ona göre fahişelik kabul edilebilir bir şeydi. Sonuçta bu bir işti ve gerçek duygularını bu işe karıştırmadığı sürece hayatında bir karışıklığa neden olmayacağını düşünüyordu. Aslında alaycı bir şekilde Sabirce* "coummerce"** kelimesiyle adlandırdığı ve birlikte ulaştıkları o tanımlanması mümkün olmayan mutluluğun, gerçekte herhangi bir şekilde ve zamanda var olduğuna inanmıyordu.

Aşura, Si Muhammed El Arabî'yi seviyordu. Bu yüzden ona, herkese verdiği hizmetten farklı bir şeyler sunmaya çalışıyordu. Si Muhammed El Arabî'ye tanıdığı basit, küçük ayrıcalıklar Aşura'nın mutluluk sebebiydi. Şerif'in rahat etmesi için hazırladığı beyaz yün minderin üstüne ondan başka kimseyi yatırmıyor ve yine nakışlı yastığına ondan başka kimsenin başını koymasına izin vermiyordu. Şerif'in geleceğini bildiği günler Avrupalı çiçekçiye gidip güzel kokulu çiçeklerden satın alıyordu. Bu çiçekleri hasırların, yatağın üzerine ve sık sık tanık olduğu cinsel şenliklerle ilgili hiçbir anıyı barındırmayan, basitçe döşenmiş odanın etrafına serpiyordu. Genellikle içki alemlerine eşlik eden, zalimliklere, kısa süreli ucuz zevklere ve basitliklere sahne olan küçük, sefil

* Akdeniz havzasında kullanılan bir tür ortak dil. Bu bölgedeki Fransızca, Provansça, İspanyolca, Katalanca, İtalyanca ve Arapçanın karışımından türetilmiştir.

** Coummerce: Ticaret.

kulübe; sevgililer birlikteyken hoş, gizemli bir sığınağa dönüşüyordu. Müşterileriyle birlikteyken otoriter, kaprisli ve sert olan Aşura, Şerif'in yanında sevimli, uysal birine dönüşüyor ya da kendini tamamıyla ona bırakıp isteklerine koşulsuz boyun eğiyordu. Onu günlerce beklemekten sıkılmıyordu. Onun önünde küçük düştüğünde aldırmıyor ve onun tabiatından gelen sertliği, zaman zaman yaptığı zorbalıkları seviyordu. Aşura'ya acı veren tek şey, Si Muhammed El Arabî'nin kıskançlığıydı. Aşura'nın herkese hizmet etmesi Si Muhammed El Arabî'nin doğuştan gelen zarafetini tehdit etse de, geleneklere ve konumuna karşı koyacak gücü kendinde bulamadığı için, neredeyse evliliğe dönüşen bu ilişkiyi açıkça itiraf edemeyen Si Muhammed El Arabî istemeyerek de olsa bu gerçeğe göz yummak zorunda kalıyordu. Yine de o, Aşura'nın başka bir adamı onu sevdiği gibi sevebileceğinden kuşkulandığında korkuyor, bu düşünce onu kendi içinde giderek büyüyen şiddetli bir öfke ile savaşmak zorunda bırakıyordu. Si Muhammed El Arabî'nin kafasını meşgul eden ayrıntı, o orada olmadığında Aşura'nın yatağını paylaştığı belirsiz kişiler ile ilişkilerinde içten olup olmadığıydı. Ait olduğu ırkın özelliklerini taşıyan birisi olarak o ırka mensup tüm erkekler gibi kimseye güvenemiyor, böylesi kuşkularla yaşamak ona işkence gibi geliyordu.

Bir gün geçerli hiçbir neden olmamasına rağmen Aşura'nın onu aldattığına ikna olmuş bir şekilde, büyük bir acı ve korkunç bir öfke içerisinde Aşura'yı bıçakladı ve tek kelime bile etmeden onu terketti.

Si Muhammed El Arabî şehre uzak bir yerde, dağların arasında yer alan ıssız burçta* yaşıyordu. Aşura her yerin buz tuttuğu bir gecede ondan af dilemek üzere yola çıktı. Sabah onu burcun kapısının dışında, karın içinde baygın bir şekilde yatarken buldular. Si Muhammed El Arabî onu böyle görünce duygulanmıştı. Aşura'yı affetti.

Genç adamın babası, oğlu ile uzak diyarlarda yaşayan kadın arasında gelişen ilişkiyi duymuştu. Batna'ya gitti ve daha Si Muhammed El Arabî'yi bile görmeden Aşura'yı kasabadan kovdurdu.

Evlad-ı Nail'in ahırdan bozma küçük kulübelerinden birine yerleşerek Biskra'da kalabileceği bir sığınak edindi kendine Aşura. Ve babasına rağmen, onu her fırsatta ziyaret etti Si Muhammed. İkisi de

* Burç: Kale, burada bekçi ya da gözetleme kulesi.

birbirleri için acı çektiklerini biliyorlardı. Böylece aralarındaki sevgi güçlenmiş, şefkat dolu insancıl bir duyguya dönüşmüştü.

Öğle uykusunun insanı bunaltan sıcaklığı içerisinde minderinin üzerinde uzanan Aşura, kendini bir anda, taptığı yüzün, zaman zaman öpücüklere boğduğu solgun fotoğrafın karşısında buluyordu. Sonra tüm dünyası o oluyor, onu sonsuzca seyre dalıyordu. Bütün bunlar bir kere daha onun yanında olacağı ve birlikte ayrılığın acısını unutacakları an gelene kadar zamanın hızla akıp geçmesini sağlayacaktı.

Fakat Aşura'nın mutluluğu kısa sürdü. Si Muhammed El Arabî güneyin ilerisinde yer alan zengin bir bölgedeki karakolda görevlendirilmişti. Görevini yerine getirmek üzere yaşadığı yeri terk ettiğinde, Aşura'ya bir mektup yazdı ve ona, kendisine daha yakın bir yer olan Tugurt'ta yaşaması için para göndereceğini haber verdi.

Aşura sabırla bekledi. Gelen mektuplar onun tek avuntusuydu. Kısa bir zaman sonra mektuplar daha az sıklıkla gelmeye başladı. Bulunduğu yerde, avarelik ve hayallerle dolu eski yaşamından çok farklı olan yeni hayatının ortasında, başka gözlerin avı oldu Si Muhammed El Arabî. Zevk dolu başka zamanlar tanıdı. Onun için gerçek hayat yeni başlamıştı; Aşura'yı unutmuştu ve artık ona hiç yazmıyordu. Oysa onun özlemi ile dolu olan Aşura için bu hayatının sona ermesi demekti.

Si Muhammed El Arabî'nin artık onu sevmediğinden emin olduğunda Aşura'nın içinde parlayan, ona yaşam gücü veren ışık öldü. Böylece karanlığa gömüldü Aşura. Karamsarlık içinde, umarsızlıkla yaşamaya başladı ve her şeyi unutmak için kendisini içkiye verdi. Sonra geçmişte yaşadığı mutlu günler onu Batna'ya çağırdı. Batna'da kenar bir mahallede, ona aşık olan bir sipahiyle tanıştı. Varlığı onu mutlu etmese de isteklerini yerine getirdiği için birlikte olduğu bu sipahi terhis olduğunda, Şerif'in ona verdiği mücevherler dışında para edecek tüm takılarını sattı. Parasının bir bölümünü Mekke'ye gitmek üzere hazırlık yapan yoksul hacılara verdi. Geri kalanını ise sipahi ile evlenmek için harcadı. Fakat sürekli kumar oynamaya başlayan ve bir ayyaşa dönüşen sipahi, sivil olarak yaşamayı beceremediği için tekrar orduya yazılmak zorunda kaldı. Aşura ise gizemli, huzurlu İslam'ın gölgesinde bir hayat kurmak üzere yaşamın karmaşasından uzaklaşıp kendi kabuğuna çekildi; sessiz, örnek bir Müslüman oldu. Bunca zaman geçmesine rağmen

hâlâ sevdiği Si Muhammed El Arabî'yi, onu çoktan unutan Şerif'i düşünerek geçirdi yaşamını.

DİN DEĞİŞTİRMEK

Taştan yapılmış yıkık dökük bir dağ evi, Fransa Piedmont'ta dağlık arazide engebeli, taşlık bir tarla ve on iki çocuklu bir ailenin umutsuz yoksulluğu... İlk çıraklık yıllarını zalim efendisinin emri altında, korku içerisinde çalışarak geçirdi.

Okuma yazma bilmeyen bu adamın hafızasında geçmişiyle ilgili ancak birkaç belirsiz anı vardı. Birkaç zaman dilimi; güneş ışığının mavi dorukları aydınlattığı muhteşem anlar ve birkaç huzurlu nokta; karanlık ormanın içindeki akarsuların kıyılarında, kıvrım kıvrım yükselen eğrelti otlarının arasında dolaştığı sessiz, sakin bölgeler. Yoldaşlarıyla, kendisi gibi gezici işçilerle birlikte Cezayir'e doğru yelkenliyle gitmek üzere hazırlık yapan Roberta Fraugi'nin o anda geçmişiyle ilgili hatırlayabildiği şeyler sadece bunlardan ibaretti. Vardığı yerde, Afrika'da tek başına var gücüyle çalışacaktı. Belki biraz para biriktirecekti. Daha sonra Santa Reparata'ya* dönüp çavdar ve buğday yetiştirebileceği verimli topraklar alacak, böylece rahat bir yaşam sürecekti.

Fakat alev alev yanan bu toprağın üzerindeyken kasvetli ufuk çizgisi onu bunaltıyordu. Kendini kaybolmuş hissediyor, hatta belki de korkuyordu. Buradaki her şey o ana kadar sürdüğü yaşamda öğrendiklerinden öylesine farklıydı ki.

Kendi memleketinden insanlara rastlayabileceği, uzlaşabileceğine emin olduğu yüzlerin güveniyle sarılmış bir biçimde sosyal yaşantısını sürdürebileceği sahil şehirlerinde yaşamıştı birkaç sene.

Tunik giyen, yavaşça yürüyen ve anlaşılmaz bir dille konuşan adamlardan uzak durulmalıydı. Onlara güvenmiyordu ve bu yüzden onların arasında olsa bile bu adamların varlıklarından ve yaşam şekillerinden habersizce yaşıyordu. Bir gün Sahra'da yaşayan yerli bir reis, Roberta'ya kale yapımında çalışmasını önerdi. Çalışması karşılığında

* Santa Reparata Floransa'da bir bölge.

kendisine yapılacak olan ödeme iyiydi ve Cezayir'de iyi bir iş bulmak oldukça zordu. Roberta uzun uzun düşündükten sonra gitmeye, kendisine yapılan öneriyi kabul etmeye karar verdi. Yine de çok uzak bir yere yolculuk etmek, çölde olmak ve Arapların arasında aylarca yaşamak onu korkutuyordu.

Böylece korkularıyla baş başa yola çıktı. Gıcırdayan bir arabanın içinde yaptığı yorucu yolculuk sonrasında kendini M'sila'da buldu. Gece olmuştu. Mevsim yazdı. Yeryüzünden yükselen sıcaklık onu sarıp sarmalıyordu. Bunalmıştı. Havada tarif edilemeyecek bir koku vardı. Büyük solgun yıldızlarla yalın bir şekilde donanmış büyük bir boşluğun ortasında tek başınaydı ve bu, tuhaf bir şekilde rahatsız ediyordu onu. Uzaktaki köyde cırcır böcekleri ötüyor; daha yakınında, caddeleri çevreleyen bataklıklarda yaşayan kurbağaların vakvaklamalarıyla bozulan sessizliğin içini onların ucu bucağı olmayan sesleri dolduruyordu. Daha ileride yer alan genç palmiye ağaçlarının siyah silüetleri, yeşilimsi mavi gökyüzü ile uyum içerisindeydi. Beyazlar içinde belirsiz şekiller yeryüzüne dağıldı; evlerinin içinde sıcaktan ve akreplerden uyuyamayan adamlar etrafta dolaşıyorlardı.

Ertesi sabah şafak vaktinin aydınlık berraklığında, etrafı kederli gözlerle süzen uzun boylu, yanık tenli Arap, Fraugi'nin küçük odasına geldi.

"Kaid için çalışıyorum. Gidelim mi?"

Kır bölgesinin temiz, serin havası muhteşemdi. Nereden geldiği belli olmayan taze bir koku yayıldı yeryüzüne. Geride bıraktıkları uykulu şehir üzerinde sessizlik hüküm sürüyordu. Fraugi bir katıra binmişti. Her adımında yönlendirilen ve neşeyle ilerleyen küçük, gri, bakımsız atın üzerindeki bedeviyi takip ediyordu. Derin bir ırmak yatağının üzerinden geçtiler. Yeni doğan gün, kerpiç evlere ve evliya mezarlarına benzeyen şekillere renk veriyordu.

Guerfala'daki palmiye bahçelerini geçtikten sonra ovaya vardılar. Pembe bir boşluk önlerinde sonsuzca uzanıyordu. Uzakta, güneyde bulunan Evlad-ı Nail Dağları zorlukla görülüyordu. "Bu ovanın ismi Hodna" dedi yerli. "Ve şu dağların yanındaki bölge ise Bu-Sâda."

Ovada ilerlediler. Tuzlu çöküntünün son bulduğu yerde, yıkık dökük birkaç grimsi duvar ve harabeye dönmüş yüksek, dar kubbeli bir

anıtkabir ile karşılaştılar. Bir zamanlar beyaz badana edilmiş Kaid'in gözetleme kulesi; artık duvarları çatlaklarla dolu olan kare şeklindeki kale, daha uzakta, taşlık bir kabartının üzerinde yapılandırılmıştı. Kaynağın yanında yetişmiş birkaç bodur incir ağacının yanından geçtiler. Ilık pembe su; şekilsiz, kırmızımsı tuz yığınları ve beyaz güherçile birikintileri ile çevrelenmiş kanalın içine damlıyordu. Duvarcıya beyaz küçük bir yatak odası verilmişti. Odanın içinde sazdan yapılmış bir hasır, bir sandık ve duvara çiviyle asılmış, deriden yapılma bir matara dolusu su vardı. Altı ay kadar bir süre boyunca Avrupalı yurttaşlarının uzağında, onlarla hiç iletişim kurmadan; kafalarına siyah ipli, kaliteli genuur* saran, yanık tenli, kartal yüzlü, kartal gözlü Evlad-ı Medebi arasında yaşadı Fraugi.

Fraugi'yi Msila'dan alıp bölgeye getiren genç Sıddık, duvarcının emri altında çalışan işçi grubunu yönlendirmekle görevli ustabaşıydı. İşçiler oldukça yavaş çalışıyorlar, işlerini yaparken bir yandan da ağlamaklı, uzun bir şarkı söylüyorlardı.

Zaman zaman bir at gürültüyle dörtnala koşup geliyor, kuyuya sallanan bir kovanın gıcırtısı yankılanıyor ya da ana kapıya ulaşan develer diz çökerken vahşice homurdanıyor, böylece ıssız kale üzerinde hüküm süren sesizlik nadiren de olsa bozuluyordu.

Akşamüstü, kızıl ışınların bölgeyi hakimiyeti altına aldığı, gölgelerin büyüdüğü saatte kalede çalışanların tümü tepede toplandılar ve dua ettiler. Yanık tenli bu adamlar ağırbaşlı jestleri ve heybetli sesleri ile tepeyi kuşatmışlardı. Kaid içeri girdi, ardından hammes** ve hizmetkârlar şarkı söylemek ya da sohbet etmek üzere yere çömeldiler.

Burçta birlikte çalıştığı insanlar oldukça sıcak kanlıydılar. Fraugi'ye kibar davranıyorlardı. Hepsinden önemlisi ona iyi davranmalarının karşılığında ondan bir şey beklemiyorlardı. Yavaş yavaş bu hoş monotonluğa alışan Fraugi artık sakinleşmişti. Tatlı bir uyuşukluk tüm varlığını ele geçirdi ve yurduna geri dönme arzusu onu terketti. Orada sürdürdüğü kaygısız, telaşsız yaşamın yavaş ritmine alıştı. Artık Arapları anlamaya başladığı için, yerlilerin kendi halinde sosyal insanlar ol-

* Genuur: Bir tür türban.

** Hammes: Ortakçı.

duğunu düşünüyor ve onların arasında yaşamaktan mutluluk duyuyordu. Günün sonunda onlarla birlikte dağın eteklerinde oturuyor, onlara hayatları hakkında sorular soruyor ya da kendi ülkesini anlatıyordu. Bu insanlarla yaşamı paylaştığından beri kendini kaygısız bir akış içerisinde bulmuş ve bu yüzden dininin gereklerini yerine getirmeyi ihmal etmişti. İnançlarında huzur ve sakinlik bulan bu insanları tanıdıkça onlara dinleri hakkında sorular sormaya başladı. Ona anlatılanları dinlediğinde, İslam'ın insanı düşündüren sırlarıyla, kendine öğretilen dinden çok daha sade ve insancıl bir din olduğuna karar verdi.

Kış geldi. Burçta işler sona ermişti. Fraugi ayrılık vaktinin yaklaşması ile birlikte kederli düşüncelere daldı. Çiftlikte çalışanlar ve işçiler onun gitmesine razı olmuyorlardı. İlk kez onlara yukarıdan bakmayan ve kibirli olmayan bir yabancıyla tanışmışlardı. Bu yüzden Fraugi onlar için çok değerliydi. Onun için şu kelimeyi kullanıyorlardı; "evlad-baba-Allah", iyi bir adam.

Bir akşam, Sıddık ve Fraugi avluda yanan ateşin önünde yan yana yere uzanmış Evlad-ı Nail'deki kör şarkıcının yaptığı müziği dinliyorlardı. Sıddık duvarcıya şöyle dedi: "Niye gidiyorsun anlamıyorum? Çok az paran var. Kaid seni sevdiğini söylüyor. Abdülkadir bin Hamud, Mekke'ye gitmek için buradan ayrıldı. Onun evini kiralayabileceğini düşünüyorum. Bu evin bahçesinde incir ağaçları ve üzerinde istediğin ürünü yetiştirebileceğin verimli bir toprak var. Ayrıca kabiledeki adamlar yeni bir cami ile Sidi Berrabir için bir türbe yapmaya karar verdiler. Bu işte çalışırsan kazandığın para ile masraflarını karşılayabilirsin ve hayatın da eskisi gibi devam edip gider."

Fraugi "hayatını eskisi gibi sürdürme" ihtimali kuvvetli olduğu için kalmaya karar verdi.

Baharda Abdülkadir bin Hamud'un Cidde'de vefat ettiğini duydular. Bunun üzerine Fraugi, bunun eve dönme hayalinin sonu olacağını hiç düşünmeden küçük araziyi ve onun içindeki evi satın aldı. Artık merhametsiz, insanı bunaltan bu sıcak topraktan korkmuyordu ve dahası onunla üzerinde yaşayacağı tüm zamanlar için bir antlaşma bile imzalamıştı. Zamanla günlerin yavaş ve sakin geçmesine alıştı. Herhangi bir adam için lüks denilebilecek bir yaşam sürüyordu. Böylece M'sila'ya gitme isteği onu terketti. Bulunduğu yerde olmak kendisini

iyi hissetmesi için yeterliydi. Üzerindeki Avrupai giysiler eskimişti artık. Bir gün Sıddık onu yerel kıyafetler giymesi için ikna etti. Önceleri birisinin kılığına girmiş gibi hissetti kendini Fraugi. Daha sonra bu giysileri pratik buldu ve onlarla dolaşmaya alıştı.

Sakin köyde, günler ve yıllar olaysız geçip gitti.

Hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Piedmont aklına bile gelmiyordu. Yurt özlemi çekmiyordu artık Fraugi. Hem sonunda Ayn Menedya'da rahat bir yaşama kavuşmuşken neden başka bir yere gitmek için uğraş verecekti ki?

Artık Arapça biliyordu hatta yavaş hareketlerle sürdürdüğü çalışması sırasında mırıldanacak birkaç şarkı bile öğrenmişti.

Bir gün Sıddık ile konuşurken farkında olmadan şahadet getirdi "Allah'tan başka ilah yoktur" ve Sıddık şöyle haykırdı: "Sevgili Robert! Neden Müslüman olmuyorsun. Biz arkadaşız. Ama eğer Müslüman olursan kardeş olabiliriz. Kız kardeşimle evlenirsin ve hep birlikte yaşarız."

Fraugi sessiz kaldı. Duygularını tam olarak tanımlayamıyordu fakat bir şekilde zaten çoktan beridir kendini bir Müslüman gibi hissettiğini biliyordu. İslam'ı, büyüklerinin inandığı dinden çok daha yararlı buluyordu. Bu konu hakkında düşünmeye devam etti. Birkaç gün sonra Sıddık'ın ve köy büyüklerinin önünde kendi isteğiyle Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehadet etti. Köy büyükleri O'nun varlığının sonsuzluğunu övdüler. Sıddık sakin görünmesine rağmen oldukça heyecanlanmıştı. Duvarcıya sarılıp onu öptü.

Roberto Fraugi artık Muhammed Kasdallah'tı. Dinini değiştirmesi ile birlikte Sıddık'ın kız kardeşi Fatma Zehra da karısı oldu.

Muhammed Kasdallah gösteriş yapmadan dinî görevlerini yerine getirdi; namazını kıldı, orucunu tuttu.

Santa Reparata'ya hiç geri dönmedi. Oradaki tanıdıkları boşu boşuna yolunu gözlediler onun. Otuz yıl sonra Muhammed Kasdallah artık düzenli bir şekilde Allah'a ibadet eden ve O'nun her şeyden daha güçlü olan mektubunu öven dindar bir büyük olmuştu. Allah'a şükrediyordu çünkü sahip olmak istediği ev ve arazi zaten onun kaderine

yazılmıştı. Yalnızca onlara Santa Reparata'da değil de başka bir gökyüzünün altında, Müslümanların arasında yaşadığı başka bir diyarda, kasvetli toprakların engin, hüzünlü bir ufuk ile çevrelendiği Hodna* ülkesinde sahip olacaktı.

SUÇLU

Merkez yeni inşa edilmişti. Ona Robespierre diyorlardı. Kırmızı sarp kayalıklarla ve yüksek, çıplak dağlarla çevrelenmiş nemli bir vadinin tabanında bulunuyordu. Üzerinde sömürge hakimiyeti kurulacak olan bu topraklar Veled Ebu Naga'ya** aitti. Pas rengindeki tarlaları taşlı ve kuraktı. Yöneticiler, müfettişler ve Cezayirli diğer yetkililer Cezayir'i bayındırlaştırmak ile görevlendirilmişlerdi. Fakat sadece valilerle olan randevularına önem veriyorlar, bölgeyi gezip olan biteni görmek için hiçbir çaba sarfetmiyorlardı.

Büyük bir kabilenin perişan edilmesine yasal zemin hazırlamak için sürdürülen ve en iyi ihtimalle gelecekteki sömürgecilere riskli bir yatırım imkânı sunmaktan başka işe yaramayacak olan pahalı ve gereksiz işlemler sonucunda bir ay boyunca kâğıtlar birikti. Bütün bunların neden yapıldığı belirsizdi. Aslında Cezayir devlet dairelerindeki görevliler ne burada yaşayan kabileyi ne de bu bölgeye yerleşmekte olan insanları önemsiyorlardı.

Dağların batı yakalarında kalan alanlarda, tüm bölgedeki en iyi toprakları çok eski zamanlarda işgal etmiş olan Ebu Aşûr yaşardı. Kan bağı üzerine kurulmuş ve sınırları buna uygun olarak katı bir şekilde çizilmiş olan bu kabile, miras sistemine hiç başvurmadan aynı toprakların üzerinde yıllarca varlığını sürdürdü. Kamulaştırma çalışmaları ile birlikte bu işle görevlendirilen yetkililer, her bir çiftçinin işgal ettiği toprağın hangi parçası üzerinde yasal hakkı olduğu konusunda uzun ve karışık sorgulara başladılar. Bu çalışmaların yürütülmesine yardımcı olmak için önceki zamanlarda görev yapan kadıların sararmış ve darmadağın olmuş belgelerini altüst edip kabile üyelerinin birbirleriyle

* Hodna, Cezayir'in doğusunda bir bölgeye verilen isim.

** Veled Ebu Naga: Cezayirli bir kabile.

ilişki düzeylerini tespit etmeyi başardılar. Daha sonra edindikleri bu bilgileri, izleyecekleri prosedür için göz önünde bulundurulması gereken esaslar olarak kabul edip, dağıtılacak tazminatları ayırdılar. Böylece bir kere daha bürokrasinin zahmetli saçmalıkları zavallı köylülerin başına dert oldu ve kötü sonuçlar ortaya çıktı.

Neredeyse hiç ısıtmayan sonbahar güneşi solgun altın rengi ışınlarını, yıpranmış hükümet binalarının üzerine bıraktı. Alelacele kondurulmuş, her an yıkılacakmış gibi duran bir sıra binanın dayanıksız tuğlalarla örülmüş zeminindeki boşluklardan bir yığın ot fışkırıyordu. Dairelerin karşısında oturan gri insan kalabalığı Veled Ebu Naga'ydı. Yere çömelmişlerdi, hepsi birbirine benzeyen toprak rengi ihramlarının içinde, kaderlerine boyun eğmiş bir şekilde hareketsizce bekliyorlardı.

Yüzlerinde dağlı insanlara özgü değişik etnik izler görülüyordu; ince çizgilere, avcı kuşların pas rengi gözlerine ve yassı dudaklara sahip olan Berberî çehreler siyahî kan ile değer kazanmış. Bir kartalın profiline sahip, saçsız, sert ifadeli bu Arap yüzler kaygı ile süzüyorlardı etrafı. Türbanları ince kösele şeritlerle tutturulmuştu. Üzerlerindeki bol, uçuşan elbiseler onları giyenlerin hareketlerine, duruşlarına göre şekil değiştiriyor, onları başka bir zamana ait kılıyordu. Cadde üzerinde bulunan "Avrupaî" yapılar olmasaydı ancak tablolarda rastlanabilecek, sonsuzluğa ait bir manzara olurdu bu.

Muhammed Aşûri uzun boylu, zayıf bir adamdı. Kaygı dolu bir ifadeyle donup kalmış yüzüne baktığınızda bir zamanlar ne kadar çok çile çektiğini anlayabilirdiniz. Diğerlerinden uzakta duruyordu. Sarı tohumlardan yapılmış tespihini çeviriyordu kemikli parmaklarının arasında. Ağır, altın rengi bir toz bulutunun havada asılı kaldığı uzaklıklara dikmişti gözlerini.

Çiftçiler başlarına gelenlere boyun eğmiş gibi görünüyorlardı. Aynı zamanda oldukça endişeliydiler ve kendi aralarında nadiren konuşuyorlardı. Fransızlar onlara topraklarının karşılığında para ödeyeceklerdi; son darbeyi indirmeden önce verdikleri sözü tutacaklar, zavallı, saf çiftçilerin gözlerinin ışıl ışıl parlamasına neden olan vaatlerini yerine getireceklerdi.

Fakat çiftçiler uzun süredir bekliyorlardı. Hiçbir gelişme olmaması bir şeylerin yolunda gitmediğini düşünmelerine neden olmuştu. Salı

günü burada olmaları istenmişti, fakat Cuma sabahı olmasına rağmen henüz kimse onlara bir şey vermemişti.

Her sabah toplanıp sabırla beklediler. Sonra gruplara ayrılıyor; kahvehaneye gidiyorlardı. Her biri evden getirdiği sert kara ekmek parçasını yiyor ve bir kupa kahve içmek için para harcıyordu burada. Öğleden sonra saat birde duvar boyunca sıralanıp beklediler. Akşam karanlığında, tüm ümitlerini kaybetmiş bir şekilde, olanlara boyun eğmek zorunda olduklarını mırıldanarak oradan ayrıldılar. Batan güneşin kırmızı ışınları yıpranmış elbiselerinin üzerine yansıyor, ağırbaşlı kederlerini daha da belirginleştiriyordu. Sonunda birçoğunun ne yiyecek ekmeği ne de şehirde vakit geçirebilecek parası kaldı. Bazıları yırtık elbiselerine sarınıp duvar kenarlarında uyuyup kaldılar.

Dairelerin önündeki bir grup adam sohbet edip gülüyordu. Muhazni* ve ormancılar büyük mavi ihramlarına sarınmış dikiliyorlar; kadınlarla ve alkolle ilgili deneyimlerini anlatıyorlar birbirlerine. Bazen bir çiftçi çekingen bir şekilde yanlarına gidiyor ve onlara bir şeyler söylüyordu. Daha sonra aslında onlardan çok da fazla bir şey bilmeyen Muhazni ya da ormancı, tanıdık bir el hareketiyle onu başından savıyor ve şöyle diyordu: "Bekle!"

Çiftçi boynunu büküp mırıldanarak yerine dönüyordu: İrade Allah'ındır. O en büyüktür.

Muhammed Aşûrî çoktan beridir olanlar hakkında düşünüyordu ve şimdi içine bir şüphe düşmüştü. Toprağını verdiğine pişman olmuştu. Artık kendine ait bir toprağı olmadığını bilmek saf köylü kalbinin acı ile sızlamasına neden oluyordu.

Para?

Öncelikle ona ne kadar para vereceklerdi ki? Hem sonra ona verdikleri parayı ne için kullanacaktı? Üzerinde tarım yaparak yaşamını kazandığı toprağını sattığına göre şimdi başka bir tarla bulmak için nereye gidecekti? Sonunda Veled Ebu Naga'nın kaidi, uzun boylu yanık tenli genç adam kabile üyelerinin isimlerini haykırmaya başladı. Elinde bir kâğıtla resmî dairelerin bulunduğu yapının kapısında dikiliyordu. Çiftçiler ayağa kalktılar, ihramları, suda oluşan şekillere benzeyen kıvrımlar

* Sömürge yönetiminin yerel erkeklerden oluşturduğu yardım birliklerinin komutanı.

oluşturarak hareket etti. Kaidlerini selamlamak istediler. Bazıları onun omuzlarını, bazıları ise türbanını öptü. Fakat o bir hareketle onlardan kurtuldu ve yoklama yapmaya başladı. Bölgeye özgü geleneksel bir dille "na-am" diyerek, ya da sadece "buradayım" diye haykırarak ve bazen de askeri dili kullanıp "bresent" diye cevap vererek orada bulunduklarını belirten çiftçiler bir anda kendilerini sağ tarafa ayrılmış buldular.

Daha sonra kaid genel olarak domaine* adı verilen dairelere yöneltti onları. Kendisi de içeri girdi. Oturması için sandalye getirildi. Kapıda dikilen muhazni Veled Ebu Naga'nın üyelerini teker teker çağırıp onlara odaya girmelerini söyledi.

Muhammed Aşûrî odaya en son girenlerden birisiydi. Üzerinde çok eski bir takım elbise olan Avrupalı memur, sustalı çakı ile oyulmuş siyah bir masada oturuyordu. Çeviri yapmak için onun yanında dikilen genç miyop hoca gözlüğünü düzeltmekle meşguldü.

"Aşûrî Muhammed bin Hamza. Ebu Aşur bölgesinde bulunan Vadi Nouar arazisinin bir zamanlar sahibi olan Ahmed Celali bin Celali'nin üçüncü kuzenisin. Bu durumda, her ne kadar geçmişte onunla birbirinizden ayrı düşmüş olsanız da Zebbuca ve Nafra adlarındaki mülkler üzerinde yasal hakkın var. Söylenenlere ek olarak masrafları çıkarttığımızda size arazinin satışından yapmamız gereken toplam ödeme miktarı on bir ve yarım santimdir.** Santim diye adlandırılan bozuk paradan bulunmadığı için almanız gereken miktarın hepsi işte burada."

Memur çiftçinin uzanan eline on santim bıraktı. Muhammed Aşûrî orada öylece dikildi. Bekledi.

"Hadi git artık. Başımda dikilip durma öyle."

"Fakat ben bütün tarlalarımı, yük arabasının tamamını bir de üstüne yarısını dolduracak miktarda kuru otu ve sahip olduğum birkaç dekarlık orman arazisini sattım. Bana paramı ver."

"Sen paranı aldın. Hepsi o kadar. Sıradaki! Abdullah Tayyib Celali!"

"Fakat on santim para bile değil ki. Allah adına!"

* Domaine: Mülk, etki alanı, sömürge yönetiminin arazi işleri için kurduğu birimin adından yapılan bir kısaltma.

** Fransız para birimi Frank'ın onda biri.

"Non de Dieu d'imbecile!* Çekil git başımdan! Çabuk!"

Muhazni çiftçiyi dışarı attı. Kendini caddede bulduğunda kafasını önüne eğdi Muhammed Aşûri. Böyle olayların, tartışmanın faydasızlığına dair birer işaret olduğunu çok iyi biliyordu.

Evlad-ı Ebu Naga her şeye rağmen bekledi ve hayatlarının üzerine çöken kara bulutların içerisinde hâlâ bir umut ışığı olduğunu hayal etti. Mezbahanedeki koyunların yüzlerine yerleşen o şaşkın, kederli ifade ile bakıyorlardı birbirlerine.

Muhammed Aşûrî yöneticiye gidip olanları anlatmayı, paralarını vermeyen memuru şikâyet etmeyi önerdi. Küçük bir grup oluşturdular ve şehrin orta yerinde bulunan commune mixte** dairesine gidip olanları anlattılar. Oldukça sempatik bir adam olan yönetici bu konuda yapabileceği bir şey olmadığını anlatan bir jestle ellerini yukarı kaldırdı. "Elimden bir şey gelmez. Cezayir'de bütün bunların kabilenin yok olması anlamına geleceğini söylemiştim zaten. Beni dinlemediler. Onlar emirleri veriyor biz de bu emirleri yerine getiriyoruz. Yapabileceğim hiçbir şey yok."

Bütün bunları söylemekten utanıyordu. Yapmak zorunda olduğu işin alçaklık olduğunu düşünüyor ve yaptığı işten utanıyordu.

Onlara şahsî olarak hiçbir kötülüğü dokunmamış olan şefin de yardım edemeyeceğini anlatması üzerine yokoluşlarını sessizce kabullendiler ve artık, o andan itibaren yoksul insanlar olarak yaşayacakları vadiye doğru yol aldılar.

Her şeyden öte onları hayrete düşüren şey, Muhammed Aşûrî gibi birkaç bakır para verilen kişilerin sahip olduğundan çok daha küçük toprak parçaları üzerinde çalışıyor olmalarına rağmen belirli kimselere, diğer toprak sahiplerine kıyasla daha fazla miktarda ödeme yapılmış olmasıydı.

Muhazni, bir çiftçinin oğluydu, adil olmayan bu tuhaf para dağıtım sistemini anlattı onlara.

"Fakat yüzlerce yıl önce ölmüş olan birisinin ne dereceden akra-

* "Embesillerin Allah'ı olmaz." Allah onlara yardım etmez anlamında.

** Bir bölgedeki kasaba, köy ve mezraların ortak yönetimi için tarafından kurulan bir idari birim.

bası olduğunun ne önemi var ki?" diye haykırdı Aşûrî. "Bu topraklarda hep birlikte yaşıyoruz. En çok toprağa sahip olana en çok parayı vermeliydiler."

"Emirleri onlar veriyor. Bizden daha çok şey biliyorlar. Her şey Allah'ın iradesiyle olur."

Arazi satışından aldığı para bittiğinde yaşamını sürdürmek için çalışmak zorundaydı Muhammed Aşûrî. O da bir zamanlar Ebu Aşur'a ait olan toprakların büyük bir bölümünü alan Monsieur Gaillard'ın yanında çalışmaya başladı.

Monsieur Gaillard kötü bir işveren değildi. Biraz kaba olsa da genel olarak enerjik, dürüst ve iyi niyetli bir insandı. Yanında çalışmaya başlayan bu adamın düşmanca tavırları gözünden kaçmamıştı. Kendisi için çalışan diğer kabile üyelerinin de ona karşı iyi duygular beslemediğinin farkındaydı, fakat hiçbirisi bu derece soğuk değildi, açık açık belli etmiyorlardı hislerini. Muhammed Aşûrî ise daha ilk günden, kötü niyet taşımayan nükteli sözlerine karşı kayıtsız kaldığı Fransız adam ile kendisi arasına aşılmaz bir set koymuştu.

Hasatın ertesi günü çiftçiler öylece dikilip kederle baktılar topraklarından çıkartılıp düzgün yığınlar halinde toplanmış hazineye. Ve yeni ambar, tüm zenginlikleriyle birlikte alevlere karışıp gitti berrak yaz gecesinin karanlığında.

Tüm şüpheler Muhammed Aşûrî üzerinde toplanmıştı. Israrla, sessizce reddetmesine rağmen sonunda suçlu buldular onu. Kimseye boyun eğmeyi kabul etmeyen kendi halinde bir adamdı oysa Muhammed Aşûrî. Hiç anlamadığı yasalar tarafından aldatılmış ve her şeyini kaybetmişti sonunda. Bunun üzerine tüm öfkesini ve kinini topraklarına yerleşen sömürgeciye yöneltmişti. Hiç kuşku yok ki onları aldatan, bir zamanlar sahip oldukları o güzelim topraklar için onlara on santim verilmesine karar verip onlarla alay eden kişi Monsieur Gaillard'dı. Her şeyden önemlisi bu Fransız, ulaşabilecekleri bir yerde, çok yakınlarındaydı.

Muhammed Aşûrî ambarı ateşe vererek adaleti sağladığına inanıyordu. Monsieur Gaillard hayretler içerisinde kalmıştı. Beyni sızlayana kadar böyle bir saldırıyla karşılaşmak için ne yapmış olabileceğini dü-

şündü. Sonuçta bu adama para kazanması için bir iş vermişti...

Bir bütünün parçaları, tuhaf, şeytanî bir oyunun kurbanları olduklarını bilemezlerdi. Suç insanların arasında, özellikle de hor görülenlerin, yoksulların sürdürdükleri yaşamın içinde özgürlüğe ait son bir işaret olarak yayılırken, yasaları koyanlar Cezayir'in yüksek yerlerindeki saraylarında rahat bir yaşam sürüyorlardı.

TALİS

Birisinin güzel bir düşü hep aklında tutması gibi o da altın renkli güneş ışığı ile dolup taşan bayırda geçen günlerini çok iyi anımsıyordu. Ufkun mavi sıcaklığını size sunan vadilerle bölünmüş dağların altında yaşamıştı.

Çanı ağacı ve mantar meşesinden oluşan tehditkâr ormanlar insanın içini korku ile dolduruyordu. Şeffaf sonbahar havasında ya da baharın vahşi sarhoşluğunda bu ormanlardaki yoğun çalılıkların sıcak nefesleri yükselip karışıyordu havaya. İncir ağaçlarının ya da gri zeytin korularının arasında dolanıp akan huzurlu ırmakların kıyıları, yeşil mersin ağaçları ya da zakkumlar ile çevrelenmişti. Yarı saydam eğreltiotları duman gibi yükseliyordu ırmakların yakınlarındaki kırık kayaların kanlı damarları üzerinde. Yaz güneşi altında mırıldanarak ya da korkunç kış gecelerinde kükreyerek akıp giderdi ırmaklar. Böyle bir yerde yaşıyordu. Temiz kır havasını soluyor, koyunların otlamasını izliyordu. Gün içinde neredeyse çıplak dolaşmasına rağmen vücudu sağlıklıydı.

Sonra bir mutluluk çarpıntısıyla Rekzi Ebu Said'e, sevdiği genç yakışıklı avcıya verildiği muhteşem düğünü hatırladı. Şimdi geçmişe baktığında o günlerinin huzur ve sükûnet içerisinde geçtiğini düşünüyordu. Her şey bir bütün olup o büyük mutluluğunu oluşturmuştu.

Sonra korkunç bir anda her şey paramparça oldu, bir rüzgar tarafından yerle bir edilen kumdan bir sütun gibi dağılıp gitti mutluluğu. Bir gece at hırsızlarının silahlarından çıkan kurşuna hedef olup öldü Rekzi. Böylece onun için korkunç bir yas başladı. Kendi vücuduna zarar veriyor, üstünü başını yırtıyor, saçını çekiyor ve tırnaklarıyla yanaklarını çiziyordu. Silahla vurulduklarında uluyan vahşi dağ kadınları

gibi tuhaf sesler çıkarıyordu acı içerisinde. Sonra babasının ölümüyle bir kere daha yıkıldı. Biraz fukaralık neden olmuştu onun ölümüne, biraz da dayanıksız kulübelerinin, sert geçen kışın ortasında çığ altında kalma ihtimalinin ona verdiği korku. Birkaç ay sonra, Talis'in annesi Zuvina, her ikisini de Cezayir'e götürecek olan bir tüccarla evlendi.

Oraya yerleştiklerinde Talis soluk mavi sütunlarla çevrelenmiş bir bahçenin içinde hapis hayatı yaşarken buldu kendini. Bu yüksek duvarların diğer tarafında, Türklerin ve Faslıların dolaştığı tehlikeli, kasvetli vadiler bulunuyordu. Orada, tuhaf bir dille konuşan, onu bir "kabile" olarak damgalayıp hor gören kadınların arasında hayatını sürdürürken, her geçen gün onu yiyip bitiren kederin içine daha da gömüldüğünü hissetti Talis. Daha sonra başka türlü eziyetler başladı onun için. Üvey babası onun birisiyle evlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Ona koca olarak önerdiği kişi yaşlı, çirkin iş ortağıydı.

Talis hâlâ kocasına aşıktı ve bu yaşlı adamla birlikte olma düşüncesi onu hasta ediyor, vücudu bütün bu olanlara karşı vahşi bir isyan sergiliyordu. Annesi ona ne kadar genç ve çekici olduğunu söylediğinde ise son bir umutla onun kendisine destek vermesini bekliyor ve ona böyle bir evlilik yapmak istemediğini anlatıyordu; "Fakat ben Rezki'yi seviyorum!"

Bu doğruydu. Ölen sevgili kocasına aşıktı hâlâ. O anda bile benliği ona acı veren, ona kocasını hatırlatan hoş anılarla doluydu. Sonunda annesinin sinir bozucu ısrarlarına, üvey babasının zalimlikleri ve dayakları eklenince, daha fazla mücadele etmeyi yararsız buldu. Ne olursa olsun ölmüş de olsa hâlâ kocasını seviyordu. Ona sadık kalacaktı. Kendini çok yalnız hissediyor, fakat yine de bir daha başka birini sevebileceğine inanmıyordu.

Dövmeli alnı, büyük hüzünlü gözleri ve narin dudaklarıyla güzelliğin tanımı olan bu esmer yüz artık sağlıksızca şekil değiştirmiş, donuk bir ifadeye hapsolmuştu. Yine de bakışlarında tuhaf bir ateş yanıyordu Talis'in. Bir gün üvey babasına şöyle dedi: "Mademki bu kaderime yazılmış, istediğiniz şeyi yapacağım." Sonra her zamankinden daha suskun ve solgun bir şekilde beklemeye koyuldu.

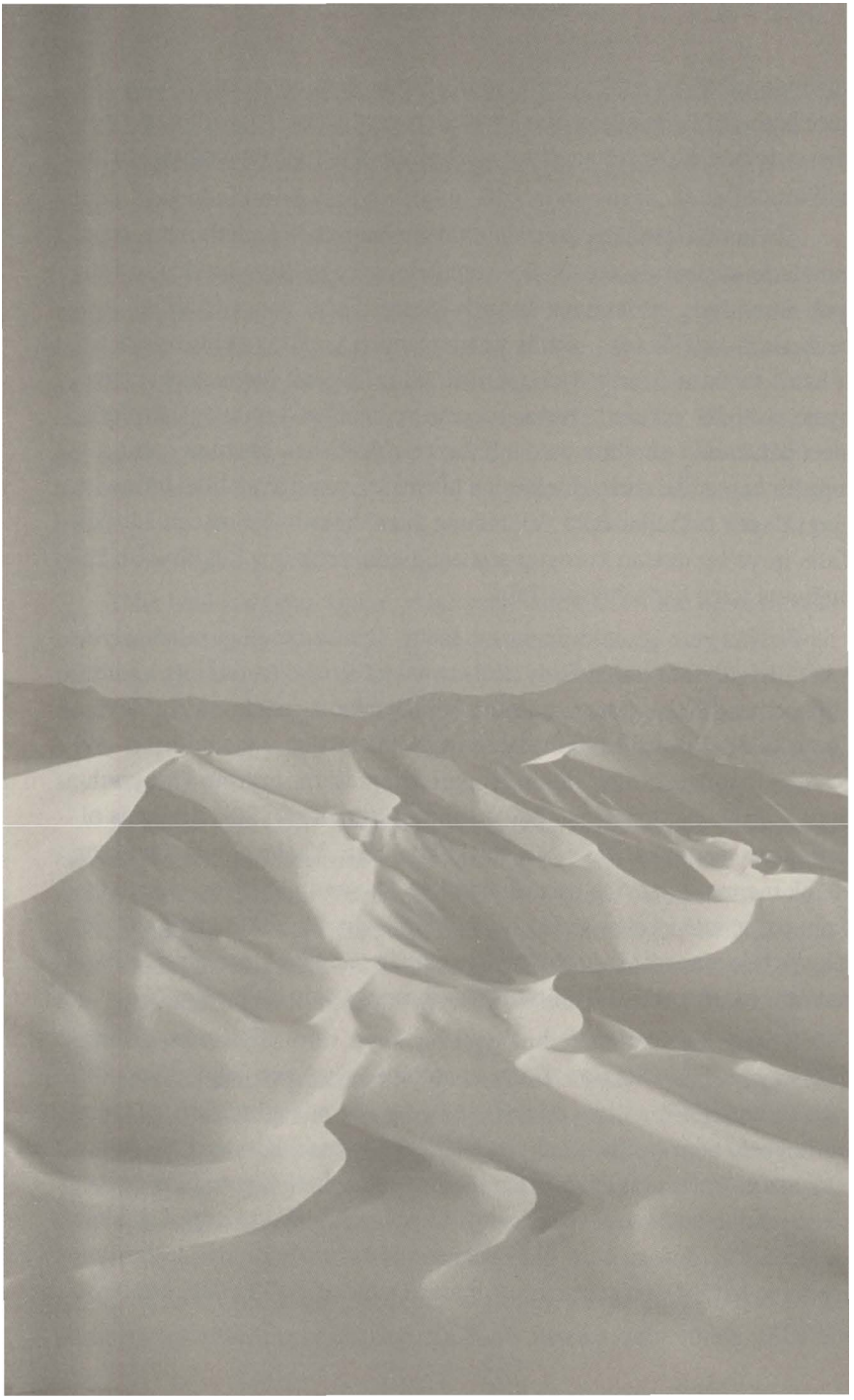
Düğünden bir önceki geceydi. Karanlık yavaş yavaş çöktü evde sürüp giden mırıltıların üzerine. Talis ve Zuvina yalnızdılar. Talis'in

yüzünde tuhaf bir gülümseme vardı. Şöyle dedi annesine: "Anne, bu gece bana düğünde giyeceğim kıyafetleri giydirmeni istiyorum. Bu giysilerin içinde ağlamaktan şişen gözlerimle nasıl görüneceğimi merak ediyorum."

Zuvina bu çocukça hevesin canlanmasına sevinmişti. Altın rengi lamelerle süslenmiş müslin iç çamaşırlarıyla, hafifçe renklendirilmiş ipek ihramlarla donatmaya başladı kızını. Daha sonra "kabile" mücevherlerine geldi sıra; gümüş ve mercandan yapılma gelin tacı, kınalı uzun saçların üzerine yerleştirildi. Güzel çıplak boynun çevresine, oyuk, sert, dik yakanın üzerine mercan ve camdan yapılmış kolyelerle, altın paralardan yapılma gerdanlıklar takıldı. Esnek bluzunu geniş gümüş bir kemer ile sardı. Bileklerine bilezikler, narin ayak bileklerine ise çıngırdayan halhallar taktı. Vücuduna güzel kokulu bir macun sürüldü Talis'in ve bu macun kuruyup sertleştiğinde, artık hoş kokulu, ılık kabuğunun içine hapsolmuştu Talis.

Zuvina yere çömeldi ve kızına baktı. "Ne kadar da güzelsin ceylanım!" diye defalarca haykırdı. Talis aynasını almış kendini inceliyordu. Hipnotize edilmişçesine uzun uzun baktı yansımasına. Sonunda Zuvina uyuyakaldı. Talis gürültülü bileziklerini çıkardı ve odadan dışarı çıktı. Ayın yeryüzüne eğik düşen ışınları kiremitlerin üzerine vuruyordu; onun ışığıyla parlayan avlu beyaz renge bürünmüştü. Saat ilerlemiş olmalı diye mırıldandı Talis. Bir sıcaklık hissetti. Yanan alnını sütunların soğuk mermer yüzeyine bastırdı ürkekçe. Dayanılmaz bir acı duydu boğazında, içinden gelen sessiz hıçkırıklarla sarsıldı, fakat gözünden bir tek yaş bile akmadı. Taştan sütunlara çarpan tacındaki mercan süslerden hafif bir tıkırtı geldi. Talis titredi, dik durmaya çalıştı yine de.

Köşede Faslılardan kalma eski bir kuyu vardı. Eğilip bu gizemli kara kuyuya baktı bir süre. Daha sonra onu çevreleyen yıkık dökük duvara tırmandı. Bir an için dikildi orada. Ay ışığında gümüşle kaplanmış bir heykele benziyordu o haliyle. Gözlerini kapadı. Birkaç dinî söz mırıldandı ve kendini aşağıdaki karanlığa bıraktı. İpek hışırtısı, mücevher tıkırtısı sonrasında yankılanan gürültü yavaşça boğulup gitti. Uzaklara su sıçradı ve devasa kara su, yakınlarında bulunan kaygan taşları yutup içine kattı. Daha sonra uçsuz bucaksız bir sessizlik çöktü her şeyin üzerine.

Talis gelinliğini giyip ortadan kaybolmuştu. Herkes onun evden kaçtığını, bir fahişe olduğunu ve Kasbah'ın arka sokaklarından birinde yaşamaya başladığını söylüyordu. Yaşadığı endişeden dolayı yaşlanan ve yüzü çizgilerle dolan Zuvina, olanları tahmin etmişti. Onu bir ip ile kuyuya indirmeleri için yalvarıyordu. Bu konuda o kadar çok ısrar etti ki sonunda kuyuyu kapatmanın iyi bir fikir olduğuna karar verdiler. Bunun üzerine Zuvina tırnakları kırılıncaya ve elleri yarılıp kanayıncaya kadar taşları tırmaladı. Günlerce kuyunun başında bekledi ve defalarca Talis'in ismini haykırdı. Tüm kasabada aradılar Talis'i fakat ondan hiçbir ize rastlamadılar. Daha sonra kuyuyu tekrar açtılar. Kuyuya bir adam indi ve kuyu suyunun yüzeyinde Talis'in cesedini buldu. Vücudunu beyaz kaldırım taşlarının üzerine koydular ve bir zamanlar Talis olan bu iğrenç leşin, şişmiş yeşil vücudun üzerinden sarkan mücevherlerin üzerine, akşamüstünün solgun güneş ışığı vurdu.

RAKİP

Hüzünlü yağmur bir sabah durdu. Kasvetli kışın puslu havası gökyüzünü terk etmişti. Güneş belirdi koyu mavi gökyüzünde.

Gizli bahçedeki büyük yahuda ağacı*, porseleni andıran pembe çiçeklerle süslenmiş kollarını ileriye uzatmıştı.

Sağda dağlar görünüyordu. Şehvetli kıvrımları ile kendilerini sonsuz bir saydamlık içerisinde kaybetmek üzere uzaklıklara doğru sıralanırken görüyordunuz onları.

Altın rengindeki küçük pullarla donanmış villaların ön kısımları göz kamaştırıcı bir şekilde parlıyordu.

Uzakta, yelkenlilerin soluk renkli kanatları, sakin körfezde sürekli değişen yansımaların yarattığı desenleri yayıyordu suyun yüzeyine. Ilık hava yeryüzüne şefkatle dokunarak esti ve her şeyin özünden gelen bir ürpertiyle titremesine neden oldu. İşte tam da o anda, göçebe, bir yerde bulunma, bir yere ait olma, mutlu bir yaşam sürme düşünceleriyle baş başaydı.

* Erguvan ağacına Hıristiyan dünyasında verilen ad, judas tree.

Uzakta, krem rengi küçük bir evde, sevdiğiyle birlikteydi. Orada, keyifle geçen saatlerin uyuşukluk içinde ilerlediği zaman diliminde, işlemeli ahşap çerçevelerin, soluk renkli perdelerin arkasında, saatlerdir birbirlerine dokunmadan oturuyorlardı. Önlerinde onları duygu dolu can çekişmelerine ortak olmaya davet eden Cezayir'in muhteşem manzarası bulunuyordu.

Hem neden terk ediyordu ki? Neden mutluluğu başka bir yerde arıyordu? Göçebe ifade edilemeyecek duygular içerisindeydi. Anlatılması oldukça güç olan mutluluğun neden olduğu o sancılı acı ikisini de tüm ağırlığıyla ezene kadar sevdiğinin gözlerinin uçsuz bucaksız derinliklerinde kayboldu. Sonsuzca içine gömüleceği bu derinliklerde bir tutsaktı artık. Ucu bucağı olmayan, ufka bakan küçük sığınaklarında tüm evreni kendi içlerinde hissediyorken neden dışarıda, büyük, geniş arazilerde olmayı diliyordu ki?

Aşkına ait olmayan her şey ondan ayrı düşmüş ve belirsiz uzaklıklara doğru sürüklenmişti.

Gururla beslediği, herkesten sakındığı yalnızlık hayali ve bu hayalin ona verdiği sevinç bir yere yerleşme ihtimalinin belirmesi ile birlikte onu terk etmişti. Arkadaş canlısı yoldan, bir zamanlar tapındığı, tuzağına düştüğü, güneş ışığı ile sarhoş olan o zalim metresinden vazgeçmişti o da. Saatler ve günler boyunca sonsuzluk tadındaki mutluluk müziği ile yatıştı hırçın göçebe.

Hayat ve hayata ait olan her şey güzel geliyordu ona. Üstelik artık daha iyi bir insan olduğunu da düşünüyordu. Serbest kalan isteklerine boyun eğip bitkin düşene kadar kullanmıştı güçlü, yabanî vücudunu. Bu da onu daha iyi birisine dönüştürmüştü.

Geçmişteki sürgün günlerinde, şehirde sürdürdüğü yerleşik hayatın ruhunu ezip yok ettiği anlarda, güneş ışığının açık alanlarda oynadığı ışık oyunlarını hatırlamak ona acı veriyordu sadece.

Şimdi açık pencereden içeri süzülen güneş ışığı ile ısınmış yatağında sevdiğine dönüp ona hayallerinin ülkesini fısıltıyla anlatabilirdi. Göçebenin kelimelerinde ölmüş şeylerin kokusunu taşıyan hoş bir melankoli vardı.

Göçebe hiçbir şey için özlem duymuyordu; yalnızca o anda haya-

tında var olan her şeyin sonsuza kadar öylece kalmasını istiyordu.

Ilık gece, bahçelerin üzerine çöktü. Sessizliğin hüküm sürdüğü bu bölgede, yıldızların altında, sıcak, yeryüzünün yanında uyuyan denizin sonsuzca iç çekişi duyuluyordu yalnızca.

Tepelerin yumuşak yelelerinde yanan ateşler, üzerlerine ışık vuran bir mücevherin parıltısını andırıyordu. Alevler büyük ağaçların kadifemsi gölgelerinde saklı duran gözler gibi birden parlıyor, sahil boyunca birbirlerini izleyip altından bir zincir oluşturuyorlardı.

Göçebe ve sevgilisi dışarı çıktılar ve üzerinde onlardan başka kimsenin bulunmadığı ıssız yol boyunca yürüdüler. Gecenin içinde el ele tutuşarak, gülümseyerek ilerlediler. Sessizlikte çok iyi anlıyorlardı birbirlerini. Hiç konuşmadılar.

O gece yüzünü geç göstermeye kararlı olan ay, nihayet Mitica'daki* okaliptüs ormanlarından çıkıp gelirken Sahil'in yokuşlarını tırmandılar yavaşça.

Bir kayanın üzerine oturdular.

Kırlık bölge mavi ışıkla yıkanmış gibiydi o gece. Nemli dalların üzerinde gümüş tüyler titriyordu.

Göçebe, uzaklara kavuşan geniş yola baktı uzun uzun.

Bu, güneye doğru uzanan yoldu.

Göçebenin ruhu canlandı birden. Hatıralarla dolu bir dünya uyandı içinde. Görüntüleri aklından uzaklaştırmak için gözlerini kapadı. Ve sevgilisinin elini tuttu sıkı sıkı. Fakat sonunda kendine rağmen açtı gözlerini. Güneş ışığıyla sarhoş olan zalim sevgilisine karşı duyduğu arzunun esiri olmuştu ve bir kere daha tüm benliğiyle ona ait olduğunu hissetmişti. Ayağa kalkarken bir zamanlar kendini adamış olduğu yola baktı uzun uzun.

Sonra bahçelerinde yaşayan canlı gölgelerin arasına katıldılar, büyük kafur ağacının altına uzandılar sessizce. Başlarının üzerinden kollarını ileriye doğru uzatan yahuda ağacı, gecenin maviliğinde lavantayı andıran pembe çiçeklerini sunuyordu onlara.

Göçebe, arkasında duran sevgilisine göz attı. Sevgilisi artık yalnız-

* Cezayir'in kuzey kıyısında bir bölge.

ca buharımsı bir görüntüydü onun için, her an berrak ay ışığının içine karışabilecekmiş gibi duran, yoğunluğu olmayan bir şeydi. Onun sureti apayrı bir dünyaya aitti; göçebeden çok uzaktaydı ve zorlukla görülebiliyordu.

Ona hâlâ aşık olan göçebe, şafak vakti onu terk etme niyetinde olduğunu fark etti ve kalbi acıyla sızladı. Baharatlı kafur ağacının büyük çiçeklerinden birini kopardı ve dudaklarının üzerine bastırdı hıçkıra hıçkıra ağlamamak için.

*

Ufkun siyah çizgisinin üzerinde bulunan kan okyanusunun içine gömüldü büyük kırmızı güneş.

Güneş ışığı hemen terk etti yeryüzünü ve taşlı çöl donuk bir saydamlığın içine hapsoldu.

Ovanın bir köşesinde birkaç ateş yakılmıştı.

Silahlarını kuşanmış göçebeler parlak alevlerin çevresine toplanmışlardı. İhramlarının uzun beyaz kıvrımları, ateşin yaydığı ışığın içinde değişik şekiller yaratıyordu.

Zincire vurulmuş bir at kişnedi.

Yere çömelmiş bir adam kafasını arkaya atmış; rüyadaymışçasına gözlerini kapatmış; içinde aşk ve ölüm sözcüklerinin sürekli olarak yer değiştirdiği eski bir şarkıyı söylüyordu.

Sonra her şey durgunlaştı ve çevrede hüküm süren engin sessizliğin bir parçası oldu.

*

Yarı sönmüş ateş yüzüne vururken, göçebe, ihramına sarınmış uzanıyordu.

Başını kolunun üzerine yaslamıştı, rahattı. Sıradan, yabanî insanların arasında; çölün içinde, bir daha asla uğramayacağı isimsiz bir bölgede yerde bir başına uyumanın sonsuz hoşluğu içerisindeydi.

BÜYÜCÜ

Sidi Abdüsselâm beyaz badana edilmiş, yıkık dökük, küçük bir evde yaşıyordu. Eğri gövdeli, yaşlı incir ağacı çatının üzerine eğilmiş, geniş yapraklarıyla gizliyordu onu. Bu barınaktaki iki oda çoktan yıkılmıştı. Yoksul ve onurlu Sidi Abdüsselâm, temelleri biraz daha yüksekte olan diğer iki odada yaşamını sürdürüyor, tuhaf meditasyonlarını bu odalarda gerçekleştiriyordu. Odalardan birinde Fas'tan ve doğudan getirdiği kitaplar ve elle yazılmış eserlerle dolu birkaç sandık vardı. Diğer odada ise hasır paspasın bir bölümünü kaplayan Fas'ta dokunmuş bir halı, birkaç yastık, yüzeyi düzleştirilip cilalanmış kütükten yapılma küçük, alçak bir masa ve üzerine aselbent serpilmiş bir mangal bulunuyordu.

Birkaç fincandan, tabaktan, kap kacaktan ve etrafa dağılmış kitaplar dışında fazla eşya yoktu evin içinde.

Harap olmuş avluda, kırık kaldırım taşlarına ve kuyuya gölgelik eden büyük incir ağacının çevresindeki yaseminlerin, oldukça mütevazi olan bu konutta lüks yaşama ait olan tek şey olduğu söylenebilirdi. Dışarıda, Annabe'nin beyaz şehrine doğru tepeler ve yeşil vadiler uzanıyordu. İncir ağaçlarının koyu yeşil yapraklarının arasından, yakındaki mezarlığa ait mavi kubbeleri ve beyaz mezar taşlarını görebiliyordunuz.

Güneş dağların arkasında gözden kayboldu. Yaz alacakaranlığını kuşatan alevler cansız kırlık bölgenin üzerindeki uçsuz bucaksız boşluğu terk etti.

Sidi Abdüsselâm sabah namazını kılmak üzere abdest almak için avluya çıktı. Güzel, sakin bir gece olacak diye düşündü. Gidip Zehep Vadisi'nin* kıyılarındaki okaliptüs ağaçlarının gölgesinde oturacaktı. Uzun boylu, otuz yaşlarında bir adamdı. Geniş beyaz giysilerinin ve siyah ihramının altındaki vücudu oldukça esnekti. Çevresindeki her şeyi ciddiyetle inceleyen büyük gözleri vardı. Bronzlaşmış yüzünü beyaz bir peçe örtüyordu. Yüzü uykusuzluktan dolayı yorgundu fakat yine de bu onun önceki zamanlardan daha az yakışıklı görünmesine sebep olmuyordu.

* Sahra'nın batısında bir bölge.

Namazını kılıp ünlü Bağdat Şeyhi Sidi Abdülkadir Geylânî zikrini tekrarladıktan sonra dışarı çıktı Sidi Abdüsselâm. Sakin denizin üzerinde, gri bulut kırıntılarıyla hafifçe kararmış ufukta, dolunay yükseliyordu. Yol boyunca yürüdü. Mezarlığın yakınında, göçebelerin yaşadığı konutların dışarısında azgın köpekler hırlıyordu. İlk başta boğuk gelen sesleri koştukları süre içerisinde yükseldi ve sonunda kulak tırmalayıcı bir hale geldi.

Daha sonra başka bir ses duydu Sidi Abdüsselâm. Bir kadın korkudan ağlıyor gibiydi. Şaşırmıştı. Yine de yürüme hızını değiştirmeden, Sidi İbrahim'e doğru uzanan yolun üzerinde ilerlemeye devam etti. Yolunun üzerinde pahalı, güzel giysiler olan Yahudi kızı gördü. Kız titriyordu. Bir ağacın gövdesine dayanmış, ayakta durmaya çalışıyordu.

"Gece vakti neden tek başına dışarıdasın?"

"Sidi Abdüsselâm adındaki Faslı talebeyi arıyordum. Onu bulamadım. Köpeklerden ve mezarlıktan korktuğum için de burada böyle duruyorum."

O zaman "aradığın kişi benim" dedi düşünceli bir şekilde. "Madem ki bu saatte tek başına dışarıdasın benimle gel. Köpekler beni tanıyor ve Allah'ın yolunda ilerleyen bir adamın yanına hiçbir ölü yaklaşmaz."

Yahudi kız hiçbir şey söylemeden onu takip etmeye başladı. Abdüsselâm kızın dişlerinin korkudan takırdadığını duyuyor, böyle cezbedici bir şekilde giyinmiş bu küçük genç yaratığın karanlıkta tek başına oraya ulaşmayı nasıl başarabildiğini düşünüyordu kendi kendine. Eve vardılar. Avludan içeriye girdiklerinde Sidi Abdüsselâm eski, isli bedevî lambasını yaktı. Daha sonra öylece ayakta durup tuhaf misafirini süzdü. Uzun boylu ve ince belliydi. Saçları Fas bölgesinin zevklerine uygun bir şekilde zarifçe şekillendirilmişti. Açık mavi, işlemeli bir elbise giymişti ve insanı zorda bırakan alışılmadık bir güzelliği vardı. Kızın düşündüğünden çok daha genç olduğunu fark etti.

"Benden ne istiyorsun?" diye sordu kıza.

"Senin geleceği görebildiğini duydum. Çok mutsuzum. Bu yüzden sana danışmaya geldim."

"Neden sen de herkes gibi gündüz gelmedin ki?"

"Bunun ne önemi var ki? Sana anlatacaklarımı dinle ve bana gele-

cekte nelerle karşılaşacağımı anlat."

Yumuşak bir ses tonuyla, neredeyse gülümseyerek "İnançsız ırkının tüm insanları gibi sen de cehennem ateşinde yanacaksın" dedi. Ansızın çıkıp gelen bu hoş hayaletin monoton bir şekilde devam eden hayatına renk katacağını ve böylece sessiz, sıkıcı hayatının canlanacağını düşünüyordu. Odasından içeri girdiklerinde ona "otur" dedi.

Kız konuşmaya başladı. "Bana kötü davranan bir adama aşığım. O beni terk etti. Senden onun geri dönüp dönmeyeceğini öğrenmek istiyorum."

"O da bir Yahudi mi?"

"Hayır. O bir Müslüman."

"Bana onun ve annesinin ismini söyle. Yurdumun bilge insanlarının izlediği yolları kullanarak neler olacağını anlamaya çalışacağım."

"Onun ismi el-Mustansır. Fatîma'nın oğludur."

Sidi Abdüsselâm uzunca bir süre yazı tahtasının üzerine şekiller çizip yazılar yazdı. Daha sonra gülümseyerek şöyle dedi: "Yahudi, senin cazibenden etkilenip yoldan çıkan bu Müslüman sonunda gücünü toplamış ve sağduyusu ona senden kaçmasını söylemiş. Fakat sana geri dönecek."

Kız bir sevinç nidası attı ve "Bu haber, sana para vereceğim anlamına geliyor" dedi.

Sidi Abdüsselâm şöyle düşündü: Irkının sahip olduğu tüm çalıntı zenginliği bana bahsetseydin bile sana verdiğim bu değerli, ağır hazinenin karşılığını almış sayılmazdın.

"Sidi ben daha fazlasını öğrenmek istiyorum. Ben, Ben Ami'nin kızı Rakel'im." Dervişin kalem olarak kullandığı kamışın bir parçasını aldı ve onu göğüslerinin üzerine bastırdı. Hızlı bir şekilde ne olduğu tam da anlaşılmayan sözcükler mırıldanıyordu dudakları.

"Daha başka neler yaşayacağını öğrenmeye çalişmanın iyi bir fikir olduğunu sanmıyorum."

"Ama neden? Hayır! Bana cevap ver! Anlat!"

"Peki o zaman."

Bir kere daha gizemli hesaplamalarını yapmaya koyuldu. Birden

yüzünde büyük bir şaşkınlık ifadesi belirdi. Kızın yüzüne dikkatlice baktı.

Sidi Abdüsselâm bir şairin ince ruhuna sahipti. Onu bu kızla karşılaştıran tuhaf raslantı çok hoşuna gitmişti. Görünüşe göre kız yalnız bir hayat sürecek, eziyetlerle dolu yaşamı ise bir trajedi ile son bulacaktı.

"Öyleyse dinle beni" dedi. "Ve yalnızca merakından dolayı bunları duyuyor olduğunu aklında tutup söyleyeceklerimden dolayı beni yargılama. Sevdiğin adamı bir harabeye dönüştürmüşsün. O bunun farkında olmayabilir. Görünen o ki, aslında seni terk ederken içgüdüsel davranmış. Fakat geri dönecek ve işte o zaman gerçekten neler olduğunu anlayacak. Ah Rakel! Bu kadarını öğrenmek sana yetmez mi? Her şeyi anlatmak zorunda mıyım?"

Kız titriyordu ve yüzü mosmor kesilmişti, yine de daha fazlasını bilmek istediğini ifade etmek için başını salladı.

"Onunla birlikte büyük umutlarla ve zevkle dolu bir saat geçireceksin. Sonra kanlar içerisinde ölü bir halde bulunacaksın."

Gecenin sessizliği tüm kelimeleri yuttu, bir tek yankı bile takip etmedi onları. Yahudi kız yüzünü yastıkların arasına gömdü ve sonunda kafasını kaldırıp şöyle dedi: "Öyleyse duyduklarım doğru. Bir süre önce, güneşin battığı saatlerde, Babu'l-Hemiş'de yaşayan yaşlı bir çingeneye gidip, geleceğimi öğrenmek istediğimi söylemiştim ona. Fakat bana anlattıklarına inanmamıştım. Şimdi bana sen de aynı şeyleri anlatıyorsun. Hatta çok daha kötü şeyler yaşayacağımı söylüyorsun. Neden ölecekmişim ki! Ben daha çok gencim ve yaşamak istiyorum."

Öyle olduğuna eminim, diye düşündü Sidi Abdüsselam. Parlak kanatlı kelebekler önce bir çiçeğe konar, sonra bir diğerine ve aslında sonlarının çok yakın olduğunu hiç akıllarına getirmezler. 'Fakat bunları öğrenmek isteyen sendin ve şu halinle bataklığın içinde dikilen bir balıkçıl gibisin.'

Kız ağlıyor, halının üzerinde yuvarlanıyordu. Sidi Abdüsselâm'da doğuştan varolan, nesneleri inceleme merakı yalnız bir yaşam sürdürmesiyle birlikte daha da güçlenmişti. Ona hiçbir acıma duymadan baktı. Rakel adındaki bu kız için üzülmeye gerek yoktu. Başına gelecek olan her şey zaten çoktan kaderine yazılmış değil miydi? Kaçınılmaz son

onu zaten bir şekilde bulmayacak mıydı? Hayatının sıradan bir şekilde sürmeyeceğini ve kısa zamanda son bulacağını öğrendiğinde sergilediği tutum; bu ağlamalar, dövünmeler onun cahilliğinin ve bayağılığının bir işareti değil miydi? Yoğun bir tutku içerisindeydi. Sonuçta, kısa zamanda daha da güçlenecek olan bu duygunun ona sıkıntı ve tiksinti getireceğini biliyor olmalıydı.

"Rakel!" diye haykırdı. "Rakel beni dinle. Ben yaralayan ve yaraları iyileştirenim, insanları uyandıran ve uykuya dalmalarına yardımcı olan. Dinle, Rakel."

Kafasını kaldırdı. Solgun yanaklarından gözyaşları süzülüyordu.

"Ağlamayı kes ve kendini topla. Namaz vakti geldi."

Sidi Abdüsselâm yukarıya uzandı ve duvardaki girintiden, altın rengi nakışlarla işlenmiş, ipeğe sarılı bir kitap aldı. Onu dindar bir şekilde öpüp diğer odaya götürdü. Daha sonra avluda akşam namazını kıldı.

Odada yalnız kalan Rakel kamburunu çıkarmış oturuyordu. Kederli düşünceler içindeydi. Acı çekiyor ve geleceğini öğrenme merakından dolayı pişmanlık duyuyordu.

Sidi Abdüsselâm gülümseyerek geri döndü odaya. "Beklediğinden önce ya da sonra, bilmiyor musun eninde sonunda bir gün öleceksin."

"Ama ben yine eskisi gibi mutlu olmak ve huzur içerisinde ölmek istiyorum."

Onu umursamadığını belirten bir jestle omuzlarını silkti. Kız ayağa kalktı ve "Sana borcum ne kadar?" dedi. Sesi zorlukla çıkıyordu.

Ona hiçbir şey söylemeden baktı. Sonra bir an durup şöyle dedi: "Senden istediğim ödemeyi bana yapacak mısın?"

"Evet, tabii ki bunu yapacağım. Eğer benden ödeyemeyeceğim kadar çok para istemezsen."

O zaman istediğim şeyi alıyorum. Kızı bileklerinden kavradı.

Kız küstahlıkla haykırdı; "Gitmeme izin ver! Ben sana uygun değilim. Gitmeme izin ver!"

"Yere düşmüş olgun bir narsın. Seni kim yerden alırsa onun olursun. Birisinin rast gele bulduğu bir şey, Allah tarafından ona verilen bir hediyedir."

"Hayır. Gitmeme izin ver!" Bir süre boğuştular, kız onu tırmalayarak karşı koymaya çalıştı. Sonunda Sidi Abdüsselâm onu halının üzerine yatırdı merhametsizce.

Rakel'in güzelliği, melankolik talebenin kısa bir yaz gecesini hoş bir şekilde geçirmesini sağladı. Sabah olduğunda kız umutsuzca ona aşık olmanın acısıyla kavrulurken, o, dalgın ve ilgisiz bir şekilde ona gidebileceğini söyledi. Bunun üzerine kız yere kapandı ve onun ayaklarını öpmeye başladı.

"Seni tekrar görmek için geri dönmeme izin ver! Seninle birlikte olursam el-Mustansar'ı unutabilirim ve böylece belki de senin, olacağını söylediğin şeyler asla gerçekleşmez."

Sidi Abdüsselâm kafasını salladı. "Hayır. Tekrar geri dönmeyeceksin. Bir daha gelirsen her şey çok daha farklı olacak. Hayır, sakın geri gelme. Git ve kaderini yaşa, ben de benimkini."

*

Sabah namazından sonra, şafak vaktinde Sidi Abdüsselâm, Vadi Zeheb'in kıyılarında bulunan okaliptüs ağaçlarının altında dolaşırdı genellikle. Bu saatlerde hiçbir şey düşünmez, yalnızca ona gülümseyen manzarayı izlerdi dikkatle. Alev alev yanan güneş gökyüzünde yükseldiğinde o da yeryüzüne şöyle bir baktı. Siyah çakıl taşları ile dolu sahilde, işlemeli pembe bir kumaş ile örtünmüş, kafasını ve omuzlarını geniş bir şal ile sarmış bir kadın yatıyordu sere serpe. Ona yaklaştı, yere doğru eğilip şalı kaldırdı. Bu yerde yatan sevimli, genç Yahudi kızdı. Can çekişirken dudakları yana çekilmişti, yüzünde tuhaf bir gülümseme vardı. Göğsüne bir süngü saplanmıştı iki kere.

Sidi Abdüsselâm ayağa kalktı. Bir an öylece durdu ve Rakel'i kendisiyle geçirmeye zorladığı aşk gecesinin detaylarını hatırladı. Daha sonra sabahın çoğalan parlak ışıkları eşliğindeki gezintisine aynı adım aralıklarıyla devam etti.

KALEME ALINMIŞ NOTLAR

Birkaç entelektüelin özellikle üzerinde durduğu konu, serseri olma hakkının ve serbestçe dolaşma özgürlüğünün her koşulda korunmasıdır. Serserilik bir kurtuluştur; yollarda geçen hayat ise özgürlüğün esasıdır. Modern hayatın –daha fazla özgürlük sunma gerekçesiyle– bize vurduğu zincirleri parçalayacak cesarete sahip olmak, sembolik asamızı ve bohçamızı alıp gözden kaybolmak!

Yalnızlıktan gelen özgürlüğün –ki yalnız olmayan hiç kimse aslında özgür değildir– hoş tadını bilen ve değerini anlayan birisi için terk etmek yapılabilecek en cesur ve anlamlı harekettir.

Bencilce yaşanan bir mutluluk belki de. Fakat mutluluk yalnızca onun tadına varabilenler için değil midir?

Tek başına olmak, alçak gönüllü isteklerde bulunmak, önemsenmeyen olmak, her yerde evindeymiş gibi hisseden bir yabancı olmak ve yalnız başına, güçlü adımlarla dünyayı fethetmek üzere yürümek.

Yolun yanında oturmuş, önünde uzanan yola bakan sağlıklı yolcu, toprağın, suların ve hatta gökyüzünün mutlak sahibi değil midir? Hangi ev sahibi onunla güçte ve zenginlikte rekabet edebilir ki? Onun sahip olduğu mülkün sınırları yoktur. İmparatorluğu yasalarla yönetilmez. Hiçbir iş onun belini bükemez, yeryüzünün tüm güzelliği ve cömertliği zaten ona aittir.

Modern toplumda göçebe, "Bilinen bir ikametgâhı ya da yurdu olmayan" bir paryadır. Yasaları düzenleyip uygulayan kişiler, görünüşüne bakarak kurallara aykırı olarak tanımladıkları kişinin ismini, buna benzer birkaç kelime ile niteler ve böylece bir adamın kaderini şekillendirirler.

Bir eve, aileye, mala ya da sosyal bir işleve sahip olmak, hayatta belirli roller edinmek ve nihayet toplumsal makinenin kayda değer bir dişlisi olmak. Tüm bunlar birçok insanın, hatta kendilerini bütün bağlardan kurtulmuş ve özgürleşmiş birer birey olarak tanımlayan entelektüellerin bile vazgeçilmez ve gerekli gördüğü şeylerdir. Oysa aslında bizi benzerlerimizle öngörülebilir ve önceden düzenlenmiş bir bağa hapseden bu şeylerin varlığının yine bir çeşit kölelik göstergesi olduğunu düşünüyorum ben.

Memleketlerinden bir kere bile ayrılmamış olan iyi yurttaşlar, yirmi ya da otuz senedir yaşadıkları kasabanın yalnızca belirli bir bölgesinde bulunduklarını, hatta hep aynı evde yaşamlarını sürdürdüklerini açıkladıklarında onları kıskançlıkla olmasa da hayranlıkla dinlemişimdir hep.

Sizi ufkun gizemli mavi duvarının arkasında neler olduğunu görmeye ve bilmeye zorlayan, size bu yüzden eziyet eden isteklerinizin farkında olmamak; yaşamın kendini tekrarlayan düzenini monoton ve sıkıcı bulmamak; bilinmeyen uzaklıklara yönelen beyaz yola, onun size kendinizi ona adamanızı, dağlar ve vadiler boyunca onu takip etmenizi emrettiğini, size bunu zorunlu kıldığını duyumsamadan bakmak! İnsanın tek bir yerde kalmasının gerekliliğini işaret eden korkakça söylemler hayvanların sorgusuzca boyun eğmelerini hatırlatıyor bana; yük hayvanlarının esaret altında aptallaşması ve bir anda kafasına takılıveren koşum takımını memnuniyetle kabul etmesi gibi bir şey bu.

Her mülkü sınırlayan hudutlar, örgütlenmiş olan her gücü yönetecek yasalar vardır. Fakat göçebe, ancak gerçekte varolmayan ufuk çizgisinde sona eren uçsuz bucaksız bir yeryüzüne sahiptir. Ve onun imparatorluğu elle tutulup gözle görülemez, çünkü onun hakimiyetini ve mutluluğunu yalnızca gerçek bir ruha sahip olanlar hissedebilir.